

Den Algemeynen
Dooden Spiegel
Van pater
ABRAHAM
à ſanct
Clara

DEN ALGEMEYNEN
DOODEN SPIEGEL
OFT DE
KAPELLE DER DOODEN,

Waer in alle Menſchen ſich al lacchende oft al weenende konnen beſchouwen,

VERÇIERT

Met aerdige Hiſtorien, Sin-ryke Gedichten, ende Seden-leerende Beêld-ſchetſen:

OPGESTELT

DOOR DEN EERWEERDIGEN

PATER ABRAHAM à S. CLARA,

Definitor der Provincie van het Order der Ongeſchoende Auguſtynen ende Keyſerlyke Hof-Predikant:

Getrouwelyk over-geſet uyt het Hoog-Duyts in onſe Neder-Duytſche Taele.

TWEEDEN DRUK.

TOT LOVEN,

By JOANNES JACOBS, op de Thienſche-ſtraet in den Swerten Sleutel. 1767.

Met Goet-keuringe.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

VOOR-REDEN

Ende kort begryp des Levens van den Eerw. Pater ABRAHAM à SANCTA CLARA.

T*Erwyl dan, dat de alderliefſte Schriften* van Pater Abraham *ten voorſchyn gekomen zyn in Duytſland, waer in hy aengetoont heeft dat hy gelyk eenen Palmboom in den ouderdom alſoo veel ſap beſeten heeft als in ſyne ionkheyd, ende als een uytgaende lampe ſyn licht heeft verdobbelt om een ider noch geſtaedig van ſyne klaere onderwyſinge mede te deelen, alſoo hopende dat dit ſelve alſoo aengenaem ſal zyn als alle ſyne andere klaer lichtende ſtraelen van Leeringen, voornaementlyk als men ſal vernemen uyt deſe Voor-reden wat voor een leven hy geleeft heeft, het welke door ſyne Werken wederom op een nieuw tot verwonderinge van alle menſchen voorgeſtelt word.*

Synen naem doet ons peyſen op den Iſraëlietſche Patriarch, ofte den Vader des gebenedydes Zaets het gene ontelbaer was gelyk als de ſanden aen de Zee ende de Sterre des Hemels. Doch terwyl hy noyt in Houwelyk verbonden is geweeſt, en uyt kracht van ſyne heylige Belofte, maer de Bruyd van de hooge Sangen tot trooſt van ſyne liefde hadde, ſoo is hy doch, in den ſtaet als Sara *was eer ſy lachte, als eenen Vader van vele Volkeren ende ontelbaere naerkomelingen.*

Godt heeft hem ſoo vele ontelbaere gaeven verleent, waer uyt den lof van een ider is voorts gekomen, hoe wel tegen ſynen dank, die gelykende waeren aen de ſanden der Zee. Syne Godtvruchtigheyd, ſyne devotie,

syne oodmoedigheyd, synen iver in de Religie, syne getrouwigheyd tot de Kerke, syne liefde tot synen evennaesten, syne geleertheyd, syne wel-sprekentheyd, syne herkentenisse, syne konste om aen alle alles te worden, syne heymelykheyd om alle herten te winnen, syne maniere van straffen sonder verseeren, syn meester-stuk om den Wynberg des Heeren te bouwen, waer in hy het grof houd af-kapte, schoon dat daer de traenen naer volgden, ende doch niet een bittere pyne noch verwondinge, maer eene beweginge tot het goede daer uyt perste: dese seg ik, zyn de twelf geslacht stammen die hem soo veel lof met verwonderinge toe-brochten van de gene die hem hoorden, soo veel liefde van die hem saegen, ende soo groote achtinge van die hem laesen, waer uyt dat hem de lof-spreuke gegeven wierd, dat syne vruchten even soo ontelbaer waeren als de gebenedyde naerkomelingen van den Patriarch Abraham. *Sonder alhier te roemen, dat hem de menigte van syne uyt-gegevene schriften van de welke wy hier naer sullen spreken, tot eenen tweeden ende dobbelen* Abraham *hebben gemaekt.*

Onder dese boven geseyde stam-deugden deelde sich syne wel-sprekentheyd als het geslachte Josephs *in twee stammen, te weten; in de aengenaemigheyd om alles geschikt voor te brengen, ende in de kloekmoedigheyd om de waerheyd sonder schroom te seggen ende voor te stellen, aen die, die het ook mochten wesen. Soo de overige deugden onsen* Abraham *tot eenen grooten Man maeken, soo verwerven hem de dese den naem van meester der volkomentheyd, ende dat tot meerder sekerheyd, als het waer is, dat alle menschen door den klank der musicerende waerheyd gekwetst worden, ende dat ter oorsaeke van sulken perykel heel selden eenen alsulken musicant eenen suyveren toon kan voorts brengen, maer veel meer syne stemme naer de ooren der wereld rechten.*

Onsen Abraham *was Hof-predikant van het grootste*

Hof des werelds, alwaer hy by alle syne andere groote gaeven het voordeel hadde van Syne Keyserlyke Majesteyt (voor wie hy Predikte) om alle gebreken des Hofs, het mochte draeyen op wie dat het was, selfs op Haere Majesteyt, met waerheyd ende ongeveynst voor te stellen ende te berispen: ende oft hem nu sulk voordeel uyt het perykel stelde, soo en was'er doch niemand, al hoe wel hy de nagelen dapper op het hoofd sloeg, die hem sulkx eenigsins aentrok ofte mentie maekte van aentrekken. Een ider die van onsen Abraham *de waerheyd als van eenen scherpen berisper gehoort hadde, was wel te vreden, om dat hy den nagel soo wel wist te hameren door syne wel-sprekentheyd, gemengelt met eenige belacchelyke, eenvoudige ende onnoosele spreuken, dat hy recht in het herte trok ende daer volbrocht waer toe hy geslaegen wierd. Ider een die liep om van den* Pater Abraham *de waerheyd te hooren. Eenen alsulken toeloop van Volk en kwam justement niet om dat hy stond onder de bescherminge des Keysers (want hy en konde hem anders niet geven als sekerheyd) maer sulks kwam uyt eene wetenschappe die hy besat om alle menschen te dwingen syne ongeveynsde waerheyd te aenhooren.*

Als Christina *Koninginne van Sweden alder-eerst tot Roomen kwam, wierd haer alles getoont het gene dese oude ende groote Stad besat, ende het gene sy van over vele iaeren by een vergaedert hadde van rariteyten en wonder werken. Onder alle dese dingen en was'er niet dat haer meer behaegde als eene uyt marbel gesnedene Waerheyd, door den konst-ryken Beld-snyder* Bernini. *Eenen Cardinael die in haer geselschap was seyde,* dat men dit moeste voor een teeken van den gelukkigen tyd houden, om dieswiile dat doch de Waerheyd in sommige Hoven niet veel geacht en word.

Ia, *antwoorde de Koninginne*, alle de Waerheden en zyn seffens niet alle van Marbel. *Hier op spreke ik ook, dat onsen* Pater Abraham *de verachtinge van dese deugt by de Hove al te wel wiste. Hy wiste noch,*

wat meer is, dat men daer wenſchſte met deſe Koninginne dat alle de waerheden tot marbele Pilaeren veranderden : doch dit wenſchen brocht hem daer toe, dat hy door ſulks meerder ſtoffe kreeg om de naekte waerheyd aen een ider beeldewys voor te ſtellen, het gene men met verwonderinge hoorde, aenſag ende betrachte. Den laſter, den welken hy als het hoofd van Meduſa *voor hem ſag, hadde volgens ſyn geſintheyd een heel ander uyt-werkſel : want in de plaetſe van hem daer door in ſteen te doen veranderen ende ſpraekeloos te worden, maekten het hem roerlyk ende wel-ſprekende, waer door hy de toehoorders veel duydelyker de waerheyd in het aenſicht ſeyde, de welke eenpaerlyk toe drongen deſe waerheyd te hooren van hem, die ſonder veynſerye ende ſeer maetelyk olie met wyn wiſte te mengelen, om alle gewonde daer mede te geneſen.*

Hier in geleék hy ſeer wel eenen goeden ende geſchikten heel-meeſter, den welken ſonder vreeſe de onnuttelyke leden ſnyd ende brand, welke operatien hem meer ende meer reputatie ende toe-loop by brochten.

Het is waer, deſen experſten meeſter der waerheyd beſat de konſte om ook de alderbitterſte leeringen ſoet ende aengenaem voor te ſtellen, ende dat niet met omhangſels, waer onder de naekte waerheyd ſich bedekte, ende maer haere ſchaduwe toonde, oft niet geconfeyt met ſuyker ende ſappen, door welkers mengelinge de Medecynen verſlapt en half krachteloos worden, neen, maer alles was ſuyver en ſonder bedrog ; ook was hy niet aengenaemer dan als hy ſonder dekmantel ſprak, mits hy als eenen goeden boom niet anders ook droeg als goede Vruchten : ende om eyndelyk alle den lof van onſen Predikant in een te knoopen, ſoo beſtaet hy hier t'eenemael in, dat hy tot ſyne dood toe de waerheyd ſonder veynſerye geduerig met ieder eens goet keurige geprekt ende geſchreven heeft.

Als wy ievers ſchoone Vruchten ſien, ſoo ſouden wy ook geerne weten waer dat de ſelve gekweékt ende ge-

wassen zyn. Maer onse begeerte hier in is veel krachtiger om te weten waer dat soo eenen beroemden leeraer synen oorspronk heeft genomen, ende niemand heeft reden sich te stooren als men seyd dat Greensteten *een Dorp in Swaben de slechte geboorte-plaets is van onsen onvergelykelyken* Pater Abraham. *De Eyke-boomen wassen het alderbeste in de daelen, ende de wel-riekende Bloemen vind men meer in de gronden als in de hoogtens.*

Syne Ouders waeren arme ende slechte menschen, die hem doch eenen grooten rykdom van eere hebben achtergelaeten, ende hem het voordeel toe-gebrocht, dat hy van eerelyke lieden is geboren; dit is den grootsten schat dat den voornaemsten Edeldom voor alle moet hebben, als hy sich wilt voegen tot het gene in deugden voorts gaet. Synen geborten-dag was den 4. Julii in het iaer ons Heeren 1642. ten tyde dat ons Vaderland bedrukt was met den dertig iaerigen Oorlog.

Soo haest als de iaeren hem vergunden tot het leeren, voorsag men wel dat uyt hem iet goeds soude voorts komen, aengesien hy sterk toe nam in het gene men hem voorstelde, brengende alsoo syne eerste kindsheyd door. Doch hy hadde de kinder-schoenen noch niet uyt-getrokken oft synen sin was om in Oostenryk te gaen syn geluk soeken, alwaer hy naerderhand den Keyser en de Vorsten met vergenoeging is voorgestelt. Aldaer vond hy meer gelegentheyd syne leer-begierige sinnen te versaeden, die als dan in syne iaeren konde geoeffent worden: hy diende andere leerlingen tot byspel, de welke niet te min voorsaegen, dat in Abraham *eenen grooten Man stak, want sy voorseyden publiekelyk dat hy metter tyd een groot merk-teeken der Goddelyker eere soude worden.*

Naer dat hy dan twintig iaeren in eene alsulke voorbereydinge hadde door-gebracht, besloot hy de wereld niet te verlaeten; maer met haer in het toekomende meer ende meer te doen te hebben, om alle kwaede ge-

breken der selve op het diepste te door-gronden ; ende neffens andere Geestelyke persoonen sloeg hy de hand aen het werk. Doch korts daer naer verkoos hy het Order der Eremyten van den H. Augustinus *, van het welk hy alreede vele mildheden hadde genoten, het gene geschiede tot Marienbrun in Oostenryk, welken soeten naem hy buyten dat altyd heeft gehouden voor de Fonteyne synder devotie, ende synder geestelyke vervolginge. In desen nieuwen staet verdobbelde syne begeerte in het toe-nemen der Goddelyke wetenschappen al even eens gelyk de in aerde verplante bloemen tot meerdere kracht, sterkte ende volkomentheyd komen; waer by wy ook den Naem van het Order, die hy als dan heeft aengenomen, niet mogen voorby gaen, terwyl hy niet sonder voordacht* à S. Clara *genoemt wierd, om dieswille dat daer door den klaeren roem van syne geestelyke verdiensten voor uyt wierden kenbaer gemaekt. Het en liep ook niet lang aen oft men sag in hem de geteekende lit-teekens van syne verworvene geleertheyd, die hy met geschikheyd, om aen den man te brengen, verkoopte, het welke soo eene raere als gemeyne deugt is, dat men schoone en spelende bloemen vind sonder eenigen goeden geur van sich te werpen. Hy wierd onder-tusschen verkosen buyten andere trappen der geleertheyd tot de hooge Doctoors weerdigheyd in de Theologie.*

Synen roemweerdigen iever en hiel daer mede niet op, hy was in meyninge, dat den dien alleen verdienden meester te syn, die alle dagen een nieuw meester-stuk trachte uyt te vinden. Alsoo beneerstigde hy hem door syne menigvuldige Sermoonen de toehoorders het Goddelyk bevel ende de menschelyke gebreken uyt te leggen, en aen te toonen hoe sy het eerste op de onderdrukkinge van het andere moesten grond-vesten, en wel overpeysen.

Syne leeringe was soo geest-ryk, syne versekeringe soo uyt-drukkelyk, ende syn vermaenen soo geschikt, dat alle herten ende ooren van hem trachte versaet te worden. Hier soude sekerlyk iet van syne wel-sprekent-

heyd moeten geseyd worden, maer gelykerwys eenen Schilder maer rood met rood kan verbeëlden, soo moeste men ook den aerd van syne wel-sprekentheyd besitten om in't besonder daer van iet te seggen. Vele hebben sich bemoeyt het gemeyn te door-gronden, hoe het kwam, dat ider een, ende ook dikwils de beschuldige in hunne gebreken, sulks van hem wilden hooren, maer het kwam hier uyt, dat hy niet alleenelyk het kwaed gevolg der sonden bestrafte, maer ook desselfs af-gryssetykheyd bespotte, ende de ernstigheyd van den straffenden Cato *met de vreugden van den wereld belacchenden* Democritus *te vermengelen wiste, terwyl hy syn oogmerk hadde genomen dat dit goud gelyk aen de pillen, den bitteren smaek versoeten, ende de bytende leeringen de plaetse opende, om dat sy daer naer de sekerste operatie doen soude.*

Niemand en konde hem wederstaen syne reden niet te willen hooren, terwyl hy alle menschen, die maer eenigsins de reden plaets gaven, wist te believen. Op sulke maniere bediende hy hem van de konst, greep van Horatius *tot een veel heyliger insicht, ende wiste met noch veel meer geschiktheden ende nuttigheden toe werken toe te stellen, gelyk* Persius *van den selven seyd:*

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit & admissus circum præcordia ludit.

Ende terwyl dan syne deugden voor het Keyserlyk Hof niet en konden verborgen blyven, wierd hy onder het getal der Keyserlyke Hof Predikanten gestelt, het gene eender grootste belooningen van syne verdiensten was, als mede eene onuytsprekelyke getuygenisse van syne weerdigheden. Niet alleen dat hy den naem hadde van Hof-predikant te zyn, daer was iets ongemeens mede gemengelt, terwyl dat hem den Keyser selfs daer toe beriepe ende verklaerde: want de onvergankelyke wysheyd ende de algemeyne geleertheyd van desen grooten Prince was soo groot dat hy het oordeel van de heele wereld voor sich hadde, waer door hy alleenelyk onsen

Pater Abraham *voor ſich ſelven uyt koos ende benoemde, in welke hooge bedieninge hy twintig iaeren lang de verwonderinge des Hofs, ende van alle andere die hem aenhoorden, geweeſt is.*

De andere dedieningen die onſen Pater Abraham *bekleed heeft, behoorden meeſt aen ſyn Order, ende zyn ſoo loffelyk van hem bedient geweeſt, als ſynen grooten geeſt ieverig was om alles te voltrekken ende geſchikt te verrichten.*

Gelykerwys dan, dat hy ſyn leven op dry plaetſen volvoert heeft, te weten; tot Marienbrun, tot Grats ende tot Weenen, ſoo heeft hy aldaer alle Officien des Orders beſeten, als Provinciael, Procurator, Lector, Geeſtelyken Vader ende Prior, hebbende het eerſte Ampt dry iaeren ende het leſte zynde Definitor der Provincie twelf iaeren bekleed. In deſe dry Clooſters hiel men hem voor eenen nieuwen Fondateur ende Stichter, terwyl hy door onvermoeyelyke voorſorge vele ſtukken verbetert ende vermeerdert heeft.

By ſoo vele laſten, die deſen neerſtigen ende onvermoeyden Leeraer gedraegen heeft, moet men ſich noch naer redelyker wyſe verwonderen, hoe dat het mogelyk is geweeſt dat hy de wereld met ſoo vele geleerde ende ſin-ryke Schriften heeft konnen gelukkig maeken; doch den genen die ſoo eene volkomentheyd der wetenſchappen beſit, werkt geſtaedig ſonder moeyte en vergadert meerder vruchten in ſyne ledige uren, als wel andere in hunne ledige iaeren, daerom wil ik maer alleenelyk den Cataloge van ſyne gedrukte Boeken hier by voegen, want iederen boek in het beſonder ſynen verdienden lof te geven, ſoude men eerder een groot werk als eene Voor-reden moeten op-ſtellen.

Syn eerſte Werk was de Gramatica Religioſa, *waer in dat'er ſoo veel geeſt als geleertheyd is te vinden. Syn tweede is genoemt,* Merkt het Weenen, *waer in hy aentoont de wonderlyke hulpe Godts in de ontſettinge van deſe Belegerde plaetſe van de Turken. Voorders heeft hy in het licht gegeven ten tyde van de Peſte,*

Bluſt Weenen, *waer door hy begeert dat de traenen van de levende de af-geſtorvene zielen ſouden verkwikken. Vervolgens heeft hy geſchreven*, Rymt u of ik Douw u, *daer in heeft hy beſonderlyk aengetoont hoe dat hy guychelryen met rechte meyninge, wiſt te mengelen. Naderhand gaf hy uyt* Judas den Aerds-ſchelm, *het gene Sermoonen zyn die de booſen bekeeren, ende de goede onderſteunen. En om de Chriſtenen meerder aen te wakkeren tegen den vyand van onſen Chriſtelyken naeme, gaf hy eenen Boek uyt genoemt*, Op op gy Chriſtene. *Hy leerde ook een ieder de verachtinge der wereld in ſynen Boek genoemt*, Schoon en Leelyk. *Daer by gaf hy aen alle Ampten der wereld goede leeringen in* Iet voor Alles. *Waer naergevolgt is* Den Sotten Spiegel, *waer door hy aentoont hoe't heel menſchelyk bedryf niet anders en is als klaere ſottigheyd. Ende om de gemoederen beter te verwekken, mengelden hy de Kerne der hiſtorien met geeſtelyke Bemerkingen in ſynen Boek genoemt*, Mengel-moes. *Vervolgens heeft hy ook geſchreven* Den Geeſtelyken Kraemers-winkel, *waer in dat alle de gene, die geeſt ende devotie ſoeken, ſulks konnen verkrygen, ende dit Werk is beſonderlyk een volkomen begryp van alle ſyne Sermoonen. In ſyn leſte ſiekte was hy dorſtig naer de Goddelyke hulpe, daerom ſchreef hy* Den welgevulden Wyn-kelder, *ſich geduerig meer en meer bereydende tot ſyne aenkomende Dood. Eyndelyk, terwyl hy al ſiek zynde niet wilde ledig zyn, maer willende de wereld noch met ſyne leſte Doods-gepeyſen mede deelen, çierde hy de Doode Capelle van onſe L. V. van Loretten tot Weenen met ſinryke beëlden van alle Staeten, die aldaer door het pinceel tot eeuwige gedachteniſſe geſchildert zyn, welkers ſchetſen in deſen Boek aengeweſen worden, den welken hy ook t'eenemael heeft geſchreven onder den naem van* Dooden Spiegel *oft* Capelle der Dooden, *die een ieder word uyt-gedeelt voor het alderleſte Werk van* Pater Abraham à Sancta Clara.

Met alsulke aengenaemigheyd heeft desen weerdigen Man geprekt, ende met alsulke by-voegsels heeft hy geschreven, de welke getuygenisse konnen geven van synen nuttelyken levens loop.

Naer dat hy nu alsoo seven-en-sestig iaeren synen roep voltrokken hadde, waer in hy synen Godt gedient, synen even-naesten bemind, syn Order getrouw geweest, de sondaers berispt, ende de deugtsaeme bevestigt heeft, is hy van dese wereld gescheyden den eersten December 1709. *met grooten roem ende hooge achtinge van alle die hem gekent ofte syne schriften gelesen hebben. Daer by-voegende, gelykerwys syn heel leven gedenkweerdig was, soo onthoud syn sterven ook selfs wat besonders in sich: hy was ongetwyffelt gelyk alle menschen al weenende ter wereld gebrocht: maer syn eynde was heel anders, want naer dat hy de ydelheyd ende swakheyd der menschelyke dwaesheyd in dese wereld heeft leeren bespotten, heeft hy al lacchende syne oogen gesloten, het gene aen seer weynige menschen geschied, waer uyt men lichtelyk kan erkennen hoe geset syn gemoed ende hoe stantvastig hy tegen de vreeselyke Dood gestaen heeft.*

Men houd het verwonderens weerdig dat den Keyserlyken Generael Grave van Rootkerken *op syn sterfbedde eenen Spiegel ten voeten eynde dede setten, waer in hy hem gemakkelyk konde spiegelen*, op dat hy sien soude, *seyde hy*, oft hy ook voor de Dood soude vreesen, daer hy noyt, in wat perykel hy geweest is, eenigsins gevreest hadde. *Pater* Abraham *die toonde ons wat grooters in dese leste ure, die de aldervreeselykste is van het heel menschelyk leven: hy en hadde geenen spiegel noodig om syne kloekmoedigheyd te doen blyken, het lacchen, waer mede hy de Dood ontfangen heeft, is eenen spiegel voor andere, waer mede hy noch de alderleste Leeringe heeft gegeven, als dat de Dood naer een Christelyk leven geene vreese, maer wel een lacchende ende salig sterven kan geven.*

T A F E L

Der principaelſte pointen begrepen in deſen Boek.

Op de Ydelheyd des Werelds.

Op de Geeſtelykheyd.

TAFEL.

Op de Koningen ende Edel-lieden.

Op de vier Elementen.

Op de Wetenſchappen ende Neeringen.

Op de Hoofd-ſonden.

Op de Vrouwen en kwaede Houwelyken.

Op den Tyd.

Op andere voorvallen en gebreken.

Op het Uyterste des Levens.

GOET-KEURINGE.

DEn ondergeſchreven, met aendachtigheyd door leſen hebbende, den Boek genaemt *Den Algemeynen Dooden Spiegel* oft *Capelle der Dooden*; opgeſtelt door den *Eerw. Pater* ABRAHAM à SANCTA CLARA, ende nu uyt het Hoogduyts, in het Nederduyts over-geſet: en hebbe in den ſelven niet gevonden ſtrydende tegen het Geloof ofte goede Zeden, ter contrarie, hope dat de gedachteniſſe des Doods in den ſelven aerdiglyk en Chriſtelyk uyt-gedrukt, aen een-ieder ſal dienen om noyt te ſondigen. Ende oordeele daerom dat hy mag Erdrukt worden. Gegeven binnen Loven den 10. Julii 1767.

FRANCISCUS JACOBI S. Theol. Lic., Inſign. Eccl. Colleg. S. Petri Can., Apoſt. Reg. pro tota Germ. Infer. Lib. Viſit. & Cenſ., Coll. Tril. Præſes.

Vidit Bruxellis hac 21. Julii 1767.

E. P. VAN DEN CRUYCE, Subſt. Proc. Gen. ac Reg. Lib. Cenſ.

Maer om desen Appelbeet,
Sterf ik, 'tzy my lief oft leet.

Per peccatum mors. Door de sonde is gekomen de Dood. *Rom.* 5. ℣. 12.

Bedroefden Appelbeet! om onse lust te boeten,
O vrucht! door wiens smaek de menschen sterven moeten,
Hoe heeft den Satan u geçiert en gepaleert?
Om van den eersten mensch te zyn tot spys begeert;
Spys die verboden was, maer ah! de Evas *lusten,*
Vol van begeerlykheyd en lieten haer niet rusten:
Die lust, seg ik noch eens, ontfonk, en korts daer naer
Brocht sy de sonde voorts, die in het openbaer
Baerden de vreede Dood tot schrik van alle menschen,
Die, als sy eens verschynt, seer baest'lyk doet verslenschen
Al wat op't aerdsche-dal leven oft aessem heeft,
Al wat ons d'aerde selfs, hout, bloem of bladers geeft.

O! al te vreede Dood door eene Vrouw ontſproten,
Uyt wiens hand den Man de ſelve heeft genoten,
Waer van wy kinders zyn begaeft door teſtament
Het welke nimmermeer van ons kan zyn gewent;
Gy vreeden Levens-boom, waerom doet gy ons ſterven?
Waerom moeten wy ook van Adams *luſten erven?*
Eylaes, om onſen wil, die in dien ſelven tyd
Met ſynen wille heeft het Godts gebod benyd.
Ons luſten waeren ook als Adams *luſt ontbonden,*
De welke brochten voorts met menigte van ſonden,
En om dat wy met hun het kwaed hebben gedaen,
Soo ſal de vreede Dood nimmermeer van ons gaen.

DEn oorſpronk van alle kwaede oorſprongen is den nydigen Duyvel, door wiens geleyd de ſonde ende de Dood in de wereld gekomen is, ſoodaenig dat wy al-te-mael kinders ende Erfgenaemen van de Dood weſen moeten: want ſoo haeſt *Als de begeerlykheyd ontfangen hadde, baerde ſy de ſonde, ende ſoo haeſt als de ſonde was voltrokken, baerde ſy de Dood.* Jac. 1. Cap. ℣. 15.

O gy vreeſelyke miſgeboorte! O gy ſchandelyke Genealogie, uwen heelen oorſpronk is ſekerlyk niet verre te ſoeken. Maer ah! gy rampſaelige begeerlykheyd, die den mond van de eerſte Vrouwe *Eva* naer ſoo eene gevaerelyke ende ſchandelyke onluſt waterende gemaekt hebt! O gy ſueren Appelbeet, van den welken alle kinderen van *Eva* de tanden ſtomp ende waggelende worden! O gy lieve Grootmoeder van alle menſchen, ah! had gy in de plaets van te byten in de verbode Vrucht, gebeten in eenen herten ſteen, dat u de tanden gekraekt hadden, ſoo ſouden wy uwe arme kinderen niet ſoo ſterk

knerſelen, ende ſoo vele hol-tandige Matroonen ende Joufvrouwen geene ſorge draegen op deſe wereld, hoe ſy aen de halve Maene van hunnen mond, de uyt-gerotte ende ſtinkende paliſſaden wederom met yvoiren moeten verçieren: ende men ſoude ook niet ſoo veel onkoſten aen wel-riekende Tand-poyers, Tand-balſems, Tand-pillen, Tand-ſchuerders, Tand-trekkers, ende Tand-ſetters geven moeten, als tegenwoordig is gebeurende: wat meer is, daer en ſouden in de Helle ook ſoo vele Tand-knerſelingen, Godt betert het, niet geſchieden, als geſchieden ſal.

Niet-tegenſtaende, in gepaſſeerde ſaeken moet men ten beſten ſpreken, ende daer-en-tuſſchen de kwaede aengeborene begeerlykheyd die ons beſit als de katten het muyſen, en kan, ſoo het ſchynt, van onſe herten niet ſcheyden, ia ſy is gelyk eene ſiekte die de Medecynen *Picam* noemen, die de menſchen de welke daer mede gekwelt zyn, eenen apetyd verwekken dat ſy menſchen vleeſch, kolen, kryt, ſprinkhaenen, ende diergelyke dingen niet naer laeten te eten. Maer dat geſnoep van ſulke vergifte Sodoms appelen, waer van de tanden waggelende worden, ende eene ongeruſte Conſcientie verwekken, mogen en konnen wy wel myden, op dat men den mond niet wederom, alſwanneer hy met een berouw hebbbende Tant-poyer geſuyvert is, en verbranne, ende dat als dan de levens vyandinne de Dood niet en kome, ten tyde als ons de begeerelyke luſten, het beſte ſmaeken, als eene ſtelende katte by den kop grypen, ende ons eene ongeneſelyke Tand-pyn verwekken, waer van ons den Koninkly-

ken Propheet *David* ſpreekt in ſynen 48. Pſalm. ℣. 15. *Mors depaſcet eos.* De Dood naedert hun-lieden gelyk eenen Wolf naer een Schaeps-been, want daer men mede ſondigt, daer word men mede geſtraft.

Beyt gy dikwils in den ſoeten Appel van welluſt, ſoo ſal u de onluſt, te weten, den ſueren Appel der ſonden wederom beyten, ſoodaenig dat u de tanden daer van ſullen knerſelen, ende de oogen overloopen.

Het was geen Appel-moes daer onſe eerſte Ouders hun aen vergeten hebben: maer het was eene andere bittere potagie van wilde ranken ende Coloquinten, waer van de Propheete kinderen geklaegt hebben in het 4. Boek der Koningen aen't 4. Cap. ℣. 40. Ten tyde van *Eliſeus*, ſeggende; *O Man Godts de Dood is in den pot, ende wy konnen daer van niet eten:* maer wy menſche kinderen; en mogen noch en konnen deſe woorden niet ſeggen, ende zyn al-te-mael verplicht, ter oorſaeke van het Appel-geſnoep van onſe Voor-ouders, deſe bittere ſpyſe te nutten ende te ſeggen:

Maer om deſen Appelbeet,
Sterf ik, 'tzy my lief oft leet.

2

Den Stad-houder op der aerden,
Is voor my van geender waerden.

Mortuus eſt Aaron. Aaron is geſtorven.
Deut. 32. ℣. 50.

Wie kan de bitter Dood ontloopen oft ontglippen,
Het zy in berg oft boſch, in daelen ofte klippen?
Hoe wel hy op de zee gins ende weder ſweeft,
Hoe wel hy ſtrengelyk tuſſchen de mueren leeft.
Hoe wel hy van den grond was in de locht verheven,
Soo weet dees vreede Vrouw hem haeren ſteek te geven,
Sy ſiet niet wie het is, als maer den ſnellen tyd
Haer wyſt wie dat daer moet in d'aerde zyn gelyd.
Sy dringt met groote kracht door d'alderdikſte boomen,
Sy overvliegt ſeer ſnel de grootſte waterſtroomen,
Sy morſelt en verdelgt, de ſteenen even hert,
En geeft den menſch waer't zy, de laeſte levens ſmert?

Sy ſiet niet wie het is, Paus, Cardinael, Prelaten,
Boer, Borger, Ambachts-man, Dienaeren of Soldaten,
Die zyn by haer gemeen, ſchoon men met grooten ſtaet,
Syn leven overbrengt, of langs de deuren gaet,
Schoon dat men is geçiert met d'alderſchoonſte kleeren,
Sy kent geen Bedelaer tuſſchen de groote Heeren,
Want haeren ſcherpen pyl brengt alle menſchen om;
Of ſy zyn kort of lank, van leden recht of krom,
Dan van den minſten aen tot aen de grootſte ſtaeten,
Heeft ſy tot deſer uer niemant geruſt gelaeten,
Tot den Stad-houder Godts den hoogſten menſch van al
Moet, en word door de Dood gerukt uyt s'werelds-dal.
Hoe wel hy als Godt ſelfs kan binden en ontknoopen,
Soo kan hy van de Dood niet vluchten ofte loopen,
't Moet al geſtorven zyn en in het ſlyk vergaen,
Wanneer men anderwerf noch hoopt eens op te ſtaen:
Wat vleeſch en been beſit, uyt leem en ſtof geſprooten,
Moet van den ſnellen tyd weer zyn tot ſtof geſtooten,
Wie in de heyligheyd of in de ſonden leeft,
Moet ſterven; en wiens Dood hem weer leven geeft.
Geen leven waer men moet, noch eens de Dood beſueren,
Maer 't leven, dat als dan ſal eeuwig, eeuwig dueren,
Waer in het goet en quaed door Godts rechtveerdigheyd
Sal zyn naer werk geloont, of altyd gekaſteyd.

DE Dood is ſekerlyk geene goede Tael-meeſterſſe, dan *Priſcianus*, den welken Groot-vader was van alle School-meeſters, maekt, beneffens ſyn *Bacalaureis*, ſoo eenen grooten hoop *excipè* daer aen, dat eenen die latyn leeren wilt, daer voor ſchrikt ende grauwelt, gelyk eenen hond voor de hekel; ia hy en ſchaemt ſich niet deſen regel voor

den besten te houden, seggende: *Nullæ regula sine exceptione*, noyt regel sonder exceptie.

Hy seyt: alle de naemen in *or*, *Masculina sunt*, *ut amor*, *honor &c.* zyn van het Manne-geslacht: maer daer hangt achter een *excipè* aen, te weten, *arbor*, *Feminum est*, is van het Vrouwelyk. Hy leert voorder; de naemen die eyndigen in *a* ende *e prima declinationis Feminina sunt.* Van de eerste buyginge, zyn van het Vrouwe-geslacht, gelyk *mensa*, *petra*, *&c.* Maer het *excipè*, dat is *Cometa*, *Planeta*, *Papa*, *&c. Masculina sunt*, is Mannelyk, niet-tegenstaende onse Jouffrouwe Meesterse de Dood, en weet van dien *excipè* niet te spreken, want sy heeft eene veel lichtere *Grammatica* de welke geen *Masculinum*, geen *Femininum*, noch geen *Neutrum* voorstelt: maer het is by haer alles *Generis communis* ende *Generis omnis*, van het gemeyn geslacht. Vraegt gy haer, *cujus generis est Papa?* Wat voor een geslacht is den Paus? Soo sal sy u datelyk als haeren leerlink eenen slag geven, ende seggen, *Papa est generis omnis*, den Paus is van het algemeyn geslacht, *& homo est generis omnis*, ende den mensch is van het algemeyn geslacht, mits den eenen mensch by my soo veel weerd is als den anderen, hy mag wesen Paus ofte School-iongen, hy draege eenen stroyen hoed ofte eene dryvoudige kroone.

Waer zyn tegenwoordig gebleven soo veel H. Vaders ende Stad-houders Christi, die in soo vele honderd iaeren te Roomen geregeert hebben? Hebben sy hun niet onder het *generis communis* ende *omnis* van haere Meesterse de Dood moeten laeten rekenen? *Quis est homo*, segt den Koninklyken Pro-

pheet *David* in ſynen 88. Pſal. ℣. 49. *Qui vivet & non videbit mortem?* Wie is den menſch die leven ſal ſonder de Dood te ſien? Niemant van hun-lieden heeft eenen *excipè* konnen krygen, koopen, nemen ofte bedelen, gelyk daer ſtaet in het vyfde Boek Moyſes aen het 32. Cap. *Mortuus eſt Aaron*, Aaron is geſtorven. In't 3. Boek der Koningen aen het 4. Cap. ℣. 27. *Mortuus eſt Heli*, Heli is geſtorven: aen het 25. Cap. van den ſelven Boek ℣. 1. *Mortuus eſt Samuël*, Samuël is geſtorven. Ende alſoo heeft het gegaen, gaet ende ſal gaen ſoo lange, de wereld, wereld blyven ſal. Den Heyligen Apoſtel Petrus, Stad-houder, is geſtorven. Linus den Heyligen Vader is geſtorven. Anacletus ende ſyne nakomelingen zyn geſtorven. Alexander den I. II. III. IV. ende V. is geſtorven. Bonifatius den I. II. III. IV. ende V. is geſtorven. Clemens den I. II. III. IV. &c. is geſtorven. Innocentius den I. II. III. X. XII. is geſtorven. Clemens den XI. is geſtorven den 19. Meert 1721. Innocentius den XIII. is geſtorven den 7. Meert 1724. Benedictus den XIII. is geſtorven den 21. Februarii 1730. Clemens den XII. is geſtorven den 6. Februarii 1740. Eyndelyk Benedictus den XIV. is geſtorven den 4. Mey 1758., zynde den 247. Paus van den Heyligen Stoel van Roomen, ende op deſe wyſe ſal de doode *Gramatica* voorts gaen, leerende alle menſchen op deſe wereld, *Papa eſt generis omnis*, den Paus is van het algemeyn geſlacht; want:

Den Stad-houder op der aerden,
Is voor my van geender waerden.

Baret en Kappen,
Weet ik te betrappen.

Quaſi aquæ dilabimur. Als Wateren vallen wy in de aerde. 2. *Reg.* 14. *Cap.* ℣. 14.

Gy ſiet hoe deſe Vrouw met haere dorre ſchonken,
Daer ſit gelyk een Pauw, die niet en doet als pronken;
Hoe wel ſy ſpraekeloos en ſonder reden is,
Soo toont ſy ende wyſt, myn vangſten zyn gewis:
Ik werp ſeer baeſtelyk myn noyt faelende netten,
En kryg als ik begeer, Kap, Myters, en Baretten,
Hoed, Quiſpels, Kruyn en Staf, want niet en ſien ik aen,
Sy moeten al-te-mael, door myne banden gaen.
Soo baeſt als ſy in't net tot my waerts zyn getrokken,
Soo is het çierſel uyt met alle waerde lokken,
Dees panden, deſe eer, en deſe pomperey,
Breng ik in korten tyd te zyn gelyk aen my.
Als myne vangſten zyn gepakt in myne ſtrikken,

Soo moeten ſy daer in verdompen en verſtikken.
Ik werpſe datelyk in myn vermaerd rivier,
Waer dat ſy eyndelyk vergaen als niet een ſier.
Verſtaet gy deſen ſin en deſe klaere reden,
Hoe onſe jouffrouw Dood ſprekt met haer grauwe leden?
Sy toont ons klaerelyk hoe dat den ſnellen tyd,
Het net is, waer den menſch ſyn leven in verſlyt.
Haer water of rivier is de doorwormde aerde,
Waer Prieſter Boer of Klerk, worden van eender waerde,
Waer Biſſchop of Prelaet, Monink of Cardinael,
Moeten tot wormen aes, vergaen in't generael.
Met reden lieven menſch en kan haer woord niet falen,
Gewyd, geſalft, gekruynt, 't moet al naer d'aerde dalen,
Want Myter, Hoed en Staf, als ook Kap of Baret,
Word van haer ſonder ſchroom getrokken in het net.

DE Vrouwe Sermoonen zyn heel ſelden de Mannen aengenaem, voornaementlyk als ſy met naerdrukelyke ende naerdenkelyk ſcheldwoorden ende kwaede *Floſculus Oratoris* gepaleert ende geçiert zyn; daer word achter een geſeyt den Apoſtel *Paulus* heeft de Vrouwen het Prediken verboden, ende daer voor moeten ſy de Edele konſte van ſwygen leeren, ende in den *Tacito* ſtuderen: want als het menige ſouden te lank maeken, ende dat ſy al te veel *Interrogationes*, ende *Exclamationes*, met eenen niet wel daer in paſſenden iever wouden mengelen, ſoo recommandeert men haer een mael-ſlot op den mond te hangen, op dat dit ongeruſtig kwaed van haere tongen, het welk maer een kleyn vierken is, nochtans een doodelyk vergift, niet uyt en breke, ende alſoo boſch en berg in brand ſteke.

Nochtans het Sermoon van eene verſtandige

Vrouwe is niet te verachten, terwyl dat den Koninklyken Propheet *David* selfs, de uytdrukkelyke redenen van de verstandige Vrouwe van *Thecua* verhoort heeft: niet-tegenstaende sy met *Joab* over een gekomen was, ende den Konink met haere bedekte veynseryen listig bedrogen heeft, als sy hem aensprak ende seyde: *Heer Konink wy moeten de dood sterven; gelyk het water in de aerde versuypt ende versinkt, soo moeten wy ons ten lesten ook in de aerde verstroyen ende vernietigen.* Reg. 2. Cap. 14. ℣. 14. Ende door dese reden heeft sy de gramschap des Koninks tegen synen Soon *Absolon*, gelyk een verborgen vier in de assche, verdooft ende uytgeblust.

Heeft soo eenen grooten Konink sich niet geschaemt naer soo een Vrouwen Sermoon te luysteren, wat belden sich dan veel andere in, die niet en willen eenige Sede-lessen van eene, hoe wel listige ende boose Vrouwe, geduldig ende naerdenkelyk aenhooren, besonderlyk, als sy over het *Memento mori* mediteren, want de Lyk-Predikanten zyn altyd de beste of sy broeken draegen ofte niet. *Numquam satis dicitur, quod numquam satis dicitur!* daerom *meditatio mortis* is ende blyft altyd de beste Philosophie ende Theologie. Niet-tegenstaende geleerde ende besonderlyk geestelyke persoonen, belden sich in, dat alsulke Sermoonen van geender waerde zyn, dikwils meenende dat hun-lieden het Prediken alleen toe staet, ende dat sy dese wetenschap al lange met hunne schoenen ende schandaelen versleten hebben, ende lange daer in uyt geleert zyn; ende dat niemant schoonder, çierlyker, woord-ryker en diep sinniger de woorden souden konnen uyt-

galmen ende uyt spreken als sy lieden. Is den eenen ofte den anderen begaeft met eene besondere gratie Godts, den desen sal daetelyk de opinie hebben, dat in syn Klooster, in syne Parochie, in syn Capittel, ende soo voorts, niemant is te vinden die hem soude konnen gelyk zyn: ende door dusdanige inbeldinge verwekken sy eene hooveirdigheyd, peysende, ende seggende in hun selven, volgens de woorden der Heylige Vaders; ik ben eenen Priester, ik ben weerdiger, grooter geacht als eenen wereldlyken mensch, ende daerom moet ik my houden van het gemeyn volk: ik moet om gaen met treffelyke persoonen om my te voorderen tot eenen hoogeren staet.

Voorders, wederom andere, doen anders niet als dichten en trachten naer groote digniteyten, naer wel besette Pastoryen ofte Kanoninkdyen, naer Myters ofte gequispelde Hoeden, sonder in alle haere welsprekentheyd, haer ongeregelt leven, ende haere eergierigheyd, te peysen dat Jouffrouw de Dood eens komen sal ende haer Sermoon hun uytgalmen ende aentoonen, dat ook de motten in Purper, in Myters, in Baretten, ende in Kappen sich konnen quartier maeken, gelyk de sesvoetige draegonders, die de Egyptische Tooveraers niet kosten in het veld stellen, maer de selve in hunne wambassen ende kamisolen moesten behouden. Eyndelyk de menschen vischter de Dood die kan op korten tyd den Cardinael soo wel als den Eremyt, vergelyken ende doen hooren ende verstaen dese woorden:

Baret en Kappen,
Weet ik te betrappen.

4

Ook de Kroon,
Ik niet verſchoon.

Mortuus eſt ergo Saül. Saül is dan geſtorven.
1. *Reg. Cap.* 31. ℣. 6.

Het ſchynt dat jouffrouw Dood niet nalaet t'allen tyden
Het leven van den menſch geſtaedig te benyden,
Sy draeyt haer dor' geſicht, ſy lonkt, ſy ſiet, ſy let,
Op Koning Prins en Vorſt, op Heeren van de wet;
Sy vraegt niet wie is daer ſy hoort naer geene reden,
Sy ſiet geen ſchatten aen nog geene Mogentheden,
Sy grypt als het haer luſt een ieder by den kop,
Schoon hy verheven is tot op den hoogſten top.
Schoon hy van kleynen ſtam oft maegſchap is geboren,
Schoon hy is eenen Held, van vele uytverkoren,
Schoon hy den rykſten is, en land, goed, geld, geniet,
Schoon hy is naekt en bloot, ſy nievers naer en ſiet.

Bemerkt wat dat ſy doet, met deſe ſchoone vruchten,
Sy roept, doch ſpraekeloos, voor my moet ieder ſuchten,
Want van den Keyſer aen, tot den minſten Soldaet,
Word van my af gekort den ſoeten levens draet:
Hoe wel den Konink niet in't veld behoeft te vechten,
Maer, dat hy daer naer toe ſend ſyne oorlogs knechten,
Doch weet ik waer ſyn Hof en ſyne wooning is,
Waer, als ik hem wil ſlaen, myn ſlaegen gaen gewis,
En tot een kort beſluyt, noyt menſch en ſal ik miſſen,
Sy moeten al-te-mael door myne wilderniſſen,
Ia, met een woord geſeyt, Scepter en goude Kroon
Van Keyſer, Konink, Vorſt, ik geenſins en verſchoon.

NIet alleenelyk *Saül*, *David* ende *Salomon*, maer ook *Crœſus*, *Cyrus*, *Alexander*, *Darius*, ende ontelbaere andere zyn groote, machtige, dappere, wyſe, ryke, ende beroemde Koningen ende Gekroonde Hoofden geweeſt: maer ſy zyn geweeſt ende ſy en zyn niet meer. Deſe waeren eertyds volgens hunnen titel al-te-mael gelyk, ſy waeren al-te-mael Koningen, doch in wysheyd, macht, poſtuer, rykdom ende dapperheyd, waeren ſy malkander heel ongelyk. Het drayende geluk heeft den eenen begaeft met dit, ende den anderen met dat; maer tegenwoordig zyn ſy malkanderen in alle dingen even gelyk, ſy zyn alle ſtof ende aſſche, mits eenen menſch alleen deſe al-te-mael kan gemakkelyk in eenen korf te ſien draegen, ende daer naer op den miſt-hoop ſmyten, om dieſwille dat ſy nievers meer toe dienen konnen als om met voeten getreden te worden.

Wat nu *Alexander* Stal-meeſter is, die het peerd

Bucephael geroskamt heeft; wat nu den Rademaeker is, die *Darius* Gulden Waegen soo konstig uytgewerkt heeft; wat den wysen *Solon* is, die *Cræsus* Propheet was; wat *Cyrus* Barbier, *Saüls* Sweertveger, *Davids* Herpen-maeker, ende *Salomons* Goud-smeden, Timmer-lieden ende Metselaeren zyn, dat zyn tegenwoordig alle dese groote Koningen ook, terwyl hunne prachtige Tomben, ende wel gebouwde graven niet meer te vinden zyn, veel minder hunne lichaemen, terwyl de grove dievinne de Dood hun de minste eerbiedigheyd betoont, maer werpt in het graf alles door malkanderen, Koningen ende Boeren, Edel-lieden ende Bedelaers, al even eens gelyk men de dammen ende kaerten doet, alswanneer men moede is van daer mede te spelen, *Ende dat doet sy soo wel aen den dien die op eenen prachtigen stoel sit, als aen den anderen die in de aerde vroet: van den dien die met hemel-blauwe seyde gekleed is ende eene goude kroone draegt, tot den dien die met eene lynwaerten ofte gelapten wambas gedekt is. Eccles.* 40. ỳ. 3.

Daerom peyst sekerlyk dat de Dood de gekroonde hoofden geene meerdere eere aen doet als aen eenen Bedelaer, ende het en is hun niet geoorloft, meerder voordeel tot het kwaed-doen te hebben, als andere menschen, schoon sy ryk ende machtig zyn, konnende alles dwingen, niet-tegenstaende als het te lang is duerende, ende dat het Godt mishaegt, soo send hy niet meer eenen *Natan* om hun te berispen gelyk aen den Koninklyken Propheet *David*, maer hy send eenen anderen Bode, die hun haest ende op eenen oogenblik van hunnen regerenden

Troon ſal daelen doen in de aerde, waer hunne lichaemen van de wormen, hoe wel de ſelve met welriekende kruyden gebalſemt en op gevult zyn, ſullen gegeten ende verteert worden, ende miſſchien daer naer hunne zielen van gelyken in de eeuwige aerde, dat is in de helle van de Duyvelen ſonder eynde in alle eeuwigheyd, ſullen geknaegt en doorbeten worden.

Segt doch den Eccleſ. in 't 10. Cap. ℣. 9. *Waerom wilt aſſche ende aerde ſich verheffen tot de grootmoedigheyd?* Dat is, waerom wilt eenen Konink meerder zyn als een ander? Seyt den ſelven Eccleſ. voorder in het ſelve Capittel ℣. 11. *Alle Overheyd is kort van leven, de lange ſiektens maeken den Medecyn-meeſter moede. Den Medecyn-meeſter nemt weg door de medecynen de krankheden die niet in-gewortelt en zyn, ende alſoo is eenen Konink heden en morgen dood*, het welk is bediedende, dat gelyk eenen Medecyn-meeſter ſich bedient met ſterke medicamenten ende kruyden om eene ſiekte weg te neme, alſoo doet Godt dikwils eenen kwaden Konink ſterven door eene haeſtige dood, den welken eene peſte in ſyn ryk is; op dat de kwaelen van ſyn volk daer mede ſoude geneſen. Ten leſten, tegen de Dood valt niet te kampen of te vechten, mits ſy den ſtraet-iongen niet alleenelyk den hoed, maer ook de Koningen de Kroone weg rukt, ſeggende:

Ook de Kroon,
Ik niet verſchoon.

De Bankeroet,
Gaet nu voor goet.

Non erit Mercator ultra. Daer en ſal voortaen geenen Koopman meer weſen. *Zacharias* 14. ℣. 21.

Siet eens dit wonder ſpel, hoe dat de Dood gaet loopen,
Met een gepakte Bael, het welk ſeer klaer bedied,
Dat die ſpeelt Bankeroet, niet anders heeft te hoopen
Als dat dit ook ten leſt, aen hem moet zyn geſchied.
En meeſt, die nacht en dag verſint verſcheyde liſten,
Om een ander-mans goed te krygen t'allen ſtond,
En daer naer aen te gaen met ſakken ende kiſten,
Al oft hun deſen buyt ten vollen was gejond.
Ook die door lekkerny, oft drink-luſt veel verdelgen;
En principael het geen dat niet hun eygen is.
Die, ſeg ik, weet Mevrouw de Dood, haeſt te verſwelgen
Al loopende met hun naer haere duyſternis.

Hoe wel ſy hier oft daer, gaen ſulke renten ſoeken,
Soo vinden ſy de uer vervuld, en op het leſt,
Soo komt de ſnelle Dood verborgen in de boeken
En roept, Koopman blyft ſtaen, 'tis Conſummatum eſt.

DE Cananiten waeren rechte ſchavers ende borſe vulders, mayende waer ſy niet geſayt, ende raepende waer ſy niet geſtroyt hebben : ſy waeren onder de Iſraëlieten, wat tegenwoordig de lang-gevingerde Smauſen onder de Chriſtenen zyn, die het gout ende ſilver gelyk eenen Magneet ofte Zeylſteen het ſtael naer ſich trekken.

Al-hoe-wel dat deſe Joden, die men hier te Lande, als boven geſeyt is, Smauſen noemt, om dieſwille dat ſy trachten het goed van de Chriſtenen af te prangen, ſoo dunkt my dat deſen naem niet alleen de Joden, maer vele Chriſtenen ſouden toekomen, mits de prangeryen by hun-lieden meer geplogen worden als by de Joden, voor-naementlyk als ſy ſien dat den verkooper in nood is. Niet-tegenſtaende dat onder de Chriſtenen Koop-lieden vele ſulke onbeſchaemde bedriegers gevonden worden, ſoo is doch den Koop-handel van ſich ſelver eenen Godtgevallenden, roemweerdigen, noodigen ende noodſaekelyken handel; want den Konink *Salomon* heeft ſelver ſyne eygene Koop-lieden gehad, die hem Peerden ende alderhande waeren uyt Egypten gebracht hebben, gelyk in't Boek der Koningen aen het 10. Capittel ℣. 28. te leſen is. De Koop-lieden van Tyro hebben met hunne konſte ſoo wel weten te winnen ende te vergaederen, dat den Propheet *Eſaïas* daer van ſpreekt aen ſyn 23. Cap. ℣. 8. *Haere Koop-lieden*

zyn Princen geweeſt, ende de rykſte in het heele Land. Deſe wiſſel-heeren moeten ſekerlyk de Wiſſel-brieven wel verſtaen hebben, doch is het te weten oft de voor-ſegginge van *Oſeas* aen het 12. Cap. ℣. 7. Ook niet voltrokken is, ſeggende: *Canaan heeft eene valſche Waege in de hand, hy leeft onrecht ende hy bedriegt:* Aen deſe woorden ſal eenen Jode ſelver niet twyffelen, terwyl dat *Jeſu Sirach* in het 26. Cap. ℣. 28. heel bedenkelyk ſchryft. *Den genen die Koophandel dryft ſal ſwaerlyk de fouten myden, ende dien die Herberge houd ſal hem niet bevryen van de ſonde der lippen.* Maer, wat ſomwylen voor een facit uyt komt dat leert den tyd; heden ſpeelt deſen, morgen eenen anderen, ende ſomwylen eene geheele Compagnie, wat? Geene kluchte, geenen Politionel, maer wel een Treur-ſpel, welkers Titel Bankeroet is, ende de naer klucht ofte het Tuſſchen-ſpel dat heet: *Petrus currit*, Peeter loopt, ende waer mede? Met een anders goed, met het gene daer *Paulus* ſoo lange aen geſpaert, om gewerkt, om geſweet, ende om geſorgt heeft, *Petrus currit*, waer mede? Met het goed ofte het geld van Weduwen ende Weeſen, die ſomwylen anders niet en hebben als het iaerlykx inkomen van hun Capitaeltjen. En naer dat ſulke droeve Tragedie geſpeelt is, ſoo moeten deſe arme Weeſen met vele ende groote moeyte trachten, het zy waer mede het wilt, aen den koſt te geraeken. Naer ſulke droeve Tragedie, moet ſomwylen ende gelyk het wel gebeurt, menige arme Weduwe haer ſtukxken brood langs de deuren gaen bedelen. Om ſulke droeve Tragedie moet menigen Winkelier ſyn goed, dat is, ſyn Huys-raed, ſyn Bedde en ſyne Meubelen

ſien ende laeten verkoopen voor ſyne deure. O droevig Treur-ſpel! uwen auteur is ſekerlyk van geender waerde, ende het is klaer, dat Jouffrouw de Dood, en daer naer *Madame* de Helle, ſekerlyk een Treur-ſpel met u ſullen ſpelen, alſwanneer deſe gemaekte rymen niet herkeert, dat is, deſe weg-gedraegene goeders niet wederom en ſullen gegeven worden.

Vele duſdaenige Koop-lieden gaen dikwils op de Borſe wandelen, om ſich hier oft daer met eenen kloeken Koopman te vergelyken, waer van *Chriſtus* ſpreekt by *Mattheus* aen het 13. Capittel ℣. 44. Den welken op eenen anderen Akker eene Peerle gevonden heeft, ende daerom alle ſyne goederen wou verkoopen, om daer mede ſich den ſelven in te koopen, en om alſoo Hemels-ryk te worden: Maer my dunkt dat deſe ſekerlyk ſullen miſſchen, ende dat het voorgenomen ſtuk te niet en van geender weerde weſen ſal. Menigen verkoopt ſyne ziele, ende koopt de helle, vermits het ſpreekwoord noch altyd op de tonge ryd, *Virtus eſt memmos.* De voſſen ende ſchummels ſyn eenige aengenaemer als den Hemel. Ah hoe vele ſchryven hun Geloof met een R. ende doch konnen ſy ſich niet genoeg Rooven: maer hoe meer ſy Rooven hoe minder ſy Gelooven. Niet-tegenſtaende, ſy Rooven oft Gelooven ſoo veel als ſy willen, ſoo moeten ſy ſich doch ten leſten laeten Schip-brake lyden, als hun de argſte practyke maekſter de Dood, Wiſſel-brieven ende Capitaelen voor den neuſe weg viſcht ende heele Koopmans goederen ende den Koopman ſelver weg voert, ſeggende:

De Bankeroet,
Gaet nu voor goet.

Schoon u tael is ſoet en klaer,
Doch zyt gy in Doods gevaer.

Non eſt ſermo in linguâ meâ. Daer en is geene ſpraeke in myne tonge. *Pſalm.* 138. ℣. 4.

Siet den Predikant eens preken
Sonder eenige gebreken,
Wel ter tael en wel geleert
Wel verhoort en wel gè-eert.
Siet ſyne Toe-hoorders letten,
Op d'uytlegging' van de wetten,
Van Godts woord, dat hy ſeer klaer,
Wel verduyts in't openbaer.
Syne tael, als honing regen,
Doet het menſchen hert bewegen,
Niet en vloyd uyt ſynen mond,
Of het heeft een vaſten grond.
Syne woorden, ſyne reden,

Vliegen als veel ſoetigheden,
In't geboor van die daer ſtaen,
Om ſyn les' te nemen aen.
Niet ontbreekt hem in't verklaeren,
Hy kan klaerlyk openbaeren,
't Oud en't nieuwe Teſtament,
Door goey woorden wel bekent.
Schoon ſyn tonge is ontbonden,
Dat noyt beter word gevonden,
Siet eens aen hoe ongewis,
Hy op ſyne voeten is.
Hy ſtaet, maer op doode beenen,
Die al kraekende met eenen,
Hem ſullen in korten tyd,
Toonen ſyne ydelheyd.
Hy ſtaet vaſt: maer broos van onder,
Die als eenen ſnellen donder,
Vallen kan, en ſoo vergaen,
Sonder oyt weer op te ſtaen.
Dan is ſpraek en tael geweken,
Want de tong kan niet meer ſpreken,
En dat konſtig inſtrument,
Heeft als dan ſyn leſte end.
Daerom peyſt ô wyſe ſprekers,
Dat gy zyt als glaſe bekers,
En hoe ſpraekſaem dat gy zyt,
Gy word van de Dood benyd.

AL-hoe-wel ſwygen eene grootere konſte is als ſpreken; ſoo is doch de ſpraekſaemheyd niet genoeg te pryſen; ende met de alder uytgeleſenſte woorden niet genoeg te loven. Wat menige cierlyke ende wyſe rede voor gewicht ende naerdruk

gegeven heeft aen twyffelende ende ongegronde saeken, is met *Demostenes* ende *Cicerons* tongen niet uyt te spreken. Wat is daer noodiger ende nutter, soo wel in Geestelyke als in Wereldlyke Staeten, ook in den oorlog selfs, daer men malkanderen met Bomben ende Carkassen; vieredeel en halve Cartauwen antwoord, als de konste van wel bedacht ende naer-drukkelyk te spreken? Soo wel op den stoel der waerheyd, als voor Keyser ende Koninklyke Troonen, by alle verhooringen ende vergaederingen, waer de selve verhoort ende deftig van een ieder geacht ende gepresen word.

De oude Gallicanen hebben hunnen *Hercules*, ter oorsaeke synder wel-sprekentheyd, uytgebeeld, hoe dat hem eene goude keting uyt den mond ging, de welke tot de ooren ende het hert van syne toehoorders gegaen is, het welk bedied heeft, hoe hy met syne schoone reden de selve heeft konnen trekken en bewegen gelyk hy begeert heeft.

Dat tegenwoordig de Predikanten altemael goude ketingen uyt den mond spauwden, ende de selve syne Toe-hoorders, niet in de ooren noch in het herte, maer aen den hals wirp, soo souden sekerlyk alle Kerken te enge wesen; want iederen Schoenlappers-iongen ofte Vodde-man, ende iedere Brysster ofte Spelle-werkster wilt doch buyten dat, met eene goude keting ofte diergelyk ander hals-çieraed geçiert zyn, ende praelen gelyk eenen Engelschen dogge uyt Beyerland, met synen schoonen halsband, sy moeten al-te-mael goude ofte silvere knoppen aen de kleeren, gallonnen aen de hoeden draegen; het Vrouwe-volk, seyde kleeders waer onder

eenen reep gehecht is, om alſoo gelyk een Piramide door de ſtraeten te ſwieren, ſoodaenig, dat de deuren der Kerken te enge worden, ende dat men wel haeſt ſal verbonden zyn de ſelve daerom wyder ende breeder te maeken : maer met de Geeſtelyke goude ketingen van penitentie-Sermoonen, willen ſich weynige meer paleren ende trekken laeten, of ſchoon *Paulus* ende *Chriſoſtomus* ſelfs op ſtonden ende ſuyveren honing uyt hunnen mond vloyen lieten (gelyk van hun-lieden *Demoſthenes*, *Pindaro*, ende veel andere geſeyd word) dat de Biën in hunnen mond den honing af-geleyd hebben, ſoo ſoude menſe doch niet agten ; maer wel den mond van menigen ſpreker die meer een Weſpen-neſt is als een honingraed, waer uyt ſomtyds meer vergift ende galle is vloyende als aengenaeme ſoetigheyd, al of rontom de ooren der Toe-hoorders, eenen ganſchen ſwerm Weſpen ende Horſelen ſomden ende bromden, die hun ſouden doen vreeſen dat de ſelve niet in hunne oogen en ſouden neſtelen, als de Swaluwen in *Tobias* Slaep-kamer, gelyk geſchied is, ende noch geſchied by de oude ende ionge Secten-ſtichters, ende andere ſtagelagtige, pointige ende ſcherpe Scheer-mes-tongen-kramers, ſoo wel in den Wereldlyken als in den Geeſtelyken ſtaet.

Ook is het hoognoodig, beſonderlyk eenen geeſtelyken Taelman, dat hy ſyne tonge, gelyk eene voorſichtige Slange ofte Bië, haeren ſtachel ſlype ende ſcherp maeke, om door-ſtekende penitentie-Sermoonen, de herten van ſyn Toe-hoorders te doorwonden, ende wederom haeſtelyk daer op door den honing des Goddelyken trooſt de ſelve te

verſoeten; welke konſte den Apoſtel *Paulus*, beſonderlyk aen de Corinten, ſeer klaerelyk, mondelings ende ſchriftelyk beweſen heeft, ende dit is miſſchien de oorſaeke geweeſt, dat den Heyligen *Auguſtinus* onder andere dingen ook gewenſcht heeft; dat hy den Apoſtel *Paulus* hadde mogen hooren Prediken, terwylen hy ſekerlyk ſelver niet lam aen ſyne tonge geweeſt is.

Maer de meeſte Predikanten, terwyl ſy miſſchien tong-ſmeer noodig hebben, ofte uyt gierigheyd willen geſmeert ofte beſtreken, ik wil ſeggen beſteken zyn, weyken hunne tongen in klaeren honing ende olie, ende zyn daer door gelukkig om de herten ende de borſen te bewegen: ſy ſetten den Herders-ſtaf achter de deure des Schaep-ſtals, ende ſy bedienen ſich maer met een aengenaem fluytjen; dan gaet het alles goet en ſoet voorts, op dat men geen ſchaepken het *Aureum vellus*, dat is, het oorvliesken en verwewe, ofte hem eenen buyl ſlaege daer hy ſoude moeten naer taſten.

Alſoo vliegt het ten allen kanten uyt, al oft het geſmeert waer, gelyk eenen nieuwen geſmeerden waegen, ofte eene *Chaiſe roulante* ende een gebruneert braed-ſpet: maer ſy ſullen noch eenen keer daer voor geſmeert ende geſalft worden, dat hun het hoofd daer van ſuyſen, ende de tanden klapperen ſullen.

De oude Grieken moeſten met het tong-ambacht wel hebben konnen omſpringen: terwyl by *Valerius Maximus*, den Konink *Pyrrhus* ſich roemt: dat ſynen Voorſpreker door ſyne ſpraekſaemheyd hem meer Steden gewonnen heeft, als wel eenen ande-

ren met alle Legers oyt heeft konnen bedwingen. Misschien heeft den desen de konst van met het tonge-sweert te vechten geleerd by meester *Pericles*, ofte misschien *Pericles* by de anderen : want *Pericles*, den welken eenen beroemden Tong-vechter en Dans-meester was, heeft door syne tonge een onvergelykelyk meester-stuk gedaen, dat is, als hy van *Archidamo* overwonnen ende uyt het Veld geslaegen was, soo heeft hy synen Overwinnaer door syne welsprekentheyd soo verre gebrocht, dat hy selver heeft moeten bekennen dat *Pericles* hem overwonnen hadde. Dat heet wel op de tromp spelen, ende eenen anderen naer syn pypen te doen dansen. Maer waer syn alle dese wonderlyke oude ende ionge, Geestelyke ende Wereldlyke Tael-meesters gebleven ? Hunne versekeringen zyn vergaen, hunne gepolisterde tongen zyn verwoest, hunnen honing-vloyenden mond is verstomt, ende ieder van hun moet met *David* klaegen, *Non est sermo in linguâ meâ*, daer en is geene spraeke meer in myne tonge, gelykerwys, het is, geweest heeft ende zyn sal, soo lange de wereld sal staen ; dese woorden :

Schoon u tael is soet en klaer,
Doch zyt gy in Doods gevaer.

Den wyſen kop,
Pack ik ook op.

Utinam ſaperent ac noviſſima providerent. Ah oft ſy wys waeren ende verſtonden, ende de uyterſte voorſaegen. *Deut.* 32. *Cap.* ℣. 29.

Wel gy ouden gryſen bol,
Waerom is u hert ſoo vol,
Om te gaen overſtappen,
Den berg van wetenſchappen?
Waerom ſit gy met bedwank,
Van u ſelfs heel nachten lank,
Om Wysheyd te gaen ſoeken,
In alderhande boeken?
Waerom hebt gy het plaiſier,
Om op maer een wit pampier,
Met ink en ſlappe pennen,
U wysheyd te doen kennen?

Waerom is het uwen wil,
Om met eenen broosen bril,
De schriften van voor desen,
Geduldig te door-lesen?
Waerom van u jonkheyd aen,
Hebt gy soo veel moyt gedaen,
Met leeren schryven, lesen,
sonder eens stil te wesen?
Waerom hebt gy met veel pyn,
Gricx, Hebreeus, Frans en Latyn,
Seer deftig leeren spreken,
Met aengenaeme treken?
En soo voorts, waerom hebt gy,
Uwen tyd al even bly,
Verjaegt, verkwist, versleten,
Om alles wel te weten?
Mits dan dat gy alles weet,
Leert hoe gy moet zyn gereet,
Hoe in den dag van sterven,
U wysheyd moet bederven.
Hoe, op eenen oogenblik,
Eenen vreeden dooden schrik,
U wysheyd sal ontrukken,
U levens draed af-plukken.
Hoe, het geen gy hebt geleert,
En soo lang op gestudeert,
Vergaet en sinkt in d'aerde,
Tot niemants baet noch waerde.
Want maer eenen dooden snak,
Soo by komt doet met gemak,
De leering van veel jaeren,
Vergaen gelyk de baeren.

Daerom ſpreekt de Dood ſeer wel,
Onſen tyd loopt even ſnel,
Ook om de wyſe koppen,
In d'aerde te verſtoppen.

TUſſchen eenen geleerden ende eenen ongeleerden is ſulk een onderſcheet, ſegt den doortrapten *Ariſtippus*, als tuſſchen eenen wel beplanten Luſt-hof, ende eene woeſte Boſch-kagie: als tuſſchen eenen wel beſayden-akker, ende een diſtel-veld. Als den ongeleerden een ongemeene ſaeke te voren komt, gelyk eenen Os eenen nieuwen ſtal, ſoo heeft den geleerden wel een onderhalf dozyn meer nieuſgierige betrachtingen ende wonderweerdige ſpeculatien daer over, als den anderen, al-hoe-wel hy geenen vergroot bril, gelyk *Cato* op den neus ſet, oft het ſelve met eenen *Microſcopus* beſiet. Tot exempel als eenen Sterrekyker, Landmeter, Hiſtorie-ſchryver, oft Aerd-beſchryver met ſyne ſnelle oogen-poſt, over ſyne tafel, ende kaerten, ſnelder als een Turkſche Duyve, overloopt, ſtraks in den hemel, en datelyk op de aerde, ſtraks vele honderde uren en iaeren voorwaerts ende daer naer weder te rug, ſtraks over de aengenaeme ſpelonken, daer naer weder over de prachtige Graf-ſteden, ſtraks tot Roomen ende daer naer weder tot Conſtantinopelen, ende meer andere wonderlyke dingen die hy met groote nieuſgierigheyd beſiet ende betracht, ſoo ſiet eenen onwetenden in ſulke tafelen, kaerten oft boeken ſoo diep als in eenen ſlypſteen, nemende de geteekende, ofte geannotteerde, dingen voor Krayen-pooten aen, en ſulke konſten komen hun voor, gelyk tooveryen.

Desen voorseyden *Aristuppus* leyde eens Schip-braeke ende brocht daer van niet, beneffens synen Philosooph, als het leven, maer is om syne geleert-heyd van de Inwoonders des Lands daer hy aenkwam ende die op den oever der zee woonden, met synen geselle wel onthaelt geweest, waer naer hy aen syne Lands-lieden seyde: dat sy sich souden sulke schatten vergaederen, die selfs in de Schip-braeke niet en kosten verloren gaen, en die genoodsaekt souden syn mede aen Land te swemmen. Wat heeft hy hier door anders gemeent dan de geleertheyd? *Bias* verklaert ook in dusdaenige maniere een exempel, te weten: alswanneer syn huys in vollen brand was, sprонk hy daer naekt ende bloot uyt, gelyk eene ziele uyt het Vagevier, soo wird hem van eenen anderen gevraegt, waerom hy niet ten minsten iet heeft mede genomen? Soo gaf hy hem tot antwoord, *Omnia mea mecum porto.* Ik hebbe alreede alle het mynige by my: willende daer mede aenwysen, dat eenen mensch niet eygentlyker en besit als konst, geleertheyd ende wetenschappen, terwyl dat geld, goed, kleeders ende çieraeden, ia gansche Prinsdommen ende Koninkryken, soo licht konnen weggenomen worden van de Zee-roovers, als een gelaeden Schip vol Haring ende Stokvisch, maer niet de geleertheyd. Wat is doch eenen grooten Heer, ryken Heer, eenen schoonen Heer, die niet en heeft gestudeert, ofte in andere diergelyke konsten niet op-gebrocht ofte onderwesen is? Als men sulken syn heerschappye ofte rykdom neemt, soo is hy eenen ellendigen soekkelaer, den welken alsdan verplicht is in de bedel *Retorica* te studeren. Als men

eenen ryken onwetenden pattacon ſmelter ſynen gouden ofte ſilveren neſt uytnemt, ſoo is hy alſoo veel als *Cræſus* Muyl-ezel die ſynen gouden toom, ſyn koſtelyk behangſel ende rykelyke çieraeden is af-genomen geweeſt, en daer naer niet eens goet was om te ryden noch om te trekken.

Eenen ſchoonen Vryer ofte eenen uytgeloopen A. B. C. *Narciſſus* ende levenden Apen-ſpiegel, is anders niet als een huys waer van het regenachtig ende het windachtig weder het geplaeſter ofte het witſel af-geveegt heeft, ſoodanig dat men niet k n-nen kan, oft 't geſchreven oft geſchildert is geweeſt.

Maer eenen afvreeſelyken *Eſopus*, eenen vuylen *Epictetus*, ende vroetenden *Theogenes* is veel edeler, ryker, ſchoonder ende gelukkiger als alle de voor-genoemde. In den armſten ende den alderverachſten Hout-kapper ende Boſch-ganger is gelukkiger als ſoo eenen ſchotel-ruymer, glas-eydelaer ende ſteen-treder. Eenen dag-loonder verdient ſyne dag-huere ſonder moeyte, en is te vreden met Aerd-appels, Raepen, Boonen ende diergelyke gemeyne ſpyſen t'eten: maer ſoo eenen brokken-knauwer ende kan-nen-heffer, ſoo eenen ryk geweeſden armen ſlikker, den welken alles vernielt en verſlind heeft, is niet ſoo bekwaem om eene halve mete hout te kappen, om ſynen legen derm het minſte op te vullen, en ſyne geholde worm-gaeten, in de plaets van goeden Parmeſaen, met Pot-kaes toe te ſtryken, want hy ſoude hem tot het werk konnen ſchikken gelyk de dikke en vette ſchoot ende boeſem hondekens, tot het Haeſen-jaegen, ende als eenen Oliphant tot het ſlingeren. Om deſe reden blyft dit gemeyn ſpreek-

woord noch altyd waer : *Sæpè ſub ſordido palliolo magna ſapientia latet* ; onder eenen ſlechten mantel ſteekt eenen ryken, geleerden en verſtandigen man.

Nochtans blyft het volgende noch altyd mede de waerheyd, dat dikmaels onder eenen Caſtor ende Doctoors-hoed, onder eenen ſyden mantel, onder eenen fluweelen rok, ende onder eenen niet toekomende voeder-hoy gelykende Geyte ende Schaepswollene perukke, *Magna ſtultitia* groote ſottigheyd verborgen. Want menige denken dat ſy met eene purgatie *Bartolus*, *Plato*, ende de *Quinte Eſſence* van alle geleerde in alle Faculteyten in-genomen hebben, ende het heet by hun-lieden *Parturiunt montes, naſcetur ridiculus mus.* Sulk eenen meent daer en is geenen ſulken *Statiſt* ende aerds *Politicus*, geenen ſulken *Polihiſtor*, geenen ſulken *Orator & omnia treſque* oyt in de wereld geweeſt als hy. Hy hoort het gras in de Eliſeeſche Velden waſſen, de kortborſtige vloyen in de Vrouwen-ſlot-kamer ofte *Serail* van Conſtantinopelen, te Parys hoeſten, ende de Viſſchen in het water ſingen : maer ſyne konſte beſtaet in ſotte droomachtige inbeldingen. Als hy meent dat hy geleert is, ſoo weten het andere ſeer wel dat hy onwetende is. *Utinam ſaperent ac noviſſima providerent.* Ah dat ſy alle deſe grillen in de zee der vergetentheyd verdronken voor altyd, ende aen de Dood peyſden, voor wie eenen *Oedippus* ſoo veel weerd is als eenen *Davus*, dat is, dat ſy eenen wyſen ſoo wel als eenen botten aengrypt, ſeggende :

Ik vange op,
Den wyſen kop.

Tusschen de Baeren,
Kan sich niemant spaeren.

Submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus.
Sy zyn versonken als loot in het diepste des Waters. *Exod.* 15. ℣. 10.

Schippers, Swemmers, Bootsgesellen,
Die niet schroomt de Water kwellen,
Die niet vreest het schuym en't nat,
Dat soo donsig u om-vat.
Die in herte Donder-vlaegen,
Op een plank u lyf gaet waegen,
Sonder eens te zyn in pyn,
Of gy weder t'huys sult zyn.
Gy en vreest geen sterke winden:
Gy en peyst geen klip te vinden,
Die u Schip in korten stond,
Sinken doet tot op den grond.

Gy verlaet u op het ſwemmen,
Schoon men met gryſende ſtemmen,
Siet een ieders ondergank,
Die hun waegen op een plank.
Maer gy domme, dwaeſe lieden,
Gy en kont geen water vlieden,
En gy beëld u in met vlyd,
Dat gy eenen duyker zyt.
Gy en denkt niet dat de golven,
Schoon gy ſwemt, u konnen dolven,
En dat gy gebonden zyt,
Aen de Dood die u benyd.
Peyſt, eer gy u gaet begeven,
Op het gene gy u leven,
Hebt gedaen, gepeyſt, geſeyd,
Sedert uwen iongen tyd.
Steunt gy op u lichaems krachten,
Wilt u-Ziele ook betrachten,
En bepeyſen waer voort aen,
Sy daer naer ſal henen gaen.
Als het vleeſch van uwe ſchonken,
Naer dat gy ſult zyn verdronken,
Dienen ſal tot Viſſchen ſpys,
Dan is uyt u verre reys.
Daerom lieve golven vaerders,
Zyt u eygen Ziele ſpaerders,
Denkt als dat de weeke zée,
Herte menſchen trekken mée.

AL-hoe-wel het Water ſoo week is, dat ſich eenen menſch lichtelyk daer in, gelyk eene Vliege in de boter-melk, kan verdrinken; alſoo hert is het s'Winters ook; ſoo dat men lichtelyk

daer over met karre ende peerden gaen kan, daer op ryden ende ſlypen, ook wel daer op dapper op den kop ende op den neuſe danſen, ende alſoo alderhande kabriolen maeken van vallen ende opſtaen, ſoodaenig dat men ſomtyds ſoude konnen den hals daer op breken : doch is het verwonderens weerdig, dat het week-water ſoo hert word, dat groote waegens, heele Leger-ſchaeren met Canons ende Bagagie, Trommels ende Fluyten daer over gaen konnen. Nochtans kan het alderſterkſte Ys, den ſelven die daer opſtaet lichtelyk overdekken, ofte hem in eenen oogenblik tuſſchen ſyne witte herte baeren doen inſchieten, ende hem aldaer daetelyk metamorphoſeren gelyk eenen herten ſteen.

Het Water zye dan hert ofte week, ſoo is doch de paſſagie daer op ſeer gevaerelyk, mits het ſpreekwoord op de zee vervult worde, luydende aldus: *die ſich in het gevaer ſtelt die komt daer in om.*

Het moeten dan wel herte ende onbevreeſde waeghalſen geweeſt hebben, die ſich alder-eerſt op de woeſte zee hebben derven betrouwen ; ſoo wel 's Somers ende 's Winters, als in den Herft ende in de Lente, in ſoo menig tempeeſt ende onweder, tuſſchen den wind ende de golven, klippen ende ſand-banken, in het midden van de dood ende het leven, met wie ſy geduerig hebben om gelaveert, ende tegen malkander gevochten, tot ſy ſich eyndelyk door eene Schipbraeke hebben moeten dood ſwemmen, ende alſoo verdrinken. Doch wordender op de aerde meer in Wyn, Bier en Brandewyn ofte andere diergelyke waters verſopen, als wel in de zee verdrinken ende verſinken.

Columbus ende *Magellanus*, de welke alder-eerst den weg naer Oost-Indien gevonden hebben, die hebben vele andere Oost-Indien-vaerders als Ys brekers gedient, ende hun sulken lust verwekt, dat sy met groote onlust, gevaer ende perykel, meer als eenen keer den Aerd-kloot om gesevlt, ende eene seer groote en lange *Menuet* ofte *Bourée* op de water-sael gedanst hebben, alswanneer den huylenden *Æolus* hun-lieden, rontom de ooren geblaesen, ende op gespeelt heeft.

Al-hoe-wel dat sulke Zee-vaerders achter en voor hun-lieden vele Schepen hebben sien verongelukken ende de huylende baeren inswelgen, zoo achten sy sulkx niet een sier, denkende dat sy op de aerde soo wel onseker zyn als op de vlakke zee, gelyk ook de waerheyd is, dat'er meer te lande sterven als te water. Maer wat mag doch de oorsaek zyn, dat de menschen soo lichtelyk op een stuk hout lyf en leven waegen? Anders niet als de gierige begeerlykheyd, ende de onversaedelyke nieuwsgierigheyd. De Indiaensche guldene Aepen ende Afgoden, alwaer eenen Aep veele duysende Aepen maekt. De Peruviaensche, Mexicaensche ende Hexicaensche guldene mest-hoopen ende goudhollen, die met Peerlen, ende Edel-gesteenten, met Peper, Canneel, Muscaeten, Cacau, Caffé, Thé ende Suyker opgehoopte boeren huysen, hebben dusdaenige water-ratten den mond soo waterig gemaekt, dat sy gehouden zyn sulke Speceryen, door soo eenen gevaerlyken wandel weg te gaen haelen, ende het selve, gelyk eenen Zeyl-steen het yser, naer sich trekken.

Met ſulke ende diergelyke waeren, waer van ſy hunne Schepen vol geladen hebbende, wederom trachten naer huys te keeren, dikwils meenende ſoo gelukkig in het komen te zyn als in het gaen, trachtende met alle luſt ende iever naer huys te komen, als oft den gelaeden ſchat alreede in hunne huyſen ende magaſynen lag: maer hoe vele van ſulke begeerlyke geld en goed wolven, zyn niet met alle hunnen ſchat ende goederen onder wegen verſonken gelyk een ſtuk loot, hoe vele zynder niet, door de Water-koortſe tot voedſel der viſſchen geworden, hoe vele zynder niet, door Klippen, Sand-banken, Storm-winden, ende Kapers ingeſwelgt ende ingeſlikt, gelyk de Sneppen ende de Patryſen, hangende in eene ſpys-kamer, alwaer, eenige hongerige katte ingeſlopen is?

Het argſte van allen, is dat men in het midden van de diepe zee, ook malkander te gemoet komt met bloedige ſlaegen, ende malkander met vier en ſtael noodigt tot het drinken, niet tot Wyn; maer wel tot ſiltig water, ſpelende met Bombardeer-galliotten ende branders, ſeer vieriglyk eene traege courant, ſoodaenig dat menigen voltiſeert, dat hy het opſtaen vergeet eer dat hy het meent, en tegen ſynen dank genoodſaekt is om te leeren ſwemmen. Ah hoe goet waer het als dan voor menigen, dat het week-water hert waer, hy ſoude als dan veel liever op eene ſlée ſonder peerd ende geluyd, ſonder gout ofte peerlen naer huys ſluypen, gelyk de kat uyt het ſchapraey; doch wat ſal men doen, op ſulke vyvers vangt men ſulke viſſchen, en het gaet als dan ſeer dikwils gelyk by den viſch die aen de angel gevangen word: *Dum capit capitur*.

Het is voorwaer een arge list,
Alwaer den visch den visscher vist.

Doch wat is dit alles? De *Contre Admirale* Dood gebied *en Chef* op de zee, sy vaert ende breekt Roer, Mast, Kabel ende Anker, sy verscheurt Fok en Zeyl, ende aensiet den Admirael soo veel als den Matroos: maer sy voertse onversins al-te-mael by een in het bad, ende levertse den ouden *Caron* slod-dernat over, haer dan onschuldigende al oft sy noyt het week-water over de herte der menschen heeft doen vloyen die niet t'huys en willen blyven, seg-gende:

Tusschen de Baeren,
Kan sich niemant spaeren.

Noyt meer menſchen ſterven,
Als kwaede lochte ſwerven.

Peſtilentia, aut corrup[illegible]*ër.* De Peſte ofte bedorve locht. *Reg.* 3. *Cap.* 8. ỷ. 37.

Een kwaede locht die kan de menſchen omme ſtooten,
En heel het aerdſche-dal van ſyn çieraed ontblooten,
Niet menſchen maer alleen, maer alles wat'er leeft,
Wat op de aerde krielt, wat in de wolken ſweeft.
De Vogels uyt de locht, de Viſſchen in de ſtroomen,
Het Koren op het Veld, de Vruchten op de Boomen,
De Bloemen in den Hof, de Boomen in het Woud,
De Wortels in de Aerd', de Blaeders aen het Houd;
De Oſſen in den ploeg, de Peerden aen den waegen,
De Schaepen in de wey, de Slekken op de haegen,
Ia wat'er leeft en krielt, van beeſten, gras of kruyd,
't Word van-een kwaede locht, gerukt het leven uyt.

Niet hier en daer maer een, maer duysent duysent werven
Doet sy op eenen dag verdorren en versterven ,
Dan is het dat de Dood op eenen oogenblik ,
Met duysenden doorstoot, tot ieders schroom en schrik.
O schroomelyke kwael wie sou voor u niet vreesen ,
Van wie noyt mensch en kan sich seggen vry te wesen ,
Gy vliegt door spleet en schuer en grypt de menschen aen
En doet door u fenyn de ziel van't lichaem gaen :
Dan speelt de Dood haer rol by ionk , oud, arm en ryken,
Die sy sonder verschoon , doet d'een van d'ander wyken,
Want noyt de vreede dood meer toont haer straf gewelt,
Alswanneer dat de locht is van fenyn ontstelt.
Bepeyst dit wel ô mensch! hoe gy in twee dry uren ,
Kont zyn seer wel te pas , en flux de Dood besuren ,
Vermits de Dood het meest haer Sense slypt en wet ,
Wanneer dat het vergift de wolken heeft besmet.

VIer ende Water hebben veel meer millioenen menschen vernielt als alle de Hottentotten die in de wereld oyt geweest hebben ; maer de locht heeft'er noch veel duysendmael meer verslikt. Den Mayer met de Sense , den Ooster met de Sichel , de Gras-maegt met de Seysel , den Houd-kapper met het Byl , ende den Barbier met het Scheer-mes , maeken sekerlyk eene groote nederlaege : maer de maeger gebeende Peste , de welke sluypt onsichtbaer, met haere wel snydende Sense , werpt veel meerder ter aerde als alle de andere , daer werpt sy (als *David* seyd in synen 90. Psalm. ℣. 7.) *Duysend naer de slinke , ende ginder wederom thien duysend naer de rechte syde neder* , vernietigende , eylaes, niet een huys-houden ; maer, heele Landen, Koninkryken ende Steden. Het is nochtans geen won-

der, want defe wereld is doch niet anders als een gaſt-huys, waer in het ganſche menſchelyk geſlacht van de Peſte der ſonden, beſmet ligt, in wiens lichaemen de boosheden krielen gelyk de mayen in eenen ouden kaes; ſoodaenig, dat dit ingewortelt kwaed eenen ſtank van ſich werpt, dat de locht geheel daer van vergift ende beſmet word.

Wat meer ende het alder-argſte is, hoe meer de Peſte weg-nemt, hoe meer grypt ſy aen. Hoe meer menſchen daer van ſterven, hoe veel te meer word de locht vergift. Hoe meer dat'er onbegraeven blyven, hoe veel te grauwelyker ende aenſtekender is den ſtank. Men ſteekt met *Diogenes* en *Cynico*, heele boſſchen in brand, om de locht van Arſenicaelſche ende Mercuriaelſche vergiften te ſuyveren. Men maekt een ſoo dikken Peſt-rook, al oft de helſche vierſchauwe brandende was. Men berookt de kamers met Virginiſchen, Turkſchen, Engelſchen Toebaks-rook, met Myrrhe ende Aloë, men bluſt kalk met azyn, ende men verſmeert ſoo veel Peſt-balſem, als waegen-ſmeer. Men eet ſoo veel ende veel derhande tegen vergift-poyers, Theriaks-pillen, Metridaet, Orvietaen ende diergelyke dingen, dat het te verwonderen is, hoe de Dood niet ſelver van ſulke levendige *Alexipharmacis* ende *Antidotis* in onmacht valt.

Ia padden ende viperen, ſlangen ende draeken worden tegen de Peſte op-gehiſt. Als dan krygt menigen eenen Peſt-buyl, ende hy en weet niet hoe, waer ende waerom; terwyl hy niet bedenken kan, dat hy ievers ſoude geweeſt hebben, ofte van eenen anderen ſoude aengeraekt zyn. Men ſluyt ende vernaegelt poorten, deuren, venſters ende locht-gaten,

voor de kwaede locht: maer het helpt al evenveel: Doctoors, Apotekers, Barbiers, Wond-meesters, Distileerders, Theriaks-kramers, Metridaet, Wortels, en Kruyt-trekkers, Quak-salvers, en Merkt-schreeuwers, worden met alle haere konste van Jouffrouw de Peste, al-te-mael uyt-gelacchen ende te schande gemaekt, terwyl sy ongenood in alle huysen, in de Kloosters en in Collegien, in de Cabinetten in-gaet, ende wat meer is, in de Materiael-kamers ende Theriaks-potten selfs, in Keyserlyke ende Koninklyke Paleysen soo wel als in de Boeren hutten: dan heet het dikwils:

Al wie in dit huys den naem van meester draegt,
Word van my sonder schroom ter deure uyt-gejaegt.

Dese woorden zyn gebleken aen *Eduardus* Konink van Portugael, den welken van de Peste is gejaegt geweest van de eene Provincie naer de andere, ende naer genoeg geloopen te hebben, soo is hy doch ten lesten, door de niemant verschoonende Jouffrouw Peste aengegrepen ende in vier-en-twintig uren tyds, van eenen wel-gesonden Konink, gemaekt een vuyl stinkende aes.

De Peste en is geene siekte, de welke gelyk andere krankheden onstaet uyt eene kwaede maeg, ofte door andere letselen der natuerelyke bewegingen: maer het is eene vrywillige straffe Godts, die hy ons is oversendende om onse sonden: gelyk ons gewaerschouwt word in't 3. Boek *Moyses* aen het 26. Cap. ℣. 23. met dese woorden: *Soo gy u niet wilt laeten onderwysen, soo sal ik de pestelentie in het midden van u-lieden senden.* Voorders staet noch in't 4. Boek Cap. 14. ℣. 11. waer Godt tot *Moyses* seyd:

Hoe lange ſal het volk my laſteren en niet gelooven de teekenen die ik voor hun gedaen hebbe? Daerom ik ſalſe met peſtilentie ſlaen ende vernielen. Aen het 5. Boek in het 28. Cap. ℣. 21. ſtaet wederom: is het ſaeken gy Godt niet hooren wilt, *Soo ſal hy u toe-ſenden de peſtilentie tot gy verſlonden zyt.* By *Jeremias* aen het 14. en 24. Cap. ℣. 12. en 10. ſtaet noch eens, *Ik ſalſe met den ſweerde van honger ende peſtilentie vernielen, tot dat ſy heel uyt het Land verdelgt ſullen weſen.* Het ſelve ſtaet noch aen het 26. Cap. En by *Ezechiël* aen het 14. ℣. 19. ſtaen deſe woorden: *Is het ſaeken dat ik de peſtilentie op dat Land ſende, ende dat ik myne verbolgentheyd op hun-lieden uytſtorte door't bloed, en dat Noë, Daniël en Job in't midden waeren, ſoo ſullen ſy, alſoo waerachtig als ik leve,* ſeyt Godt, *hunne ſonen noch dochteren daer van niet konnen verloſſen.*

O! vreeſelyke woorden, en hoe vreeſelyk zyn uwe geſchiedeniſſen! als men ſiet op eenen oogenblik ſterven ende ter aerde vallen menſchen ende dieren, niet met tien, twintig, dertig, viertig ofte honderd, maer met duyſenden, gelyk daer gebleken is in het 2. Boek *Moyſes* aen het 9. Capittel dat in Egypten ter oorſaeke van *Pharao* de menſchen ende beeſten met menigten geſtorven zyn. Ende in het 4. Boek aen het 25. Cap. ℣. 9. ſtaet, dat om de onkuysheyd wille, onder de Iſraëlieten om gebracht zyn *Vier-en-twintig duyſend menſchen.* In het 2. Boek der Koningen aen het 24. Cap. ſloeg Godt door de Peſte *Op den tyd van dry dagen ſeventig duyſend mannen*, om dat den Konink *David* tegen het bevel Godts weten woude hoe ſterk dat ſyn leger was. Ende wat noch ſchrikkelyker is, dat

ſtaet by *Iſaias* aen het 37. Cap. ỳ. 36. dat op eenen nacht alleenelyk ſtirven in het Aſſiriaenſche leger honderd en vyf-en-tachentig duyſend menſchen. Deſe exempelen ſtellen ons voor oogen, anders niet als de gramſchap Godts, waer voor wy ſchudden ende beven moeten. Het zyn de ſonden waer uyt dompen voortskomen, die ten leſten een heel ſtinkende peſt-vier ontſteken waer mede heele Landen uyt-gebrand ende geſuyvert worden.

Ende al-hoe-wel menige groote Heeren ofte galante Staets-Jouffrouwen ſich meer voor ſulken kwaed, als voor andere popachtige corruptien hoeden, ende alle *Alexipharmaca* uyt lekken, ende ſich, als eens eenen die ſich aen Koolen ende Raepen ſiek heeft gegeten, met koſtelyke ſpeceryen opgeſtopt hebben, ſoo dat ſy eene levendige *Mumia* zyn konnen, ſoo ſluypt doch de Peſte achter hun ende blaeſt op een mael, alle ſchoonheyd en lieflykheyd, aengenaemigheyd ende gratie weg, ſoo dat deſe *Helena* ende *Cleopatra*, deſen *Abſolon* ende *Narciſſus* heel pers worden, al of ſy in den heeten ſomer hadden moeten camperen. Als dan houden ſy daetelyk de handen voor het aenſicht, roepende: beſiet my niet om dat ik ſoo ſwert ben van de ſonne verbrand! O jammerlyken tyd, ô! ellendigen ſtaet, waer men ſomwyllen niet eens een graf voor veel geld kan bekomen om ſynen Vader, Moeder, Suſter, Broeder &c. in te doen begraeven, daerom bemerkt het Duytſland, bepeyſt het Nederland, bedenkt het Vrankeryk, wat tot Weenen, tot Dantzig, ende tot Marſeille onlangs geſchied is.

Noyt meer menſchen ſterven,
Als kwaede lochten ſwerven.

Alle konſt is om niet,
Mits de Dood geen werk aenſiet.

Dies ejus ſicut umbra prætereunt. Syne daegen vergaen gelyk eene ſchaduwe. *Pſalm.* 143. ℣. 4.

Konſtenaers en werk-geſellen,
Die vermaerd zyt t'allen kant,
In de Stad en op het Land,
Wilt eens in u herſens ſtellen,

Hoe ons Jouffrouw, ſonder toeven,
Bid, dat gy een beeltenis,
Maeken ſoud gelyk ſy is.
Van u ſelfs, tot u behoeven,

Gy die kont u handwerk roemen,
Roemt eens hoe in korten tyd,
Uwe hand die't werk beleyd,
Moet vergaen gelyk de bloemen.

Gy die door uwe gedachten,
Maer met een beverft pinceel,
Brengen kont op't tafereel,
Al de oude Helden krachten,

Die ſeer çierlyk weet te peyſen,
Hoe dat een geſchiedenis
Is vergaen, en naer dien gis,
De hiſtorie aen te wyſen.

Die al de Achilles werken,
Alexanders, Hercules,
Als een tweeden Apelles,
Met kouleuren kont doen merken.

Die de Goden en Goddinnen,
Van de Grieken even ſchoon,
Ieder ſtellen kont ten toon,
't Zy van oorlog, konſt, en minnen.

Eyndelyk, die kont doen leſen,
Sonder letters, door't figuer,
Denkt eens op de leſte uer,
Die doet ſchrikken ende vreeſen.

Beëld eens uyt hoe gy naer deſen,
Sonder vleeſch met dorr' gebeent,
Met de aerde ſult vereent
En van wormen geten weſen.

Beëld eens uyt, hoe uwe ſtreken,
Die ſeer ſchoon zyn in't geſicht:
Sullen als het minſt gevricht,
Ook verſlyten en verbreken.

En ten lest u wetenschappen ,
Segt de Dood , op korten tyd ,
Weet ik met een slim belyd ,
Onder mynen voet te trappen.

DE wyse Aepen der natuer, aen de welke geoorloft is te liegen, gelyk de Poëten, die met schaduwen koopmanschappen willen dryven; te weten, de Schilders, Beêld-snyders, Graveerders, Hout-snyders, Steen, Glas en Stael-slypers, Boetseerders, Konst-draeyers, Was en Plaester-gieters, ende diergelyke Af-beelders, de welke naervolgers zyn willen van *Apelles*, *Praxiteles*, *Protogenes*, *Zeuxes*, *Parrasius*, *Verones*, *Botvos*, *Quintus*, *Messens*, *Rubbens*, *Vandyck*, *Tiniers*, *Palma en Carelloth*, *Titian en Callot*, Konink ende Boer, ende noch alle de gene die met sulke Konsten trachten om te gaen, ende die tusschen de schaduwe ende het licht, konnen een wel-gelykende Af-beêldsel maeken, zyn van het dooden penceel niet seker. Sy schildert ieder-een uyt volgens haeren lust oft het hem lief ofte leet is, ende dat *gratis*, dat is, sonder haer daer voor te doen betaelen; het meeste noch van allen is, dat alle de Schilders, de welke, soo onderscheydelyk van wesen zyn, van haer alle naer een even-beêld geschildert worden, sy mogen wesen arm oft ryk, oud oft ionk, ende al-hoe-wel dat den aldereersten van alle, zyn Af-beêldsel met de schoonste verwen uyt-gebeêld souden hebben, soodaenig dat daer maer de spraeke aen en ontbrekte, soo soude sy haer aen dit voorbeêld niet gelegen laeten zyn; maer soude volgens haere oude gewoonte haere oude schetse volgen.

Daer waeren in Griekenland twee vermaerde Schilders de welke naer onderſcheydelyke redenkavelinge van hunne konſte in twiſt geraekten, wie van hun beyden den beſten meeſter ſoude weſen om iet naer het leven te ſchilderen : eyndelyk ſeyde den eenen tegen den anderen, laet ons maer ieder eene Schilderye maeken en dat de ſelve van de ommeſtaenderen geoordeeld zye, wie van ons beyden den beſten is, die ſal dien naem openbaerelyk voeren, ende boven dien eene ſekere ſomme geld trekken van den ſlechtſten. Soo geſeyd ſoo gedaen, de Schilderyen wierden in't werk geleyd, den eerſten brocht op den genoemden tyd eene Schilderye van alderhande Vruchten, ſtellende de ſelve in de tegenwoordigheyd van de oordeelders in den hof, waer de ſelve niet lange bleef ofte aenſtonds kwaemen de vogelen uyt de locht op deſe Vruchten daelen, ende wouden daer inne beyten, vermits ſy ſoo ſchoon naer het leven geſchildert waeren als daer iet ſoude konnen uyt de aerde ſpruyten, ſoo dat de voorſeyde oordeelders alreede ſeyden, dat hy den prys gewonnen hadde ſonder twyffel.

Soo haeſt en hadden ſy niet gedaen oft men vroeg aen den anderen Schilder waer nu ſyn meeſter-ſtuk was? Ah ſeyde hy, het myne en is noch niet voltrokken, niet-tegenſtaende ſoo ſal ik het u-lieden toonen gelyk het is. Naer dat, leyde hy de oordeelders, als ook ſynen mede-Schilder, op eene kamer, tot wie hy ſeyde, Confreer, terwyl ik wel weet dat ik miſſchien ſal verloren hebben, ſoo bid ik u van myn werk achter de gordyne, de welke daer hangt ſelver uyt te haelen. Deſen het woord gehoort hebbende, liep naer de gordyne en woude

de

de selve opheffen, maer stiet syne hand tegen den muer, en met groote verbaestheyd, roepende, ik hebbe maer de vogels in de locht bedrogen, ende hy bedriegt den meester selver.

Dese ofte dusdaenige meesters hebben misschien om sich by de Dood te recommanderen, de selve geschildert, geteekent, gegraveert schoon ende çierlyk naer het leven, met alle eerbiedigheyd ende eere, te weten: hoe sy op eenen Pauselyken stoel is sittende, ende daer naer wederom op eenen Koninklyken Troon, onder eenen Cardinaels Hoet ofte Myter, ende daer naer wederom geçiert met andere kostelyke digniteyten. Hoe sy by eenen ryken is sittende, helpende de goude specien wegen, ende daer naer wederom hoe sy eene galante Dame ten dans leyd. Hoe sy aen groote heeren tafels, met groote gesontheyd-gelaesen, een klokken-spel formeert, ende diergelyke dingen, gelyk haer honderd konstenaers hebben vertoont: maer het schynt dat dese ondankbaere gesellinne nievers naer sien wilt, achtende alle dese pomperyen van het menschen geslacht, waer mede vele meenen onsterffelyk te zyn, seer luttel ende ten minsten niet, want eenen Graf-maeker is by haer veel meer weerd als eenen koninklyken Schilder ende Konst-graveerder: want als dusdaenige somtyds het alderwaerste stuk bykans ofte ten naesten by voltrokken hebben, soo roept sy van verre hem toe, *Manum de tabulâ.* Hand van de palette, legt het pinceel ende den stok ter neder ende u daer by, strekt u uyt, doet den mond open, laet den lesten sucht en sterft. Daer leyd dan de konst ende den Konstenaer in de assche, ende

word van de wormen geanatomiſeert ende aen de Dood gelyk, dan heet het, *Dies ejus ſicut umbra prætereunt*, ſyne dagen zyn vergaen gelyk eene ſchaduwe, hy ligt in de ſchaduwe der Dood ende zyn leven is vervlogen als eene ſchaduwe met deſe woorden:

Alle konſt is om niet,
Mits de Dood geen werk aenſiet.

Als ik ſal in d'aerde zyn,
Soo is dit geſelſchap myn.

Cum morietur Homo, hæreditabit ſerpentes. Als den Menſch ſal zyn geſtorven, ſoo ſal hy ſlangen ende wormen erven. *Eccleſiaſt.* 10. ℣. 13.

Hoe ſal het met u vergaen?
Als u herte eens ſal breken,
En als u de Dood ſal ſteken
Dat gy niet meer op ſult ſtaen.

Wat ſal zyn u leſte lot,
Als de ziel ſal van u ſcheyden
En als men u ſal geleyden
In het aerdſche donker kot.

Eylaes, eenen mayen neſt,
Die dit lichaem knaegen ſullen,

En het selve heel vervullen
Met een vuyl stinkende pest.

O boeveerden aerden kloot
Die wilt op de wereld prangen
Denkt eens hoe gy by de slangen
Woonen sult naer uwe dood.

Assche die in gout gespin,
En in zeyde, tracht te praelen
Wilt eens voor u oogen haelen
Wat Jouffrouw de Dood brengt in.

Hooft wiens kruyn is opgeset
Met veel kostelyke steenen
Denkt dat gy haest sult met eenen
Dienen tot een wormen net.

Hals en handen die ik plag,
Met wel riekent goed te wasschen,
Hoe sullen de wormen plasschen,
In u vleesch van dag tot dag.

Zyt gy lichaem niet een aes
Waer in, dat van stank sal krielen
Beesten die sullen vernielen,
U, als mayen eenen kaes.

Lichaem dat vol dertelheyd
Placht te swieren en te swermen,
Hoe sullen u vuyle dermen
Zyn verbeten en verspreyd.

Tonge die met logen spraek
Achterklap en diergelyken

Om u naesten te beswyken ;
Peyst eens op dees leste saek.

Ooren, voeten en ten lest
Oogen , neus en al de sinnen
Peyst wat gy ten lest sult winnen
Niet als een verdorde rest.

Peyst eens op u levens end ,
Hoe de slangen, wormen, mayen,
Sich aen u sullen versayen,
Als u ziel sal zyn ontwend.

DEn mensch dat schoon en edel schepsel , als men hem wel by het licht besiet, is ook eenen ellendigen worm , den welken in het leven ende naer de dood , vele ontelbaere wormen uytbroyd. Dit kan men lichtelyk beproeven by de kinderen, de welke heele worm-nesten in het lichaem hebben ende dat de selve sienelyk , groote ende kleyne , dikke en dunne, korte en lange, gelyk Italiaensche naedelen , van hun gelost worden. *Plinius* en vele andere hebben gelooft dat het ruggemerg van eenen dooden mensch in het graf in eene slange verandert, de tonge in eene padde, ende soo voorts in andere gediertens: maer wynige hebben sulks gesien. Nochtans dat het menschen ingewant, loose, herte, lever , milt, maege, nieren ende dermen, besonderlyk de hersenen eene woon-plaets van mayen, wormen , slangen en padden , ia dikwils luysen ende andere schandelyk ongedierte is , dat konnen de Doode - graevers het beste getuygen. Hoe vele treffelyke ende wakkere persoonen zyn niet leven-

dig van de muysen, horselen ende mey-vliegen gegeten geworden.

Daer is onlangs in eene wel beroemde Stad eenen ouden vrek gestorven, ofte misschien dood gebeten, naer welkers dood met heele escadrons, ja gansche legers grauw gemonteerde dragonders rontom syn lichaem ander quartier gingen soeken, soodaenig dat men de selve met borstels heeft moeten af-vegen.

By den Konink Herodes sullen sekerlyk diergelyke trabanten, soo in syn leven als naer syne dood, genoeg opgepast hebben gelyk staet in de werken der Apostelen aen het 12. Cap. Vers 23. *Hy is gestorven wanneer hy van de wormen door-knaegt is geweest.* Wat is soo eenen mensch anders, als een dood en vuyl aes by levende lyve?

Ah menschen kind! gy stinkenden mayensak, wat verheft gy u doch; hoe veel mannen ende vrouwen draegen tegenwoordig met groote pracht; anders niet als tot een voorbeêld van het gene sy zyn, worm en slang gelykende krollen en krullen, linten en kanten, steenen en peerlen rontom den kop, aen den hals ende andersints, dat het geen wonder soude wesen, dat sich *Medusa* ende alle de furien uyt de Helle daer over beswaerden, dat men hunne dracht soo gemeen maekt. Maer eylaes wat wilt sich doch de arme aerde ende assche soo verheffen? Is dan den mensch niet eenen ydelen grouwelyken, afvreesselyken, leelyken ende stinkenden modder, terwyl hy noch leeft, en al of schoon een heel regiment Doctooren, met allen hunnen extract, ende andere medicamenten daer aen

plaesteren, smeeren, klysteren, purgeren, koppen-setten, bloet-trekken ende balsemeren willen, soo is het doch om niet, ende het spreêkwoord moet evenwel heeten: heden Koning morgen dood: heden Monarck, morgen in de sarck, ende als den mensch dood is, soo eten hem de slangen en wormen, gelyk het Manna dat van de begeerelyke te veel opgeraept geweest is in de Woestyne, waer van *Moyses* spreêkt in synen tweeden Boek aen het 16. Cap. ℣. 20. *Ende het gene dat van eenige bewaert is tot 'sanderdaegs is bedorven ende vol wormen geworden.*

Ah hoe houd men soo dikwils den neus toe voor den alder-schoonsten, liefsten en wel-beminden bedde-genot, als men het dood lichaem soo lange te pronk laet liggen om eenen grooten staet te maeken. Heere, seyd men, hy stinkt alreede! hy stonk alreede in syn leven, hoe soude hy dan niet stinken terwyl hy dood is. Hoe wel heeft *Job* gedaen, dat hy dit in tyds wel overdacht heeft, ende geseyd in syn 17. Cap. ℣. 13. *Het graf is myn huys, ende in de duysternisse hebbe ik myn beddeken gemaekt.* Ende aen het 14. ℣. seyd hy: *De verrottinge hebbe ik geseyd, gy zyt mynen Vader, myn Moeder, en myn Suster aen de wormen. Isaias* spreêkt noch van een wonderlyk, doch levendig lig ende deksel-bedde, in het 14. Cap. ℣. 11. *Uwe slaep-stede sal de verrottinge zyn, ende u deksel de wormen.* Het is wonder dat dit levende bedde niet weg gedraegen en word, ofte dat het heel woelende corpus niet opstaet en weg loopt, daerom is het misschien dat men de graeven met soo groote ende swaere steenen dekt, vermits de meeste

wormen in de grootſte graeven te vinden zyn, ende ook heele Tomben vol.

Dit ſoude noch alles henen gaen, als het niet en hiet by de meeſten, hunnen worm ſal noyt ſterven, te weten, den Conſcientie worm, den welken ſy ter oorſaeke van hunne onboedveerdigheyd in hun leven, ende ook tot de dood, by hun hebben gedraegen, alwaer hy, beneffens de helſche ſlangen hun gelyk een verdoemd aes, eeuwelyk knaegen ſal, die als dan arger ſullen beyten, ende knerſelen, als veel duyſend mayen, wormen ende ſlangen konnen doen aen een leveloos lichaem. Sulke mayen en dueren maer eenen korten tyd, ende ſy vergaen ook ten leſten, beſonderlyk, als aen het doode lichaem niet veel te ſmullen valt, ende dat alles verteert is, ſoo eten de mayen hun ſelven op tot den leſten toe, ende veranderen alſoo in aerde, maer den knaegenden worm der Conſcientie, die ſal leven tot in der eeuwigheyd. O menſchen worm; vergeet doch deſe vergankelyke wormen niet geduerende u leven: maer ſiet dat gy u wacht voor den onſterffelyken worm? Ende ſegt:

Als ik ſal in d'aerde zyn,
Dan is dit geſelſchap myn.

Hoe ſuer komt het den ryken aen,
Als hy eens moet ſterven gaen.

O Mors! quam amara eſt memoria tua. O Dood! hoe bitter is u gedenkeniſſe. *Eccleſiaſt.* Cap. 41.℣. 1.

O Dood! ô bitter dood, niet herter kont gy raeken,
Als die veel geld en goet beſit terwyl hy leeft!
Hoe ſuer komt gy hem aen, wanneer hy moet gaen maken
Syn leſte Teſtament, daer hy voor ſchrikt en beeft.
Wat pyn doet het hem niet, als men ſeyd deſe reden,
Myn vriend, de dood die komt ſtaet af u goed en geld
Peyſt dat gy zyt in nood van ſterven, miſſchien heden
Sult gy van d'aerde zyn, geſcheyden en geveld.
O vreeden donder-ſlag! hoe klinkt gy in ſyn ooren,
O pyl die meerder wond als pylen van de dood;
Dat goed, dat gout, dat geld, weet vrekken te bekoren
Dat het aendenken hun geleyd in ſtervens nood.
Schoon men hem klaer bewyſt hoe hy ſyn heele leven
In alderlye luſt, heeft tot het eynd gebracht

Hoe hy met goeden wil, de ſchatten weg moet geven
Aen vrienden die miſſchien daer naer hebben gewacht.
Aen vrienden die ſomtyds in heet en koude dagen,
Moeſten om kleynen loon, of wel om een ſtuk brood
Werken van dag tot dag, als hy met groot behagen
In alderhande luſt, volherd tot ſyne dood.
Wat pynen voelt hy meer? Het derven of het ſterven;
Wat doet hem meerder kwaed, in ſynen leſten ſtryd
Eylaes! het is ſyn geld en goed dat hy moet derven,
En die het hebben moet word noch van hem benyd.
O dood! ô medecyn! ô drank vol bitterheden,
Hoe praemt gy het gemoed van eenen ryken man,
Hoe noode laet hy hier, ſyn gout en ſilv're leden
Schoon dat hy ſekerlyk, die niet mée dragen kan.

O Dood gy bittere ſalade, gy gallen-drank ende gy onaengenaeme tincture, hoe bitter zyt gy, als eens op u is denkende eenen ryken vrek, eenen ryken koren Jode, die ſweeft ende ſwemt nacht en dag in de goede dagen, en van alles genoeg heeft, levende ſonder ſorgen, den welken gaet alles naer ſynen wenſch ende die geſtaedig raepen ende ſpaeren kan, die gene tegen-ſpanning der wynen heeft, al-hoe-wel hy den beſten in ſynen mond niet lyden kan, hebbende daer benevens eene partye wel gebradene enden ende eene ſchotel lamsnierkens, die in de plaets van kappers de ſpyſen konnen verteren ende eenen anderen apetyt verwekken. Den dien, ſeg ik, die ſakken, borſen, kiſten en kaſten, vol ſilver en gout heeft, alwaer met heele regimenten piſtolen, en hollandſche curaſſiers, in quartier liggen ende gearreſteert zyn, by wie de oude ende nieuwe patakons, met wilde-mannen, met lobbe-mannen, met dry kroonen ende ſoo voort;

de heele patakons hiſtorie, van den eerſten *Joachims* patakon, tot den leſten Franſchen van *Ludovicus* den XV. te vinden is, beſtaende in de heele genealogie der Keyſeren, Koningen ende Keurvorſten; alle de ſay-penningen, de medaillien der heylige Vaders tot Roomen, ende de oude Heubreuſche, Griekſche, ende Latynſche munten, van *David*, *Salomon*, *Philippus*, ende *Alexander* den grooten, van *Romulus* ende *Remus*, die aldaer op het alder-beſte, ende alle als in eenen veld-ſlagt bewaert ende gaede geſlaegen worden. Ofte wel den dien, die met wel gekonſt-werkte vaten van gout en ſilver de Francfortſche ende de Leypſichſche jaer-merkten konnen bewinkelen. Den dien, die heden wandelen gaet, morgen wandelen vaert, ende overmorgen wandelen ryd, die, als hy den onbyt binnen heeft, ſich verluſtigt met een Lanterlutjen een Piketjen ofte een Trokadiltjen tot den middag toe, naer welkers maeltyd hy *Bene potus*, de comedie ende de opera beſoekt, voorders daer een Bal ende ginder eene Aſſemblé bywoont, diſcoureert, careſſeert, converſeert, ende diverteert tot hy ten leſten onder het aengenaem muſiek, ende andere vleeſchelyke-luſten ende ſoetigheden in ſlaep valt, ende alſoo de reſt van den nacht tot den anderen halven dag doet voorby gaen, al-hoe-wel het geluyd der vogelen rontom ſyne ſlaep-kamer ſwermen ende hem den dag aenkondigen, ſoo blyft hy doch gedoken tuſſchen de pluymen, tot men hem om de beſtemde ure ontwaekt en met eene goede taſſche Chocolaet ofte een goet gelas Liquer eenen goeden morgen bied, niet denkende aen Jouffrouw de Dood ende noch veel weyniger aen Mevrouwe de Helle, alwaer den ryken vrek is klaegende ende roepende,

maer te vergeefs naer een druppelken waters om ſyne gloyende tonge te laeven.

Niet-tegenſtaende, hy mag daer aen denken ofte niet, geerne daer van hooren ſpreken ofte niet, geerne ſterven ofte niet, doch maekt hem de Dood geene beſondere conditie, maer als ſynen tyd eens uyt, ende dat het eynde van ſyne ydele geluk-kigheyd genaedert is, ſoo ontrukt hem de Dood alle ſynen rykdom, ende trekt hem daetelyk ſyne ſeyde, fluweele, gebordeert, ende gegallonneert kleed uyt, ende bekleed hem met haer algemeen kleed-ſel, al-hoe-wel hy is roepende dat hy heeſch word, ah maer noch tyd tot morgen! ſoo is doch alles om niet, de ure is verloopen, ende hy moet ſonder alle ſynen rykdom ende ſchatten 't zy hem lief ofte leet uyt deſe wereld verhuyſen, waer ſyne ziele als dan is naer toe trekkende dat laet ik u uyt deſe woorden onderſoeken, de welke ſelver van Chriſtus geſproken zyn by *Lucas* aen het 18. Cap. ℣. 24. *Quam difficilè qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt:* hoe ſwaerelyk ſullen, die rykdommen hebben, in het ryk Gods komen.

Ah dat is ſich te ſeer gehaeſtigt, ſegt menigen, ik moet eerſt myn Teſtament maeken en myn huys beſtellen; wat voor twiſt ſal onder myne Erfgenaemen ontſtaen? Hy doet ink, pennen, papier, Doctoor, Notarius, getuygen ende ſoo voorts by de hand brengen. Eenen anderen doet ten goeden leſten, ſynen trooſt, ſynen af-godt, dat is, ſyne kiſte vol gelds by ſich haelen, ende roert het voor het leſte noch eens omme, om dat het niet ſoude aenbranden: Eenen derden doet eenige paer van ſyne beſte ende liefſte jagt-honden, ryd-peerden ende ſoo voorts, voor ſyn bedde brengen, om hun

fomwylen het *Ultimum vale*, dat is, den alder-leften vaert wel aen te feggen: ende naer de felve noch wat beklaegt ende geftreelt te hebben, van hun fchydende door Teftament eene fekere fomme gelds naer laet, in de plaets van fulks te befteden in eenige fiek-huyfen ofte andere arme huys-houdingen, hun doende eyndelyk noch eens voor den leften keer huylen ende baffen, miffchien om dat hy voor het gehuyl der Helfche honden niet foude ontftelt ende bevreeft wefen, alwaer hy in korten tyd, door het fnel, alreede gefaedelt poft-peert van de Dood, fal gebrocht worden.

Ah gy dwaefe werelds kinderen! denkt dat fomwylen iet vergeten in het fpelen, ook verloren is. Gy hebt wel geweten dat gy gene ure van de Dood zyt feker geweeft, waerom hebt gy u niet eerder daer toe bereyd? Gy zyt dikwils van de Predikanten, ia felfs van het geluyd der doode-klokken gewaerfchouwt ende vermaent geweeft, en waerom hebt gy niet daer aen gepeyft?

O gy ryken, weent ende beklaegt u over uwen ellendigen ftaet, den welken is over u hooft hangende, fegt *S. Jacobus* aen fyn 5. Cap. ℣. 1., ende aen het 5. ℣. fegt hy: *Gy hebt wel geleeft op de aerde, ende in uwe overdaedigheden hebt gy uwe herten op-gevoed in den dag der doodingen.* Hoe dikwils hebt gy de befte fpyfen voor de honden geworpen fonder te peyfen dat aen uwe deure arme lieden waeren die daer naer vafteden; hoe dikwils hebt gy belaft aen uwe dienftknechten, om de onredelyke dieren, waer in gy u vermaek naemt, met het befte vleefch te verfaedigen daer hun maer enkelyk brood toekomt, fonder eens te doen vernemen of ievers in uwe gebueren

niet eenen Lazarus was woonende die alleenelyk niet en heeft het gene van dusdaenige verlekkerde dieren word vuyl gemaekt ende onder de voeten getreden. Hoe vele spysen, kleeders, ende diergelyke dingen laet gy niet in uwe kisten ende kasten verrotten ende verderven, eer gy de selve soud besteden aen eenen ellendigen mensch den welken is in de bittere armoede. Hoe onnut laet gy verteeren ende verbranden om niet, haut, kolen ende dusdaenige dingen, in de plaets van arme huyshoudingen, versien met kleyne kinders te troosten, die eene bittere koude moeten lyden ende verdraegen, ende somtyds, niet versien en zyn van een stuxken broods. Overpeyst eens de woorden van den Koninklyken Propheet *David* in synen 48. Ps. ℣. 17. en 18. *Vreest niet als eenen mensch ryk word, ende als den schat syns huys vermeerd, want hy sal, wanneer hy sterft, niet mede nemen, ende syne schatten sullen met hem niet naer beneden gaen.* Het blyft alles in de wereld; *Fuimus Troës ! Irus & est subito, qui modo Cræsus erat.* Wy zyn Troyaenen geweest, en die te voren ryk was als *Cræsus*, word haestelyk arm als *Irus*. Want het gaet met vele gelyk met de groote rivieren, hoe grooter en breeder sy worden, hoe naeder sy aen de zee komen en hoe sautiger worden sy: ende alsoo saut de Dood de soetigheyd ende de vreugt der ryken ook op het leste, als hunnen levens stroom in de zee der eeuwigheyd seer snellelyk vallen moet, soo dat sy seggen moeten: *O mors; quam amara est memoria tua:* O Dood; hoe bitter is uwe gedenkenis! ô bitteren dooden-drank,

Hoe suer komt gy den Ryken aen,
Als hy eens moet sterven gaen.

Mars van achter, Mars van voor,
Mors gaet met het beste door.

Abjectus est clypeus fortium : Den Schild der sterke is weg-genomen. 2. *Reg. Cap.* 1. ℣. 21.

Waer is Hector *nu gebleven*
Die Patrocles *met geweld*
Door syn krachten heeft geveld,
En het Griekſche heyr, dée beven.
Die met groote Waepens krachten
En met een geslepen sweert
Soo te voet als ook te peert
Vele dée in't sant versmachten.
Waer zyn, seg ik dese daden,
Daer Homerus *mede praelt*
Die voor Troyen zyn verhaelt
Om de vraek lust te versaeden.
Waer zyn dese doch gevaeren

Die noyt vreesden dood noch pyn
Maer moesten in't stryden zyn,
Op het land of op de baeren.
Die met dapperheyd hun leven
Stelden in een groot gevaer
Om te dooden voor en naer,
Dien, die hun de Dood wou geven.
Maer eylaes! sy zyn verslonden
Sy zyn weg, en niet een sier
Het zey daer, ginder oft hier
Word van hun niet meer gevonden.
Alle hunne kloeke leden
Hunne daeden, hunne kracht
Leyd versonken en versmacht,
Tot in alle eeuwigheden.
Dien, die Hector *kost bedwingen*
Wiens naem Achilles *waer;*
Sag men korten tyd daer naer
Van den lafsten omme-bringen.
En meer sulke kloeke mannen
Die niet vreesden Dood noch Hel
Zyn op't onversiens seer snel
Door de Dood in't graf gebannen.
Dan zyn uyt de kloeke daeden
Dan is uyt al hun gevecht
En als dan een mayen vlecht.
Neemt het lichaem, tot versaeden.

WIe daer? Wie daer? Seyd' den Held op Schild-wacht, geeft antwoord of ik schiet u dat u den damp uyt den hals vliegt. De Dood is stom sy en spreekt niet den dien en den genen sal my hae-len,

len, ſoo gy my geen antwoord geeft, ſoo geef ik vier op u; maer ſtillekens myn heer den kloeken *Horribilicribrifax*, houd u bakhuys, of ſy treft u met haeren pyl dat u het hert, gelyk een kalfs lever aen het ſpet blyft ſteken. Noch eens roept hy, hola! wie daer? De Dood antwoord ende ſeyd: ik ben de gene, gelyk daer ſtaet in den *Apocalips* aen het 66. Cap. *Die op een grau peerd.* Wat grau, geel, wit of rood peerd, ſeyde deſen *Hercules*: wie is daer? Daer naer ſprack onſe Jouffrouw: ik ben *De Dood, en de Helle volgt my naer.* Ik dank u ſeer, ronde voor by, Godt bewaert u riep als dan deſen kloeken *Martis* ſoon, maekende met honderde Kruyſſen op ſyn hoofd, mond, en borſte, hertelyk wenſchende dat de ure ſloeg om afgeloſt, ende van deſe onluſtige poſt ontſlaegen te worden, ſich inbeëldende dat hem meer als eene katte is over de ſchouders geloopen, ende terwyl hem een viſioen met het ander aenkwam, dat, ſoo dikwils als hy hier op ſoude peyſen, hy ook ſeffens op ſynen leſten dag denken ſoude: maer wat roepen ſulke kwanten? Seggende: ſoude ik voor de Dood vreeſen? Ik, die ſoo veel veld-tochten gedaen hebbe, ſoo menige veld-ſlacht, belegeringe, partye ende ontmoeting by gewoont hebbe, ende als eenen muer hebbe blyven ſtaen, ja tot den bloede toe gekampt; ik die ſoo vele ſteken en houwen, ſcheuten en bomben-ſlaegen gekregen hebbe, ende noyt vier noch Dood gevreeſt en hebbe, ſoude ik nu voor den Generael Vel-en been vreeſen! neen, neen, komt uyt gy Ruyter met u grau peerd! daer uyt gy ſoldaeten vyand! al gelyk het met myne cameraeden gegaen is, ſoo moet het

doch met my ook gaen! ik en ben geenſins voor u bevreeſt, gy maroden Ruyter en ſtraeten roover! hebbe ik ſoo menigen Turken kop aen mynen ſabel gedraegen, ſoo menigen rebel neder-geſlaegen, ſoo menigen vyand leeren gras eten, ſoo dikwils met luyſen, honger en dorſt, hitte en koude onderſtaen, en tegenwoordig ſal ik laf weſen? Uyt! uyt! gy hond, ik ſal my tot op den leſte druppel bloets weeren.

Wel den dien, die ten dienſte van ſynen Souvereyn alſoo ſpreken kan, voor wie men verplicht is lyf en bloet te waegen: maer niet voor de kwaede ſotkoppige ende vraek-gierige, duëlliſten, bretteurs, ende vecht-meeſters die om het minſte woord onder een getal ſcheld-woorden en injurien, ſoo wel Godt als de menſchen te weder, daetelyk op het peerd der gramſchap ſitten, ende ſynen evennaeſten tot vechten uyt-vraegen; al ſulke worden dikwils, midden in het gevecht, door hulp van Mevrouwe de Dood van den onnooſelſten uyt de wereld gerukt, daer leyd den Held ende den beroemden Vecht-meeſter, den allemans dwinger die ſich op de punt van ſynen degen verlaet, ter aerde, ende ſyne ziele gaet voor den Duyvel ende is verdoemt tot in der eeuwigheyd. O ſchrikkelyke overpeyſinge, verwekt eens in de hertens der vraekgierige Officiers, Soldaeten ende Spet-draegers, een achterdenken, dat het geweer het welke hun is geoorloft te draegen, niet en is om ſynen evennaeſten te kwetſen ende te dooden ende ſich ſelfs naer de verdoemeniſſe te jaegen; maer alleenelyk om hem in tyd van nood te bevryden, alſwanneer ſy van hunne vyanden aengetaſt ſoude worden; ende, voor hunnen Souvereyn tot het lands

welvaeren ende vryheden te vechten ende te ſtryden.

Evenwel eenen wettigen Soldaet, al-hoe-wel hy kloekelyk verbonden is te ſtryden, ſoo is hy doch verplicht te peyſen dat hy ſterven moet, want de dapperheyd en beſtaet noyt in de hoogmoedigheyd, maer wel in de voorſichtigheyd, niet alleenelyk ten dienſte van het leven, maer ook ten dienſte van de ziele, en het is ſeker dat eenen waeg-hals, die dikwils meer doen wilt als hem van ſynen overſten belaſt word, ende daer in blyft, ſoo veel aen ſyne ziele te kort doet als aen ſyn leven; daerom doet het gene dat u belaſt word en niet meer, want de Dood die komt dikwils onvoorſiens, ſomtyds wanneer men het minſte daer op is peyſende.

Eenen Griekſchen Konink van *Teſſalien*, genaemt *Achilles*, was in de belegeringe van *Troyen* den kloekſten ende den ſterkſten der belegeraers, onder wiens ſweerd alle de ſterkſte mannen moeſten buygen ende ſterven, den dien wierd van den alderlafſten der Troyaenen gedood, ten tyde het ſtilſtant van wapenen was ende dat hy beſig was aen de Afgoden ſyne offerande te offeren.

Agammemnon anderen Griekſchen Konink van *Argos*, den welken als Generael in de belegeringe van het boven geſeyde Troyen gekoſen wierd van alle de Koningen, is naer een thien-iaerig-beleg, ende als hy de vermaerde Stad hadde gewonnen, waer voor hy kloeke daeden gedaen heeft, ſtommelings met eenen poignaert vermoort; ſoo haeſt als hy uyt ſyn ſchip trad, het welk in ſyne haevens was aengekomen, ende dat van eenen van ſyne beſte vrienden die met ſyne vrouwe geboeleert heeft terwyl dat hy voor Troyen was vechtende.

Hoe dikwils zyn ſulke Helden, die meynen dat ſy ſelver yſer en ſtael zyn, om het leven gekomen, ende dat ſomtyds ſonder achterdenken, en het meeſte van al, ſonder overdacht te hebben de eeuwigheyd: hoe vele Soldaeten zynder niet gevonden, die op hunnen poſt, op de Schild-wacht, op den marſch ende andere ongevaerlyke dienſten bevroſen, verſmoort, verſmacht ende verflaut, ia ſommige, die door eene onvoorſichtige debauche, weg loopen ende deſerteeren, ofte eenig ander ongeluk krygen, en naer dat, opgehangen, dood geſchoten ende geraebraekt worden, tot ſchande van alle hunne vrienden, daer ſy in ſoo vele veld-ſlaegen, ende belegeringen kloekelyk hebben by gewoont ende het leven behouden; hoe dikwils hoort men alſdan het geſucht, ah waer ik in dien oft in dien veld-ſlag, in die ofte diergelyke belegeringe door eenen kogel ofte bombe den kop geplettert, ſoo ſoude ik tegenwoordig ſulke ſchandelyke dood niet moeten ſterven; daerom lieven Soldaet, peyſt op het gene u kan genaeken, ende tracht altyd te leven gelyk gy begeert te ſterven; is het ſaeken gy ſoekt te komen tot uwe ſaligheyd.

Eenen grooten Generael van den pyl der Dood getroffen zynde, ende ſiende dat hy ſterven moeſte, ſchreef, by gebrek van pen en ink in ſynen uyterſten nood, met ſynen vinger, den welken hy in ſyne bloedige wonden ſtak op ſynen ſchild; *Inventus morior*, hier vinde ik de Dood, en terwyl hy ſulks ſchreef gaf hy te kennen dat hy van de Dood overwonnen was, daerom ſal het altyd heeten:

Mars van achter, Mars van voor,
Mors gaet met het beſte door.

Ionkers die in Hoven groyen,
Weet ik dapper af te ſnoyen.

Suſpenſus igitur Aman. Dat Aman daer aenhange.
Eſth. 7. ℣. 10.

Pronk geſellen, die ſich kwellen,
Met Mevrouw hoeveerdigheyd,
Komt betrachten, door u krachten
Hoe de Dood de takken ſnyd,
Siet hoe heftig, en hoe deftig
Sy de groote ſtruyken ſcheert,
Wiens ſluypen, willen kruypen
Hooger als den ſtam begeert,
Sulke treken, moet ſy breken
Anders word den boom verſmacht
Want het ſtygen, ſou doen nygen
't Geen den ſtruyk heeft voort-gebracht.
Dit moet leeren, groote Heeren

Die van niet, eens worden iet
En die trachten, te verſmachten
Waer van hun het goet geſchiet.
Die de lammen, ſonder kammen
Rukken uyt de beſte wol
Om hun kleeren, te vermeeren,
Daer ſy van zyn even vol,
En ten leſten, tot wiens beſten;
Tot hun meeſter? Seker neen,
Want die kwanten, 't allen kanten
Maeken 's meeſters goed gemeen.
Sulke ſtruyken, die doen duyken
Ieder-een ten allen kant,
Mits ſy achten, hunne krachten
Die haeſt nemen overhand.
Deſe luymers, ende ſchuymers
Van een anders geld en goed,
Willen veerdig, dat men weerdig
Hun de meeſte eere doet.
Sy verlangen, te ontfangen,
Tytels om te zyn ge-eert,
Sy begeeren, en vermeeren
Alles wat hun hert begeert.
Maer de ſnydſter, niemants mydſter
Snoyd dien tak op ſtaende voet,
Dat ſeer hevig, dood of levig
Hy de aerde ſoeken moet.

UYt den weg! maekt plaets, den Amptman die komt: doet den hoed af, maekt eene diepe reverentie tot op de ſlinke knie-ſchyve; ſiet wat eenen grooten *Aman* die den Konink eeren wilt,

bid hem aen, want den Konink heeft het belaſt en voor hem moeten vreeſen alle volkeren, want hy is alles, hy is den *Fac totum*, hy heeft het herte des Koninks in handen. Siet daer komen ſupplianten, ginder onderdaenige vaſſaelen. Hier ſit *Abſalons* naer-aeper en wacht of niemant een proces van den Konink ende ſynen Raed uyt te wyſen heeft: den ſelven roept hy by hem ende vraegt gelyk daer ſtaet in het 2. Boek der Koningen aen het 15. Cap. *Van waer zyt gy*? Als hy dan antwoord, *ik ben uyt het geſlacht van Iſraël uwen dienaer*, van Italien, van Duytſland ende ſoo voorts, ſoo word den ſuppliant geantwoord: *ſiet my dunkt dat uwe redenen goet ende rechtveerdig zyn; maer, gy en hebt geen geboor by den Konink ik ſal u preter propter* wel helpen. Maer ah daer ſtaet voorder in het ſelve Boek aen het ſelve Cap. ℣. 4. *Wie mocht my eenen Rechter maeken over het Land op dat ſy alle tot my kwaemen die eenige goede ſaeke hadden, en dat ik die mocht rechtveerdig oordeelen*? Maer gy *Polipragmon!* waer klimt gy naer toe? Weet gy niet dat den dien die hoog klimt ook hoog valt ofte hoog hangt, ſtaet daer ook niet by den *Eccleſiaſticus* in ſyn 7. Cap. ℣. 6. *En wilt niet verſoeken om rechter te weſen, ten zy dat gy machtig zyt om met macht de boosheyd te doorbreken:* denkt gy niet aen den grootgeachten *Aman* ende aen vele andere hoog-geklommen vier-pylen met de welke het ſpreêkwoord was: *Dum ſpendet frangitur*; laet argelyk ſtraelen. *Judas* den Arts-ſchelm heeft uyt eer en geldgierigheyd ſynen Heer ende het heel hoogweerdig Collegie der Apoſtelen willen wetten ſtellen, hoe men den koſte-

lyken Balſem beter ſoude beſteden alſwanneer men hem voor geld ſoude verkoopen; hy ſtichte met de beſnedene hooge Prieſters eene verraderye, vulde ſyne borſe en ſmeerde ſynen roſſen baerd op het alderbeſte: maer hoe is het hem ten leſten opgekomen? Hy ſtierf als *Achitophel*, den welken ſich verhonk in het 2. Boek der Koningen 7. Cap. ℣. 23. ende eene meerle in den ſlag, eenen vos in de valle ende als eenen ſnoek aen de angel.

Menigen Hofs duym-draeyer blaeſt ſich op gelyk eenen doedel-ſak, ende blaeſt gelyk een dampig peerd, de ſtraeten zyn hem te eng, de broek die is hem te ſmal, ſoodaenig dat hy is om te berſten gelyk eenen overlaeden verkens-ſak. Hy ſteekt in het fluweel ende in de zeyde, in pracht ende heerlykheyd, als eene Pauwe in haere pluymen, ende eenen Egel in ſyne ſtachelen, ende wilt gelyk eenen nieuwen Heyligen aengebeden, vereert, beſchenkt ende geviert worden.

Maer ah! hoe lange duert ſulke praelerye? Soo alles ſynen tyd heeft, ſoo heeft ook ſulke hoogmoed ſynen tyd, ende ſy neemt een eynde met ſchrik ende ſchroom, gelyk een Oorlog-ſchip, in wiens kruyd-kamer het vier komt, ende als eenen blixem van malkanderen is berſtende, alſoo gaet het ook met ſulke prael-hanſen, wanneer men achter hunne kromme ſprongen komt ende als men met een kleyn vonkxken van waerheyd ende gerechtigheyd, ſyne heymelyke ende verborgene moord branderyen aengrypt, ſoo gaet alles in de locht ende in ſtukken, eer, borg, macht ende konſt, ſtaet ende praeleryen. Ah hoe vele zyn alreede ſulke prael-hanſen in Duyts-

land ende Engeland, in Vrankeryk ende Spagnien, tusschen Hemel ende Aerde gearresteert, ofte andersins gelyk de drooge schollen op-gehangen.

Gelykerwys in een Hof vele bedieningen zyn, ende dat daer selden eene bedieninge, die niet hangens weerd te vinden is, alsoo zyn daer ook te vinden, klyne, middelmaetige, ende groote praelders, groote heeren hayr-korters en schoen-vegers, sponsdraegers en kause-lappers, penne-lekkers en pampier-verdervers, tand-schuerders en logen-draeyers, die altemael willen eenen staet voeren gelyk de groote heeren, die seg ik, met heele bondelen hoy op den kop draegen, de welke soo wit van poyer zyn als eene muys die uyt de buydelkiste komt, ofte een Arkadische merrie die den molen is ontloopen.

Vraegt men: hoe komt desen groot-maeker tot soo eenen grooten staet? Hy is doch over eenigen tyd den honds-iongens ionge, ofte als het hoog komt, van dien ofte van desen heere lakay ofte kamerknecht, koppelaer ofte brief-draeger geweest? Maer men krygt daetelyk tot antwoord, hy is, ter oorsaeke van eene gelukkige *Mariage* ofte houwelyk, koppelinge ofte andere getrouwe werken, soo hoog gerecommandeert geworden? Hy sit tegenwoordig in het riet ende kan sich pypen snyden gelyk hy is begeerende. Hy heeft dit goet officiken, syne vrouwe verdient nevens hem ook wat, hy heeft veel swaegers; maer hy en heeft maer eenen hoofd-sweer. Al-hoe-wel hy zyn prachtig kleed van boven tot beneden noch schuldig is, ende sulks veel liever met Hoffelyke complimenten, als met herte patakons soude willen betaelen, als hem maer den ver-

drietigen koopman soude willen quitantie geven. Daer komt het spreêkwoord wel te pas, het is altemael geen gout dat blinkt; niet-tegenstaende, heer koopman, meester schoen-maeker, peruk-maeker, kleermaeker peyst aen my, ik sal maeken dat u myn Heer ofte Mevrouw wel sal betaelen: daer moet voor my een paer hand-schoenen overschieten ofte een drinkgelag, dat heet riemen snyden van een andermans leder; naergaens, de kooplieden brengen de rekeningen ende naer eenige dagen, weken ofte maenden naer hun geld geloopen te hebben, Myn heer, den Hof-meester, den pagie, den kamerlink ofte den *Fac totum* die verschynt, vraegt quitantie, trekt *Item* soo veel af ende dat gaet alles *In sacco* tot naerdeel van den meester ende tot voordeel van den dienaer. Ah seyd den *Ecclesiasticus* aen syn 8. Cap. ℣. 3. *Het gout ende het silver heeft er vele verdorven.* Eyndelyk, wat hebben sulke Hof-praelers en eerelyke menschen trotsers anders daer van? Als eene kwaede Conscientie, den rugge vol schelmen, soo niet, de koorde: want het geluk dat sy gelyk eene katte uyt het duyve-kot hebben gehaelt, meestendeel *Sine lux & sine crux*, gelyk eens eenen Dorp school-meester gedicht heeft, *Quasi incognito*, moet ten lesten uyt dese wereld verschuyven, ende laeten soo veel roems achter als den Duyvel stank, als hy *Per exorcismum* uyt een oude Capelle is veriaegt geworden: want het heet doch altyd dese woorden:

Ionkers die in Hoven groyen
Weet ik dapper af te snoyen.

Die te veel drinkt,
Dood neder ſinkt.

Et ſic repentè præcipitas me? En worpt gy my ſoo onverſienelyk van boven neder. *Job* 10. ℣. 8.

Naedert u genever heeren
Wilt uyt deſe dichten leeren
Hoe de blaes op korten tyd
U ten leſt ter aerde ſmyt.
Op-geblaeſen op-geſwollen
Niet als door het ſtadig vollen
Van u wambas, van dien drank
Dat het glas maer koſt een blank.
Die geduerig en geſtaedig
Met den Roomer ongenaedig
By de ſtoof u ſchenen brand
Als een kouden klapper tand.

Om van buyten u te wermen
En te vullen uwe dermen
Met het gichtig soete nat
Dat u by de kaeken vat.
Dat, soo haest gy zyt verresen
Uyt den slaep, soo moet gy wesen
Waer men schenkt dit soet gespin
Dat gy giet ten halse in.
Eer gy gaet naer kluys of kerken
Moet gy zyn gelyk een verken
Vol en sat van brandewyn
Dat gy niet soud kwaelyk zyn.
Naer den noen soo moet gy swieren
Waer dat zyn de beste bieren
Lovens, Hoegaerts of Kaves
Dat bewaert word in de fles.
Ofte wel de soet wynen
Moeten uwen tyd verdwynen
Want de mannen met 't pompoen
Hebben altyd drank van doen,
Niet met glasen maer met kannen
Gieten sy als kloeke mannen
In den hals, en even vroem
Draegen sy daer op den roem.
Ik kan drinken, spyt den besten,
Niet peysende dat ten lesten
Die met groote glasen drinkt
Dikwils dood ter aerde sinkt.
Dat den drank doet handen beven
En verkort het soete leven
Van den mensch die sonder maet
Niet en soekt als overdaet.

Eyndelyk in al het drinken
Komt de Dood eens ſonder ſchinken
Ende rukt in korten ſtond
Het gelas van ſynen mond.
Vringt en drukt hem ſonder ſchroomen
Toe de keel die heeft genomen
Te veel nats, dat hy met dwank
Drinken moet den Dooden drank.

MEn ſeyd wel van te veel te drinken, maer men hoort nievers van te veel te dorſten. Den dorſt is eene groote kwael, beſonderlyk, als het iemant gaet gelyk eens met eenen Edelman, den welken ſynen kamer-knecht bekeef, klaegende, dat hy hem te veel dorſt liet lyden des nachts als hy ſliep, ende als ſynen dienaer ſeyde, myn Heer is't ſaeken gy drinken wilt ſoo ſult gy maer gebieden ende ik ſal u hier in dienen; maer den Heer antwoorde en ſeyde: Hans, maekt my wakker als gy begeert ende ik ſal altyd dorſt hebben alwaer het twintig keeren op eenen nacht.

Deſen dede ſekerlyk naer ſyne meyninge, wel, volgens de woorden van den *Eccleſiaſticus* aen het 31. Cap. ℣. 21. den welken ſeyd; *En eyſt niet eerſt te drinken.* Maer hy belaſte dat men het hem altyd ſoude aenbieden mits ſyn keel-gat altyd droog was. Ende wat is hier van de oorſaeke? Niet anders als de booſe gewoonte. In deſen tegenwoordigen tyd worden veel quaekers gevonden, maer veel meer natte broeders; de welke als de vorſchen, niet in ofte aen het water, maer in Wyn en Bier gelaegen ſitten, ende trekken dat ſy ſwart worden. Sy quaeken, taeteren ende muyl-vechten, als oft ſy het de

Nachtegaelen wilde leeren. Dat menigen die niet ſwemmen kan, in eenen plas van het by een geloopen Bier, Wyn, Thée, Chocolaet, Caffé, Rosolis ende Brandewyn lag, dat hy in ſyn leven gedronken heeft, ſoo ſoude ſekerlyk te vreeſen zyn dat hy daer in ſoude verdrinken: niet-tegenſtaende, verſuypen ſy hun doch op het leſte, al-hoewel ſy ſoo goet als het beſte Zee-verken ſwemmen konnen. Het is ſeker, dat als een Schip te veel water in-ſlikt, ſoo moet het eyndelyk verſinken, ende het pompen helpt ſoo veel als niet: als de menſchen van de Wyn en Bier-ſucht, de Water-ſucht krygen, ſoo klaegen ſy ſeer over de verſtoppinge der *Urine*, nochtans worden ſy dorſtiger als ſy noch oyt geweeſt zyn, tot ſy ten leſten, met vele pynen ende ſmerten van dorſt moeten berſten ende verſmachten.

Daer verdrinken s'iaers vele menſchen, en dat niet geerne in het Water, maer in Wyn, Bier en Brandewyn, verdrinken ſy ſich moetwillig en ſeer veel meerder, want de groote geſontheyd glaſen, hebben meer duyſend menſchen verſlonden, als oyt de kronkelen van den Donau ende de golven van de Norweegſche Zee gedaen hebben. Deſe geſontheyd glaſen ſouden beter krankheyd glaſen en Carons-ſchepen heeten, die de menſchen in de andere wereld voeren.

Daer was eenen diſperaeten Koopmans-ſoon, den welken alle dagen ſoo lange geklonken en geſchonken heeft, tot hy niet meer en hadde om aen den Herbergier te bewaeren te geven, eyndelyk om in het drinken ſyn leven te eyndigen, huerde hy

twee ofte dry Speel-lieden, dese dede hy door de heele Stad lustig spelen, ende voerde hun daer naer al spelende op den Oever van een Schip-ryk water, dede daer ten lesten eene *Bouré* op spelen, taste in synen sak ende trok daer uyt noch synen lesten patakon, worp dien naer de Speel-lieden, ende nemende, een groot gelas in de hand en spronk alsoo al drinkende onder den klank der Instrumenten in het diepste des waters, alwaer hy sich moetwilliger wyse dede versuypen. Wat doen de levende Bier en Wyn-slikkers anders? Als tusschen het geluyd der Instrumenten, deftig hunnen hals bevochtigen tot sy eyndelyk miserabel van de blaese ofte ander Bier kwaelen sterven moeten.

Ah dat sulke dusdaenige suyp-broeders eens overpeysde de woorden van den *Ecclesiasticus* aen het 30. Cap. *Den Wyn heeft'er vele verdorven*, al oft hy wilde seggen, hoe menigen hebben daer mede niet hun geld, hun leven, ende het meeste noch van alle, hunne ziele versopen? Hy seyd voorder aen syn 36. Cap. *Den Wyn maetelyk gedronken, verheugt het herte, te veel is gramschap en bitterheyd der ziele*: ende op een andere plaetse staet, *Wat leven is hem die van den Wyn vermindert word.* Maer de drinkbroeders en swaene-halsen die altyd met den bek in het nat sitten, overpeysen sulke woorden niet, daer moet gedronken zyn, al soude vrouw ende kinderen vasten, daer word niet naer gesien, het is *alons* vrouw, siet dat gy geld besorgt, ik hebbe daer dat oft dat gelag te betaelen, is daer geen geld, gaet naer den berg, verkoopt uwen rok, ofte siet dat gy het elders krygt. De vrouwe dit hoorende,

ende misschien hebbende den heelen dag met haere kinderkens gevaſt ofte met een ſtukxken brood en eenen dronk water moeten te vreden zyn, terwyl dat den man met alle overvloedigheyd Bier ofte Wyn heel onnuttelyk in ſynen hals was gietende; deſe vrouwe ſegt, ik kryg kwaede ſinnen, begint den man te bekyven, den man ſat zynde begint te ſchelden, den duyvel komt tuſſchen beyden, blaeſt het vier, op dat het beter ſoude branden, vloeken ende ſweeren ſtaet by, *ſumma ſummarum* een woord brengt het ander, ſy krygen malkanderen by den kop ende ſy kareſſeren ſich als dan dat hun den kop, neus ende tanden bloeyen; ah hoe ſchoon is dat tuſſchen twee echte lieden, ende waer uyt onſtaet dat? Anders niet als uyt den te veel in-geſwolgen drank, den welken hinder doet aen Godt, ſyne familie ende de heele wereld.

Hoe vele Blaes-kaeken, Wyn en Bier-ſlikkers ſiet men niet door de Stad loopen, die kwaelyk een kleed aen hun gat hebben het welk ſoo vol Bier-traenen hangt, als oft daer de ſlekken hadden overgekropen: en waerom? Om dat ſy liever de keele ſmeeren als ſich met een eerelyk kleedſel voor eerelyke menſchen te vertoonen. Men leeſt in den *Eccleſiaſticus* aen het 19. Cap. ℣. 1. *Eenen werkman die eenen dronkaert is en ſal niet ryk worden.* Maer waerom? Om dat, als hy eenen ſtuyver heeft gewonnen, voor twee ſtuyvers dorſt heeft. Ah hoe vele zynder niet geweeſt, de welke hunne familie, dat is, vrouw en kinderen hebben te kort gedaen, ende hun ſelven mede, anders niet als door het geduerig in-ſwelgen van alderhande gediſtileerde wateren.

Menige

Menige groote Heeren houden veel van ſchoone goude ende ſilvere Bekers, beſonderlyk van ſchoone kriſtallene konſtig geſnedene ende ſinryk geëmblematiſeerde glaſen, ende koopen daer van heele Biblioteken vol. Maer men ſoude wel ſulke lief-hebbers konnen vraegen, als eens eenen Philoſooph dede, den welken een ſchoon drink-glas getoont wierd als eene groote rareteyt, *Quot dominos occidit hoc poculum?* Hoe vele Heeren heeft dien pot gedood? Ah ſulke *Irritamenta malorum* zyn anders niet als *Inſtrumenta mortis!* gereetſchappen des doods.

Den Konink *Belzac* heeft ook in ſyn Hof de kwaede gewoonte geſticht, dat men alle de vol-geſchonkene glaſen moeſte uyt-drinken, ende aen alle ſyne onderdaenen dit kwaed exempel gegeven, tot ſyne grootſte ſchaede; het welk men tegenwoordig aen alle groote Heeren Hoven naer volgt, waer men dappere ende kloeke ſuyp-helden is maekende, over het welk den Propheet *Iſaïas* is ſprekende aen ſyn 5. Cap. ℣. 11. ende 12. *Wee u die ſmorgens vroeg te ſaemen op ſtaet om de dronkenſchap te volgen, ende te drinken tot den avond toe, ſoo dat gy van den Wyn verhit word. De Harpe ende de Liere, de Bomme ende de Fluyte, ende den Wyn zyn in uwe maeltyden: ende de werken des Heeren en aenſiet gy niet.* Hoe menige en zynder niet die van den morgen tot den avond toe, niet anders en doen als drinken, hun ſoo verſmoort ſat ſuypende dat ſy van Godt noch menſch niet het minſte en weten, veel arger zynde als eene onredelyke beeſte de welke ophout wanneer ſy genoeg heeft. Maer ſoo eenen ſloek-derm, ſoo eenen Bier-verſlinder en geld verkwiſter die weet ſoo veel

wat hem toekomt als eenen gulſigen hond, die naer te veel geten te hebben aen een dood aes, verplicht is het ſelve weder uyt te werpen. Eenen wyſen man ſeyde eens, dat uyt eenen Dronkaert alle kwaed is voortkomende, te weten: gramſchap, vraekgierigheyd, overſpel, moorderye, ende ſoo voorts, om dieſwille dat hem den drank ſyne ſinnen ontrukt, ende maekt hem eene onwetende creature.

Apicius, wilde volgen *Seneca* eenen van de rykſten der wereld, nochtans heeft hy Weduwen ende Weeſen, armen ende bedrukten niet veel achter gelaeten, ſyn geld dat wandelde van ſyne kiſte naer ſyne keuken en in den wyn-kelder, van daer door ſynen hals: ende eyndelyk op duſdaenige maniere verteerde hy in korten tyd meer als twee duyſend goude millioenen. Op eenen tyd eens luſt krygende om te ſien wat hem noch was reſterende; bevond dat hy noch maer een Capitaeltjen en hadde van tweemael honderd duyſend Patakons, waer over hy hem inbeêlde dat hy ſeker arm was, en dat hy niet meer in ſtaet was ſynen gewoonelyken ſmeer-hals te verſaedigen, het welk hem ſoo grooten af-keer van het leven verwekte dat hy voornam liever te ſterven als in armoede ſyn leven ellendig te verſlyten, drinkende ten leſten, om ſulks voor te komen, een gelas vergift, van het welk hy ſtierf. *Seneca* ſeyd, hoe wel Heydenſcher wyſe, *dat deſen Apicius noyt beter teug hadde gedronken, ter oorſaeke dat hy daer mede dede ophouden den loop van ſyn brood-dronkenſchappen.* Ah! hoe vele duſdaenige vind men, die, niet aen het vergif: maer aen vele Wynen ſich ſelver dood ſuypen, met ſomtyds heele pinten ſeſſens in den hals

te gieten, om het naerdenkende verdriet te doen vergaen, ter oorſaeke ſy alles op-geſmeert en op-geteert hebben. Beter waer het ook dat ſoo eenen door-maeker op korten tyd uyt de wereld trok als door lankheyd van tyden den ondergank van vrouw en kinderen, van vrinden ende maegen te brouwen, ende ſyn goed onnoodig te verkwiſten.

Maer eylaes wat helpt het? Dat den Apoſtel ook waerſchouwt dat men ſich niet moet vol ſuypen, mits een onordentelyk leven daer uyt voorts komt. Ia hy ſchryft uytdrukkelyk in ſynen 1. Brief tot de Corinten aen ſyn 6. Cap. ℣. 10. *De dronke pollen ſullen het ryk Godts niet erven.* En nochtans en iſſer niets gemeynder overal als het vol ſuypen; ſoo het ſaeken waer dat Godt niet en hadde belooft geen ſont-vloed meer op de aerde te ſenden, ſoo ſouden wy te vreeſen gehad hebben dat hy de dorſtige de ſelve ſoude toe-geſonden hebben, op dat ſy genoeg hadden konnen drinken.

Niet-tegenſtaende heeft Godt doch eene andere ſtraffe aen den verdoemden ſlemper den ryken Vrek gegeven, den welken in den grootſten dorſt te vergeefs gebedelt, daer hy te voren in den Wyn geſwommen heeft, ende als een verken ſoo menigen beeſtachtigen ſlemp is by woonende geweeſt. Men leeſt noyt dat ſich eene Koy heeft dood geſopen, maer menſchen wel; want alle Hiſtorien zyn daer vol van, hoe ſich vele dappere ende kloeke mannen ſchandelyk hebben dood gedronken, ofte malkander met *ſalus* ende *proficiat* naer de andere wereld geſonden, gelyk als oft ſy eenen Beker vol vergift hadden uyt-gedronken, en alſoo dood ter aerde waeren

ſinkende. Daerom heeft *Aſtiages* geenen Wyn willen drinken, mits hy van gevoelen was dat hy eenig vergift in ſich was hebbende, terwyl hy de menſchen die hem dronken, raeſende maekte: hoe veel te weyniger en ſoude hy hem niet gedronken hebben, als hy ſoude geſien hebben dat ſich menigen de dood heeft op den hals getrokken. Niet te min wat helpt alle het Prediken ende het ſeggen, het ſchynt dat de gewoonte, de welke de tweede natuer is, noyt kan verandert worden, daer moet gedronken zyn al ſou men daer naer vaſten. De Bier ende Brandewyn huyſen hebben altyd eer en meer neeringe als de Kerken: te nauwer nood hoort men een Misken, en dat met groote verſtroytheyd, meer peyſende in wat voor een geſelſchap, herberge, ofte tyd verdryf dat men den dag ſal overbrengen, als wel op de Kerkelyke Dienſten; ende ſoo haeſt als dat Misken uyt is, ſoo is het Kerk gaen ook uyt, maer het drink-huys dat ſtaet by, tot dat men niet meer en kan; ſonder te overpeyſen dat

Die te veel drinkt,
Dood neder ſinkt.

Gaet den Borger hier oft daer,
Ik volg hem van achter naer.

In mortibus Civium ſuorum. In de doode zynder Borgers. *Levitic.* 21. Cap. ℣. 1.

Hoe kan men beter ruſt in deſe wereld vinden
Als onder Borgers volk, en heuſche huys-geſinden,
Waer dat een echte paer kan leven wel geruſt,
En daer den man de vrouw, de vrouw den man beluſt,
Waer de te vredentheyd van geld, goed ofte gaeven,
't Zy maeger ofte vet, hun herts-begeer kan laeven;
En waer men niet verlangt naer rykdom, ſtaet of eer,
Daer vind men ruſt en vrée, en ander deugden meer:
Een eerelyken ſtaet van fraye Borgers lieden,
En mag een eerlyk man ten minſten niet ontvlieden:
Hy teert naer ſynen ſtaet, en is daer mée te vrée
En peyſt, dat als hy ſterft hy niet kan dragen mée.

Wie isser dan, ô mensch den rykſten van de menschen,
Mits dat de ryke lien noch meer naer rykdom wenschen,
Die hem te vreden ſtelt met 't gene Godt hem geeft,
Den dien is ryk genoeg ſoo lange als hy leeft.
Maer wat voor eenen mensch heeft ſulke goede gaeven?
Niemant, mits ieder een niet is genoeg te laeven:
Hoe meer den Duyvel heeft, is't ſpreékwoord van altyd,
Hoe meer hy hebben wilt naer ſyn begeerlykheyd.

EEnen eerelyken borgerlyken handel en wandel, neeringe oft teeringe, gelyk men het ſelve noemen wilt, is niet te miſpryſen, ende is den gelukkelykſten ſtaet in de heele wereld, terwyl ſulke lieden niet half ſoo veel verantwoordinge en hebben als wel andere geeſtelyke ende wereldlyke Regeerders; want de ziele ende land-beſorgers zyn de laſtigſte ſtaeten die men ſoude konnen vinden. Eenen koopman verſend ſyne brieven ende verwiſſelt ſyne waeren, alſwanneer dat hy redelyk ende met redelyke menſchen ommegaet, zynde alſdan met een kleyn gewin te vreden; maer ſoo haeſt als hy met het Jodenmes wilt omgaen, ende tracht *par force* oft anders geſeyd: met gewelt ryk te worden *per fas & nefas*, ſoo doet hy hem ſelver veel onnoodſaekelyke onruſt ende ſwaere ſorgen aen, ende hy kan niemant als ſich ſelver de ſchuld geven. Eenen kraemer verwagt ſynen koopman, ende als hy geene muyſe-keutels voor peper verkoopt, noch geene valſche waere, maete oft gewicht voert, maer naer redelyken eyſch een ieder het ſyne geeft, ſoo kan hy ſonder ſynen kop veel te breken door ſyne negotie menig profytjen doen, daer eenen bedrieger ſomwylen op moet ſtaen ſien ende niet een ſier te doen en heeft.

Eenen Konſtenaer ofte eenen anderen ambachtsman, het zy wat ſtiel hy ook ſoude mogen doen, als hy niet liever ſlaept en drinkt als werkt, kan hy ſich met den ſegen Godts daegelykx trooſten, terwyl dat menigen boer ende ſoldaet, met waeken, werken en vroeten, marcheren ende exerceren, erger geplaegt word als de ſtokviſſchen onder den hamer molen. Dat niet-tegenſtaende vele Borgers in hunnen ſtaet niet te vreden zyn, maer altyd hooger willen klimmen, dat leert de daegelykſche ervaeringe genoeg, willende groote Heeren, Edel-lieden ende diergelyke weſen, maer ah! het gaet menigen gelyk den hond van *Eſopus*, het welk in de volgende fabel te leſen is.

Veel menſchen gaen de ſchaduwe naer,
En ſtellen ſich in groot gevaer,
Om meerder buyt te viſſchen,
Maer ah! men ſiet-ſe miſſchen.
Eſopus *Hond in dit geval,*
Hun een Exempel geven ſal,
Wiens begeerlykheden,
Gink buyten alle reden.
Dien Hond liep met een ſtuk gebraet
Over een brug, om metter daet
Het ſelve te gaen eten
Met ſmaekelyke beten;
Met een ſag hy het water aen,
Waer op hy noch een ſtuk ſag ſtaen,
Het welke met verlangen
Hy ook trachte te vangen:
Terſtond ſpronk hy het water in

Bytende naer dit broos gewin,
Maer hy vond ſich bedrogen,
Als 't ſyne was ontvlogen:
Hy wou de ſchaduwe grypen aen,
En liet daerom het beſte gaen,
Dat daetelyk is verſonken,
En hy bynaer verdronken,
Soo dat hy knorrende van ſpyt
Syn lekker beetjen vleeſch was kwyt,
En noch met veel gevaeren
Moeſt ſwemmen uyt de baeren.

Hoe vele en zynder niet, ſeg ik noch eens, de welke gedueriglyk dit voorgaende exempel der begeerlykheyd willen naer volgen, ende ſeffens ſonder achterdenken met den neuſe in den drek vallen, gelyk den hond in het water, alſoo verliefende het gene wat ſy alreede gelyk den voorſeyden hond tuſſchen de tanden hadden. Hoe menigen gemeynen Borger tracht niet met liſten en laegen te zyn gekleed ende gereed gelyk groote heeren. Vraegt men tegenwoordig, wat is dat voor eene Dame; oft wat is dat voor eenen Heer? De antwoord is, ſy is de dochter van eenen ſchoenlapper, ofte kauſe lapſter? Hy is eenen kleer-maekers, ſchoen-maekers oft eenen anderen gemeynen ambachts-gaſt: ia ſeker, dat ſyden kleed ſtaet deſe Jouffrouw wel aen, ende deſe groote kalotte met de goude ofte ſilvere knoppen ſtaen deſen Heer niet kwalyk, deſe twee ſouden ſich wel te ſaemen konnen in het houwelyk voegen, gelyk het is geſchiedende: maer wat ſal het eynde weſen? Als daer naer de pracht en de

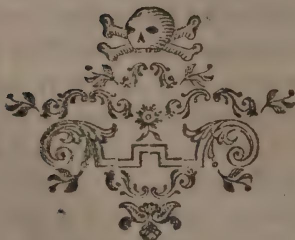
hoog-moedigheyd, goede maeltyden, ryke kleeders ende diergelyke begeerlykheden daer by-komt, ſoo is het haeſt heden Edelman, morgen Bedelman, als dan draegt men het een ſtuk voor naer den berg van bermhertigheyd ende het ander ſtuk naer, oft naer den oude-kleer-kooper, heetende:

Adieu Koper, Tin en Blek,
Den Borger die heeft gelds gebrek.

Als dan maeken de werk-lieden ſlecht werk, geven het ſelve om half geld weg, verderven hunnen ſtiel tot naerdeel van hun ende van andere, hy verlieſt door ſyn ſlecht goed ſyne kalanten en ſyn crediet, ſy vallen in ſchulden ende in armoede, dat den man ofte de vrouwe niet en heeft ofte niet en weet, ſy zyn de goede beetjens gewoon, ende de prachtige kleeders, die ſy aen hun gat draegen zyn noch niet betaelt, de vrouwe wilt geerne noch altyd fray gekleed zyn, ſy dryft den man tot alderhande practyken ende *Tours de batons* dat ſy ten leſten alles moeten op eenen keer, ende dat al ſtillekens verkoopen en ontloopen. Dan is het ſpreêkwoord in gebruyk, ah, dat hoeveerdig wyf, ende de kwaede kinders hebben my tot ſoo eenen miſerabelen ſtaet gebrocht, ik ben voor eenige iaeren ſoo wel in myne negotie, in myn huyshouden ende in ſtaet geweeſt, ik hebbe alle weken ſoo veel gewonnen, ik hebbe ſoo veel geërft, ſoo veel geſpaert, maer tegenwoordig, den ſpaerpot is gebroken ende alles wat ik hebbe gehad, is gemetamorphoſeert tot eenen niet; daer naer ſoo loopt men om almoeſ-

ſen, en men tracht ſich in de gaſt-huyſen te ſteken, en *Poſt Feſtum*, dat is naer den Feeſt-dag te leeren vaſten: ofte anderſins, in dit ofte dat hangens weerdige officie in te ſluypen, alderhande verbodene ende ontoegelaetene ſtielen dryven, tot dat men hun ten leſten op de vingers, ofte wel op den rugge ſlaet dat de huyt kraekt ende dat den damp daer van vliegt. Eyndelyk als ſulken kwanten genoeg over berg en dal, heggen en ſtruyken gewandelt ende omgetrokken hebben, om ſich wederom in eenen beteren ſtaet te ſtellen, ſoo komt hun ten leſten de Dood te gemoet ende ſegt ſoo wel aen de gelukkige als aen de ongelukkige Borgers onder den neuſe dat ſy verwondert ſtaen:

Borger gaet gy hier oft daer,
Ik volg u van achter naer.

Het leven is ſoo ſterk,
Als het Pot-bakkers werk.

Tamquam vas Figuli confringies eos. Hy ſal hun breken in ſtukken gelyk een Pot-bakkers vat.
Pſalm. 2. ℣. 9.

Breekſaem, en broos, en ongeſtaedigheden,
Is aen den menſch te ſien en anders niet,
Oft ſchoon hy is verſien met taye leden,
En dat hy ſchynt in ſchynſel iet,
Soo is hy doch, het gene haeſt ontvliet.
Wanneer hy valt, ſoo valt hy van malkander,
Als dan ſoo ſcheyd het lichaem van de ziel,
Het lichaem rot, de ziel gaet op een ander,
En blyft aldaer tot dat het groot gekriel
Des iongſten-dag, maekt dat in ſtukken viel.
Dien dag, ſeg ik, ſal de verrotte beenen

Weer aen het vleesch echten op korten tyd,
Het vleesch sal sich weer met de ziel vereenen,
Als dan sult gy tot in der eeuwigheyd
Leven naer 't leven dat gy hebt geleyd.
Maer mensch eylaes! gy hebt soo dik gebroken,
Geen broose schotel ofte aerden pot,
Gy hebt den vasten pilaer Godts ontloken,
En met geweld, gebroken syn gebod,
Daerom bedenkt de straf van uwen Godt.
Bepeyst altyd het eynde van uw leven,
En peyst noch meer op s'werelds lesten dag,
Peyst wat voor straf den Rechter u sal geven,
Waer dat'er niemant tegen-spreken mag,
Als eeuwelyk te zyn in 't helsch geklag.

GOdt-Almachtig was in het beginsel der wereld gelyk eenen Pot-bakker, maekende *Adam* uyt eene roode aerde, soo dat den mensch anders niet en is als leemen-deeg, een aerden-vat, dat lichtelyk in stukken gaet, gelyk eenen gebakken pot dat maer een kleyn stootjen is krygende: dit is merkelyk te sien, dat als eenen wel gesonden mensch maer eene kleyne pyne des hoofds ofte nypinge des lyfs is ontfangende, soo valt alles neder, de lust vergaet, den apeteyt begeeft sich, de levende geesten verminderen, om dieswille dat de selve niet daegelyks gevoed en worden door de gemeyne alimenten die den mensch is nemende tot het onderhoud van syn lichaem: eyndelyk daer slaet eene koortse by, hy begint te raesen, ende hy sterft sonder achterdenken dat syn leven soo haest soude eyndigen.

De Propheten *Isaïas*, *Jeremias* ende vele andere der Heylige Schriftuere, hebben Godt vergeleken by eenen Pot-bakker, die alderhande groote ende kleyne potten, het zy tot eere oft tot oneere maeken kan: maer by *Isaïas* aen het 30. Cap. ℣. 14. ſtaet ook, dat hy de ſelve potten dapperlyk kan breken ende vermorſelen, ſeggende: *Ende hy ſal heel vermorſelt worden gelyk een Pot-bakkers fleſſe vermorſelt word met eene machtige vermorſelinge: en daer ſal van haere gebrokene ſtukken niet een ſcherf gevonden worden, daer een luttel viers mede mocht gedraegen worden van den brand, ofte daer men een luttel waters mede ſcheppen mocht uyt de grachten.* Alſoo dan, ſoo moet deſen pot, den welken uyt aerde gemaekt is, wederom tot aerde worden: daerom, is het dat het ſaeken waer dat den menſch noch eens ſoo lang leefde, den welken als eenen vleeſch-pot ende eene goede wyn ende bier kanne lange genoeg geduert hadde, word doch ten leſten het ſpreêkwoord vervult, *den pot gaet ſoo lange op het kaſſoir, naer den kelder, ende naer den put tot dat hy breekt*; waer over menigen ſpots-vogel is lacchende, ende menig boos wyf is vloekende ende ſcheldende.

Men vind tegenwoordig, als eertyds by de Romeynen, ſeer k(.)nſtige Pot-bakkers, de welke ſich van andere ſtoel en piſpot verkoopers willen ſcheyden, gelyk de Gout-ſmeden van de Grof-ſmeden, en die niet willen ſtaen onder den naem der ſlechte uyt roode aerde gebakkene pot-verkoopers, gelyk veel andere ſmeer en brik-ſtrykers doen: maer ſy willen met Porcelyne, Chineeuwſche fraey gefor-

meerde, geſchilderde Piſpotten, ende Kakedoors-potten, Taſſen, Koppen, Schotels, Taloiren ende rariteyt ſtukken omgaen, Koopmanſchappen, ende praelen: nochtans als men het wel by het licht beſiet, dan is den eenen ſoo wel eenen beſmeerden Potbakker als den anderen, en het werk van den eenen ſal ſoo haeſt in ſtukken gaen als het werk van den anderen. Als eene Hollandſche ofte eene Indiaenſche Taſſe van de tafel valt, ſoo word ſy ſcherven, en dat noch al eerder als van de grove Duytſche potten ſoude geſchieden konnen.

Deſe Pot-kneders ende Porcelyn-ſchilders konnen door hun werk ons een goet exempel inprenten, ſoodaenig dat ſich eenen ſterffelyken menſchen kop, meer laet voorſtaen als den anderen, dat is, dat den eenen altyd beter, aenſienelyker, edelder ende weerdiger zyn wilt als den anderen, niet-tegenſtaende ſy doch altemael uyt eene moeder, te weten, uyt de aerde zyn gebotſeert ende voorts-komende. Eenen Edelman meent dat hy meer is als eenen Boer, ende eenen Borger meent dat hy beter is als eenen Bedelaer, nochtans als hunne kop-potten eens in ſcherven liggen, ſoo kan niemant de ſelve onderſcheyden. Aerde is en blyft altyd aerde ſy mag wit ofte rood, geel ofte ſwart zyn, wat meer is, eene boere melk-teyl ſal langer dueren als wel eene Koninklyke confituer Taſſe.

Het geluk is vergeleken
By eenen gebakken pot;
Als hy krygt den minſten bot.
Hy ſeer lichtelyk kan breken:

Alſoo gaet het menig werven
Met de koppen die altyd
Sich inbeêlden d'ydelheyd ,
Dat ſy noyt en konnen ſcherven.

Daer was eenen konſtigen werkman in de Potbakkeryen in Vrankeryk, den welken uytgevonden hadde de konſte om een aerde werk te maeken doorſichtig als een gelas; ende om ſyne konſte te toonen aen ſynen Souvereyn, maekte hy eenen ſeer ſchoonen en konſtigen uyt-geſnedenen Beker, den welken hy, als hy in alles voltrokken was, den Konink preſenteerde. Den Konink dit ſchoon gelas ſiende, woude het ſelve aennemen, maer den meeſter expreſſelyk liet het ſelve vallen op de ſteenen, ſoo dat het gelas, het welke ſoude moeten gebroken hebben, maer eenen buyl kreeg, waer over den Konink ſeer verwondert was,maer hy was noch meerder verwondert dat den werkman daetelyk met een kleyn hamerken, dat hy tot dien eynde by ſich hadde, in de tegenwoordigheyd des Koninks het ſelve uyt-klopte, ende naer dat hy het gelas den Konink wederom preſenteerde, die het aen-nam, ſpreêkende deſe woorden, *uwe konſte is uyt'er maeten, maer ſy is uwe dood:* ende hy dede daetelyk deſen meeſter ſterven, ter oorſaeke, als men meynd dat de groote in-komſte des Koninks s'iaers was genietende van ſyne Gelaeſe-blaſeryen, heel ſoude te niet geweeſt hebben, ſoo wanneer ſulke wetenſchappen ſoude onder de menſchen gekomen zyn.

Eenige Studenten hadden eens op eene iaer-merkt alle de over-geblevene Potten van eenen kramer ge-

kocht, die hy niet en heeft konnen verkoopen, begonsten de selve Potten den eenen voor ende den anderen naer al lacchende in stukken te smyten: als de arme vrouwen sulke onbermhertigheyd saegen, gingen sy bidden en smeeken om de selve te hebben tot hunnen dienst; maer alle hunne moeyte was ydel ende vruchteloos. Alsoo wat doet de Dood anders? Als sy dan groote ende dan kleyne menschen koppen gelyk de Potten door malkanderen is werpende, al-hoe-wel menige lieve Moeder, menige lieve Vrouwe, Man ofte Kinders, zyn biddende om haer Kind, Bed-genod, Vader en Moeder, ende soo voorts, noch eenigen tyd geheel, dat is, in het leven te laeten; maer eylaes, de onbermhertige Vrouwe is verbittert, sy en siet niet aen, oft men weent ofte lacht, maekende volgens haeren lust t'alle kanten stukken ende scherven; *Tamquam vas Figuli confringies eos.*

Het leven is soo sterk,
Als het Pot-bakkers werk.

Wilt

Wilt voor uwe ziele ſorgen,
Want u eynde is verborgen.

Numerus menſium... apud te eſt. Het getal der maenden is by u. *Job* 14. ℣. 5.

Noyt beter Aſtroloog en is'er oyt gevonden,
Die't eynde van den menſch het beſte kan doorgronden,
Als onſe Jouffrouw Dood, die ſoo ten rechten weet,
Wanneer verloopen is den loop van u planeet:
Schoon dat gy nacht en dag de ſterren wout bekyken,
Soo ſult gy uwen tyd van ſterven niet doen blyken.
t'Is alles moeyt om niet, den dag en is niet klaer,
Wanneer dat gy ſult zyn in't leſte doods gevaer;
Daerom peyſt op u eynd, ia miſſchien noch wel heden
Kont gy zyn wel te pas, en morgen zonder reden,
Om ſoo al ſpraekeloos uyt s'werelds dal te gaen,
Wanneer de Dood u ſou met haere ſeyſſen ſlaen.

Ey wilt dan tot u best nu sulk een leven leven,
Dat gy in stervens nood niet voor de Dood moet beven,
Want sterven is geen pyn, wanneer gy even milt
Geleeft hebt hoe dat gy ten lesten sterven wilt.

DE Sterre-kykers hebben het tegenwoordig soo verre gebrocht, dat sy sonder missen konnen uyt-cysferen wanneer de Sonne ofte de Maene Eclipsen, en dat aen welk Hemels-teeken, in welke maend, dag, ure, vierdedeel-ure, en in welke minute, ende dat niet alleenelyk in het toekomende iaer, maer binnen thien, twintig, dertig en honderd iaeren: maer de ure van haere dood konnen sy niet weten; alwaer het saeken dat alle *Albabasen* Waerseggers ende Egyptenaers, Tooveraers ende Voorseggers by een kwaemen, ende alle hunne Wetenschappen by een brochten, ende als de ossen aen de ploeg hun verstand aenspanden, soo souden sy doch hunne sterf-ure soo wel als van andere soo weynig weten konnen, als sy te voren hunne geboorts-ure geweten hebben. Den mensch komt in de wereld ende en weet niet wanneer ende hoe, en hy gaet ook uyt de wereld op de selve maniere sonder te weten hoe ende wanneer. *Mynen tyd staet in uwe handen*, segt *David*, als ofte Godt eenen Sonne-wyser in syne hand hadde met eene sekere uer linie, gelyk ook staet by *Isaïas dat hy in syne hand geteekent heeft alle de uren die wy daegelykx moeten voor oogen hebben, ende dat hy maer alleen weet wanneer onse leste ure komen sal, dan syne voorsienigheyd en alwetentheyd en is niet verborgen.*

Dese alwetentheyd Godts, ende de onwetentheyd

der menſchen heeft alreede ſoo menigen wyſen ende geleerden kop, ook ſoo wel van gekruynde als van gekroonde, vele grillen in het hoofd ende wormen in het hert geſet. Hoe veel hebben tot dien eynde geſtudeert, gelumbreert, gediſputeert, gehaſeleert, geſpendeert, ende gecritiqueert? Hoe vele zynder niet geweeſt de welke hebben willen uyt-cyfferen, uyt-leggen, uyt-wyſen door een teeken, eenen droom, ofte door eene andere ſuperſtitieuſe fabel, wanneer eenen menſch ſal ſterven, maer daer en is noyt geenen geweeſt die dit ten rechten heeft konnen aenwyſen. Hoe menigen menſch, heeft niet belooft als hy ſoude geſtorven zyn dat hy aen ſynen vriend, man, vrouw, ende ſoo voorts den dag ſoude komen aenwyſen door eenig teeken een twee ofte dry dagen te voren, ende wanneer hy ſterven ſal. Hoe menige onwetende en zynder niet die ſulks verſoeken van 'eenen ſtervenden, maer niemant is dit oyt overkomen: want geenen Engel in den Hemel ſelfs en weet, en noch veel weyniger eene menſchens ziele, wanneer preçies de ure des ſtervens van eenen anderen menſche vervult is, als Godt alleen. Die ſulks doen, doen dat maer uyt ydele inbeldingen, ofte die geerne ſoude kwaelyk leven ende ſaelig ſterven: maer neen, Godt heeft alreede eenen grendel voor de deure geſchoven, gelyk ſtaet in het 5. Boek *Moyſes* aen het 18. Cap. ℣. 10. en 11. *Dat'er niemant onder u gevonden en worde die iet vraege van de Waerſeggers, ende die droomen oft vogelenſank bedïedſels waer-nemt, ofte van de dooden de waerheyd vraege.* Want ſy ſullen geene antwoord krygen, het welk gebleken is aen Joannes den X.

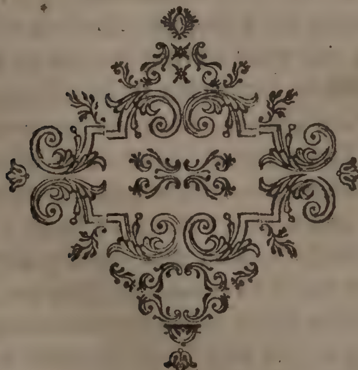
Paus van Roomen, den welken hem door Waerſeggers, als hy noch Cardinael was liet wys-maeken dat hy lange leven ſoude, maer hy wierd geplettert door het vallen van een gebouw naer dat hy acht maenden den Stoel van Roomen bekleed hadde, in het iaer 1276. Daer ſtaet noch by den *Eccleſiaſticus* aen het 34. Cap. ℣. 2. en 5. *Gelyk eenen die de ſchaduwe aengrypt en den wind vervolgt, alſoo is hy die waer-nemt de gedroomde leugenen. De waerſeggerye der dolinge ende de leugenachtige prophecie uyt den vogelen-ſank ſyn ydelheyd.* Daer was eenen ryken Heer den welken eenen Soon hadde, die naer vele iaeren geſtudeert te hebben alle vremde byvallen, die ſelden voorvielen, wiſt uyt te leggen; ende die in de voorſegginge, ende uytlegginge ſeer ervaeren was. Eyndelyk als hy ſynen Vader ende ſyne Moeder met eenige van ſyne vruchten verblyd hadde, kwam eens terwylen ſy aen de tafel ſaeten met noch eenige vrienden op eenen middag eenen Vogel door eene openſtaende venſter gevlogen in dē kamer daer ſy ſaeten, ende twee ofte dry mael de kamer rond gevlogen hebbende ſette hy hem op de leene van eenen daer by ſtaenden ſtoel, ende begonſt een liedeken te ſingen ſoo het hem den natuer hadde geleert, dit gedaen zynde vloog deſen Vogel wederom de ſelve venſter uyt, langs waer hy ingekomen was, laetende de menſchen die aen tafel waeren in groote verwonderinge. Den Vader van den Philoſooph vraegde daetelyk aen ſynen Sone wat dit ſoude bedieden? Maer den Sone ſulks wel wetende woude het den Vader niet te kennen geven; nochtans gedwongen zynde ſoo van hem als van de by

ſittende vrienden, ſeyde hy : *Den Vogel is een teeken, dat ik, als ik eenigen tyd ſal uyt land geweeſt hebben, weder komen ſal onbekent, ende myn Vader ſal my brengen een Lampet met water vallende voor my op ſyne knien om myn handen te waſſchen, myne Moeder ſal van gelyken doen als ſy my preſenteren ſal den hand-doek om myne handen te droogen.* Deſe woorden dreven deſe Ouders daer door tot ſulk eenen haet tot hunnen Soon, dat ſy beſloten hem s'nachts te verdrinken; gelyk ſy hem ook al ſlaepende in de zee wirpen uyt de venſter van ſyne ſlaep-kamer; mits het Caſteel op eenen berg ſtond waer de zee tegen was ſpelende : maer den Iongelink wel konnende ſwemmen ſag aenſtonds een Schip geankert liggen, waer hy naer toe ſwom ende met het ſelve vertrok in een ander Land, tot ontrent 30. iaeren verloopen waeren, en kwam alſdan in qualiteyt van Admirael voor by ſyn Vaders wooning vaeren, dede ſyne Vloote ankeren, om te ſien oft ſyne Ouders noch leefden, de welke hy geſont ende wel te pas vond, vroeg hun om daer eenigen tyd te vernachten het welke ſy daetelyk voor eene groote eere aen-naemen. Aldus tot het avond-mael gaende ſoo kwam ſynen Vader ende Moeder den eenen met het Lampet ende de andere met den Handdoek, ende deden als hy voorſeyd hadde, want de wet bracht mede in dien tyde dat den Huys-vader ende de Huys-moeder de handen waſten aen de vremdelingen, die in hunne wooninge kwaemen herbergen. Terwyl ſy dan aten ſoo openbaerde hy dat hy hunnen Sone was, ende dat het ſingen van den Vogel nu volbracht was. Dit brocht eenen grooten

haet in de herten van dese Ouders dat sy hem s'nachts met poignaerden doorstaeken, ende alsoo wederom in de zee wirpen, alwaer hy tot visschen spyse heeft moeten dienen. Hadde desen wysen Waersegger geweten ofte konnen weten, dat hy aldaer en in dien tyd synen sterf-dag soude gevonden hebben, soo soude hy geensins verlangt hebben om syne Ouders te sien.

Eyndelyk om dese reden heeft ook den Heyligen *Augustinus* geschreven dese woorden: *Latet ultima dies, ut observentur omnes*, ende daerom soo zyn alle menschen verplicht alle uren voor de leste te houden, ende te seggen met den verdrietigen schryver:

Wilt voor uwe ziele sorgen,
Want u eynde is verborgen.

Sy Danſen wel
Naer't Doode ſpel.

Cum Saltatrice ne aſſiduus ſis. Met een Danſerſſe en wilt niet veel gemeynſchap houden.
Eccleſiaſticus 9. ℣. 4.

Wel Jouffrouw en myn Heer met uwe ſachte treden
My dunkt gy neemt vermaek in deſe ydelheden:
Het dunkt u, ſoo ik meyn, dat dit u çierlyk ſtaet,
Om dat gy naer het ſpel en naer de maete gaet.
Gy ſiet wel op malkaer, en lonkt naer uwe ſchreden;
Maer gy en ſiet niet eens op die met dorre leden
Gedurig achter u de maet ſlaet ende wacht,
Tot dat u laetſte maet ten eynde is gebracht.
Gy peyſt niet dat het ſpel en aengenaemig ſtreelen
Gedreven door den klank van Baſſen ende Veelen

Weg-rukt den ſnellen tyd, ſoo weerdig en ſoo dier,
Tot dat hy is verdwynt, gelyk als niet een ſier.
Dan komt dien Muſikant, ik meen die dorre vrouwe,
Die werpt haer ſpeel-tuyg weg, maer pakt u by de mouve,
En ſeyd, 'tis mynen keer, ſa vrouwen ende mans,
Gy moet met my eens gaen den leſten dooden dans.
Dan ſiet men daetelyk, in plaets van vreugde ſpelen,
Een droeve Menuet oft ander liekens kwelen,
Waer door men in de maet, maer met een droef geklank,
Danſt naer de aerde toe, door droeven dooden ſank.
Dan is het uyt gedanſt, gehuppelt, en geſprongen,
Gedrayt, gekeert, gewend, geſtreken en gedwongen,
De beenen ſyn verſlapt, t'geboor dat is verdooft,
En al wat çierlyk was, is van de Dood gerooft.

DAnſt, danſt, poppen danſt, ende verdanſt uwen krans, vertreed uwe eer om een paer muyltjens oft een paer handſchoentjens te winnen; De Dood is Speelman en Dans-meeſter te gelyk: wat begeert gy? Eene *Menuet*? Eene *Bourée*? Een *Pas-pié*? Eenen Duytſchen ofte eenen Franſchen? Eenen Engelſchen ofte eenen Italiaenſchen in folio? Maer wat is dat, als den Speelman ſpeelt ten leſten eene *Courante pour courrir?* Dat is, om te loopen: waer naer toe? Naer de aerde: den Speelman gaet voor al ſpeelende en roepende, *Curre citò*, Loopt gauw en volgt my naer myn Dood en Been-huys.

Ah hoe vele zynder niet in deſe wereld onder deſe ſotte, ende tot niet dienende grillen geſtorven ende vergaen! ſy hebben gedanſt tot dat ſy ten leſten met den lang vernuften Dans-meeſter hebben moeten verhuyſen. En waer zyn ſy naer toe? Eylaes miſ-

ſchien daer de duyvelen op het dak danſen, ende waer het Kaboter-manneken met ſyne geſellen op de Moeſel-ſpelen, ſoodaenig dat ſy ſwart worden: dat is een aengenaem Dans-ſpel, waer men ſich kan verluſtigen met ſulke fraye kameraeden.

Het moet wel aerdig geweeſt hebben als *Alexander* den derden Konink van Schotland, met ſyne Bruyd in de tegenwoordigheyd van vele Edel-lieden gedanſt heeft, en dat de dorgebeende Jouffrouwe Dood uyt jalouſie achter hem danſte met haere Seyſel in de hand. En wat is dit te ſeggen? Anders niet, als dat hy korten tyd daer naer om het leven gekomen is; mits hem de Dood dwonk om met haer eene *Courante* te danſen, en hem alſoo te volgen naer haere algemeene Dans-ſchole, waer wy alle naer toe trekken moeten. Hoe ſeer waer het te wenſchen dat op alle de Dans-ſcholen de *Philoſophia Sacra* van *Eraſmus* te leſen waer, de welke is leerende hoe men ſich tot het leſte eynde bereyden moet; want het kwaed, dat uyt ſulke ſottigheyd is voortkomende, is kwaelyk te beſchryven, principael als men met wulpſche, dertele en broot-dronkene menſchen dit tracht te doen. Hoe menige kuyſſche ziele en iſſer niet mede onſticht, en voorder tot overſpel ende onſuyverheyd gebrocht? Hoe menigen menſch iſſer niet door deſe dwaesheyd vermoort ende om het leven gekomen? Het is niet lang geleden dat in Luyk ter oorſaeke van een Danſerſſe twee Ionkmans zyn vermoort geweeſt, om dieſwille dat ſy met den eenen hadde gedanſt ende met den anderen niet en wilde danſen, waer over ſy ſtryd krygende ſich malkanderen dood-ſtaken,

want den eenen wierd van den anderen doodelyk gewond, den welken viel met ſynen degen in de hand: den anderen die ſien wilde naer ſyne wonde, wierd ondertuſſchen van hem, ſonder dat hy daer op dacht t'eenemael doorſteken, ſoodaenig dat niet lange daer naer ſy van deſe wereld ſcheyden moeſten. Dat is danſen, eerſt op de Dans-ſchole, daer naer in Duël, ende ten leſten in de helle by de duyvelen. Men moet niet verre loopen om de kwaede uytvallen van het danſen te doorgronden, ende die daer nieuwſgierig om is, moet maer gaen in de opene Ballen, daer ſal hy ſien wat daer is omgaende, als het ſaeken is dat hy ſien wilt: want vele zyn in ſulke occaſien al ſiende blind: daer ſal hy vinden alderhande volk, hoeren en boeven, Edelmans en Bedelmans, ſchelmen en dieven, mans en vrouwen, de welke onder het geluyd der Inſtrumenten door malkanderen ſpringen gelyk de ſotten ende de dwaeſen; ende het meeſte noch van alle andere die *par baſard* daer eens komen, kwaed exempel geven met kuſſen en lekken, taſten en knuyffelen, ſtooten en ſtuyken dat het ſchande is, ende den nacht hier mede ombrengen: maer Jouffrouwe de Dood die kan alſdan ſomwylen komen, als ſy in het beſte danſen zyn, en drukken hun de keele toe dat ſy ſwart worden en geen maſque van doen en hebben om in de andere wereld op het Bal te verſcheynen, gelyk het geſchiet is in eenen Bruydegom, den welken op ſynen Trouw-dag eenige maſqueraeden in ſyn huys al danſende ſag komen, die met hem eenen waerachtigen dooden dans danſten tot groot leetweſen van ſyne Bruyd ende alle ſyne ge-

noode, mits hy van dese vermaskeerde Gesellinnen, waer hy mede gink dansen, verworgt is geworden; en als hy dood was dansten sy alsoo weder de deure uyt gelyk sy ingekomen waeren.

Men soude my vraegen, waer toe is het dansen goet? Ik soude antwoorden nieverants voor, als om geld in de borsen der Dans-meesters te brengen, die somwylen dit sot ambacht doen, om dieswille dat sy te luy zyn te werken: want de meeste dans, vecht en Spring-meesters, Commedianten en Guygelaers leeren dit maer om het gemack, hoe wel sy andere ambachten konnen om hunnen kost te winnen. Waer voor is het dansen noch goet? Om eene glorie daer op te draegen, dat sy çierlyk op de maete konnen gaen, als van eenige sotte Ouders die hun kinders sulks laeten leeren, om te toonen dat sy menschen van capaciteyt zyn, daer het nochtans veel beter waer, dat sy-se lieten onderichten in deugden ende in goede werken. Wie heeft oyt geweten eenen Dans oft Vecht-meester die eenige Zede-lessen aen syne nakomelingen heeft achter-gelaeten? Niemant: waerom? Om dat hunne wetenschap maer en bestaet in eene sotte actie, die vergaet soo haest als sy met de Dood dansen moeten.

Den Konink *Alphonsus* heeft wel geseyd dat het dansen maer eene sottigheyd is, maer ook geoordeelt dat tusschen eenen danser ende eenen sot geen onderscheyd en is, als dat den eenen altyd sot is, en den anderen soo lange als hy danst. Als gy de waerheyd daer van recht wilt weten, soo houd maer de ooren toe en betracht alle de actien eens met de oogen, soo sult gy de ydelheyd klaerlyk sien kon-

nen, dat de gene die alſoo huppelen, danſen, ſpringen, drayen en ſwayen, ſekerlyk de herſenen beſchaedigt hebben, ofte van den *Tarantulus* geſteken zyn.

Het is ook ſekerlyk dat waer de broot-dronkenſchap, geylheyd ende de hooveerdigheyd mede danſt, dat daer niet alleenelyk de Dood, maer den Duyvel daer onder is ſpringende, voornaementlyk als't op eenen *Sabboth-dag* is geſchiedende, waer *Bachus*, *Venus*, ende *Mars* de Balet-meeſters zyn, ende dat eene *Diana* ofte eene tweede *Herodias* dochter de Bruyd is, gelyk daer ſtaet by *Mattheus* aen het 14. Cap. ℣. 6. dat door het gedans van deſe voorſeyde *Herodias* dochter, den Heyligen *Joannes Baptiſta* ſyn hoofd moeſt verlieſen: maer de ſelve heeft volgens het bericht van *Nicephorus* ook ſonder kop moeten danſen, alſwanneer ſy op het ys was wandelende, het ſelve brak en dat ſy daer in ſchoot tot aen den hals, ſoodaenig dat haer de ſchollen het hoofd af-ſneden, het welk langen tyd op het ys bleef ſpringen, ende het lyf luſtig onder het ſelve bleef voltiſeren: nu waer haere ziele danſt, dat kan men lichtelyk bepeyſen. Niet-tegenſtaende ſoo laet ik een ieder wel overleggen de woorden van den *Eccl.* aen het 9. Cap. ℣. 4. *Met een Danſerſſe en wilt niet veel gemeenſchap houden, noch en hoort die niet, op dat gy by avontueren niet bedorven en word door haer krachtige bedrieglykheyd:* want het gemeyn ſpreêkwoord ſal altyd heeten:

Sy Danſen wel
Naer't Doode ſpel.

Als den aeſem is daer uyt,
Dan is al het ſpeel verbruyt.

Defecit ſpiritus meus. Mynen geeſt is verflauwt.
Pſalm. 76. ℣. 4.

Soet, ſoet, Me-Jouffrouw Dood, en wilt ſoo baeſt niet ſteken,
Laet deſen Moeſelman noch wat ſyn ſinnen breken,
Om eene nieuwe Air, die nieuw gevonden is
Te leeren uyt ſyn hoofd, om daer mée, ſoo ik gis,
Een grooten Cavalier oft Jouffrouw te vereeren,
Om dat door milde daed weer wat naer hem ſou keeren.
Het is den man ſyn werk, waer mée hy leven moet,
Dus bid' ik dat gy hem ten minſt geen leet en doet.
Hy kan ſoo wonder wel met ſyne vingers tippen,
Dat hy als Amphion *trekt rotſen ende klippen,*

Die door den ſoeten klank van ſyn ſoet Inſtrument,
Sich voegen waer hy is, oft daer hy is ontrent.
Hy kan my wonder wel naer myne beenen ſpelen,
En onder fray Geſang, verſcheyde Liekens kwelen,
Hy raekt het ſcherp gehoor door ſyne Doedel-ſtem,
Dat oud, ionk, ryk en arm geloopen komt tot hem.
Hy doet den Weêrd ſyn Bier oft ſynen Wyn verkoopen,
Mits ieder naer 't geluyd van ſyne Liekens loopen:
Hy maekt ons hert verheugt door ſynen ſoeten klank,
Al was den dag een iaer, hy viel ons niet te lank.
Ey Jouffrouw, laet ons doch wat deſe vreugde raepen,
Want ſoo gy deſen vriend doet in u bedde ſlaepen,
Soo is ons tyd-verdryf geëynd, geſtaekt, gedaen,
En wy ſullen wel baeſt hem moeten volgen gaen.

IA, ia, ſeyd onſe dorre Baeſinne, ik weet wel dat gy meer naer den Speelman loopt om eene Menué te danſen, als naer de Kerk om een Kruys te maeken, ende ik weet dat gy liever onder dit aengenaem, ik wil ſeggen ydel geluyd *avous* ende *proficiat* hoort, als een goet Sermoon: maer ik ſal u doen ſeggen, als ook den Speelman met den Koninklyken Propheet David, *Mynen geeſt is verſlauwt*, ik kan niet meer danſen, ende hy niet meer ſpelen.

Ondertuſſchen het is klaer blykelyk gelyk het met de danſen is gaende, ſoo gaet het ook met de Speel-lieden, ſy mogen op de Moeſel ofte op de Schalmeye blaeſen, met de vingeren op de Lier, Luyt, *Violadi gamba* oft *Violino*; want eer ſy ſich voorſien, ſoo ſcheurt en trekt de Dood de ſnaeren in ſtukken, ſteekt een gat in den Moeſel, verkeert

de heele Mufiek-choor, en ftelt de *La-mento* fnaeren op eenen toon, de eene voor ende de andere naer, foo dat men anders niet en hoort als weenen, kryten ende klaegen. Als dan is het uyt gepepen, uyt-geblaefen, uyt-geleert, uyt-gevingert, uyt-getremt, uyt-geftreken, uyt-gedoedelt, uyt-geklinkt, uyt-geflaegen ende uyt-getrompt, ende alfoo heeft feer dikwils den helfchen Moefelaer, den Moefel-pyper met fynen Moefel weg-gegevoert fonder dat men wift waer hy naer toe is. De Jacht-horens, Clarinetten, Fagotten, Schalmyen, Mufi-caele Inftrumenten al van de Trompetten aen, tot aen de Tromp, zyn gelyk de Herpen, die de weenende Ifraëliten tot Babel aen de boomen gehangen hebben. Want daer kwam een ander Mufiek voor den dag, waer de loofe den Doedel-fak was, die door de fachte winden ende de gorgel-pypen, met hulp der bevoechtigende oogen een fchoon; maer een droevig Mufiek formeerden, als het dan alfoo is gaende, dan fyn de goede Doedel-fakken, die met den *Eolus* blaefen konnen, foo in een gekrompen, gelyk eene lege Jode-borfe, die van een offe blaes gemaekt is. Den wel blaefenden vochtigen mond is foo droog als eene oude ende uyt-gedroogde kinders-ftof. De lieffelyke ftemme is verftomt, de vingers die op den fnelle poft der toonen geduerig geloopen hebben, zyn verftyft en in een gekrompen, de fubtielfte ooren die eenen Hafewind hadde befchaemt gemaekt, zyn als de ooren van eene doeve Natter geworden', die foo menigen *Rondeau* gefpeelt hebben, foo menige gefontheyd hebben helpen in drayen door hun fchoon geluyd, en-

de die ſelve ſoo menigen ſloek van Wyn ende Bier ingeſwolgen hebben, onnuttiger wyſe tot naerdeel van hun ſelven ende van den eygenaer, voornaementlyk als het *Franco* geweeſt is, vergaen ende vallen ten leſten in ſulke begeerlykheyd dat ſy daer van berſten, het is met hun altyd het oud liedeken dat men hoort, als men hun niet naer alle Airen het gelas ofte de pinte in de hand en geeft: *Geeft den Speeleman eens te drinken*, *&c.* Het welk duert, hoe lange? Tot dat de ſnaeren breken door de al te groote vochtigheyd, dan ſien ſy ſoo droog ende ſoo dorſtig uyt, als oft ſy aen de Sonne gedroogt waeren, ende ſoo ſeer uyt-gemergelt dat kwaelyk den aeſem daer in kan ſtand houden. Dan is het *Ritornello facet*. Het gaet alles *Piano* ende daer word van geenen *Allegro* meer geſproken, ten waer dat de gorgel ſingende Jouffrouw Dood haere orgel in de keele op ſeſthien ofte twee-en-dertig toonen ſtelt, dan gaet het Muſiek voorts, ſonder maete ofte accoort, tot dat het ten leſten uyt gepepen is, als volgt:

Als den aeſem is daer uyt,
Dan is al het ſpeel verbruyt.

Myn

Myn Schieten is
Noyt ongewis.

Sagitta tuæ acutæ. Uwe Pylen zyn Scherp.
Psal. 44. ℣. 6.

Desen Iaeger is verwert
Sonder achterdenken,
Want hy let hoe hy den Hert
Synen vlucht sou krenken.
Hy schiet sonder achterdocht
Nochtans hy kan missen,
Maer den vreeden dooden tocht
Sal hem niet ontglissen.
Hy en kykt maer voren uyt
Om den Hert te raeken,
En de Dood met kleyn geluyd
Doet hem selver braeken.

Soo lang als hy wel gesint
Haesen kan betrappen,
Soo en peyst het menschen kind
Aen geen Doode stappen,
Die hem achter d'hielen gaen
Sonder veel te tieren,
Maer eylaes t'is haest gedaen,
Als die Pylen swieren.

DE Dood is eenen sekeren Schutter, die alle de beste Iaegers te boven gaet, ende welke noyt en mist als sy maer gelonkt en los gebrand heeft, soo is het sekerlyk getroffen. Men soude seggen dat sy doch niet soo gauw is, als eens eenen sekeren Iaeger was, die over eene Riviere met eenen kogel eenen loopenden Haese schoot, ende noch eenen Vogel die over het selve water vloog, ende eenen Visch, die daer uytspronk mede nam, soodaenig dat hy dry vliegen met eenen lap sloeg: Nochtans men bedriegt sich: want sy slaet somtyds met eenen lap, ofte sy schiet somtyds met eenen pyl, geen dry, maer wel thien ofte twintig hoere-haesen, vuyl-visschen ende loose-vogels, die niet anders en doen als naer onkuysheyd iaegen ende schieten, alwaer het den besten Cupidoôs-boog-draeger die te vinden is. De beste schutters misschen dikwils het wit, maer de Dood noyt, alwaer het door eene naelde, sonder daer op te lonken. Het gaet met haer gelyk de verliefde apen van hunnen blinden boog-iongen-dichten: *dat hy blindelings* meer als een herte op eenen keer treffen kan. Den Heyligen *Sebastianus* is ten tyde van den Keyser *Diocletianus*

ſeer met pylen doorſchoten geworden , ſoo dat hy vele ſmerten heeft moeten uytſtaen eer hy ſtierf. Maer de gene die van de Dood geſchoten zyn, ende haere pylen noch eenige iaeren moeten in het lichaem draegen, moeten noch meerder lyden. Den eenen ſchiet ſy met de Peſtilentie pylen ſoodaenig dat hy lange lyden moet eer het vergift ſyn herte raekt, en den anderen ſchiet ſy vol tering en waterſucht pylen. Den eenen heeft ſy aen het hoofd getroffen dat hy door hoofd-pyn niet gaen oft ſtaen en kan, den anderen is ſy aen handen en voeten te naer gekomen , ſoo dat hy van de ſenue krampen ofte anders geſeyd , het Flerecyn heel onbeweegelyk word gelyk de houte Mercuriaelſche poſtueren. Menigen treft de Dood in het oog gelyk de Swaluwe aen *Tobias* , ſoo dat men by klaeren lichten dag de venſters moeten ſluyten. Menigen word van den Franſchen ofte Spaenſchen doods-pyl getroffen , ſoo dat hem den neuſe ende de broek begint af te rotten. Menigen word getroffen in de looſe en menige in de lever , in de nieren ende in de blaeſe , ſoo dat hy niet weet oft hy leven ofte ſterven wilt. De vraege is, waerom en uyt wat reden? Om dat gy te veel geſchoten hebt in *Mars* , *Venus* en *Bachus* Boomgaerden : om dat gy werende uwe iacht niet eens en hebt omgeſien , dat is , niet eens en hebt overpeyſt dat achter u is iaegende eenen anderen Iaeger die beter treffen kan als gy : want men kan lichtelyk beſluyten, hoe gevaerelyk ſulke pylen weſen moeten als men ſiet hoe dat door eene kleyne vleeſch-wonde, eenen ſchamp-ſcheut, wat meer is, door het uyt-trekken van een nyd-wortel , het ſnyden van

een exteroog ende het ſteken van eene vliege, den menſch allenskens ſterven kan.

De Dood ſchiet het alderſekerſte in de Oorlogen, in de Veld-ſlaegen, Belegeringen ende by-een-komſten; aldaer en helpt geen Harnas, geenen ſtormhoed, geen vaſt maeken, geene beſweringen, geen witte ofte ſwarte konſte: terwyl den eenen oft den anderen lonkt, ſoo drukt ſy los en laet gelyk den Satan ſyne weſpen en horniſchen, haere vierige pylen uyt-vliegen. Den eenen nemt ſy den kop weg, ende den anderen arm en beenen: *Ah Jouffrouw Dood!* ſeyde eens eenen Soldaet, *gy maekt het al te grof, het waer genoeg eene oore ofte eenen vinger.* Maer de Dood ſcheen te ſeggen; *dit ſyn myne pylen die ſoo lang in u lichaem moeten blyven ſteken tot ik u geheel uyt de wereld rukke.* Hier ſchiet ſy een heele rye, een heel Regiment en wel eene halve Armée ter neder: Ah dat is te groot! eene Compagnie dat ſoude genoeg weſen: Maer alle woorden zyn om niet, en alwaer dat men ſich achter eenen oven verborg, ofte elders verſtak, ſoo ſal hy doch gevonden worden; want het ſpreêkwoord komt by haer niet te pas: *Wyt daer van is goet voor den ſcheut:* Maer ſy weet overal naer ofte wyt, hoe wel ſy niet en ſiet, een ider te treffen, het kind in s'Moeders lyf, *Diogenes* in ſyn tonne, *Noſtrodamus* in ſynen muer, *Pharaildus* in ſynen Os, ende den *Duyker* in het diepſte des water, ſeggende:

Myn Schieten is
Noyt ongewis.

Lieven menſch, wat leyd ik doch,
Ende eeuwig lyden noch.

Crucior in hâc Flammâ. Ik worde gepeynigt in deſe Vlamme. *Luc.* 16. ℣. 24.

O Iammerlyken ſtaet vol droefheyd en ellenden!
O Hel verdoemde plaets van laſter en van ſchenden!
O vreede tyrany! ô onbenoemden tyd!
Waer dat een kwaede Ziel brand in der eeuwigheyd.
Eeuwigheyd donder-woord, men mag u wel betrachten,
Men mag u ſekerlyk wel houden in gedachten,
Niet voor den goeden menſch, maer voor die in het kwaed
Geleeft heeft en aldaer moet klaegen al te laet.
Niet klagen oft hem mocht miſſchien noch hulp genaeken,
Maer klagen dat hy moet daer binnen eeuwig blaeken,
Niet door het vier alleen, maer tot ſyn kwaedſte lot
Beklaegen van te zyn ontrukt van ſynen Godt.

O pyn! ô Helsche pyn! niemant kan u beschryven,
Niemant kan u op gout oft silver konstig dryven,
Noyt Schilder is bekwaem om u met het pinceel,
Te toonen wat gy zyt op een beverft paneel.
Schoon dat een lichaem waer rontom beringt met slangen,
Schoon dat brandende pek daer plekkend' aen bleef hangen,
En dat het noch geheel in heete olie lag,
En dat men het noch sloeg met sweepen dag op dag.
Schoon dat men't duysend-mael van lit tot lit doorsneden,
Schoon dat men't in den gloed ded' smeden by de Smeden,
Schoon dat men't als gelas moest werken by het vier,
Soo is doch dese pyn by d'Helsche niet een sier.
Maer 't meeste noch van al dat is het eeuwig branden,
Het vloeken, het gehuyl, de knerseling der tanden,
En dat geen duysend iaer, ook honderd duysend niet,
Maer eeuwig is soo lang dat men geen eynde siet.
Geen eynde is altyd, altyd is niet te tellen,
Soo lang moet eene Ziel zyn in den brand der hellen,
Alwaer hy sonder hoop geduerig blyven moet,
Sonder te zyn verteert van Lichaem, Ziel en Bloed.

BRand, brand, brand, roept dikwils een heel huys-houwen, een heel Dorp, een heele Stad, als dan loopt alles overhoop ende by een: water, water, men loopt, men draegt, men slept, men voert en men brengt water aen, men giet in 't vier, men pompt en men spruyt, men trekt heele huysen en dakken in, en nochtans en isser geene hulpe, het vier neemt de overhand, de vlamme slaet ter vensteren, ter deuren en ter dakken uyt, sy grypt alles aen en steekt heele straeten en terlingen in brand.

O iammer! den eenen ſoekt ſyne vrouwe, ſyne kinderen, ſyn geld en goed te vluchten, den anderen moet voor ſyn oogen ſien het ſyne verbranden ende ellendig branden. O Godt! hoe is uwe gramſchap eene vierbrandende gramſchap, maer als deſe gramſchap eens recht begint te vlammen ſoo brand ſy tot in de Helle.

Lichaemelyken brand is ſeer ſchrikkelyk om aen te ſien; maer als den geeſtelyken brand begint te branden ende te ſtraelen, ſoo is het lichaemelycke heel verdooft. Als het conſcientie vier begint te branden, ende dat het ſelve niėt haeſt door berouw en penitentie-traenen uytgebluſt ende verdooft word, het welk maer alleen door de oog ſpruyten, ende de ſucht-pomp uytgebluſt kan worden, en dat het helſche-vier daer is by-komende, ſoo is daer geen hulpe meer om gebluſt te worden, alwaer den Rheyn ende den Meyn, de Oder ende den Donau, de Maes ende de Moeſel, ia alle Zee-golven het ſelve bluſſchen wilde, ende dat *Neptunus* alle ſyne Water-katten tot het bluſſchen dwonk, en dat alle de Water-konſtenaers van Neurenberg en Francfort, Ausbourg en Parys, hun wetenſchap in't werk ſtelden, ſoo ſoude het doch ſoo veel helpen als oft men eenen eemer water in den grooten brand wilde gieten.

Deſe onſekere hope der helſche brand-ſtokken kan men bekrachtigen alleenelyk by *Lucas* aen het 16. Cap. ℣. 24. door den helſchen brand-ſtok den ryken Vrek, die in het midden der blaekende vlamme te vergeefs gebeden heeft om maer met een druppelken water, dat aen eenen vinger ſoude blyven hangen, ſyne tonge te laeven. In het iaer naer de Schep-

pinge des werelds 3482. soo was'er eenen Tyran die *Phalaris* hiet, die hem door verraed Konink der *Agrianstienen* dede Kroonen. Den selven dede alderhande kwaed tegen natuer ende reden, niet wetende op wat maniere hy de menschen soude kwellen, ende met de meeste pyne ter dood brengen. Hem wierd geseyd van eenen sekeren *Perillus*, dat hy een instrument hadde uyt-gevonden om de menschen te straffen en groote tormenten te doen lyden. *Phalaris* vroeg wat het was? Hy antwoorde dat het eenen koperen Os was, van binnen uyt-geholt, ende alswanneer dat men daer eenen mensch soude in doen kruypen ende onder den selven vier maeken, soo soude hy brullen gelyk eenen Os tot dat hy dood was. Aenstonds dede *Phalaris* dit instrument voltrekken, en soo haest en was het niet gemaekt, oft hy dede *Perillus* daer inne kruypen ende vier daer onder stoken, soo dat den uyt-vinder om syne boose inventie daer in gebraeden wierd, waer in hy soo schroomelyk gebrult ende gehuylt heeft, dat door het lamentabel musiek, vele inwoonders geloopen kwaemen om het selve te sien, waer van sy schroomig verschrikt waeren. Maer als nu de goddeloose ende verdoemde hun gehuyl eens onder malkanderen hooren lieten, soo soude het sekerlyk noch duysend-mael erger ende schroomelyker aen te hooren wesen, besonderlyk als het helsche musiek-choor der Duyvelen mede singt dat de woorden *Singulariter* ende *Chôraliter* luyden, dan heet het: *Wy lyden pyn in dese vlamme, wy sotten hebben den rechten weg voor by gegaen, ende het licht der rechtveerdigheyd en heeft ons niet verlicht, de Sonne en is ons niet op-ge-*

gaen, wy zyn alderhande ſchaedelyke booſe ende licht-veerdige wegen gegaen, maer den weg des Heeren hebben wy niet willen weten. Wat helpt ons nu de pracht, wat brengt ons nu den rykdom, wat geeft ons nu den hoogmoed? Het is alles weg-gevlogen als een ſchaduwe, de Dood heeft alles weg geſneden ende weg gemaeyd, daer en is voor ons geene hulpe meer te vraegen ofte te bidden.

O weé! gy arme menſchen; ſoo zyt gy heel verloren. Voorwaer veel beter waer het dat gy noyt geboren waert: uwe tormenten en nemen geen eynde, uwe pynen en hebben geenen tyd in der eeuwigheyd, maer gy moet altyd te vergeefs klaegen, ende ſeggen:

Lieven menſch, wat leyd ik doch,
Ende eeuwig lyden noch.

23

Peyſt eens wel wat dat gy zyt,
Stof en aſſchen voor altyd.

Linivit lutum ſuper oculos ejus. Hy heeft leem geſtreken over ſyne oogen. *Joan.* 9. ℣. 6.

Siet wat wonder hier geſchied,
Hoe door ſpeekſel ende aerde
Eenen menſch van kleyne waerde
Blind geboren aenſtonds ſiet;
Hoe op eenen korten tyd
D'aerde word met ſyns gelyken,
Niet als door het eenig ſtryken,
Weg-gerukt d'onſienbaerheyd.
Heeft de aerde ſulken kracht
Van de blintheyd te geneſen,
Wat ſou dan den menſch niet weſen,
Die hem meer als aerde acht.

Maer het is wat anders hier,
Het zyn al verdraeyde ſaeken,
Die u ſiende konnen maeken,
Blind dat gy ſiet niet een ſier.
Mits de aerde ieder een,
Siende het geſicht verduyſtert,
En door haere droefheyd luyſtert
Over s'Menſchen vleeſch en been.
Sy maekt ieder ſiende blind,
Door haer werelds prachtig praelen,
Die ons het geſicht doen dwaelen,
Dat men haer op-recht bemind.
Dan is ons geſicht verdooft,
Wy en ſien maer s'werelds luſten,
En't geſicht kan niet meer ruſten,
Tot wy zyn van't licht berooft.
Als dan komt de aerde weer,
En veranderd ons tot aerde,
Wat ons Ziel dan heeft voor waerde,
Staet in d'handen van den Heer.

HEt ſoude wel een oog ſalve van kleyn waerde weſen dat men ook gelyk Chriſtus van ſpeekſel ende aerde alſulke toebereyden konde, waer mede hy den Bedelaer den welken blind geboren was, de oogen geſmeert en ſoo haeſtelyk heeft geneſen; maer ik geloove ſekerlyk dat den alderbeſten ende alder-konſt-rykſten geapprobeerden Oculiſt deſe ſwaerlyk ſoude konnen naer maeken, uyt oorſaeke, dat, hoe wel hy materie genoeg heeft, hem doch Godts vingeren ontbreken ſouden.

Niet-tegenſtaende ſoo kan doch deſe ſlykachtige materie geeſtelyker wyſe de oogen genoegſaem ope-

nen, wanneer men de selve wel gebruykt, ende als men de woorden uyt het 1. Boek *Moyses* aen het 3. Cap. ℣. 19. wel voor oogen nemt. *Pulvis es, & in Pulverem reverteris*, gy zyt aerde ende gy sult in aerde verandert worden.

Gy zyt een armen aerden kloot,
Geboren zynde naekt en bloot:
Betracht dan uwen grooten stam,
Die uyt het slyk den oorspronk nam.

Gy zyt doch Aerde ende Assche al waert gy noch een mael soo hoog, soo kloek, soo wys, soo geleert en noch soo schoon, *wat verheft sich Assche en Aerde*, segt den *Ecclesiasticus* aen syn 10. Cap. den mensch is eenen stinkenden modder, soo lange als hy noch leeft: wat is hy dan niet als hy dood is? Meent gy misschien dat het gaet gelyk ten tyde van *Lazarus* als dan syne vrienden tegen Christus seyde, Heere hy stinkt alreede: al oft hy in syn leven niet gestonken en hadde? Maer sy, en gy zyt bedrogen, want gy stinkt van uwe geboorte aen tot in u sterf-bedde.

Hy stinkt alreede: den Koninklyken Prins alsoo seer als den slechsten nieuw geboren Koy-dryvers-Soon: waerom? Om dat sy alle twee uyt een deeg gekneed ende gebakken zyn, ende uyt aerde gebotseert, hoe wel den eenen witter, teerder, schoonder en soo voorts opgebrocht is als den anderen, dat is al even veel, aerde is aerde of de selve wit rood ofte bruyn is, want pyp aerde is soo wel aerde als pot aerde, ende den Edelman is soo wel aerde als den Boer: want den eenen ende den anderen moet weder tot aerde worde, alwaer het dat hy soo soet als suyker gebakken was.

Daer was eens eenen ryken Edelman, gelyk *Valerianus* mede verhaelt, den welken alreede tot eenen hoogen ouderdom gekomen was, en allenskens voelende ſyne krachten verminderen, vroeg aen eenen wel geleerden Medecyn-meeſter wat hy doen ſoude om noch eenigen tyd ſyne krachten meerder te behouden; ſoo wierd hem geraeden dat hy alle dagen s'morgens aen eenen aerden kloot ſoude rieken, het welk hy dede, want alle dagen brogt hem ſynen Kamerlink een grooten verſchen aerden bol, waer aen hy ontrent eene halve ure bleef rieken, tot groot ſolaes ende verſterkinge van ſyne leden.

Het waer te wenſchen dat niet alleen alle Edellieden, maer ook alle Keyſers, Koningen, Princen, Heeren, Geeſtelyke ende Werelyke, ia alle menſchen, deſe gewoonte hadden, hoe wel het ſelve het lichaem niet en ſoude konnen baeten, ſoo ſoude het doch de ziele ſekerlyk dienen, als ſy maer overpeyſden hoe ſy in duſdaenige aerde, daer ſy van voorts gekomen zyn, weder moeten verkeert worden; maer eylaes deſe aerde, ik wil ſeggen de wereld, maekt hun in de plaetſe van blind-ſiende, ſiende-blind, gelyk eertyds de ſlange de oogen geopent heeft van *Adam* ende *Eva* door het eten van de verbode vrucht, gelyk klaerlyk ſtaet in het eerſte Boek *Moyſes* aen het 3. Cap. ℣. 7. *Ende hunne oogen zyn geopent:* om wat te ſien? De pracht, de wulpsheyd, de dertelheyd, ende ſoo voorts: maer ſy zyn geſloten om te ſien ende te overpeyſen de deugden ende de goede werken. Deſe woorden zyn bekrachtigt ſelver door *Chriſtus* by *Joannes* aen het 9. Cap. ℣. 39. waer hy ſeyd tegen den blinden die hy

ſiende gemaekt heeft: *Ik ben tot Oordeel in deſe wereld gekomen, op dat de gene die niet en ſien, ſouden ſien, ende dat de gene die ſien, ſoude blind worden:* wel te verſtaen dat de gene die niet en ſien met de klaere oogen des geloofs, daetelyk het licht ontfangen ſullen, ende dat de gene die dit licht ontfangen hebben, ende ſich van het ſelve niet willen bedienen, ſullen wederom ſtok blind worden.

Den menſch mag ſich opblaeſen gelyk den grootſten Vorſch in *Homerus* Vorſchen oorlog, ofte als den grooten Vorſch Konink *Bansbak*, ſoo is hy doch anders niet als ſlyk dat de hand Godts op korten tyd tot ſtof ende aſſchen maelen kan. Menigen begint ſomtyds te rotten in ſyn leven, ende als een Aes te ſtinken, als oft hy vier dagen in de heete Sonne gelegen hadde; ſoo dat hy met welriekende poyer, tand-poyer ende pomaden hem by-kans arm koopt, gelyk den Népolitaenſchen ſtinkaert die de perukken ende het hair-poyer op-gebrocht heeft, op dat de *Cornua*, die uyt ſyn voorhoofd begonſten te ſchieten, gelyk de takken der boomen, bedekt ſouden blyven. Het is niet fraey als de mans horens draegen gelyk de Bokken, ſy mogen natuerlyk zyn ofte niet, ende daer voor zyn de hooge perukken, die uyt een Mulders buydel-kiſte ende uyt de jaſmyn-fleſſchen geboren worden ſeer goet. Nochtans het ſoude veel beter ſtaen dat ſulke levende aerde hun oogen open deden ende met den Propheet *Job* eenen ſak met aſſche op het hoofd leyde ende tot hun ſelven ſeyden:

Peyſt eens wel wat dat gy zyt,
Stof en aſſche voor altyd.

Eenen Kerker is myn lyf,
Waer in ik niet geerne blyf.

Educ de Cuſtodia Animam meam. Trekt myne Ziele uyt deſen Kerker. *Pſalm.* 141. ℣. 8.

De Ziel die ons beſit beſtaet in't vrye leven,
En't leven valt den menſch te lank oft wel te kort,
Soo dat men niet en weet wat dat een ieder ſchort,
En wat voor een beſluyt men daer van recht kan geven.
Het leven is ſeer ſoet, maer by de kwaede lieden
Daer valt het leven ſuer, daer is het leven kwaed,
De ziel is al te lank in't lichaem dat vergaet,
Mits ſy niet haeſt genoeg kan uyt het ſelve vlieden.
Maer eenen goeden menſch met alle deugt bevangen,
Die leeft geduerig oft het waer den leſten dag,
Hy peyſt op ſyne dood, en heeft voor haer ontſag;
En nochtans ſoekt hy die, om 't eeuwig te ontfangen.

Daerom, ô mensch, betracht, terwyl gy zyt gebonden
In u gevangenis, wat u geschieden sal;
Laet alles in de hand van Godt Schepper van al,
En houd u t'allen stond van de banden der sonden.

EEn Vogelken in syne koye is dikwils syne gevangenisse soo gewoon, dat het altyd lustig springt ende singt, ia alwaer het saeken dat somtyds het deurken zynder koye door onvoorsichtigheyd open gelaeten waer, soo soude het doch niet daer uyt vliegen, maer blyft vrywillig in syne gevangenisse: alsoo gaet het met de wereld-minnende zielen, die niet weten willen, dat sy soo lang als sy leven in eenen kerker woonen, ende dat sy met de ketingen der vleeschelyke lusten ende begeerlykheden gehecht zyn. *Corpus animi cancer est:* het lichaem is den kerker van de ziele, heeft *Seneca* al over langen tyd geseyd ende geschreven: nochtans veel duysend en willen het selven niet verstaen dat het lichaem den zielen-kerker ende de sekerste verachtinge der selve is. Evenwel gelyk gevangene lieden arme lieden zyn, soo zyn wy ook, soo lange wy in dit ellendig lichaem leven, ende het soude geen wonder wesen dat wy uyt dese broose ende breeksaeme hutte, uyt desen haest vallenden kerker wenschende verlost te worden, ende met den Apostel *Paulus* suchtende seyde, *Cupio dissolvi:* ik wil ontbonden zyn.

De Hemels-gesinde zielen zyn gelyk de Vogelen de welke geerne uyt hunne koyen uyt-vliegen ende hunnen vryen vlucht in de locht soeken, op dat sy als de Leeuwerken naer den Hemel souden opklim-

klimmen, op dat sy aldaer hunnen Godt een schoon lof en dank-liedeken souden naer malkanderen uytgalmen, ofte met de H. Engelen singen: *Gloria in excelsis Deo*: Glorie zy Godt in den alder-hooghsten. Ten minsten soo sullen sich de Hemel-begeirige zielen met heylige ende vierige gepeysen Hemel-waerts verheffen, om de aerdsche ydelheden, gelyk van boven naer beneden met verlichte oogen te verachten, ende om het selve te vergeten terwyl sy besig zyn om sich aen het Hemelsche te verblyden, gelyk de Paradys-vogelen, die sich altyd in de alderhoogste ende suyverste locht ophouden, ende sich van de aerde anders niet bedienen als om ten uytersten hunne levens onderhoudinge te genieten. *O! quam sordet mihi terra, quando Cœlum respicio!* O! hoe vuyl is de aerde voor my, als ik den Hemel betrachte, gelyk noch eens eenen Poët gedicht heeft.

Ah hoe is hy soo verblind!
Die den schoonen Hemel siet,
En de aerde noch bemint.

Wie sal my verlossen uyt dit lichaem des doods, seyde eens eene aerd-vermoeyde ziele, wenschende dat den Heere ende den Meester over de levende ende de doode, die den sleutel des levens, des doods ende der helle besit, de kerker-meesterse de Dood belastede op dat sy haest soude verlost worden uyt dit droevig ende ramsalig leven. Niet-tegenstaende soo en verlangde dese ziele niet om sich selver met geweld uyt dese lyf-gevangenisse te ver-

lossen, met vervoorderinge van haere dood, gelyk eens eenen gevangen Konink gedaen heeft in eene ysere koye, ofte wel gelyk eenen wilden Vogel die sich selver dood huppelt, ende eenen geketenden Arend die geduerig in de hoogte naer de Sonne fleddert, ende alsoo met geweld vryheyd tracht te winnen.

Maer de Hemel-trachtende zielen wachten op het uerken, gelyk *Simeon*, ende leven al oft het alle uren de leste waer, tot dat Godt in vrede syne dienaeressen uyt het lichaem doet scheyden, dan kan sy met *David* seggen: *Evolemus evolemus educ de custodia animam meam.*

Eenen Kerker is myn lyf,
Waer in ik niet geerne blyf.

Wilt gy u niet wel verſtaen,
Soo ſal het u kwaelyk gaen.

Ne reſpicias mulierem multivolam. En aenſiet niet eene Vrouwe die van veel wils is.

Eccleſiaſticus 9. ℣. 3.

Luſtig op myn twee gelieven,
Wilt malkanderen gerieven,
Van het Vuyſt-looks ſoetigheyd,
Dat men voor de tanden ſmeyt.
Klopt daer op, ten kan niet ſchaeden,
Tot den man roept om genaeden,
En dat hy u ongebromt,
Geeft wat dat hem ſelfs toe komt.
Toont u beſte manne krachten,
Wilt geen Vrouwe ſlaegen achten,
Slaet ſy u ſoo ſlaet haer weer,
Al ſou't koſten lyf en eer.
Om dat daer niet een van beyden,
Sich wilt van de tweedracht ſcheyden,

En dat ieder t'allen tyd,
Toonen wilt hertnekkigheyd,
Alſoo dat de herte ſteenen,
Sich niet wel konnen vereenen,
De Vrouw drygt, den Man die ſlaet,
Sonder ſien oft kwaelyk ſtaet.
Geen van twee verſtaet de reden,
Daerom moeten goede zeden
Blyven uyt het huys-geſin,
En den Duyvel komt'er in.

HEt is eene kwaede huys-houdinge, wanneer den Man ende de Vrouwe die verplicht zyn malkanderen te beminnen, anders niet en doen als vloeken, ſweiren, kyven, ende vechten: de oorſaeke daer van is, dat ſomtyds den eenen voor den anderen niet een woordeken ſwygen en wilt, want ſoo haeſt als den eenen ievers iet weet op te ſeggen, ſoo ſal den anderen daetelyk daer tegen ſtryden, en dat met ſoo eene groote hevigheyd, dat daer ſomtyds de grooſte twiſt ende tweedracht uyt ontſtaet, den welken naderhand niet als met groote moeyte kan herſtelt worden.

Menigen ſotten dwaes-kop van eenen Man die beeld hem in als dat hy ſyne Vrouwe moet houden als eenen hond aen den band, maer hy is ſeker bedrogen terwyl dat den Apoſtel *Paulus* klaerlyk deſe woorden ſchryft aen de *Colloſſenſen* in het 3. Cap. ℣. 19. *Gy Mans bemint uwe Huys-vrouwen ende en wilt hun geene bitterheyd betoonen*; hy ſchryft voorder aen de *Epheſen* aen het 5. Cap. ℣. 25. als volgt: *Gy Mannen bemint uwe Huys-vrouwen gelyk Chriſtus bemint heeft ſyne Kerke, ende ſich ſelver voor haer gelevert heeft. Alſoo moeten de Mannen hunne Huys-vrouwen*

lief hebben als hun eyge lichaemen. Die ſyn Huys-vrouwe lief heeft, die heeft ſyn ſelven lief: want niemant en heeft oyt zyn vleeſch gehaet, maer hy voed ende onderhoud dat gelyk Chriſtus ook ſyne Kerke... Daerom ſal den Man verlaeten ſyn Vader ende Moeder, en ſal ſyne Huys-vrouwe aenkleven, ende ſy twee ſullen maer een vleeſch zyn. Voorders, den Heyligen Apoſtel *Petrus* ſeyd in ſynen eerſten Brief aen het 3. Cap. ℣. 7. *Gy Mannen leeft wyſſelyk met uwe Vrouwen om dat hun geſlacht ſwakker is als het uwe.* Noch voorder, den Heyligen *Chriſoſtomus* ſeyd in ſynen Brief tot de *Ephesen. De Mans zyn verplicht te verdraegen alderhande laſten voor hunne Vrouwen, ſy zyn verbonden*, ſegt hy, *hun voor te ſtaen tegen die hun ſouden ongelyk doen.* Alſoo en is het niet geoorloft aen ſatte, ſotte, ende kopachtige Mans hunne Vrouwen met ſchimpen ende ſchampen, met vloeken ende ſweiren, waer ſomtyds uyt ontſtaen gelyk boven geſeyd is, vele toevallen die niet geoorloft en zyn onder de Chriſtenen.

Eenen Dronkaert, eenen Speelder, eenen Uytvlieger, ſal ſomtyds als hy ſyn geld verdronken, verſpeelt ofte verkwiſt heeft, by nachten ende ontyden t'huys komen ende uyt ſpyt van het ſyne kwyd te ſyn, tegen ſyne Vrouwe, die noch den heelen nacht naer hem gewacht ende noch menigen *Onſen Vader* voor hem gebeden heeft, op dat hem Godt bewaeren ſoude voor ongeluk, beginnende te knorren, te kyven, te ſchelden ende te ſlaen, ſoo dat ſy voor haeren dank ende voor haere moeyte noch krygt den hals vol ſlaegen, alſulke Vrouwe vol ſpyt, kan den Man niet meer lyden, de liefde verkeert in vyandſchap, het is altyd te kyven ofte te vech-

ten, de Vrouw weygerd den Man haere echtelyke obligatie; den Man loopt in bordeelen ende ongeregelde huysen, de kinderen sien kwaede exempelen aen hunne Ouders, men loopt van malkanderen, men daegt, men plaegt, men pronkt, men procedeert, men maekt malkanderen uyt, den eenen voor eenen hert-breker, en de andere voor eene eed-brekster, *summa summarum*, sulken leven duert soo lange tot ten lesten ons Jouffrouw Dood onversins komt en wyst op eenen keer het proces uyt, pakt den Man by den kop en drukt hem, dat hy niet een woord meer schelden ofte niet eenen slag meer slaen en kan.

Den Heyligen *Joannes Chrisostomus* segt, *dat'er geenen Band sterker is als den Band van de Liefde.* Mits dan dat dien band soo sterk is, soo moet het wel hert gaen als tweede persoonen die met soo eenen band gebonden zyn, van malkanderen scheyden, en waer door word soo eenen band gescheyden? Anders niet als door herte slaegen. Alsoo gaet het met de Vrouwe die somtyds gedwongen word om door herte slaegen haeren Man te verlaeten, men sal u vraegen waerom slaet gy uwe Vrouwe? Gy sult my antwoorden, om dat sy niet en swygt, om dat sy kwaed is, om dat sy dit en dat is, maer weet gy wel wat den Heyligen *Joannes Chrisostomus* segt, *soo alle Christenen malkanderen moeten helpen den last draegen, soo veel te meer zyn de Mans verbonden den last te draegen van hunne Vrouwen, is sy arm? En werpt het haer niet voor: is sy op-loopig in haere woorden? Geeft haer tot sulkx geene occasie, maer tracht haer soetelyk te berispen: is het eene klappye, eene drinkersse, eene kyversse, gy zyt verbonden geduldig te wesen ende haer te wysen hoe men alle lasten, alle kwaede*

gewoonten moet lyden om die al ſoetjens af te brengen, maer u niet aenſtonds werpen in eene gramſchap ende haer kwaelyk tracteren met ſlaegen, om dieſwille dat de paſſien de welke ſiektens der ziele zyn, niet geneſen konnen worden met andere paſſien. Den Konink *David* heeft wel geleden dat ſyne Vrouwe *Michol* hem uyt-gelacchen heeft, ende *Job* heeft hem met alle gedult van ſyne Vrouwe laten ſchelden, waerom ſoud gy dan, die geenen Konink noch geenen Propheet zyt niet het minſte woord van eene Vrouwe willen verdragen.

Niet-tegenſtaende ſoo mag eene Vrouwe de authoriteyt haers Mans niet nemen, gelyker vele zyn de welke de Mans maer en houden als oft ſy eenen honds-iongen waeren. Deſe willen meeſter zyn in alle dingen, over huys, over geld, over goed, over knechten, over meyſens, en over kinderen, ſy maeken den Man miſacht onder alle menſchen, maer ſy en denken niet wat dat'er ſtaet in het eerſte Boek *Moyſes* aen het 3. Cap. ℣. 16. waer Godt tot de Vrouw ſeyde, *gy ſult weſen uwen Man onderdaenig, en hy ſal over u heerſchen.* Alſoo Godt heeft niet geſeyd gy ſult uwen Man ſchelden, uyt-maeken, bekyven ende ſyne eere benemen in de tegenwoordigheyd van uwe kinders ende uwe dienſt-boden; maer gy zyt wettelyk verplicht om hem onderdaenig te zyn, op dat ſyne kinderen ende ſyne dienſt-boden het ſelve doen; ſoo gy dat niet en doet, ſoo zyt gy plichtig van veel kwaedheden die daer uyt ontſtaen, de kinderen ende de dienſt-boden hooren de Moeder ſchelden, ſy volgen het ſelve naer, ende ſchelden den Vader ſoo wel als de Moeder, ſchroomelyke ſonden tegen het vierde Gebod Godts, *gy ſult eeren Vader ende Moeder.*

Den Apostel *Paulus* heeft geschreven aen de *Corintien* in den 1. Brief aen't 11. Cap. ℣. 7. dese woorden: *Den Man is het af-beldsel ende de glorie Godts, in tegendeel dat de Vrouwe maer de glorie des Mans is, dan den Man en is niet getrokken uyt de Vrouwe, maer de Vrouwe is getrokken uyt den Man, en den Man is niet geschaepen voor de Vrouwe, maer de Vrouwe voor den Man.* Dit zyn alle goede reden die de Vrouwen verbinden hunne Mans te eeren ende onderdaenig te zyn. Ondersoekt de Heylige Schriftuere, gy sult vinden dat alle de deugdsaeme Vrouwen veel eer ende onderdaenigheyd aen hunne Mans betoont hebben: *Sara*, segt den Apostel *Petrus* in synen eersten Brief aen het 3. Cap. ℣. 6., noemde *Abraham haeren Heere*, *Rebecca* hiel *Isaac voor haeren Heere*, *Rachel* dede van gelyken, *Anna* Moeder van *Samuël* ende *Sara* Vrouwe van den iongen *Tobias* hebben van gelyken ge-eert ende onderdaenig geweest: ende waerom en soud gy dan niet dese exempelen willen naer-volgen?

Den Apostel *Paulus* seyd aen de *Collossensen* aen 't 3. Cap. ℣. 18. *Vrouwen zyt uwe Mannen onderdaenig gelyk het behoort in den Heere.* Hy seyd noch aen de *Ephesen* aen het 5. Capittel ℣. 123. *Dat de Vrouwen onderdaenig zyn aen hunne Mans gelyk aen den Heere, omdieswille dat den Man het hoofd is van de Vrouwe, gelyk Christus het hoofd is van de H. Kerke de welke syn Lichaem is, en van de welke hy ook den verlosser is, ende gelykerwys de Kerke onderdaenig is aen Christus, alsoo moeten de Vrouwen onderdaenig aen hunne Mans zyn.* Niet alleenelyk moeten de Vrouwen de Mans onderdaenig zyn, maer sy zyn ook verplicht om de selve te beminnen, het welk den selven Apostel ook belast als hy synen Discipel *Titus* ge-

ſchreven heeft : wat noch meer is, de H. Vaders hebben geſeyd , dat het geene konſte is iemant te gehoorſaemen als men van hun word bemint, maer dat de Vrouwen verbonden zyn hunne Mans te gehoorſaemen als de ſelve in kwaede geſintheyd ofte in andere fauten ſouden komen te vallen, als dronkenſchap , gramſchap , ende ſoo voorts, en dat ſy daer voor ſoo veel te meer verdienſten by Godt ſouden genieten.

Maer wat ſal ik ſeggen, de *Saras* , *Rebeccas* ende *Rachels*, zyn al-te-mael gemetamorphoſeert in S. *Jobs* wyven, ſy hebben al te ſcherpe tonge-punćten, die gelyk den *Ecclesiaſticus* ſeyd , ſteken ende ſnyden als volgt aen het 25. Cap. ℣. 22. *Daer en is geen arger hoofd als het hoofd van eene Slange , ende daer en is geen gramſchap boven de gramſchap der Vrouwe.* Ende wat voorder ſeyd hy : *Dat het beter te woonen is met eenen Leeuw ofte eenen Draek , als met eene kwaede Vrouwe ;* ſulken Slange-vellen, die de Mans eere ende reputatie ſtelen met haere kwaede ongebonde tongen, lacchen met den Apoſtel *Paulus* ende alle ſyne woorden , ende alwaer het ſaeken dat hy ſelver kwam ſoo ſouden ſy hem noch wat ſyn hoofd waſſchen met eenige ſcheld-woorden : maer ſulken vecht, ſcheld, en pluk-baſinnen worden ten leſten ook van de Dood geplukt dat ſy ſwart worden.

Men ſoude my vraegen hoe het komt dat menigen Man hem ſoo van ſyne Vrouwe laet krolle-bollen ? Soo ſoude ik antwoorden , om dieſwille dat hy de woorden van den *Ecclesiaſticus* aen het 9. Cap. ℣. 2. niet en volgt , luydende alſoo ; *en laet de Vrouwe niet heerſchappye over uwen geeſt nemen , uyt vreeſe dat ſy niet uwe macht neme , ende dat gy daer door in*

ſchande valt. De waerheyd hier van ſiet men alle dagen; want ſoo haeſt als eens eenen Man gedoogt dat ſyne Vrouwe de overhand nemt die hem toekomt, ſoo is ſyne reputatie te niet, hy is miſacht ende uyt-gelacchen van de heele wereld, hy en word niet aenhoort van ſyne dienſt-boden, ia ſyne kinderen zyn hem ongehoorſaem ende by ieder een gehouden voor eenen ſot, onbekwaem om ſyne Familie te regeren.

Eyndelyk hoe lange duert ſulken leven? Korten tyd, eenen oogenblik, den welken vergaet als eenen niet, en dat, als ik geſeyd hebbe, met vechten en ſlaen, kyven en knorren, verwyten en ſchelden, muylen, ende ſoo voorts: ſy krygen kinderen die den treyn van hunne Ouders leeren, want het ſpreêkwoord is:

Als de ouden ſongen
Soo pypen de iongen.

Ende dat duert ſoo lange tot dat Jouffrouw de Dood op het onvoorſiens, terwylen dat ſy beſich zyn met hun fraey leven te vertoonen, komt en ſcheyd hun van deſe wereld, waer hunne zielen dan, als Godt hun daer voor niet en bewaert; in de Helle gaen kyven ende vechten gelyk ſy op deſe aerde gewoon waeren te doen. Daerom verſoek ik alle Echte-lieden, dat ſy met alle neerſtigheyd ſouden volbrengen ieder ſyne plicht ende obligatie, op dat ſy geduerig ſouden mogen Chriſtelyk leven ende daer naer ſalig ſterven, ſoo niet,

Wilt gy u niet wel verſtaen,
Soo ſal het u kwaelyk gaen.

26

Overdenkt den korten tyd,
En des wereldſ ydelheyd.

Tempus breve eſt... ſint qui habent uxores tamquam non habentes. Den tyd is kort... de gene die Huysvrouwen hebben, ſullen zyn als geen hebbende. 1. Cor. 7. Cap. ℣. 29.

Komt eens uyt gy ſotte Vryers,
En gy dwaeſe Maegde vlyers,
Die geduerig in den ſin
Hebt de werken van de min,
Die ſoo tracht naer ſchoone Vrouwen,
Om daer mede te gaen trouwen,
Sonder eens te overſlaen,
Oft u Houw'lyk wel ſal gaen,
Gy vryd Tryntjen, wel beſneden,
Wel gemaekt van lyf en leden,

Wel gepoyert en gebult,
Wel gestrikt, en wel gekrult.
Wel geboesemt, wel behangen,
Wel gestelt om te ontfangen
In een koetse, en voortaen
Regel regt ten Trouw te gaen.
Sonder eens te ondersoeken,
Oft dees Jouffrouw ook wel doeken,
Ofte Hemdens wassen kan,
Toe beboeving van den man:
Oft sy wel weet te regeren
Huys, geld, goeders ende kleeren,
Dat gy hebt in uwe macht,
Oft dat word in huys gebracht:
Oft sy wel kan Kinders paeyen,
Stoppen, lappen, ende naeyen,
En soo voorts, het huys werk doen,
Als een Vrouwe van fatsoen:
En het meeste noch van alle,
Oft sy ook wel, by gevalle,
Dient tot uwe saligheyd,
Die u is van Godt bereyd.
Neen, daer op slaet gy geen oogen,
Wel gelukt, oft wel bedrogen,
Hansken wilt Tryn voor een wyf
Tot vermaek en tyd verdryf,
Oogen, hert, ziel en gedachten
Altyd op haer wenken wachten,
Om te dienen dese Bruyd,
Die Hans heel syn sinnen sluyt.
Als sy roept, men komt haer vraegen,
Liefste, wat is u behaegen?

Als ſy eet, oft als ſy drinkt,
Hansken ſnyd en Hansken ſchinkt.
Eyndelyk in alle dingen
Weet hy met haer om te ſpringen,
Mits het ſoete Venus wicht
Is ſeer ſchoon in ſyn geſicht.
Maer hoe lang? Seer korte tyden,
Dan moet alle liefde ſcheyden,
Dan is al den dienſt vergaen,
Die Hans Tryn heeft aengedaen.
Als het geld begint te faelen,
En niet weet waer ander haelen,
Dat van Tryntjen is verbraſt,
Dat van Hans is uyt de kaſt.
Dan beginnen alle dienſten
Te vergaen in Duyvels winſten,
Dan word minnelyk accoort
Weg gejaegt, en ſeer geſtoort.
Dan zyn alle ſoete woorden,
Vloeken, kyven, vechten, moorden,
Schelden; wenſchen, tot ten leſt,
Sy gaen naer het doode neſt.

GY *Mannen bemint uwe Vrouwen*, ſeyd den Apoſtel *Paulus* in ſynen Epiſtel aen de *Epheſen* aen het 5. Cap. ℣. 25. ende aen de *Coloſſenſen* in het 5. Cap. ℣. 18. wederhaelt hy ende ſegt, *gy Vrouwen zyt uwe mannen onderdaenig gelyk het behoort in den Heere*. In het voorſeyde Cap. aen de *Epheſen* ℣. 33. ſeyd hy, naer dat hy de oorſaeke uyt-geleyd heeft waerom het redelyk is dat een ieder ſyne Vrouwe moet beminnen, *die ſyne Vrouwe bemint, die bemint*

ſyn ſelven. Den Apoſtel heeft gelyk ende men is verplicht ſulkx te doen , men moet haer beminnen als ons ſelven. Maer hoe verſtaet gy dat, ende waerom moet gy haer alſoo beminnen ? Om haere ſchoonheyd ? Om haeren rykdom? Om haere welſprekentheyd ? Om haere aengenaemigheyd ? ofte wel om andere ydele vergankelyke gaeven der natuer ? Sekerlyk ia, daerom is het te doen, ende waer voor anders? O gy dwaeſe ende ydele Mans, volgt gy daerom de woorden van den Apoſtel *Paulus*, ende bemint gy uwe Vrouwe ten opſichte van de ydele gaeven der natuer ? Gy zyt bedrogen, want in de plaetſe van haer te beminnen, gy bemint haer geld ende goed, gy bemint haere ſchoonheyd ende ſoo voorts, ſoo lange als het duert, ende als dat gedaen is, dan is het gemeyn ſpreêkwoord : *Hoer laet den ſak liggen.*

Hoe menigen dwaeſen Ionkman en is'er niet die ſoekt naer een wyf, maer wat voor een wyf ? Het is daetelyk, ik moet ſien dat ſy wat heeft, dat is te ſeggen, begaeft met rykdom ; ten tweeden, ſy moet ook wat fraey zyn gekleed naer de mode, en diergelykx ; ten derden behaegelyk ende bekwaem om met alle menſchen te konnen omgaen. Maer men ſiet niet veel naer een wyf ryk in deugden en goede werken, ſchoon in zeden en Chriſtelyke oeffeningen, behaegelyk ende bekwaem in den dienſt Godts ende ſynen even-naeſten : want het geld is den zeyl-ſteen des vleeſch die geduerig trekt ende het ſelve ſoo vaſt hecht, dat hy ten leſten ſyne macht verlieſt : als dan moet dat arme vleeſch het welk geen voedſel van de trekkende kracht meer

en kan genieten, vergaen ende verderven. Waer blyven dan de woorden van den Apoſtel *Paulus?* Eylaes ſy worden vergeten, om dieſwille dat de goude ende ſilvere plaeten, die deſe woorden ſeer klaer hebben op-geheldert, vergaen ende verdwynen: als dan blykt het klaerlyk, *bemint om het gelleken, en niet om het velleken:* de liefde verandert in haet ende nyd, het verwyten dat ſtaet by, gy hebt het myn verteert, ende gy hebt het myn verdronken, daer op volgt vechten, ſlaen, vloeken, ſweiren, ſcheyden, armoede, honger, nood-druft, ſtelen, rooven, bedelen, ende ten leſten van honger ofte aen een galge ſterven. Ende uyt wat oorſaeke? Om dat gy Ionkman niet en hebt gevolgt den roep des Heeren, om dat gy u ſotte liefde hebt laeten vallen op de ydelheyd des werelds, om dat gy Godt niet gebeden hebt om te komen tot eenen ſaligen ſtaet, om dat gy in u Houwelyk niet en hebt volbrocht mannelyke ende vaderlyke plichten, om dat gy niet en hebt u beſte gedaen om Vrouw ende Kinders te onderhouden als het behoort, ende ten leſten om dat gy u ſelven ontrooft hebt de gratie Godts, waer uyt alle goet is voort-komende, ende ontſpruytende: in ſulk eenen ſtaet moogt ende kond gy ſeggen met den Apoſtel *Paulus: Tempus breve eſt.... ſint qui habent uxores tamquam non habentes:* Den tyd is kort de gene die geen Huyſvrouwen hebben, ſullen zyn als geen hebbende: Om dieſwille dat gy Huyſvrouwen hebt, ende dat gy daer mede zyt levende gelyk de grootſte vyanden: beter waer het dat gy noyt op eene Vrouwe te nemen ſoud gepeyſt hebben, als wel alſoo daer mede te leven.

Al-hoe-wel dat'er vele Mans gevonden worden, die de woorden van den Apostel *Paulus* voltrekken, volgens hunne plicht, soo zynder ook vele die van den regel loopen, mits dat sy sich selver beminnen ende sy haeten hunne Vrouwen, sy mesten sich, ende de Vrouwen laeten sy bynaer van honger sterven, sy besorgen sich alderhande lust ende vrolykheyd, de Vrouwen laeten sy t'huys gelyk eenen Azyn-pot beschummelen ende verderven, nochtans als eenen Man eene deugdsaeme, eene huyshoudende, eene kuyssche, ende eene eerbaere Vrouwe heeft, soo doet hy haer grootelyks te kort, ende is niet weerdig dat hy de gaeve Godts is genietende, gelyk staet by den *Ecclesiasticus* aen het 26. Cap. ℣. 1. en 3. *Mulieris bonæ beatus vir.... pars bona, mulier bona :* Wel dien die eene deugdsaeme Vrouwe heeft.... een goet deel, is eene goede Vrouwe. Ende eene dusdaenige Vrouwe die soo eenen Man heeft, is sekerlyk te beklaegen, maer andere die hunnen eygen kop volgen, ende hunne Mannen de eere benemen, zyn sekerlyk by sulke Mannen wel aengekomen, en sy zyn in het minste niet te beklaegen; want het is seker dat sy meer hunne sinnen stellen op andere, als op de gene die sy beloôft hebben te beminnen ende te gehoorsaemen. Nochtans, het gene dat menige wilde Mans te luttel doen, ende hunne wyse, neerstige, heussche, kuyssche, ende onderdaenige Vrouwe niet beminnen als hun eygen selven, dat doen vele Vrouwen-hansen te veel : sy eeren haer als goddinnen, en daer en faelt niet veel aen oft sy soudense op de handen draegen : sulke sotten en konnen kwaelyk uyt liefde eten oft drin-

drinken, het zyn al even eens gelyk de Apen die geduerig hunne Iongen beſeveren ende belekken, en ten leſten dood drukken. Het is myn goet, myn kind, myn hert, mynen Engel, myn lief, myn tweede ziel, waer mede ſal ik u dienen? Wat voor tydverdryf ofte wat luſtbaerheyd ſal ik u beſorgen? Wilt gy dit ofte belieft u dat? Niet alleenelyk het hert, maer ook goed ende bloed, eer ende reputatie, lyf ende ziele, verdoet ende verkwiſt ſoo een Anne-gat aen ſyne Kloek-hinne, beſonderlyk als ſy alle twee ofte dry maenden een nieuw *à la mode* kleed, ende ſoo dikwils als het weder verandert nieuwe handſchoenen, waeyers, palatinen, moeffels, kouſſen ende ſchoenen hebben moet, ende dat ſy haer huys-houden ſoo veel aendraegt als haer kind in den rolle-waegen: maer ſy is liever in de Comedie als in de keuken, in het Bal als in den kelder, ia liever in het bedde ende aen de tafel gaende als in de Kerke, om de Godts dienſten by te woonen: wat meer is, ſy is liever ſtrakx hier, ende ſtrakx daer met haere geſellen ofte geſellinnen wandelende ende ſlempende, en in de af-weſentheyd van haeren ſoo dood-verliefden Man, waer ſy met den eenen ofte den anderen eene Herte-kroon marchandeert om hem voor ſyne goede affectie daer mede te kroonen ende te loonen, ſulke baeſinnen doen d'eene faute op de andere vallen, tot dat den armen ſnul verplicht is om ſyn uyt-geleſe Vrouw in ſtaet te houden, middelen te ſoeken, het zy waer mede dat het zy. Maer: *In fine videbitur cujus toni*; is deſen kindsdoek-waſſcher verplicht kabriolen in de locht te leeren ſnyden, ofte wel met eenen gekeerden rugge

vergeselschapt van syn alderliefste hert ter poorten uyt te sluypen, en niet eens dervende om sien als den Wesel uyt het Kieke-kot. Oft als het noch wel vergaet, hy hem sal dood bemint ende bekommert hebben, maekt hy met eene groote desperatie een Testament als eens eertyds eenen dede op syn Doodbedde, luydende aldus: *Ik geve myn lichaem aen de aerde, myne ziele aen den Duyvel, en niet alleenelyk myne ziele, maer ook de ziele van myne Vrouwe, ende de ziele van mynen Bicht-vader. Dan myne Vrouwe heeft my in sulk ongelyk gebrocht, om dieswille dat sy my duysend sonden heeft doen begaen, ende mynen Bicht-vader heeft altyd door de vingers gesien, ende hy en heeft my noyt sterk genoeg gepraemt om myn sondig leven te beteren; daerom, dat het met den eenen gaet, gelyk met den anderen, Amen.* O grouwel, het waer beter noyt eene Vrouwe te hebben als met soo een Raeven-dier de Raeven, ofte wel den helschen Raef deelachtig te worden. Wat moet menigen met soo een huys-gekwel ofte met soo eene kermis-pop uyt-staen ende lyden. Beter geene Vrouwe te hebben, als syne Vrouws *Serviteur*, ende in haere liefde gevangen haes ende zeyde-worm te leven. Ten minsten moeten de gene de welke Vrouwen hebben sich voegen al hadden sy geene, ende peysen:

Altyd op den korten tyd,
En des werelds ydelheyd.

Als gy Vleyers woorden acht,
Zyt gy wyt genoeg gebracht.

Ejice hanc à me foras, & claude ostium post eam. Stoot dese daer buyten, ende sluyt de deure achter haer toe. 2. *Reg.* 13. Cap. ℣. 17.

Liefste Philis, liefste kind,
Soo my dunkt, gy zyt gesint
Tot suchten en tot klaegen,
Meer als tot groot behaegen,
Segt my, waerom is u hert
Soo bevangen met veel smert?
En waerom moet gy droogen
Soo dikwils uwe oogen?
Zyt gy van een boose hand,
Oft van eenen loosen kwand
Gestooten oft geslaegen
Sonder te mogen klaegen?
Of wel hebt gy ander leet?
Ey, ik bid', doet my de weet:

Misschien kan ik u helpen,
En uwe droefheyd stelpen:
Legt my uyt wat dat u schort:
Want noyt men ongetroost en word
Wanneer men syn gebreken
Laet in het herte steken.
Maer, schoon u de spraek ontbreekt;
Uwen stommen mond die spreekt,
Dat u het ydel Vryen
Gedwongen heeft tot schryen.
Gy staet nu en weent en kryt
Om dat gy u eer zyt kwyt:
Had gy geweent te voren,
Gy had geen eer verloren;
Had gy wel rypelyk bedacht,
Dat vlyers woorden vallen sacht,
Maer dat sy op het lest
Stinken gelyk de pest,
Soo soud gy in dit groot verdriet
Niet zyn gevallen als gy siet,
En uwe kuysche banden
En waeren niet tot schande.

DE schoone woorden der lichtveerdige Ionkmans zyn niet alleen oorsaeke dat eene Dochter haere eere verliest; maer haere stoute ende prachtige ciercelen, begeerten, geselschappen en nieuwsgierigheden doen daer ook veel toe: sy soeken het vier in de assche seer veel met hunnen vinger, en sy verbranden hun al willens ende wetens. Hoe menige lichte-vink siet men niet op alle Dans-scholen, Ballen, Comedien, Kermissen, Iaer-merkten en vergaederingen swieren en draeyen met het hoofd in de locht, om te sien oft daer niet ievers eenen steen-tre-

der, ofte eenen honink gemengden gal-ſpouwer haer eenige complimenten maekt, ofte anderſins den Serviteur ſpelen ſoude willen: eenen is haer niet genoeg, ſy moet'er meer hebben, alleenelyk, ſoo het ſchynt, om haeren tyd te paſſeren: maer het tyd paſſeren komt hun naerderhand ſoo ſuer op, dat het de hayren, de oogen, ende de borſt bekoopen moeten. Alſwanneer eene lichtveerdige kermis-pop ievers eenen Vryer betrapt heeft, het ſy op de Dansſchool, in de Opera, ofte anderſins, den welken meer begaeft is met ſchoone bedriegelyke woorden als met goede werken, ſoo beeld ſy haer in dat ſy de ſchoonſte is van de heele Stad, ſy luyſtert gelyk eenen Vos naer de woorden van haer in ſcheyn beminnenden Vryer, die de ſelve met een ſuchtende, klaegende ende ſteenende gelaet weet uyt te galmen, verſelt met vele beloften ende verſpreken, al even eens oft het Evangelien waeren, ſonder te overpeyſen dat die des anderendaegs ſeer lichtelyk vergeten konnen worden. Als ons Vryſter eens begint acht te geven ende te gelooven, deſe ſchoone woorden, den Serviteur gaet voorder in ſyne officie, grypt haere handen, ſtrykt haere kinne, pryſt haeren boeſem, en verheft haer tot in den derden Hemel. Ten leſten, d'een familiereteyt brengt de andere, de ſchaemte gaet weg, de Dochter laet haer geſeggen ende ſy verlieſt haere eere. Soo haeſt en is den Venus-ionker niet verſaed, oft ſyne liefde verflauwt, haere ſchoonheyd vergaet in ſyne oogen, hy word haer moede ende ſegt, *ſtoot deſe daer buyten ende ſluyt de deure achter haer toe.* Dan gaet het kryten, het ſuchten, het ſchelden, het hayr trekken, ende het

borſt-ſlaegen aen, *ab dien ſchelm heeft my bedrogen.* Seker gy miſt, myne lieve Dochter, hy heeft u niet bedrogen, maer gy ſelfs hebt u bedrogen, gy hebt gevonden wat gy geſocht hebt, ende *op ſulke Vyvers vangt men ſulke viſſchen:* waerom en ſchouwt gy de plaetſen niet waer de plaegen komen? Ende en had gy niet ſoo neerſtig de vleyeryen gehoort, en had gy niet u ſelfs ſoo ten beſten gegeven aen eenen bedrieger, ſoo ſoude gy ſekerlyk niet bedrogen geweeſt hebben.

Niet-tegenſtaende het en is geene groote konſte een Vrouw-perſoon te verlyden ende te bedriegen, om dieſwille dat ſy van eene teerdere complexie zyn als de Mans, maer ſy zyn nochtans verplicht om hun ſelven tegen alle geyle ende ydele minne-woorden der bedriegende ieugt te waepenen, ſy moeten hun vaſtelyk in-beelden dat de liefde ſeer verganke-lyk is, ende dat ſoo haeſt als de ſelfve op den hoogſten top geklommen weſende, daetelyk, ſonder dat men daer op denkt, af-valt ende vele ſmerten veroorſaekt. Principalyk vuyle ongeregelde luſten, waer mede de hedendaegſche ieugt ſeer onderworpen is, baerende veel onheyl ende vele ſtraffen.

Henricus den VIII. Konink van Engeland heeft om ſyne geylheyd ende om de geyle luſten van ſyne Boelinne de ketterye in ſyn ryk gebrocht. Hy hadde ſes Vrouwen getrouwt, maer hoe is het met hun vergaen? Twee heeft hy ten leſten met ſyne eygen handen vermoort, eene heeft hy doen open-ſnyden om haer kind uyt haer lichaem te haelen, niet willende de natuerelyke werkinge afwachten, waer van ſy ſtierf: twee heeft hy weg-gejaegt, ende de ſeſde

is van droefheyd geſtorven. Ah hoe haeſt is deſe wulpſche liefde van deſen Konink verandert in eenen grooten haet, ende in eene groote nydigheyd?

Sulks is ook gebleken in het 2. Boek der Koningen aen het 13. Capittel, waer *Amnon* ſoo ſeer verlieft wierd op *Tamar*, dat hy daer ſiek te bedde ende ſeer maeger van wierd: maer ſoo haeſt en hadde hy niet ſyne wulpſche begeerlykheyd met haer gebluſt, oft deſe groote liefde veranderde daetelyk in ſoo eenen grooten haet, dat hy haer dede van ſyne dienaeren uyt ſyne kamer ſtooten, ende iaegen.

Het is menigen hoere-iaeger al even veel met wie dat hy ſyne onbeſchaemde geylheyd is boetende, getrouwde oft ongetrouwde, geeſtelyke oft wereldlyke, groote oft kleyne, hoeren oft eerelyke Dochters, als maer ſynen drift ende ſyne begeerlykheyd volbrocht is. Hoe menigen alle Maegdens Vryer en Venus-pyper en iſſer niet, den welken veel eerelyke Dochters verleyd ende in het grooſte ongeluk breugt, oorſaek zynde van moorderye, ende het argſte noch van alle, arme kinders moord, eer dat ſy hun leven, dag oft Doopſel ontfangen hebben. Maer hoe gaet het ten leſten met ſulke kwanten? Op een rad ofte aen eene galge ſterven, gelyk'er noch niet lange gebleken is in Engeland aen eenen ſekeren Edelman, den welken ook niet aenſag by wie dat hy ſyne dertelheden koelde: maer wat is hem gebeurt? Hy is om dat hy eene andermans Vrouwe wilde tot ſynen luſt dwingen, gelyk hy meermaels gedaen heeft ter preſentie van de heele Stad Londen, aen de galge geſtorven.

Hoe zyn de kinders van den grooten Prieſter *Heli*

niet gestraft geweest van Godt om hunne onkuysheyd wille, gelyk te lesen is in het eerste Boek der Koningen aen het 2. Cap. *Amnon* wierd gedood van synen eygen Broeder *Absalon*, om dat hy *Tamar* verkracht hadde, *Absalon* bleef al vluchtende aen eenen boom hangen, waer hy doorsteken wierd van *Joab*, niet alleenelyk om dat hy synen Vader vervolgde; maer om syne onkuysheyd die hy dede ter presentie van alle menschen, te lesen in het 2. Boek der Koningen aen het 16. Cap. *Salomon* den wysten van alle menschen, is door syne onkuysheyd gevallen tot de grootste Af-goderye des werelds, soo dat men niet weet hoe hy syn leven ge-eyndigt heeft, oft tot syne saligheyd ofte tot syne verdoemenisse. Om de onkuysheyd is de heele wereld verdelgt in de Sondvloed. Door de onkuysheyd is *Sodoma* en *Gomorra* verbrand. Door de onkuysheyd is *Samson* tot val gebrocht. Door de onkuysheyd is *David* van Godt seer gestraft geweest. Eyndelyk om de onkuysheyd geschieden noch daegelykx groote straffen des Heeren, van armoede, siektens, verachtinge, ende vervolginge, de welke de menschen verdient hebben in hunne ionge iaeren. Eyndelyk om te sluyten soo moet ik den leser noch twee exempelen verhaelen, de welke ter oorsaeke van de onkuysheyd voorgevallen zyn, als volgt.

Den Heyligen *Gregorius* die schryft in syne samenspraek aen het 38. Capittel, ende seyd, dat wesende synen tyd eenen ryken Man was geheeten *Chrysorius*, maer nochtans meer van ondeugden vervult als van geld en goed, al-hoe-wel hy doch tamelyk daer van versien was, hy was geyl, wulps, ende vervult

met groote onſuyverheden, eyndelyk Godt willende een eynde maeken van ſyne groote ſonden die hy alle dagen d'een op d'ander dede, ſond hem eene groote ſiekte van de welke hy ſtierf: maer van eene ſeer vremde dood. Zynde in ſyn uyterſte wierd hy gewaer eenige booſe geeſten in ſeer af-gryſelyke gedaente rontom ſyn ſterf-bedde ſwieren, ſich gereed maekende om hem naer de Helle te ſleuren: dit helſch geſelſchap ſiende, begonſt hy te ſchudden ende te beven, te ſchreeuwen ende te roepen, draeyde ſyn aenſicht van alle kanten op dat hy die niet ſien en ſoude, maer waer hy ſyn hoofd draeyde oft niet, hy hadde die altyd voor oogen. Ten leſten naer vele bewegingen, ſich ſeer gedwongen vindende, begonſt hy vreeſelyk te roepen ende te ſchreeuwen; *Inducias vel uſque mane, inducias vel uſque mane*: gedult tot morgen, gedult tot morgen: maer eylaes hy ſtierf miſerabel ſonder te verkrygen wat hy begeerde.

Joannes Gerſon Cancellier van Parys ſchryft dat *Thomas Cantipré* Biſſchop ende Suffragan van Cameryk geſtudeert heeft met eenen perſoon van conditie den welken geraekt zynde in een kwaed geſelſchap, alwaer hy eerſt behaegen in namp in wulpſche woorden, en van daer voorder in alle fauten ende onſuyvere ſonden was vallende, ſoo dat ſyn onkuysheyd bleek in het geſicht van de heele wereld: niet-tegenſtaende vele vermaeningen die hem gedaen wierden, bleef hy hoe langer hoe meerder volherden in ſyn boos leven. Eyndelyk Godt wilde een exempel geven aen alle ionge lieden, die hun ſoo lichtelyk laeten verlyden aen duſdaenige ſonden

gelyk gy hooren ſult. Alſoo dan, als deſen ſondaer eens in het midden van den nacht in eenen diepen ſlaep lag, wierd hy aengegrepen van eene groote benautheyd, in de welke hy ontwaekende begonſt ſeer vreedelyk te ſchreeuwen, ſoo dat alle het huysgeſin daer van wakker wierd, als ook den geſeyden *Cantipré* die noch ſtudeerde: men kwam by hem vraegen wat hem was lettende? Maer hy en antwoorde niet als vreeſelyk ſchreeuwen ende roepen: men dede eenen Prieſter haelen om hem te vermaenen ende hem te bekeeren tot Godt, maer te vergeefs: den Prieſter liet niet naer hem aen te roepen met weenende oogen om hem tot Godt te bekeeren, maer eylaes deſen armen ſondaer draeyde ſyn hoofd omme, beſag alle de omſtaenders met een vreeſelyk geſicht, en ſprak met eene ſchroomelyke ende bevende ſtemme, *vervloekt is den genen die my verleyd heeft. Het is om niet dat ik Godts gratie ſoude begeiren: want ik ſien de Helle voor myne oogen open om my daer in te ontfangen.* Naer deſe woorden al-hoewel hy van den Prieſter aengeroepen wierd om hem te bekeeren, draeyde hy geduerig ſyn hoofd, ſeer ſchroomelyk huylende, en is alſoo diſperaet ende in wanhope geſtorven.

Daerom alle lieve Chriſtene Ionkheyd ende gy jonge Dochters, geeft noyt oorſaek tot onſuyvere luſten, ende meyd u van alle liſten ende laegen der wulpſche geſellen, want Jouffrouw de Dood komt ten leſten op het onverſins ende ſpeelt haere rolle als het behoort, terwylen het altyd ſal heeten:

Soo gy Vleyers woorden acht,
Zyt gy wyt genoeg gebracht.

De Kinders in de wiegen
Konnen my niet ontvliegen.

Cecidit flos. De Bloeme is gevallen. *Isa.* 40. ℣. 7.

Kan de Dood geen kinders spaeren,
Veel te minder gryse haeren
Sullen van haer zyn gemeyd,
Als sy met haer Sense snyd.
Veel te minder oude lieden,
Doch niemant kan van haer vlieden,
Sy aensiet noch ionk, noch oud,
Ionkman, Dochter oft getrouwt.
Dese felle menschen-moorster,
En die blyde moeder-stoorster,
Spyt de moeder, rooft het kind,
Dat soo vierig word bemind.

Schoon den Keyser zyn behaegen
Op zyn Soontjen heeft geslaegen,
Peysende dat hy bekwaem
Zyn soud' eenen Erf-genaem:
Dan komt Jouffrouw Dood gestreken,
Om den Prins het hert te breken,
En dwingt hem van stonden aen,
Om naer't doode veld te gaen.
Schoon men dagen, maenden, iaeren
Bidt dat ons Vorstin mag baeren
Eenen volger tot het ryk,
Doch siet men met waere blyk,
Dat naer alderhande vieren,
Vol van vreugde Lauwerieren,
Haestelyk den Prins noch ionk
Trekken moet naer de spelonk.
Daer soo lang is om gebeden,
Om gevochten, om gestreden,
Om gekosen, om gehult,
Om geroepen met gedult,
Word ten lest in't beste leven
Aenstonds van den Troon gedreven,
Soo dat alle sorg en list
Wed'rom is op nieuwt gemist.

DE Historie-schryvers verhaelen van eenen Moordenaer eene schrikkelyke, als ook eene bewegelyke geschiedenisse, als dat eens eenen Roover in een huys gebroken was, ende aldaer gelyk eenen Wolf in den Schaep-stal alwaer hy, het gene hem voor de klauwen ende den muyl gekomen is, te weten; den Man, de Vrouwe, ende de Maegt

verworgt heeft, eyndelyk tot een kleyn kind gekomen zynde, het welke in ſyne wiege lag, ende ſoo iammerlyk ſyne Ouders met angſt ende ſchrik ſiende ombrengen, ende mits dat dit kind noch iet ſpreken konde, beſorgt weſende om ook ſyn arm ionk leven te laeten, ſeyde het met eenen bewegelyken ende eenen weenenden mond tot deſen moordenaer, gelyk hy het ſelve naerderhand bekent heeft: *Lieven man laet myn leven, ik ſal u al myn poppen goed geven:* niet-te-min dat onbermhertig booſwicht en heeft ſich door dat kinder bidden niet laeten bewegen, om het ſelve het leven te ſchenken, maer heeft het ſonder vele ceremonien mede dood geſlaegen. Tot dien eynde heeft hy ook eene groote knaeginge der conſcientie gehad, gelyk hy (gevangen zynde) verklaert heeft, dat hem niet meer was berouwende als dat hy dat arm kind ten minſten niet geſpaert en heeft. O grouwelyke onbermhertigheyd, die al dikwils van gemeene Soldaeten geplogen word, wanneer ſy ſtormender-hand eene Stad in-nemen, ſoo dat ſy in den toe-loop alles ombrengen wat maer in hunnen weg loopt, oud, ionk, kleyn en groot, ia tot het kind in s'moeders lichaem toe en word van ſulke onbermhertig-weerdige Soldaeten niet verſchoont. Alſulke moeder ende kinder-moord is genoegſaem gebleken in het iaer 1672. alſwanneer het Leger van Ludovicus den XIV. Konink van Vrankryk in Holland wilde trekken, alwaer de Soldaeten op het Platte-land ende in de daer rond-om liggende Stedekens alles vermoorden, ſelfs de ſwangere vrouwen op het lyf liepen ende hunne lichaemen door-ſtekende met hunne degens, hebben alſulke

bloed-vergieters niet geschroomt ongeboorne kinders te dooden, die noch niet het licht Godts gesien en hebben, soo veel te minder souden sy geschroomt hebben de gene die in de wiegen souden liggen.

O! brutaelen grouwel der menschen; het scheynt al oft dese onmenschelyke Moorders onder den schyn van ordre van hunnen Souvereyn geoorloft is om-te-brengen de onnoosele schepsels, die niet bekwaem en zyn iemant het minste leet aen te doen; vastelyk geloovende dat sulke onnoosele bloed-storters dese onbermhertigheyd aen de niemant verschoonende Dood geleert hebben, de welke ook, gelyk den boven geseyden Moordenaer, onverbiddelyk zyn, al-hoe-wel dat de kinderen alle hun Poppen-goed, speel-werk, ia waegen en peerden voor hun leven geven wilde: wat meer is, dat hunne Ouders ook duysend en thien duysend Ducaeten beloofden om het leven te behouden van hun wel-bemint kind, soo soude het ook al om niet zyn.

Al-hoe-wel dat'er goede ende eerbaere Ouders genoeg gevonden worden, die alles souden voor hunne kinders ten besten geven, soo wordender ook gevonden die niet weerd en zyn van den naem van Vader ofte Moeder te voeren, die hunne onnoosele kinders verroekeloosen, ende lange voor hunnen tyd doen sterven: ia het meeste noch van alle, dat men tegenwoordig arme kinders om het leven siet brengen de welke noch noyt licht der Sonne gesien ofte genoten hebben, ongeboren, en, wat arger is, ongedoopt, ô! gy Moordenaers oft gy Moordenaressen daer gy zyt, het en is niet kwaed genoeg,

dat gy u hebt begeven tot de oneerelyke luſten des vleeſchs, gy moet noch een dobbel kwaed doen in het ombrengen van uwe kinders, eer dat ſy gedoopt ende het Sacrament van hunne ſaligheyd ontfangen hebben. Ah hoe ſal u de niemant verſchoonende Dood in het uyterſte van u leven onder den neuſe vryven, het gene dat gy voor de wereld verborgen houd, en in het aenſcheyn Godts bedryft: hoe ſult gy moeten rekeninge geven in den leſten dag des Oordeels niet alleenelyk over het bloed dat gy hebt geſtort, maer ook over de ziele ende lichaem, dat als dan ſal verryſen, het welke gy ontnomen hebt de eeuwige aenſchouwinge Godts, ende dat waerom? Om de ſchande des werelds? Neen ſeker, maer waerom dan? Vraegt gy dat noch? Om dieſwille dat gy Dochter niet en hebt konnen wederhouden uwen vuylen luſt, om dat gy te gemeyn zyt geweeſt met vagebonden, bedriegers, ende maegdeſchenders, die daer voor ſoo wel als gy, ſullen te lyden hebben, hier ende noch hier naermaels.

Gy zyt beſchaemt om u kind te toonen voor de wereld; nochtans het geeft my wonder dat gy u niet en hebt geſchaemt te ſondigen ende kwaed te doen, ende het geeft my noch meerder wonder dat gy niet beſchaemt zyt dat onnooſel bloeyken, dat niemant geen kwaed en heeft gedaen, ſoo ſchroomig ſonder compaſſie, willens ende wetens te berooven van het leven ende van het aenſcheyn Godts. Maer hebt gy in dit leven geen ſchaemte daer van gehad, zyt verſekert dat, dat kind in het ander leven u ſal beſchaemt maeken, als het u ſal verwyten in de tegenwoordigheyd van de geheele wereld het gene gy hem gedaen hebt.

Hoe menigen grooten Oorlog en onſtaet'er niet uyt de dood van een kind het welk in de plaets ſyns Vaders de regeringe ſoude moeten aenveerden? Hoe veel duyſende menſchen en worden niet om de Dood van eenen menſch, die doch, volgens het geeſtelyk, niet meer en is als eenen anderen, om het leven gebrocht? Hoe menig kind en word niet in het bloeyen ſynder ieugt tuſſchen de armen van ſyne Moeder weg-gerukt, ſonder te ſien oft het ſelve bemint ofte gehaet is? Een kind in de wiege is de Dood al ſoo oud als eenen gryſaert, terwyl dat het met het ſelve gaet gelyk met de Violetten en andere Lente-bloemekens die alſoo haeſt als hunne blaederkens een weynig uyt-gebroeyd zyn, daetelyk van eene Meertſche-buye wederom vernietigt worden; want kwaelyk hebben ſy het licht der wereld geſien, ſoo komt de levens vyandinne de Dood aen de wiege ende rukt datelyk het bloeydſel ter aerde, waer het ſelve ſoo wel als andere oude blaeders moet tot aerde veranderen; niet-tegenſtaende dat ſulke kinderen als de Violetten van verwe ſeer aengenaem rieken, geloovende ende hopende dat ſy by Godt beter verſien zyn als in deſe wereld, ſoo vernemen wy doch daer door, dat

De kinders in de wiegen
Geen Dood konnen ontvliegen.

Den Meyter oft den Hoed
Zyn my al even goet.

Non habemus hic manentem Civitatem. Wy en hebben hier geen blyvende Stad. *Heb.* 13. ℣. 14.

GElyk het gaet in dese sterffelyke wereld met Pausen, Keysers, Koningen, Princen ende Heeren; soo gaet het ook met Cardinaelen, Arts-Bisschoppen, Bisschoppen, Prelaeten ende andere gemeyterde oft ongemeyterde Geestelyke Heeren, sy hebben al even veel tegen de Dood te seggen, ende zyn van haer gepriviligeert als den armsten Boer oft Schaep-herder. De Dood vreest soo weynig een silver-vergulde Herders-staf, hy mag straf ofte soet heeten, als eenen houten, settende soo haest den Cardinaels-hoed af als eenen gemeynen: de Meyters kosten by haer soo veel als het Boere werk ofte slaep-mutsen. Als men alle çieraed ende

pracht, met eer ende titels in eene waeg-ſchaele legt ende in de andere de Seynſe ende den zand-looper der Dood, ſoo ſullen ſekerlyk deſe alle de andere ornamenten overwegen, want als de levens Orlogie van eenen Cardinael, Biſſchop ofte Prelaet uyt-geloopen is, ende dat het gras van hun hoofd begint maey-baer te worden, ſoo komt onſe Jouffrouw met haere Seynſen, en maeyt het ſelve af, vergaerd het ſelve in de ſchuere des Grafs tot teeken dat niemant hier geene blyvende plaetſe en heeft, al even eens gelyk het gras op de weyden ofte de gerven op de velden, *Non habemus hic manentem Civitatem.*

Als eertyds Urbanus *den achtſten Paus van Romen* (a)
Was door de vreede Dood het leven weg-genomen,
Moeſt weer een Opperhoofd zyn op den ſtoel geſet,
Daerom wierd het Conclaef geroepen naer de wet.
Een ieder ſpoeyden hem ter plaetſe, om te kieſen
Een weerdig Opper-hoofd; men ſag geen tyd verlieſen,
De Princen van de Kerk waeren op korten tyd
Tot kieſing, met Godts hulp, van eenen Paus beryd.
De voyſen gingen voorts, men koos met groot verlangen,
De Borgers ſeer beducht, wie dat ſoude ontfangen
De eer van Chriſti Kerk te zyn het Opper-hoofd,
In plaets van diên die was van Jouffrouw Dood geroofd
Terwyl ſy onder-een met kieſen beſig waeren,
Kwam onvoorſins de Dood in het Conclaef gevaeren,
Gaf ſyne Voys terſtond aen eenen Cardinael, (b)

(a) *In het iaer* 1644.
(b) *Den Cardinael Guido Bentivoglio van Ferrara ſtierf in het Conclaef die bynaer Paus was gekoſen.*

Die om te wesen Paus seer sterk was in de wael.
Doch niet om op den Stoel van Petrus *te regeren,*
Maer om dat hem de aerde sou geheel verteren,
En in de plaets dat hy verheven soude zyn,
Wierd hy vernedert, en gerukt van't aerdsche plyn,
In plaets dat hy den hoogsten trap der heele wereld
Beklimmen sou, wierd hy geçiert, ge-eert, beperelt,
Met geen dryvoude Kroon, maer met een Doods gewaet
Dat met hem in de kist moest dienen tot çieraet,
Met wormen, die syn vleesch verteerden en verslonden,
Tot dat'er van dien Man niet meer en wierd gevonden,
Hy die stond op den trap van hoog te zyn ge-eert,
Stierf, en moest in het graf van wormen zyn verteert.

IN't selve Conclaef waeren ook de Cardinaelen *Matthias* en *Gabriëlis* die seer siek wierden, en uyt vreese van ook naer het piereland te trekken, gelyk den boven geseyden, deden sy hun daer uyt draegen, om een versche locht te scheppen ende om de Dood noch eenigen tyd te ontvluchten, maer mynen lieven vriend hoe lange? Seer korten tyd, om dieswille dat alle hoog-weerdigheyd, heerlykheyd, geleertheyd, wysheyd, ende hoog-verstand in de swaerste geestelyke ende wereldlyke oeffeningen, maer en zyn tegen de arglistigheden van de Dood anders niet als kinder-spel. Alle de wel doorgronde geestelyke ende wereldlyke *Rationes* zyn als wanneer sy de Dood overslaen ofte voorby gaen, seer te licht gevonden, soo dat in een iaer vele andere Patriarchen *ad Patres* gaen, ende alles aen de wereld achter laeten moeten. Wat schaede is het dat sy hunne wysheyd, geleertheyd, ende ervarent-

heyd geenen anderen goeden koop *per Testamentum* maeken konnen; welk erf-deel veel meerder weerd soude wesen als alle de grootste schatten van de heele wereld; alleenelyk wat soude het wesen, dat eenen alleen thien Cardinaels, Arts-Bisschops, Patriarchen, ende Prelaets wysheden onder eenen hoed by een hadde, soo soude de Dood al even soo veel opsicht voor hem hebben, als op de geleertheyd van eenen eenvoudigen Dorp-priester ofte eenen A.B.C. Professor: want als men het minst daer op peyst soo komt sy seggende: gy Eminentie *non habemus hic manentem Civitatem*, wy en hebben hier geen blyvende plaetse. Terwyl dat:

Den Meyter en den Hoed
Zyn my al even goet.

Den Edeldom moet by my zyn,
Gelyk een vat van Porcelyn.

Omnes nobiles Juda occidit. Alle de Edele van Juda heeft hy gedood. *Jerem.* 39. ℣. 6.

Edel Heeren, Edel Vrouwen,
Die groot in u Waepens zyt,
Overdenkt de nietigheyd,
Daer gy op-nemt u betrouwen.
Gy die van veel honderd iaeren
Het geslacht, den oorspronk toont,
Van die in de aerde woont,
Daer gy ook moet henen vaeren.
Die wilt stoeffen ende praelen
Op Loof, Helm, Schild en Croon,
Siet, men stelt u hier ten toon,
Hoe g'uw Waepens uyt moet maelen;
Hoe gy in de plaets van dieren

Leeuwen, Draeken, Tygers, Beer,
Uwen Schild tot uwer eer
Moet met doode beenen çieren:
Hoe gy moet onder de aerde
Rotten, en tot niet vergaen,
Schoon u Waepens blyven ſtaen,
Die gy houd van groote waerde.
Gy die met ſeer ſchoone verven
U Quartieren brengt in't licht,
Sult eens met een bleek geſicht
Daer van ſcheyden ende ſterven.
Schoon dat gy u faem doet praelen,
Ende hoog geboren zyt,
Het is maer een ydelheyd,
Want gy moet in d'aerde daelen.
Al-hoe-wel gy meent te weſen
Grooter als een ander; ſiet
Al u grootheyd is om niet,
Mits gy Niet *ſult zyn naer deſen.*
Eyndelyk gy groote Heeren,
Die nu groot zyt korten tyd,
Alle uwe edelheyd
Moet tot ſtof en aerde keeren.

DE Adelyke geſlachten ende de hooge Maegſchappen ende Vriendſchappen, met alle hunne Waepens ende Prerogativen, moeten ſekerlyk in het Boek der ydelheyd ſtaen, Niemant komt als een Keyſers, Koninks ofte Princen kind in den Hemel, niemant als eenen Graef, eenen Baron ofte Edelman: maer wel als een Godts-kind, als eenen Bloed-vriend van den Heere *Jeſus-Chriſtus.* Is het ſaeken dat dan geene Adel-brieven ende Waepens

in den Hemel gelden, soo gelden sy op de aerde ook niet veel, ende de Dood die draegt de selve noch veel weyniger aen. Konink ende Boer, Edelman ende Bedelman doen by haer den eenen soo veel als den anderen. Wyst haer eenen grooten Heer syne Genealogie, als ook syne Edele ende kloeke voorsaeten; soo wyst sy hem daer op den ouden-stam-Vader aller menschen, voerende het op-schrift; het welke staet in het eerste Boek *Moyses* aen het 3. Cap. ℣. 19. *Gy zyt stof ende sult weder tot stof worden.* Siet daer uwe hooge stamme, is die niet ontsprongen uyt slyk der aerde. Aerde ende assche zyt gy, al waert gy noch soo hoog, soo gy de waerheyd daer van wilt weten, soo nemt maer eenen witten snut-doek ende vryft u aensicht daer mede, dan sult gy daetelyk u Waepens daer in geschildert vinden van stof ende aerde. Den Predikant *Salomon* heeft het selve seer wel betracht mits hy schryft in het 3. Cap. ℣. 20. *Ende sy gaen alle naer eene plaetse: van aerde zyn sy gemaekt, ende sy keeren weder te saemen tot aerde. Jesus Sirach* die seyd ook in syn 17. Cap. ℣. 1. en 2. *Godt heeft den mensch van aerde geschaepen... ende hy sal dien weder verkeeren tot de selve.* Den Koninklyken Propheet *David* komt daer ook mede over een in synen 21. Psalm. *Gy hebt my geleyd in het stof des doods.* Die dit niet gelooven wilt, die hoeft maer in de Doode-graeven ende Tomben van groote Heeren te gaen, en hy sal anders niet vinden als aerde, stof, ende assche, waer uyt hy lichtelyk besluyten sal konnen wat dat hy ook haest sal worden.

Ik en wil niemant te naer spreken, maer een ieder geerne syne eere ionnen, nochtans de waerheyd gaet

voor alle respect. Wy menschen voeren al-te-mael het Doods-hoofd in ons Waepen, ende hoe wel men daer helmen, loovers ende kroonen by doet, soo zyn dese doch anders niet als deksels om de Doods-hoofden te verbergen, die nochtans den eenen ende den anderen tot een erf-deel overlaet, soo dat het heet; veel voorsaeten, veel Doods-hoofden, ende soo veel te meer heeft hy getuygen dat hy in de selve linie sterven moet, gelyk syne voorsaeten.

Het gemeyn spreêkwoord luyd: *Fortes generantur fortibus, heroes: heroibus.* Dappere Helden brengen voorts Dappere Helden. Dit is somtyds wel waer, maer ook somtyds niet; nochtans dit is ongetwyffelt waer: *Mortales generantur mortalibus*: De sterffelyke brengen voorts sterffelyke. Eenen Adelaer kan geene Duyve ofte Quackel voorts brengen, eenen Leeuw geenen Haese, maer doch wel eenen sterffelyken gelyk hy is. Het en lukt niet altyd, dat den Sone van eenen dapperen, kloeken, wysen ende verstandigen Vader, beneffens Naem ende Waepens, ook syne qualiteyten be-erft. Ende als eenen dusdaenigen sich roemd over synen grooten Naem, Waepens ende Edelheyd; soo gaet het met hem als met de Exter van *Esopus* die met vremde Pluymen wilde praelen ende stoeffen, die daer naer bespot ende uyt-gelacchen wierd.

Het heeft *Alexander den Grooten* seer verdroten, dat eenen Soldaet den welken ook dien naem voerde, soo eenen vuylen ende luyen dommaert is geweest. Daerom heeft hy hem dese woorden geseyd: *aut nomen muta, aut mores*: verandert uwe zeden ofte wel verandert uwen naeme: want ik en wil gee-

nen *Alexander* neffens my hebben, die eenen deugeniet is als gy. Oft niet menigen dapperen Ridder tegen ſynen echten ofte onechten Sone ook deſe rede ſoude moeten voeren, dat laet ik u oordeelen.

Is het ſaeken dat het waer is, dat de Natueraliſten van den Adelaer ſchryven, dat hy ſyne iongen tegen de Sonne houd, om te proeven oft ſy hem gelyk zyn in het aenſien der ſtraelen, ende als hy bevind dat het alſoo is, ſoo draegt hyſe weder in hunnen neſt, maer als ſy het Sonne-licht niet en konnen verdraegen, ſoo laet hy de ſelve dood ter aerde vallen. Ah wat eene ſchoone ſaeke ſoude het zyn dat alle Edele Ouders hunne kinders alſoo koſten te proeve ſtellen, om de goede zeden ende gewoonten hun te leeren naervolgen, om daer mede voor alle menſchen te verſcheynen als eenen wel-edelen ende deugtſaemen Edelman: want ſy zyn niet alle gelyk, die met den Keyſer ryden: den eenen die kan hem beſaemt maeken door ſynen degen, den anderen door de penne, ende den derden door goede werken: *Ex utroque Cæſar, Princeps, aut nobilis:* gelyk men het hedendaegs ſoekt ende hebben wilt, om ſich te verhoogeren; door welke beſondere qualiteyten eenen grooten Heer geacht ende gereſpecteert word. Gelykerwys dat eenen Diamant meer effecten doet in eenen gouden rink als hy wel geſlepen en wel ingeſet is, als in eenen koperen, alſoo doet ook eenen Edelman die door goede werken ende deugt-ryke zeden begaeft ende omgeven is. Nochtans en mogen ſich groot geachte Edel-lieden niet daerom te ſeer verheffen, ende andere mindere verachten, gelyk het wel geſchied, maer overpeyſen

de woorden van den *Ecclesiasticus* aen het 3. Cap. ℣. 20. luydende aldus: *Hoe gy meerder zyt, veroodmoedigt u in alles, ende gy sult gratie vinden voor Godt.* Ia niet alleen voor Godt, maer ook voor alle deugtryke menschen der wereld. Hier op geeft den Heyligen *Hieronymus* ook eene goede reden aen synen *Epistel* tot Celantia: *En verheft u noyt ter oorsaeke van uwen Edeldom, ende en veracht de gene niet die niet edel zyn. Onse Religie en heeft geen opsicht aen de lieden, ende sy en siet niet aen den staet der menschen, maer wel naer den geest. Sy oordeeld den Edeldom uyt de goede zeden. Daer en is geenen Adel voor Godt die in de sonden sweeft. Den grooten Adel voor Godt is van vermaerd te zyn in deugden.* Want uyt de deugden is den Edeldom voorts-gekomen, ende men placht dese eertyds te geven aen die, die uyt-staeken in deugden, om vele andere tot deugden te verwekken: maer tegenwoordig, ieder een wilt Edel zyn sonder deugden, en peysen dat het genoeg is den naem te voeren van Prins, Graef, Baron, ofte Edelman, niet-tegenstaende dat den Heyligen *Augustinus* seyd in syn 127. Sermoon, *het is eenen kwaeden Adel, den welken hem voor Godt verachtelyk maekt door syne hoogmoedigheyd.* Tot besluyt, soo moet gy Edelman niet vergeten, dat den genen die hoog klimt, hoog valt, ende dat het geluk gelyk het gelas haest kan breken, en eenen sterffelyken aerden kloot, al-hoewel hy gelyk eenen Porcelynen-pot geschildert en opgeheldert, dat is te seggen, in staet verheven is, lichtelyk kan gebroken worden; want by de Dood is niet te doen als te peysen

Den Edeldom moet by my zyn
Gelyk een vat van Porcelyn.

Naem en daed
By my geen baet.

Post hoc erimus, tamquam non fuerimus. Hier naer sullen wy zyn, al of wy niet geweest en hadden.
Sap. 2. ℣. 2.

Jouffrouw Dood wat sal dit wesen
Met den vinger op't pampier,
Het schynt dat gy daer wilt lesen
Groote dingen, niet een sier,
Of wilt gy wat hooger stellen
Aen den titel van den Man,
Die van syne mé-gesellen
Synen naem niet hooren kan?
Oft wel tracht gy uyt te vegen
Het geen dat geschreven staet,
Ey wilt hem het spyt niet geven
Dien, die desen brief aengaet?

My dunkt ſy en acht geen weſen,
Mits ſy wyſt dien moet voortaen
Sluyten als het was voor deſen
En weer naer het eerſte gaen.

DE titel-ſucht is eene verradereſſe der verborgene eergierigheyd ende eygene liefde, ſy grypt tegenwoordig gelyk de aenſtekende Peſte wyd ende breed rontom aen wat haer te vören komt, mits dat niemant meer met ſynen eer-titel vergenoegt wilt weſen, en dat een ieder geduerig hoog, hoog, hoog wilt geheeten weſen, al-hoe-wel dat ſy van ſeer ſlecht, ſlecht, ſlechten ende geringen ſtamme voorts-komen, gelyk de kleyne Krieke-Boomkens uyt den meſt-hoop, willende allenskens den Notelaer overwaſſen. Als ſich eenen hoppen-ſtruyk ofte winter-groen een weynig aen eenen boom hecht, ſoo loopt, loopt, loopt het altyd hooger ende hooger, willende met alle geweld den boom overwaſſen, den ſelven ſeer belaſtende en hem de meeſte krachten en het meeſte ſap ontrekkende ende uyt-ſuygende, gelyk de Bloed-ſuygers, alſoo hangen ſich menige eer-ſuchtige, geerne groote, geringe, ſchaemele ende onbeſchaemde lieden aen menigen grooten Heer, ſy klimmen ende kledderen aen hem op, al oft ſy ſich *Per fas & nefas* vaſt gehecht hadden, om hun in een amptken ofte in een hangens-weerdig Officiken te bedelen, ende om ſomtyds eene wel verdiende huys-houdereſſe ofte *Agar* tot Vrouwe te nemen op af-rekeninge, ende dan willen ſy meer ge-eert weſen als den Heer ſelver, ſoodanig dat men veel liever met den genaedigen Heere ſoude

willen ſpreken als met den ongenaedigen en *quaſi* groot gemetamorphoſeerden ſtaets ſerviteur, die men niet genoeg kan hoog, hoog, hoog titeleren, eeren ofte careſſeren. Menigen Edelman die de B. niet geerne voor aen ſiet, en doch meer bedelt als edelt, ende menige maenden in het Hof ofte in eenen Veld-tocht meer in onſchuld als in bloed-ſchuld, dat is, meer met complimenten als met daeden ſyn fortuyn ſoekt, ofte uyt het leger komt, en eenen grooten pluym-boſch op den hoed heeft ſtaen, ſoekt als dan naer eenen grooten titel ende reſpect: hy hoort ende luyſtert ofte nergens geenen genaedigen Heere uyt komt, die hem in de ooren klinkt, om naer eenen ſulken titel, dien van Excellentie, hoe wel van verre, te verwachten. Als ſulkx noch geſchied van edele gemoeders, die door oeffeninge van deugden en goede werken hunne edele ſtamme ſoeken te houden ende te vergrooten, ſoo waer het noch te vergeven, om dieſwille dat ſy ſomtyds door eene ingeborene dapperheyd, ende onderneminge van gevaerlyke dingen hunne eerſucht ſoeken te vermeerderen; maer als gemeyne Borgers, onedele praelers, yſer-eters, geld-wippers, pluym-vechters, kees en toebakx-jubileerders, als ook hand-werks-lieden, die van ſmids-kolen ende ſtal-huys ontſproten zyn, met titels van Heere willen praelen, ſoo komen ſy veel te kort, ia lakyen, kamer-knechten ende Hof-meeſters, die eer ſy noch ſulkx waeren, maer Boere-peerde-knechten zyn geweeſt, willen Edel, wel Edelen, hoog-edelen Heere geheeten worden, en den rang voor andere nemen, de welke niet ſoo veel geld met den Joden-trek en hebben geraept, ſonder dat

conſcientie, wetenſchappen, verſtand en geleertheyd hun verre overtreffen. Ah wat eene ſchande ſoude het zyn als men ſoo eenen eergierigen boerenkneukel ſoude niet eeren als het behoort, principaelyk als ſy ſoo *inſupportable* zyn, dat ſy de brieven, waer de op-ſchrift niet naer hunne koppigheyd geſchreven en is, weygeren ende met groote moeyte aen-nemen; het ſcheynt ende het blykt dat niemant grooter en is als ſy, ſy en hebben geen opſicht voor geeſtelyke noch wereldlyke perſoonen, maer ſy blaeſen ſich op gelyk Calkoenſche Haenen, dat te vreeſen ſtaet, hoe ſy gelyk *Judas* niet en verberſten. Godt zy de menſchen bermhertig die deſe moeten in de handen ſien ter oorſaeke van hunne negotie. Den geſtrengſten Generael die eertyds bevolen heeft om de menſchen op te hangen voor eene kleyne oorſaeke en die dikwils geroepen heeft hangt op, hangt op, en kan ſoo vele *horrenda tonitrua* niet uyt ſynen mond hebben laeten vallen als deſe wel hoog edele Heeren.

Het geene dat deſe Heeren van ſcheer-huyſen ende wolvendael noch meer argernis geeft, is dat ſy hunne vrienden ende maegen in een kleynder ſtaet moeten ſien, terwyl dat ſy in den rang der groote Heeren prachtig gekleed, Caroſſen ende Peerden houden, al evens eens oft ſy van ionks af daer in opgebrocht waeren, ende noyt van d'elle ofte van de ſcheere, waege noch maete, peper ofte peerde-meſt en hadden geweten ofte profeſſie gedaen.

Alſoo praelender ende ſwierender, beſonderlyk in groote Steden ſeer vele Ooſt, Suyd, Noorden, en Weſt, niet alleenelyk geduerende hun leven,

maer ook naer hun ſterven : als dan belaſten ſy wat voor groote Lyk-proçeſſien en Uyt-vaerden men hun moet aen doen, wat voor Graeven, Tomben en Mauſoléen men hun moet laeten bouwen, ende op den armen en word niet gedacht. Wat voor onnoodige koſten, over groote pracht ende Uytvaerden dat'er gedaen worden en is niet te beſchryven, het is wonder dat hunne katten ende honden ook niet door hunne order in den rouw gekleed worden. Dan moeten alderhande Poëten ende *Oratores* alle hunne waerſchynende konſt in het licht brengen om hunnen lof voor de heele wereld bekent te maeken, ſoo door Uytvaert, Sermoonen als door geçierde lyk ende klacht-dichten. O! grootſte ſotheyd des wereldts, te willen grooter, hooger ende edelder zyn als men is! ia, iet willen zyn, daer men nochtans niet met allen en is.

Als dat niet en heet naer de Sotte-kappen Apen, ſoo weet ik niet wat men alſoo heeten ſal. O! gy titel ſotten, wat hebt gy daer van? Bemerkt gy niet dat alle wyſe lieden u uyt-lacchen, ende uwen hoogmoed ende fantaſie haeten en verwenſchen? Wat voor profyt hebt gy daer van te hopen? Anders niet als naer uwe dood een geduerig verwyt van uwe kinders, die u hebben willen naer apen; maer met middelen te kort zyn komende, en dan konnen ſy van uwen grooten naem ofte titel niet een ſier knaegen ofte beyten, dan met de letter B. ſonder toeven voor het woord Edelman ſtaen, ofte wel een ander quiſpelachtig, ofte vliegende ambacht ter hand-trekken, het gene ook ten leſten ſynen loon ſal vinden.

Ah wilde Godt dat alle Edel-lieden, ſich aen deſe lieden konden ſpiegelen, voornaementlyk als ſy ſulke ongelukkige groote Heeren kinders ſien voor hunne oogen ſwemmen in hunnen ſoo miſerabelen ſtaet, die geduerig zyn roepende ende ſuggende, betracht my ende overpeyſt u, ah! waer mynen Groot-Vader oft mynen Vader in de plaets van den degen by ſyne elle, ende in de plaetſe van Adelyke Waepen by ſyne waeg-ſchaele gebleven, ſoo ſoude ik ende menigen niet alle beten met ſorge ende achterdenken moeten af-meten ende af-wegen.

Weg met alſulke ydelheden, wy hebben alreede rechte Edel-lieden genoeg, ende ſy konnen alle niet geamployeert worden. Het is onnoodig dat gemeyne menſchen naer hooge dingen trachten, beter is het in eenen nederigen ſtaet te blyven, gelyk den *Eccleſiaſticus* ſeyd, ende ſich als eenen recht-geſchaepen Chriſtenen menſch te geleyden, ende onder deſen titel in vrede leven, die wy van onſen Verloſſer geërft hebben, te weten, dat wy Chriſtenen, Godts kinders, broeders ende ſuſters van *Jeſus*, Tempels ende wooningen van den H. *Geeſt*, geſelſchappen der H. Engelen ende Uytverkorene, ia Borgers des Hemels betitelt zyn, als wel van deſe ydele ende brooſe wereld. Aen deſe titels moeten wy ons vergenoegen, ende dat de wereld ieder-een titeleert als ſy begeert, de Edel-lieden moeten doch alle ſterven, mits dat de Dood ſegt:

Naem en daed,
By my geen baet.

32

Ik trekke in myn kot
Den Wyſen met den Sot.

Solum mihi ſupereſt ſepulchrum. Het Graf blyft my alleen over. *Job* 17. ℣. 1.

Wanneer de goude eeuw vol van onnooſelheden
Noch was, en ieder ſtak vol wysheyd ende zeden,
Om dat de menſchen al, ſonder veel tegenſpoed,
Sonder liſt, ſonder arg ſtil waeren op-gevoed;
Men ſag in dien tyd niet kyven, diſputeren,
Men ſag om iemant ſpyt te doen, niet altyd leeren
Hoe dat men een Proces, het zey waer med' het wil,
Kan draeyen tot het recht, oft wel tot groot verſchil;
Doen was de rechte eeuw, doen waeren't goude tyden,
Den eenen Vriend en wouw den and'ren niet benyden,
Een ieder was te vred' met t'gene dat hy wiſt,
Men ſag geen ſotte-prael van hoogmoed ende twiſt;

Daer waeren in't geheel maer ſeven wyſe mannen,
Die alle tegenſpoed wiſten uyt t'land te bannen,
Maer nu in deſe eeuw, een ieder die wilt zyn
Een wyſen Man in ſtaet oft wel in waeren ſchyn.
Een ieder die wilt nu den alderwyſten weſen,
Hoe wel hy niet en weet, noch kan geen letter leſen.
Die ſotte hooveerdy gemengt met onverſtand
Nemt nu in't menſchen hert de rechte overhand.
Daer eertyds in een ryk maer ſeven wyſen waeren,
Daer ſiet men hedendaegs heel wyſe leger-ſchaeren,
Niet wyſen van verſtand, maer wel van ſottigheyd,
Om dat een ieder wilt beroemen ſyn beleyd,
Een ieder meent dat hy is wyſer als een ander,
En daerom hebben ſy geduerig door malkander
Twiſt, ſtooren, muylerey, proceſſen oft krakeel,
Om dat een ieder ſot beſorgt is voor ſyn deel.
Maer onſe Jouffrouw Dood die kanſe onderweyſen,
Sy kan den ſotten-hol doen op den wyſen peyſen,
Den wyſen ſonder faut doen peyſen op den ſot,
Die ſy dan t'eenemael trekt beyde in haer kot.

EEnen dwaeſen menſch en bepeyſt ſynen ondergank niet, al-hoe-wel hy ſiet dat ook de wyſe menſchen ſterven. *De wyſe en de dwaeſe ſullen te ſaemen vergaen*, ſegt *David* in ſynen 48. Pſalm. ℣. 11. daer by leerende dat de wyſen ſoo wel ſterven als de ſotten. Den dwaeſen *Nabal* moeſte ſoo wel ter dood gaen als den wyſen *Salomon.*

Den wyſen Predikant ſchryft in ſyn 2. Cap. ℣. 12. tot 17. ſeer naerdenkelyk daer van: *Ik ben overgegaen om te aenſchouwen de wysheyd ende de dwaes-*

heyd, ende ik hebbe gesien dat de wysheyd te boven gink de dwaesheyd, soo seer als't licht verscheyden is van de donkerheyd. Den wysen heeft syne oogen in het hoofd, maer den dwaesen wandelt in de duysternisse; ende ik hebbe geleert dat sy alle beyde eene dood sterven. Ende ik hebbe geseyd tot myn herte, is het dat den sot ende ik eenen ondergank hebben, wat baet het my dan dat ik meerder neerstigheyd hebbe gedaan om de wysheyd te krygen? Ende als ik gesproken hadde met myn herte, soo bemerkte ik dat het ook ydelheyd was. Want daer en sal geen gedenkenisse wesen van den wysen, gelyk ook van den dwaesen, ende de toekomende tyden sullen alle dingen te saemen door de vergetentheyd bedekken, den geleerden sterft gelyk den ongeleerden. Ende het selve gaet noch geduerig den selven trand, den geheymen Raed oft den wysen Staets-minister, sterft soo wel als den Hofs-sot, den Doctoor soo wel als den Arlequin. Ende het is geen wonder; want den eenen is gelyk den anderen, sy zyn alle twee sterffelyke menschen, trekkende alle twee eenen loon, en sy hebben eene solde te verwachten, te weten; de Dood, de welke den loon der sonde is.

Niet-tegenstaende soo isser eene groote differentie tusschen eenen wysen ende eenen sotten Man, *den onwysen heeft geseyd in syn herte, daer is geenen Godt.* Gelyk *David* klaegt in synen 13. Psalm. ℣. 1. den sot seyd maer sottigheyd, maekt veel praets, ende klapt van het gene dat hy niet en weet, noch niet en verstaet, beklapt synen even-naesten, is gestoort en ongeduldig: hy heeft in sich selven eene lust, ende is verlieft in sich selven, gelyk *Narcissus*,

hy wilt alles beter weten als andere, hy heeft over-al het grootste Bakhuys, ende hy wilt voor eenen wysen Man gekent zyn, hy is stout ende hooveerdig, veracht alle andere, hy en laet hem niet onderwysen, maer hy wilt altyd gelyk hebben, ende hy verheugt sich over syne sottigheyd, blaest sich op met vele faelende inbeeldingen, hy houd de sonde voor speel-werk, hy leeft in alle sekerheyd, hy gelooft noch aen Duyvel noch aen Helle, noch aen Hemel, noch aen Engelen, hy is onbestandig in alle syn weten, in syn geloof en levens-wandel, hy houd veel op Waerseggerye, Droomen, ende Superstitie. Hy houd de wysheyd voor sottigheyd, de geleerde voor sotten, hy haet wat hy soude moeten beminnen, en bemint wat hy moet haeten, hy beswaert andere menschen ende sich selver, hy is valsch ende verraedelyk, vol logens ende lasteringen, en alsoo sterft ten lesten eenen sot in syne sotheyd ende dwaesheyd.

Den wysen daer tegen doet alles contrarie, hy eert en bemint Godt uyt den grond syns hertens, en heeft hem altyd voor oogen, hy sprekt wyselyk sonder veel babbelens, hy sprekt van geene dingen die hem te hoog ofte onbekent zyn, hy en verleyd niemant en hy sprekt van niemant geen kwaed, hy is sachtmoedig ende geduldig, hy verloochent sich selver, en hy en heeft geene liefde tot hem, de eygen liefde grouwelt hem, hy laet geerne andere menschen spreken om hem te onderwysen, hy swygt geerne ende maekt niet met alle uyt sich selver, hy is oodmoedig ende eerbiedig, hy houd andere menschen voor meerder als hy, ontfangt geerne

onderwyſinge ende goede leeringe, hy is vreedſaem ende geeft geerne gelyk, hy bedroeft ſich over ſyne fauten ende ſwakheden, hy gelooft niet alles wat hy hoort, en hy laet hem door ſyne eygene inbeldingen niet overwinnen, hy beweent ſyne ſonden, en tracht te leven in geduerige Godtvreeſentheyd ende Penitentie, hy vreeſt den Duyvel ende Helle, en hoopt met den eerſten in den Hemel met de Engelen gelyk te zyn, hy bemint de wysheyd in alle ſyne werken, hy en laet ſich niet af-dryven van Godts woord ende ſyne vreeſe, hy verſaekt Duyvel, Wereld, ende het Vleeſch, hy bewaert ſich van ſuperſtitie ende bedrog des Satans, hy bemint de wysheyd ende de wyſen, vlucht ende haet de ſotten, hy is ſtilſwygent en valt niemant laſtig, hy is waerachtig ende getrouw ſonder bedrog ofte valsheyd, ende hy bereyd hem daegelykx tot eene ſalige dood. Deſe konſte houde ik voor de beſte Philoſophie, willende ſterven voor het ſterven der wereld.

Brengt eenen ſpiegel hier! ô menſch, en betracht eens wat en wie gy zyt? Wie zyt gy? Proeft u ſelve ſelver, uwe eygene conſcientie ſal u als eenen ſpiegel genoegſaem aenwyſen wat dat gy van deſe twee voor eenen zyt, eenen wyſen ofte eenen ſot, ende bedenkt wat voor een verbond dat gy met de Dood gemaekt hebt; naementlyk dat wyſen ende ſotten ſterven moeten, den eenen gelyk den anderen, ſterft gy in uwe ſottigheyd ſoo ſult gy eeuwelyk eenen ſot blyven moeten, maer trekt gy in tyds het ſotte-kleed van uwe onboedveerdigheyd uyt, en dat gy u bekeert tot den alderwyſten leer-meeſter,

soo sult gy niet sterven gelyk daer staet by *Ezech.* in het 33. Cap. ℣. 14. Niet-tegenstaende en vergeet noyt dat gy sterven moet naer het lichaem, gy moogt dan wys ofte sot zyn; want by de Dood soo heet het altyd: *hodie mihi, cras tibi.* Eyndelyk hoe veel dwaese ende wyse koppen en zynder niet te vinden, die t'eenemael wys ende sot zyn, sy zyn wys, maer hunne wysheyd en geeft geene goede vrucht, om dat syse kwaelyk gebruyken. t'Heeft gebleken aen den wysen *Salomon* die de sottigheyd dede, van aen vremde Goden offerande te doen, vergetende den genen die hem de wysheyd heeft gegeven. Soo gaet het noch hedendaegs: menigen wysen-man tracht door syne geleertheyd anders niet als synen evennaesten schaede toe te brengen, door het op-soeken van vele chicaenen, trachtende daer mede arme Weduwen ende Weesen iammerlyk te verdrukken, de welke volgens hunne woorden sot zyn, maer ah veel beter waer het dat sy sot selver waeren ende de Doode-tael rypelyk overpeysden, die altyd luyden sal:

Ik trekke in myn kot
Den Wysen en den Sot.

Dit Element,
Maekt het end.

Interfecit flamma ignis. De vlamme viers heeftse verslonden. *Dan.* 3. ℣. 22.

Vier en water, lieve vrienden,
Voorts gedreven van de winden,
Maekt en brouwt veel ongeluk,
En brengt menigen in druk.
Als de vreede water golven
Ruysschen, hoe word niet gedolven
Menig huys en menig land,
't Welke ligt ontrent den strand
Als de vlamme haere vonken
Doet tusschen de wolken pronken,
Hoe veel onheyl en verdriet
Van het-branden siet men niet?
Wat voor suchten, wat voor kermen,
Wat voor vringen van de ermen

Siet men niet van alle kant
Tusschen't schreeuwen van den brand;
Huys, goed, kinders in de wiegen
Siet men naer den Hemel vliegen,
Peerden, Ossen, Schapen, Rind
Word als dan van't vier verslind:
Huysen, Erven, Straeten, Steden
Kerken met veel kostbaerheden,
Worden't minsten niet verschoont
Als de vlam haer krachten thoont.
Men loopt om de klok te klippen
Met de dood op syne lippen,
Men brengt water voor de hand
Om te blusschen wat'er brand:
Maer geen moeyte kander helpen,
Niemant kan de vlamme stelpen:
Want de vonken en het vier
Word gevoed door synen swier,
Schoon men doet de Huysen breken,
Schoon men opent sluys en beken,
Schoon men spruyt wat dat men wilt,
Word het vier doch niet gestilt.
Schoon men bidt met warme traenen,
Schoon men ieder gaet vermaenen
Om te stutten t'Element
Aen die men vind' daer ontrent:
Schoon met haeken ende leeren
Men het vier tracht af te weeren,
Soo is alle moeyt om niet,
Mits het vier niet aen en siet.
Vele menschen als dan sterven
Siende soo hun goed bederven,

Siende hunnen rykdom aen
In stof ende asschе gaen.

WY hebben in de heele Heylige Schrifture niet meer als een exempel, dat eenen mensch midden in het vier levendig naer den Hemel gevaeren is, gelyk den vierigen Propheet *Elias* van wie den *Ecclesiasticus* is sprekende aen het 48. Cap. *Elias den Propheet stont op als een vier, en syn woord brande gelyk eene fakkel. Hy heeft drymael vier afgeworpen. Hy is in een stralende vier op-genomen geworden in eenen waegen met vierige peerden.* Ende hy is alsoo in wervelende vlamme op eene vierige post-chiese naer den Hemel gevaeren gelyk'er te lesen staet in't 4. Boek der Koningen aen het 2. Cap. ℣. 11.

Dat was een groot wonder, dat het vier desen Propheet niet iammerlyk en heeft verbrand. Maer weet gy wel alswanneer dat de almacht Godts sulkx gebied, dat het vier het minste niet kan branden ofte ontsteken gelyk wy een klaer exempel by *Daniël* lesen konnen aen het 3. Cap. ℣. 94. dat de dry mannen in den gloeyenden oven niet alleenelyk hunne lichaemen door de geleydinge Godts zyn onverseert gebleven, maer ook hunne kleeders, hairen, en mantels en hebben ten minsten niet alleenelyk naer den brand geroken, noch veel minder verlet geweest.

Alsoo soude het goed wesen, soude menigen spotter seggen, wel in de helle te wesen, als het vier niemant en soude heet maeken; maer weet gy wel, dat Godt om uwen t'wille alleen niet besonders maeken ofte doen sal? En dat u ook door de selve beschikkinge Godts een kleyn vierken meerder kwae-

len kan veroorsaeken als den brandenden *Æthna*, *Vesuvius*, *Hecla* ende diergelyken : en dat het selve in u onboedveerdig herte, waer een kwaede conscientie somtyds te vinden is, eenen grooten brand veroorsaekt van helsche vlammen, die uyt de oogen, ooren, neuse ende mond uyt vliegen, dat is te seggen uyt alle vensters schieten de straelen door vloeken, sweiren ende andere sonden.

Den Almachtigen Godt kan ook dat lichaemelyk vier soo versterken dat het onuytblusselyk is, gelyk veeltyds gebleken is, dat men met geen water het selve kan verdooven, het welk, soo lank daer iet ontrent staet, weg knaegt ende verteert gelyk eenen kanker, soo dat men verplicht is alle gebauwen om te smyten ende te verderven, ende alsoo al dat men kan uyt de alles vernielende tanden rukken. Kan dan lichaemelyker ende natuerelyker wyse het vier der sonne door een groot brand-gelas loot ende ten versmilten? Hoe veel te meer kan dan het vier der gramschap Godts, het welke tot in de Helle brand, in lichaem ende ziele werken, soo dat menige brand-stokken der Helle, in dit tydelyk leven klaegen moeten, wy leyden pyn in dese vlammen: daerom peyst eens aen de oproerige gesellen, te lesen in het 4. Boek *Moyses* aen het 16. Cap. waer *Coré Datan* ende *Abiron* in het helsch vier sonken ende verbranden: denkt aen *Sodoma* ende *Gomorra*: eyndelyk denkt alleenelyk aen alle de plaetsen, die in het iaer 1723. door den Blixem ende andersins in brand zyn geraekt ende verslonden: daerom

Dit Element
Maekt ook het end.

Ik kan goede Vruchten geven,
En ook brengen om het leven.

Terræ motus magnus factus est. Daer geschiede eene groote Aerd-bevinge. *Apoc.* 6. ℣. 12.

Lieve Moeder van de Vruchten,
Die het menschen voedsel geeft,
En versaed wat dat'er leeft:
Hoe kont gy den mensch doen suchten?
Waerom komt gy onheyl baeren,
Daer gy alle velden kroont,
En den Acker-man beloont
Met u voeding alle iaeren?
Doet gy niet het Koren groeyen?
Spruyt uyt u niet al't gewas,
Kruyden, Boomen, Wortels, Gras?
Doet gy, al dat is, niet bloeyen?
En ten lest, doet gy niet komen

Tot een ieders laeffenis
Als men mat en dorstig is
Christallyne waeter-stroomen?
Waerom dan, segt my de reden
Daer u sinne-beeld vereyst
Dat gy alle schepsels spyst,
Gy de selve komt ontleden.
Sekerlyk dit geeft my wonder
Dat gy goet doet ende kwaed,
Dat gy alle menschen haet,
En die drukt geheel van onder.
Noyt en isser sulkx gebleken,
Dat een moeder mint en haet,
Dat sy voed, en dan seer kwaed
Tracht haer maeksel weer te breken,
Om het selve te doen sinken
In haer, waer het eerst uyt kwam,
En een ieudig leven nam
Weder moet daer in gaen stinken.
Weerde voedster van ons leven
Gy zyt soet en weder vreet,
Mits gy ons, gelyk gy weet,
't Leven en de dood komt geven
Weerde moeder, lieve aerde,
Gy brengt ons van stap tot stap
Tot den alderhoogsten trap
En dan weer tot geender waerde:
Gy voed ons met uwe vruchten,
Gy besorgt ons spys en drank,
Daer naer tegen onsen dank
Doet gy ons weer droevig suchten.
Wat helpt ons dan u Landouwen,

U gewas u ieugdig kruyt ,
Dat uyt uwen boeſem ſpruyt ,
Als wy u niet en betrouwen ,
Als wy ſien u wankelbeden ,
Dat gy ons geeft vroeg en laet
Alles wat ons bert verſaet ,
En ons weder trekt beneden
In u licbaems donker koten ,
Alwaer wy naer korten tyd
In de aerde , die gy zyt ,
Weder moeten zyn geſloten.

NApels ende Sicilien , Roomen ende heel Italien , als ook vele Landen in de nieuwe wereld zyn over vele iaeren gewaer geworden hoe iammerlyk dat het gaet als de lieve moeder van alle menſchen, de aerde ſchuddebolt , ofte de koude kortſe krygt, gelyk de Schoon-moeder van de Vrouwe van den Apoſtel *Petrus* , ofte anderſins verſchrikt word voor de gramſchap des Almachtigen Schepper dat ſy is bevende gelyk een Eſpen-boomen-blad ſonder ſtil ſtaen.

Als onſen Saligmaeker verkondigt de ſeer ſchrikkelyke teekenen, die voor den iongſten dag geſchieden ſullen , ſoo ſeyd hy by *Mattbeus* aen het 24. Cap. *Daer ſullen Aerd-bevinge weſen gins ende weder.* Nochtans is ſulks al over vele iaeren geſchied , alhoe-wel dat den iongſten dag noch niet en is gekomen , ſoodaenig dat men heeft moeten klaegen *parturiunt montes* , en dat de lieden bevreeſt waeren dat de bergen over hun ſoude vallen , en dat de heuvelen hun ſoude bedekken. Sy hebben gelyk , want eer men eenen *Vader Onſen* ſoude geleſen hebben ,

ſoo kan niet alleenelyk eenen berg, maer heele Steden, Dorpen ende Kaſteelen, Kerken ende Kloosters omme-geſmeten worden, al even eens gelyk de kinders luſt-huyskens die van kaerten op eene Tafel op-gerecht ſouden zyn, als maer het minſte daer aen ſoude geſtooten worden.

Den wereld beroemden *Pater Kircher* kan een ieder een ſchoon liedeken daer van ſingen, hebbende in de voor-reden van ſynen Boek genaemt *Mundus ſubterraneus* ſulkx langworpig uyt-geleyd, hoe dat hy met ſyne eygene oogen eene heele Stad heeft ſien verſinken door de Aerd-bevinge, zynde doen ter tyd in een Schip op het water. Hy leyd ook ſeer klaerlyk uyt de oorſaeke daer van, hoe ende waerom dat onſe oude moeder ſoo tot des menſchen ondergank is bevende en ſchuddende. Het ſtaet te bepeyſen wat voor eenen ſchrik ende ſchroom ſulke Aerd-bevinge by de menſchen van ſulke verſinkende Landen ende Steden verwekt heeft: de Hiſtorieſchryvers konnen ſulkx betuygen. *Moyſes* verhaelt ſelver wat voor angſt en ſchrik dat het volk van Iſraël heeft uyt-geſtaen, alſwanneer dat den Berg *Sinai* geſchud en gebeeft heeft, te leſen in't 2. Boek *Moyſes* aen het 19. Cap. ℣. 18. als ook in den 28. Pſalm. *Euſebius* ſeyd dat in het iaer 33. ſoo ſterke Aerd-bevinge geweeſt is, dat daer van vele Steden zyn in gevallen tot in Bythinien toe.

Ten tyde van *Tiberius* Roomſch Keyſer zyn volgens de woorden van *Plinius* in *Aſia* alleenelyk door de Aerd-bevinge vernietigt twelf Steden, ende *Nicephorus* die ſeyd dat'er vierthien waeren, ſoo dat den gemelden Tyran dit onheyl op de Chriſte-

nen ſtiet ſeggende, dat het hunne ſchuld was, over-ſulkx hy die ſeer ſterk heeft vervolgt ende doen om het leven brengen.

Den Almachtigen Godt heeft ook geweten om het beſte uyt dit onheyl te trekken, wyſende en toonende aen de Chriſtenen te Antiochien ſyne almacht op eene andere maniere : want terwyl dat de huyſen door de ſterke Aerd-bevinge waggelden ende beefden, ſpraeken ſy deſe woorden, vaſtelyk geloovende ende betrouwende op Godts wondere werken: *Chriſtus nobiſcum, ſtate* : Chriſtus is by ons, ſtaet ſtil : ende daetelyk hebben de Chriſtene huyſen ſtille blyven ſtaen, ſonder eenige ſchaede, maer die der Heydenen ende ongeloovigen zyn gevallen, verpletterende met honderde menſchen. O hoe veel duyſend heeft de Dood door de Aerd-bevinge van deſe wereld gerukt! ten tyde van *Herodes Aſcalonita* zyn in eene Aerd-beving dertig duyſend menſchen om het leven gekomen, volgens het ſeggen van *Oroſius*, *Plato*, ende *Marcellinus* vertellen, dat een groot Eyland ontrent de groote hebbende van *Africa* ende *Aſia*, wiens Koningen eertyds heel *Egypten* ende *Libien* onder hun bevel hebben gebrocht, door eene Aerd-bevinge heel ende ganſch in de aerde geſonken is, met alles wat daer in was, levende ende roerende, ſonder dat daer kat oft hond van ontkomen is, en ſonder te weten waer het ſelve geſtoven ofte gevlogen ſoude weſen. Alſoo kan men ſien dat eenen menſch ſoo weynig op de aerde zyn leven ſeker is als op de vlakke zee : ia ſekerlyk, niet alleenelyk door de Aerd-bevinge des *Macrocoſmi*, maer ook Aerd-bevinge des *Microcoſmi* van de kleyne we-

reld, te weten; het menſchelyk lichaem. Ah wat ſchudden ende beven gevoelt menigen menſch aen ſyn lichaem, ende aen alle litmaeten des ſelfs alswanneer de knaegende conſcientie ende de ſondenangſt hem is overvallende gelyk eene onvoorſienelyke Aerd-bevinge; ofte alſwanneer ongeluk, oorlog, brand, ende verlieſinge van de onſe beminde vrienden ons onwetens aengrypt; ofte wel dat een ſchielyke doodelyke ſiekte ſich toont: dan begint men al bevende het vel uyt vreeſe van ſterven te krabben, de knien zyn wankelende, de lenden ſchudden, ende de beenen beven, gelyk het gebleken is aen den oogmoedigen Konink *Balthazar* dat *Daniël* betuygt aen het 5. Cap. ℣. 6. het ſelve geſchied noch alle dagen, ſoo aen ſieken, als aen ſtervende, die alſdan met *David* roepen Pſalm. 54. ℣. 5. *Myn hert is in my heel ontſtelt geweeſt, ende den angſt der dood is op my gevallen. Vreeſe ende bevinge zyn op my gekomen.* O gelukkig is dien, die te voren de woorden van den Apoſtel *Paulus* gevolgt heeft in ſynen Brief aen de *Philippenſen* 2. Cap. ℣. 12. luydende aldus: *werkt met vreeſe ende angſt uwe ſaligheyd.* Terwyl dat het beſte land en de beſte geſontheyd niet veel te betrouwen en is, om welkers reden men ſich altyd moet gereed houden, op dat men van de Dood niet door eene Aerd-bevinge overvallen en worde: want de aerde, ende alle aerdſche dingen, is gelyk ik noch eens geſeyd hebbe, ſoo weynig te betrouwen als de zee, maer wy moeten van onſe moeder de aerde leeren deſe woorden,

Ik kan goede Vruchten geven,
En ook brengen om het leven.

Muſiek

Musiek en sank
En duert niet lank.

Versa est in luctum Cithara mea. Myne Harpe is verkeert in treuren. *Job* 30. ℣. 31.

Lieden, Stemme: *Philis myn tweede Ziel.*

1. *O Musicaelen sank, waer toe dient uwen klank?*
Om ons te lyden naer de vreede dood ;
Om ons te trekken uyt des werelds schoot,
Om onsen tyd onnuttelyk
Te doen vergaen, tot dat wy in het slyk
Weer moeten keeren, daer wy kwaemen uyt,
Schoon ons verheugt dit aengenaem geluyd.

2. *Segt my, waer loopt gy na, ut re mi fa sol la,*
Naer uwe dood en naer de leste maet,
Die gy al singende geduerig slaet ;
Naer't eynde dat u slag voor slag
Aenwyst hoe gy loopt naer den lesten dag,

Die Jouffrouw Dood al ſingende beſluyt,
Tot dat u leven is geſongen uyt.

3. *Ieder maet die men ſlaet, betoont ons metter daet,*
Hoe men moet peyſen op het leſte woord,
Waer naer dat Jouffrouw Dood geduerig hoort,
Sy voelt en ſlaet met u den toon,
Als gy al ſingende uwen perſoon
Verheugt door uwen lieffelyken ſank,
Gemengelt met het ſoete ſnaer-geklank.

4. *Tot dat ſy eyndelyk, van u maekt een droef lyk,*
Dan is de tonge, die ſoo aengenaem
Koſt ſingen, nievers anders toe bekwaem,
Als om te worden aerd en ſtof,
Die eertyds door een ieders grooten lof
Gepreſen wierd om haere ſoetigheyd;
En nu ſoo ſpraekeloos in d'aerde leyd.

DEn genen die de ooren, de kele ende de vingers der menſchen gemaekt heeft, heeft ook de Muſiek uyt-gevonden. Nochtans meynen de Heydenen dat *Pitogoras* ende *Orpheus* de eerſte uyt-vinders ſoude geweeſt hebben van de kwaelyk geſtemde Liere; maer de Heylige Schrifture die leert ons anders, te weten; dat aen het 1. Boek *Moyſes* Cap. 4. ℣. 21. van *Jubal* den Sone van *Lamech* de eerſte Harp en Orgel-ſlaegers zyn voort-gekomen, waer uyt noch het woord *Jubileren* ofte *Jubilare* volgens ſynen naem by de latynſche ſpeel-lieden geſproten is. Als het volk van Iſraël uyt de Egyptiſche dienſtbaerheyd is verloſt geweeſt, ſoo ſonk niet alleenelyk *Moyſes* met het heel Iſraëlſche volk Godt een ſchoon dank en lof-liedeken, maer *Maria* Suſter

van *Moyses* verselt met vele andere Dochters speelden daer onder eene aengenaeme melodye van Ketel-trommelen ende andere Instrumenten gelyk te lesen staet in het 2. Boek *Moyses* aen het 15. Cap. ℣. 20. Den konst-ryken Musicant *David* ende synen Capelle-Meester *Assaph* waeren soo gelukkig, dat sy door hunne Instrumenten Godt in den Hemel, ende syne Heylige Kerke op der aerde door hunne konstige Meester-stukken kosten verheugen: wat meer is, den Duyvel daer mede verbannen ende veriaegen. Alsoo hebben de groote Koningen van Israël, te weten; *Salomon*, *Ezechias*, *Josaphat* ende *Josias* de Musiek seer bemint, ende Godt in synen Tempel te Jerusalem met alderhande Instrumenten gelooft ende gedankt, gelyk de sangen ende de Psalmen van *David* dit genoeg bekrachtigen, soo dat men Godt met nieuwe Liedekens, met Ketel-trommelen, lieffelyke Harpen, Bassen ende Bassuynen gelooft ende gedankt heeft, te lesen in het 2. Boek der Koningen aen't 6. Cap. ℣. 5. waerom dat den alder-lesten Psalm van *David* alle menschen word voorgestelt om naer eenen Lof-sank dese woorden uyt te galmen, *looft den Heer met het Psalter-spel en met de Harpe, looft hem met de bomme, ende in de rye, looft hem met de snaeren ende orgelen. Looft hem met wel luydende Cymbalen, looft hem met eenen aengenaemen toon alles wat'er leeft.*

Voorder is de Musiek uyt de Kerken in de bordeelen, op de Theaters, Dans-scholen ende andere onbehoorelyke plaetsen geraekt, daer onder word gestelt in de plaetse van sangen Godts, Lof-sangen van dertelheden, dronkenschappen ende andere

wulpſche ende onbetaemelyke liedekens, die meer geſongen en geſpeelt worden als goede werken, ſoo dat menigen lief-hebber van de Muſiek met noch vele andere door den klank van ſyne Viole ofte *Viole d'Amour* ſich al ſpelende ende verluſtigende vergeet, ende ſich daer in ſoo verlieft, dat hy niet en weet wat dat hy doet, gelyk eens eenen lief-hebber dede, die op ſyne *Viola Digamba* heeft geſchreven; *Tu mea ſera & ſola voluptas.* Gy zyt myn leſte ende myn eenigſte vergenoegen, oft wel *Muſica noſter amor*, de Muſiek is onſe liefde, ende waerom? *Muſica difficiles abigit de pectore curas*, de Muſiek dryft weg de ſorge van het herte. Ia den ouden ſchuddebol *Socrates* heeft hem niet geſchaemt om met ſynen kaelen kop onder de ionge Scholieren te gaen leeren op de Harpe ſpelen, terwyl dat hy meynde dat deſe wetenſchappe dienſtig ende noodig aen het menſchen leven ſoude zyn, het welk de ervaerentheyd genoeg betuygt, terwyl men vele grillen, ia dikwils den booſen geeſt daer mede kan verdryven, gebleken in *Saül* en *David* 2. Boek der Koningen.

De natuere leert ons ook dat de Muſiek voor de menſchen ſeer nut ende noodig is: dan als een ionk kindeken in langen tyd niet en heeft geſlaepen, het zy door eenige ſmerten ofte andere ſiektens, die de kinders eygen zyn, ende dat de Moeder ofte de Voeſter-vrouwe van het ſelve een liedeken begint te ſingen, ah hoe ſoet ſlommeren ende vallen ſy in ſlaep? Ende als ſy dan wederom voor hunnen tyd wakker worden, ſoo kan een ſoet en aengenaem Joſephs-liedeken de ſelve weder haeſt doen de oogen ſluyten. Niet alleenelyk is de Muſiek de ionk-geborene kin-

deren nut ende noodig, maer vele voornaeme ende groote gallante persoonen verkwikken sich daer mede als sy door een lieffelyk nacht Musiek ontwaekt, ende daer naer door het selve weder in slaep gespeelt worden, het is wonderens weerdig als men leest in het 4. Boek der Koningen aen het 3. Cap. ℣. 15. dat alswanneer den Propheet *Elisa* propheteren soude, hy eenen Musicant gevraegt heeft, op dat syn gemoed soo veel te beter daer door soude aengewakkert worden.

Maer oft ook eenen stervenden vreugt ofte vrolykheyd uyt de Musiek soude konnen scheppen? Soude ik geerne weten, doch ik twyffel sterk daer aen: niet-tegenstaende soo heeft eenen sekeren *Ludovicus Cortes* Rechts-geleerden tot Padua, terwyl dat hy syn Testament maekte, doen lustig Musiceren ende op-spelen met alle soorten van aengenaeme Instrumenten tot dat hy gestorven is. Noch eenen anderen vermaerden Heer heeft ook van gelyken gedaen tot dat hy onder het geluyd van de aengenaeme stemme seer gerust ende in vreden ontslaepen is.

Als de selve gemeent hebben de Dood daer door noch eenigen tyd op te houden ende te verlustigen, en alsoo langer te leven, soo zyn sy wel bedrogen geweest, want dese Jouffrouw snyd al dansende de snaeren ende de tongen op eenen oogenblik af, maekt eenen *pausam generalem* ende bekent selver dat het snaer geklank maer en dient om de levende menschen te vermaenen dat sy sterven moeten door dit exempel.

Het geluyd van soete snaeren
Kan sich haestig openbaeren,

Om dat het gebrom daer van
Niemant niet verbergen kan;
Soo men't hoort de volle ooren
Trachten om oprecht te hooren
Het geluyd en ſchoonen klank
Van't geſpeel of van den ſank:
Maer ſoo haeſt de ſoete kelen,
En de Muſicanten ſpelen
Houden op, ſoo is't plaiſier
Weg als eenen niet en ſier.

Wat heeft dan den hoorder daer van, ende wat kan hy daer van vertellen? Niet anders als dat hy het gehoort heeft ſonder een ander van deſe ſoetigheyd iet te konnen mededeelen, ende hy is daer ſoo vol van als het water dat van den wind is bewaeyd geworden. Maer hy kan daer uyt gemakkelyk oordeelen de vergankelyke ydelheyd van de wereld, die alſoo vergaet ende weg-vlied als het geklank der ſnaeren, met inbeeldinge dat de menſchelyke orgel-pype, die ſomtyds een ſoet ende aengenaem geluyd laet hooren, haeſt ende in korten tyd verdwynt ende in eenen niet verandert, ſoo dat hy mag ſeggen met de Dood,

Muſiek en ſank
En duert niet lank.

Recepten zyn voor niet
Wanneer ik maer gebied.

Medice cura te ipsum : Medecyn-meester geneest u selven. *Luc.* 4. ℣. 23.

Den sieken mensch die hoopt, dat hy door Medecynen
De kwaelen die hy heeft, kan van hem doen verdwynen,
Hy hoopt en hy hoopt wel, terwyl dat alle kruyd
Tot dien eynde, door Godts kracht, uyt d'aerde spruyt:
Maer als de Dood besluyd hem t'leven af te rukken,
Soo helpt geen kruyd noch loof dat men voor hem wilt plukken
Daer is niet aen te doen, al namp hy van't begin
Der siekte tot het lest, een heelen winkel in.
Schoon dat Myn Heer Doctoor, Barbier en Apoteker
Komt naer den sieken toe, versien met eenen Beker

Vol van het beste sap dat oyt Doctoor uyt vond,
Dat helpt soo veel als niet, al kosten't honderd pond.
Al goot hy lepel-wys in't lichaem van den sieken
Heel fyn gemaelen goud, soo moet hy doch verstieken,
Terwyl de vreede Dood naer goud noch silver siet,
Soo is Doctooren konst maer waen en anders niet.
Men tast, men vraegt, men schryft, men stoot, en men maekt pillen,
Men geeft versekering de pynen te doen stillen,
Men raed den sieken mensch tot eenen sueren drank,
Tot trekken van het bloed maer hy blyft even krank,
Tot dat hy eyndelyk gevult van medecynen
Trekt naer syn wooning toe, waer dat hy moet verdwynen,
En waer hy, al-hoe-wel met Balsems wel besmeert
Vergæen moet, en voor al van wormen zyn verteert.

HEt zyn de Heeren Doctoors der Medecynen die de vyandelyke Aprochen ende ondergravingen tegen de Dood het meesten trachten te ontdekken, soo wel die van *Galenus* als van *Hipocrates* ende meer andere dusdaenige naervolgers van de oude ende nieuwe *Schismaticis* waer onder de Paracellisten ende Helmontanisten met hunne geld-meynende goud-poeders en goud-tincturen, vergulde Panacéen en universele Medecynen, als ook hunnen verlorenen ofte noyt uyt-gevonden *Lapide Philosophorum*, sich laeten sien ende hooren door de aldercierlykste prael en logen *Retorica*, die'er te vinden is, de welke sy weten te paleren, soo dat men-se al-te-mael voor goede ende klaere waerheyd soude laeten passeren, soo men niet beter en wiste. De dese

ſyn tegenwoordig in de goud-dorſtige wereld ſoodaenig vermeerd, dat men in de grootſte Steden kwaelyk ſoo veel bonte honden kan vinden, als ſulke *Medicaſtros* ende *Affair-doctores* in een merkt-vlekke, principaelyk als ſy genieten het *Privilegium* van de Heeren *Medicorum impunè occidendi.* Ieder ſot die wilt hedendaegs eenen Doctoor weſen, daer ſy nochtans maer waerachtige bot-ooren zyn, de welke om een ſlecht geld menige licht-geloovige menſchen, het zy van hooge ofte geringe perſoonen, met hun tot ſotten maeken, hun verſekerende dat ſy met hunnen *Arcanis* de Dood vele meylen van hunne huyſen konnen verbannen ende verdryven, ſoo dat ſy in eene halve eeuwe ſich daer ontrent niet ſoude derven laeten ſien, gelyk eenen die Vogel vry gemaekt is.

Het is verwonderens weerdig met wat voor *ſeſquipedalibus verbis* dat ſy hunne ſmereryе ende *Antidota mortis Alexipharmaca* tegen alle peſtilentiaele, aenſtekende heete ende koude kortſen, ende *ſumma ſummarum* alle krankheden. Sy mogen dan genoemt worden gelyk ſy begeiren, Napelſche ofte Franſche, Hongerſche ofte Poolſche, ſich verheffen en ten toon ſtellen. Den eenen die praelt met eenen heerelyken *Specifico* tegen de geel-ſucht, ende hy heeft de ſelve ſelver aen den hals: den anderen die blaeſt met ſynen *Antipodagrico*, *Antihectico*, *Antinepheritico* &c. &c., ende hy is ſelver daer van bynaer verkromt ende verlamt gelyk eenen uyt-gedroogden Stok-vis: den derden die ſtoeft met eenen *Elixer vitæ* ende *Tinctura carminativa* tegen de *Flatus inteſtinorum*, ende ſynen buyk die rammelt

hem ſelver als eene orgel-pype, hy kan beter als *Demoſtenes* ende *Cicero*, *Ore-clauſo* ſpreken, ſoodaenig dat men hem als eenen bus-ſcheut verre hooren kan: den vierden ſiet de dood uyt ſyne oogen, ende hy beroemt ſyne Antimonialiſche, Soraliſche, Lunariſche, Tartariſche ſaute Magiſterius ende Hemelſche Theriacx-pillen, die ſy bynaer eene Goddelyke natuere toeſchryven, dat het geen wonder is dat menige groote Heeren ſich laeten wys maeken dat ſulken *Remedia mortis* hun leven veel langer konnen behouden, ende ſulke pillen voor groot geld koopen, waer ſy dan veel eerder de dood in-ſlikken als het leven. Ah hoe vele duſdaenige *Spanacea* ofte *Mercurius vitæ* hebben de Dood meer toegebrocht als af-gewend! Het *Aqua vitæ mirabilis* is by menigen een *Aqua mortis lamentabilis* geworden, ook den dien die het ſelve gemaekt ofte uyt-gevonden heeft. Sulkx en geſchied niet alleenelyk door ordonnantie *Pſendochymici* ofte *Circumforanei* van eenen land-looper, merkt-ſchreeuwer, Theriac, Metridaet, Orvietaen verkooper, Oculiſt, Steen ende Breuk-ſnyder, die de ſiende blind en geſonde dood en ſiek maekt; maer ook door menigen hoog-geleerden, hoog-beroemden, hoog-ervaeren en hoogaenſienelyken *Principem Medicorum* van groote Heeren ende Princen.

Sekerlyk ſeer groote *Medici*, waer dat *Hipocrates*, *Galenus*, *Paracelſus* ende *Apollo* ſelfs aen alle kanten uyt de mouwen ende uyt de ſakken ſiet, hebben dikwils den lap neven het gat geſet, ende *Mortem pro vita* de dood voor het leven geprocureert, de welke ſich ingebeeld hebben dat ſy de

Dood koſten in het ſotten-huys ſluyten, als ſy maer ſouden begeiren, ia ſy ſouden haer gelyk een monſter in eenen ſak vangen ende haer voor geld openbaerelyk te ſien draegen. Soo ſyne Excellentie ſomtyds den patient komt beſoeken, ſoo gaet men hem tegen, ſeggende deſe woorden, bemoeyt u ſoo ſterk niet, want den patient die heeft alreede naer het in-nemen van het Cordiael, van het Sweet-poeder, van de Sterk-pillen, ofte naer de ontfangene Cliſterie, Purgatie, ofte Sweet-drank, dit tydelyk leven in het eeuwig verandert, hy is geſtorven, hy is dood. Holla! ſeyd tot antwoord den Heere Doctoor, hoe komt dat? Hoe is dat mogelyk? Daer moet eene *Caterre per accidentia* daer toe gevallen zyn, want myne *Medicamenta* die zyn *præſantiſſima*, *probatiſſima*, *infallibilia*, *effectus teſtatur de cauſa*, de effecten wyſen de oorſaeke van ſyne dood aen: den patient die heeft hem niet genoeg gehouden volgens de Medecyne, de Maene is in het begin ofte in het eynde, den Apoteker die heeft hem verabuſeert, ofte wel ik hebbe my verſchreven, en in de plaetſe van twee *grain tattaro emetico*, twee *dragma* ofte noch wel twee oncen geſet, ende in de plaets van een V. een X. gemaekt.

Niet-tegenſtaende dat deſe excuſien alſoo uyt-gevoert worden: *Non eſt in medico, ſemper relevetur ut æger, interdum docta plus valet arte malum:* daer en is in de medecynen niet altyd geneſinge te hopen, ſomtyds doen ſy meer kwaet als goet. Ende menigen onwetenden gaet daer mede om gelyk de Schoenlappers met het oud leder ende ſtellen een andermans ziele ende lichaem door hunne onwetentheyd

in groot perykel. Het is waer dat de Medecynen van Godt geſchaepen zyn om de menſchen te helpen, maer ſommige Doctoren die meer door geld als door wetenſchappen Gelicentieert zyn, ſullen daer van moeten antwoord geven. Hoe menigen menſch en word'er niet naer pierland geſonden door hunne onvoorſichtigheyd? Maer wat ſal ik ſeggen het is doch een *malum neceſſarium in hac mortalitate.* Gelukkig is hy die deſe kan miſſen, de goede beten die uyt de Doode-keuken komen, zyn hun wel te vergunnen; maer ſy moeten ook overpeyſen wat den Apoſtel ſeyd in ſynen Brief tot de *Hebreën* aen het 9. Cap. ℣. 27., het welke hun ſoo wel als andere tot leſſe gegeven is geweeſt, *Statutum eſt hominibus ſemel meri, poſt hoc autem judiciam*: Het geſet der menſchen is eens te ſterven ende daer naer het Oordeel.

Eyndelyk den tyd komt aen de oude *Practicis* ſoo wel als ionge *Doctoribus*, die noch kwaelyk begonſt hebben tegen de Dood te ageren, ende haer met hunne *Pillulis*, wind-ballen ende ſtink-potten te attacqueren, tot dat ſy die daetelyk voor goet by den kop grypt, ſeggende: Heer *Doctor Doctoribus, cura te ipſum.* Terwyl dat alle uwe

Recepten zyn om niet,
Wanneer ik maer gebied.

Gelyk gy ſiet,
Geld en helpt niet.

Dives cum dormierit, nihil ſecum auferet. Als den ryken ſal ontſlaepen, en ſal hy niet met hem weg-draegen. *Job* 27. ℣. 19.

Wat kan ons het geld veel baeten,
Dat wy moeten gaen verlaeten,
Alſwanneer ons ſpaerſaem hert
Breken moet door doode ſmert.
Wat baet ons dan het vergaeren
Van veel maenden ende iaeren,
Daer wy ſoo lang om geſucht
Hebben, ende om geducht,
Om in ſyne oude daegen
Stil te leven met behaegen:
Maer den vrekken gierigaert
Spaert, ſchoon dat hy is beiaert:

Schoon hy in syn ionge tyden
Veel door gierigheyd moest lyden,
Doch in synen ouden dag
Doet hy altyd als hy plag:
Want den geld-geest vol begeeren
Kan hy van syn hert niet keeren,
Hy besit hem, tot hy moet
Laeten al syn geld en goed:
Dan zyn alle syne sorgen
Van den avond tot den morgen,
Van den morgen tot den nacht
Heel gedaen en heel volbracht.
Heeft den vrek somwylen kwaelen,
Hy en derft geen schyven haelen,
Om hem somtyds medecyn
Te doen koopen voor syn pyn.
Heeft hy lust om wat te eten,
Kost het geld dees goede beten
Worden flukx van hem veracht,
Schoon hy daer naer dapper tracht:
Met veel moeyte derft hy vullen,
Synen buyk met slechte prullen,
Slechten kost en seer dun bier,
Daer mé maekt hy goede cier.
Niet een duyt derft hy verteeren,
Maer hy moet syn schatten meeren,
Hy versaed hem als hy maer
Eens besiet syn goede waer;
Niemant geeft hy iet te winnen:
Want syn geld-gierige sinnen
Maeken dat hy allen tyd
Loopt met een seer slecht habyt.

Hy heeft liever vele schyven,
Om syn vingeren te vryven
In het stil dat niemant weet,
Als naer staet te zyn gekleed.
Ia hoe meer dat hy vergaedert,
En hoe meer de Dood hem naedert,
Hoe meer ook tracht hy voortaen
In syn schyven wel te staen,
Tot ten lest de doode-steken
Hem doen hert en oogen breken,
Dan is al syn sorg gedaen,
t'Geld blyft hier, en hy moet gaen
Naer de aerde, waer de wormen
Hem sullen komen bestormen,
Sonder dat dien ryken man
Sich daer voor ontkoopen kan.

MEnigen heeft alreede syn leven met geld verlost, niet alleenelyk in den oorlog, maer ook op de reyse ende in syne wooninge. De Schummels ende de Vossen die hebben al veel uyt-werkselen gedaen, alswanneer het heet, geld hier, ofte leven hier, waer door menigen tot syn ongeluk ontkomen is, die sonder het selve gelyk eenen gelaeden waegen in den morras hadde moeten verstikken. Menigen heeft met syn wit ende rood duymen kruyd, syne Kerk-meesters, Cipiers ende wachten, die hem op het leven gevangen hielen, soo gestreken ende gesmeert, dat hy, met synen alwaggelenden kop, kost gaen loopen. Dit geschied genoeg, ende de daegelyksche leeringe geeft het ons te kennen, dat men met geld syn leven, in veelderlye aenstooten koo-

pen ende verlossen kan; maer sulks en geschied maer tusschen de menschen die sich geerne met Balsem laeten smeeren, doch tusschen Godt ende de menschen, ende tusschen de Dood ende de menschen en gaet dese strykerye niet aen, terwyl dat Godt ende de Dood silver ende goud maer voor slyk en acht. Wat kan eenen mensch geven, om syn leven weder van Godt te koopen, als hy het selve niet geerne en soude verliesen, ofte als hy het verloren hadde? Niet, terwyl het leven niet kan betaeld ofte verkocht worden. Het gaet als dan met sulke goud-vliegen, die tot hunne schyven seggen, gy zyt mynen troost, gelyk de kleyne kinders die van kaerten geld snyden, meynende dat sy, als sy sulks hebben, ryk zyn, maer als sy daer mede in den suyker-winkel gaen om daer iet voor te koopen, worden sy weggesonden ende geseyd dat hun geld niet goet en is.

Alsoo doet ook de Dood, alswanneer dat eenen ryken goud-worm, die heele kisten ende schepen met geld gelaeden by een gespaert heeft, alle syne Souvereynen, Guinéen ende Ducaeten soude geven, ia alle syne Juweelen, Peerlen ende Diamanten voor het leven, soo soude sy seggen, mynen vriend u geld en is niet goet. Wat meer is, alwaer't dat hy alle Koninkryken soude presenteren, gelyk den duyvel aen Christus gedaen heeft, als hy hem op eenen berg voerde, hem toonde alle de ryken des wereldts, ende dat de Dood hem maer noch eenige daegen soude laeten leven, soo soude sy hem uyt-lacchen ende seggen, gy sot meynt gy als dat men overal soo veel van geld houd als by de sotte begeerlyke menschen? Ik en achte u goed niet als slyk: 't sa pakt u voorts

met

met uwen blinkenden meſt-hoop! weg met u geld gy moet ſterven, ende gy en kont daer voor niet levende blyven.

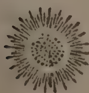
Mydas was eenen van de rykſte Koningen van de Grieken; maer ook den grootſten gierigaert die oyt geweeſt is: de Heydenſche ſchryvers ſeggen dat hy gewenſcht ende ook verkregen heeft, dat alles wat hy aen-roerde in goud ſoude veranderen, waer naer dat hy van honger ſtierf om dieſwille dat alles tot goud wierd, het welke hy niet en konde eten. Maer de waerheyd van deſe Fabel is, dat hy ſoo geldgierig was, dat hy niet en dorſt het minſten verteeren, ende dat hy liever hadde te ſterven als van ſyn geld het minſte te verkwiſten. Hy verkocht alles wat hem tot ſpys en drank ſoude dienen, als Koren, Wyn, Olie, ende ſoo voorts, ſoo dat daer uyt voorts kwam dat alles in goud veranderde. Ten leſten als daer eens in ſyn land eenen hongers-nood ontſtond en dat hy niet konde voor veel geld eten koopen, heeft hy in het midden van ſynen ſchat moeten verſmachten.

Hoe vele vind men noch tegenwoordig naervolgers van *Mydas*, die liever ſouden in eenige ſiektens ofte krankheden vergaen ende lyden, als wel het minſte te beſteden tot voltrekkinge van hunne geſontheyd, ja het geld is hun veel aengenaemer als geſontheyd: maer als hun de Dood op de lippen ſit, en dat ſy ſien dat ſy ſterven moeten, ſoo ſouden ſy wel alle hunnen ſchat ten beſten geven om het leven te behouden: maer als dan, al te laet. Hoe menigen en iſſer niet die ſynen buyk niet eens derft vol eten uyt vreeſe dat hy ſynen ſpaer-pot te kort ſoude doen; arme

ende behoeftige menschen krygen van hun weynig bystand ende hulpe, ter contrarie, sy trachten met listen ende laegen, met klaegen ende kermen, met corrigeren ende verachten, den armen werkman synen arbeyd, syn sweed en bloed af te praemen ende te dingen, om daer mede hunnen spaer-pot meerder op te vullen, tot dat sy ten lesten genoeg aen eenen mond vol aerde hebben, achterlaetende daer naer hunne schyven aen de gene die dese in korten tyd ombrengen, ende worden noch vervloekt ende vermaledyd naer dat het selve al lange verteert, ende den spaerder tot stof geworden is.

Al-hoe-wel dat ook menigen tot spyt van de Dood, door syne goude ende silvere plaeten, de beste *Doctores* ende doods vyanden uyt alle gewesten der wereld doet by hem komen, om hem noch eenigen tyd in het leven te houden, met de alder-kostelykste Medecynen die daer oyt te vinden souden zyn, ia dat hy heele potten peerle-melk, en *aurum potabile* uyt-dronk, ende eene heele kuyp levens Balsem versmeerden, soo moet hy doch ten lesten weten, als dat de Dood is seggende:

By my en doet
Geen geld en goed.

Als het water, dat vergaet,
Is den menſchelyken ſtaet.

Quaſi aquæ dilabimur in terram. Wy verloopen ons in de aerde als de wateren. 2. *Reg.* Cap. 14. ℣. 14.

Wonder is Godt in ſyn werken,
Mits dat alles wat'er is
Moet gaen tot bederffenis
't Geen wy dag op dag bemerken;
d'Elementen ſult gy vinden
Hoe dat ſy in korten tyd
Alles wat door Godts beleyd
Is geſchaepen, haeſt verſlinden.
Vier en locht, water en aerde,
Konnen alles doen vergaen,
Niet kan voor hun blyven ſtaen,
Schoon het is van groote waerde.
Wat noch meer is, is groot wonder,

Dat is, dat locht, water vier,
Met de aerde, altyd schier
Trachten sich te brengen onder.
Schoon het vier door sterke winden
Vlamt en straelt van alle kant,
't Water kan haest desen brand
Doen vergaen en't vier verslinden.
Door de locht siet men de aerde
Droogen ende schier vergaen,
Dat sy niet kan blyven staen,
Maer word stof tot geender waerde.
d'Aerde geeft ons groote stroomen
Van fonteynen schoon en klaer,
Elders word het openbaer
Weer door aerde weg-genomen,
Alsoo gaet het menschen leven
In de wereld t'allen tyd,
Als den elementen stryd
In het nemen ende geven.

DEn mensch bestaet in de vier Elementen, te weten; van Vier, Locht, Water en Aerde. Alswanneer dat eenen van dese vier overhand nemt in syn lichaem, soo gaet het met hem gelyk op de wereld kwaelyk, en hy is siek. Soo op de wereld het water ofte het vier overhand nemt, soo isser een groot gekerm, geschreeuw, geween, gehuyl, geroep, en geklag, gelyk het genoeg heeft gebleken, waer halve Steden weg gebrand ende verdronken zyn. In het iaer 1724. is *Buda* door het vier ten deele verteert, ende *Madrid* ten deele verdronken, soo dat de Spaignaerden meenden dat het eene tweede Sond-vloed was.

Het ſtond ook te vreeſen ſoo Godt *Noë* niet belooft en hadde geene Sond-vloed meer in de wereld te ſenden, ende door het water het menſchelyk geſlacht niet meer te vernietigen, te leſen in het eerſte Boek *Moyſes* aen het 9. Cap. ℣. 11. Het water mag nu ſoo ſterk vallen en vloyen gelyk het begeert, ende ſoo veel ſchaede veroorſaeken, ſoo kruypt het doch weder in de aerde: ſoo dat men kwaelyk ſoude konnen gelooven hoe in de Sond-vloed ſoo eene groote menigte waters op ſulk eenen korten tyd heeft konnen in de aerde kruypen. Alſoo kruypen ſomtyds in de aerde, als het water met duyſende menſchen, ia heele Legers, die gelyk de Sond-vloed de heele wereld overloopen ende overſwommen hebben. Ten tyde van den Keyſer *Veſpaſianus* wiens Soon de groote Stad Jeruſalem verdeſtrueert heeft in het iaer 70. den 8. September naer Chriſtus Geboorte, zyn aldaer om gekomen volgens de Beſchryvinge van *Flavius Joſephus* in ſyn 6. Boek aen het 45. Cap. van de Romeynſche oorlogen, elf mael honderd duyſend Joden. Ten tyde van *Severus* ook Roomſch Keyſer wierd door hem verſlaegen ontrent de Stad *Nicea*, *Peſcenius Niger* die ook Roomſch Keyſer wilde zyn, alwaer ſoo een groot maſſacre geſchiede, dat de by-liggende Rivieren heel rood van bloed waeren. Als ook iſſer van den ſelven *Severus* eenen ſlag gewonnen tegen *Albinus* ook eenen pretendent van het Ryk ontrent *Lions*, waer ſoo veel dooden bleven, dat de Riviere de *Rone* en de *Senne* heel rood van het geſtorte bloed waeren vele daegen, ſoo dat het getal van de menſchen ontelbaer waeren, die onder het ſtryden van den geſeyden Keyſer *Se-*

verus dood bleven. Hoe veel duyſend Iſraëlieten zyn in de Woeſtyne niet omgekomen? Waer is het groot Leger van *Darius* Konink van *Perſien* met alle ſyne Kemels ende Peerden, die by naer heele Rivieren hebben uyt-gedronken, gebleven? Sy zyn alle gelyk het water in de aerde geſonken, ende daer en is in het minſte niets van gebleven. Ah hoe veel duyſend mael duyſend menſchen zynder niet in de aerde geſonken in korten tyd door Oorlog, Peſte, Honger ende Siektens! *Terwyl dat de ſonde van de menſchen gelyk water in gedronken worden*: gelyk *Job* ſeyd in ſyn 15. Cap. ℣. 16. alſoo worden ook de menſchen van de aerde als water ingeſwolgen ende in geſogen, ſoo dat een ieder met *David* in ſynen 21. Pſalm. ℣. 15. klaegen moet *gelyk water ben ik uyt-gegoten*. Seer naer drukkelyk ſchryft den wyſen *Salomon* in ſyne ſpreuken aen het 30. Cap. ℣. 16. *De aerde heeft noyt waters genoeg*, *als ook het vier dat noyt ſeyd het is genoeg*: Alſoo ſal ook de aerde noyt menſchen genoeg hebben. Daerom ô menſch ſtelt u in tyds daer toe; want de aerde heeft alreede ſynen muyl wyd open gedaen om u te verſlinden, gelyk eertyds den grooten viſch den iongen *Tobias* verſlinden wilde, den welken met luyder ſtemme geroepen heeft, *ó Heere*, *hy wilt my verſlinden*. Maer gy menſch en roept alſoo niet, want gy en ſult niet daer van verloſt worden; maer tracht met berouw uwe ſonden te beweenen, ende betrachten de nietigheyd van de wereld: want

Als het water, dat vergaet,
Is den menſchelyken ſtaet.

Den menſch verſlind
Als rook door wind.

Defecerunt ſicut famus dies mei. Myne dagen zyn vervlogen als eenen rook. *Pſalm.* 101. ℣. 4.

Aenſiet eens lieven menſch waer in beſtaet u leven,
Niet anders als in rook, die haeſtig word verdreven:
Soo haeſt als hy maer is, ſoo is hy weer verſlind,
Door't trekken van de locht oft blaſen van den wind:
Hy klimt ſeer dik en ſterk, verçiert met vele verven,
En ſoo haeſt als hy klimt, ſiet men hem ook bederven:
Hy keert en wervel draeyt, hy voegt hem naer de locht:
Waer hy op korten tyd ten ond'ren word gebrocht.
Syn wolken ſchieten uyt, al oft ſy wilden hind'ren
Het helder Sonne-licht, maer haeſt ſiet men hem mind'ren:
Hy gaet, maer komt niet weer, mits hy op't ſelve pas
Verdwynd, verlieſt, beſterft ſoo haeſt als hy maer was.

Soo gaet het met den mensch, wanneer syn schoone leden
Op klimmen naer de locht met vele wervel treden,
Soo komt een hagel buy van siekte ongeval,
En slaet hem weer van daer, en hy word niet met al.
Soo word hy wederom gelyk hy was voor desen;
Als niet klimt hy om hoog, met niet word hy verwesen,
Uyt niet soo komt hy voorts, van niet word hy verslind,
Gelyk als eenen rook gedreven van den wind.

ONder andere licht vergankelyke dingen, waer mede het menschelyk leven kan vergeleken worden, is den rook ende den damp, den welken haest ontstaet, maer ook seer haestelyk vergaet, seer nut: hy maekt soo haest als hy ontstaet eenen seer grooten ende wyd breed uyt-vloeyenden staet, maer hy valt ook lichtelyk in gruys. Alsoo is ook het leven, dat ontstaet ende vergaet haest. Gelykerwys dat den eenen rook lieffelyker van reuk is als den anderen, door de differente materien daer den selven is uytkomende, het gene op de heete kolen geworpen word: tot exempel als men op het vier worpt vilt, bokxhoren, leer, ofte andere wolle voddenen, soo sal dit alles eenen kwaeden reuk voorts-brengen en men sal daetelyk seggen, het stinkt; maer daer en tegen als men Wierook, Caneel, Kruyd-naegels, Storax, ende andere diergelyke daer op leyd, soo sal men den lieffelyken en aengenaemen reuk niet genoeg konnen loven en prysen.

Alsoo is het met het menschelyk leven ook beschaepen, dien die sich met de duyvels werken, schande ende sonden, tegen hunne conscientie bevlekt, die werpt van sich eenen grooten ende ver-

achtelyken ſtank, den welken ſomtyds duert tot den wind, dat is te ſeggen, tot dat de Dood hem van de wereld trekt, en doch laet hy de plaetſen daer hy geweeſt is noch heel gecorrumpeert. Daer-en-tegen geeft ook den menſch die een heel goet en deugdſaem leven leeft, voor ende naer dat hy van den wind neder-geworpen is, eenen ſoeten ende lieffelyken reuk van heyligheyd van ſich, die veel langer duert als men kan beſchryven.

Daer is ook by te betrachten, dat eenen vuylen ende vergiftigen damp vele menſchen verſtikt ende verſmacht, daer in-tegendeel een kleyn graentjen Wierook veel kan verkwikken. Alſoo kan ons het boos leven van eenen ydelen, hoeveerdigen, gierigen, welluſtigen ende ondeugd-ryken menſch veel kwaed doen, ende het goet leven van eenen goeden Chriſten menſch veel goet toe-brengen. Ia het gaet hedendaegs in deſe wereld toe, dat eenen vuylen ſtinkenden bok ende een morſich meſt-verken, voor het welke alle Heylige Engels ende alle Chriſtene menſchen de neuſe toe houden, ſich inbeeld, dat hy klaeren Amber ofte Civet is. Ia dat alles wat van hem komt goet ende aengenaem is, ende dat eenen anderen Godt vreeſenden Chriſten, die daegelyks goede werken oeffent ende Godt alle ſyn doen ende laeten offert, niet anders en is als meſt-balſem.

Sulke lieden heeft den Duyvel den reuk benomen, ſoo dat ſy het goet van hunnen even-naeſten niet rieken en konnen, ofte wel, niet rieken willen eenen lieffelyken reuk, maer wel veel liever oude ontſtekene ſchoen-lappen ende andere ſtinkende *ſpecies*, waer men menſchen ende beeſten mede

vergeven kan, voor Amber ende Muskus aennemen. Sulke meſt-riekende mogen ſich wel bedienen van eenen ſnuyf-toebak, waer mede ſy de vuyligheyd niet uyt de neuſe, maer uyt de ziele konnen trekken, op dat ſy daer door van alle onſuyverheyd ſoude konnen geſuyvert worden. Sulke menſchen moeten maer hunne verkeerden neuſe in hunnen boeſem ofte in andermans Dood-kiſten ſteken om aldaer te rieken wat ſy zyn, ende daer door den rook van deugden trachten te ontfangen, op dat ſy niet gelyk in den *Apocalypſis* ſtaet aen het 14. Cap. ℣. 11. als neuſe-wyſen hier naermaels als eeuwigen ſolfer, *tot rook van hunne tormenten worden*, *den welken ſal tot in der eeuwigheyd op-klimmen*.

Ah gy ſterffelyke! laet ons bepeyſen dat van de natuere niets goets in ons is, daer en is in ons niet als ſtank van onſe ſonden, die in de hoogte vliegt en dat alle ons leven ydel, nietig, vergankelyke ende weg-vliegende dingen zyn, de welke meer ſuyveringe van noode hebben als wy wel bepeyſen, op dat wy ons wel bepeyſen, om te komen in de plaets van eenen ydelen damp van onſe eygene liefde, naer den ſtandvaſtigen trachten, gelyk den Apoſtel *Paulus* ſpreêkt in ſynen tweeden Brief aen de *Corrinten* in het 2. Cap. ℣. 16. *Wy ſyn voorwaer eenen reuk des doods*, *ende ter dood*, maer wy moeten trachten te komen, gelyk voorder ſtaet, tot den anderen *eenen reuk des levens ende ter levens*: Want het ſal doch een mael met hun heeten. *Defecerunt ſicut fumus dies mei*,

Den menſch verſlind
Als rook door wind.

Het leven is een Dobbel-ſpel,
Met de Dood wint niemant wel.

Æſtimaverunt luſum eſſe vitam noſtram. Sy hebben gemeynt dat ons leven een ſpel is. *Sap.* 15. ℣. 12.

Naer dat ik u heb geſeyd,
En de reden uyt geleyd,
Dat het menſchen leven
Moet als den rook verſweven,
Soo ſeg ik u ook metter daet,
Als dat het in een ſpel beſtaet,
Het geen in korte tyden
Sich kan verloren leyden.
Geduerig is den menſch gereet
Te ſpelen dat hy niet en weet
Met't eynde van ſyn leven,
Sonder daerom te geven.

Hy ſtelt hem dikwils in gevaèr,
In kwaede plaetſen hier oft daer,
Waer dat hy ſonder faelen
Het Dood-geld moet betaelen:
Hy ſteunt op eenen dobbel-ſteen,
Het welk ook is een doode-been,
En van dees Doode oogen
Is hy ſomtyds bedroogen.
Veel zynder die dan hier, dan daer
Met ſpelen trachten voor en naer
Hun ongeregelt leven
Den vollen toom te geven:
Maer op het leſt de Dood komt aen
Om ook met hun te ſpelen gaen,
En eer ſy heeft begonnen
Heeft ſy al half gewonnen:
Den menſch ſpeelt eerſt, daer naer de dood.
Die ſpeelt en wind, dan is in nood
Den ſpeelder ſoo ervaeren
Met d'handen in de haeren.
Het vloeken, ſweiren dat ſtaet by,
Maer Jouffrouw Dood ſeyd, ſa met my
Moet gy naer d'aerde treden
Sonder veel ſotte reden.
De kans die is met u verdrayt,
U ſpelens luſt is nu gepayt,
Gy ſult niet meer naer deſen
Soo ſot naer't ſpelen weſen.

DE eygen-baetige gewin-ſuchtige ende eer-vergetene Speelders ende Dobbelaers, lieden ſmyters ende Borſe ydelaers, als ook alſulke konſtvoeders, de welke meynen dat het leven anders niet

als een tyd pafferinge is, en dat den wandel des levens anders niet en beftaet als in een tydelyk gewin, defe worden feer bedrogen als wanneer dat fy met de Dood fpelen: waerom? Om dat fy de dobbel-fteenen foo wel weet te knippen, dat fy altyd twelf oogen werpt, met haeren vinger als dan niet alleenelyk op de fteenen wyfende, maer ook op de ure die verloopen is. Met wie dat fy fpeelt ofte niet, die verlieft altyd, al foude hy ook noyt verloren hebben. De oorfaeke van fulke wanhope is, terwyl dat hy geduerende fyn leven niet veel aen de Dood gepeyft heeft, ende dat hy nu, doch al te laet, gewaer word dat hy *la Bête* is, moetende fyne door fpeel vergaerde, ende geftolene Ducaeten ofte Kroonen, als ook fyn leven, ende fyne faligheyd verliefen, fonder in het minfte de macht te hebben om den haefak te konnen fpelen, gelyk hy met andere dikwils gedaen heeft. Ah hoe vele zynder alfoo op korten tyd al fpelende mat ende dood gefpeelt, al eer dat fy fulkx voorfien hadden.

Den beroemden Pater *Delrio* verhaelt in eene plaetfe, dat hy eenen Edelman gekent heeft van eene groote reputatie, die in fyn leven het kaertefpel foo bemint hadde, dat als hy op fyn fterven lag, noch kaerten vraegde, op dat hy ten minften, terwyl hy doch niet meer fpelen en konde, van andere foude fien fpelen. Ofte hem dit vervloekte gebed-boek in fyne lefte ure heeft konnen trooft by brengen, die hy noodig hadde, dat fal hy fekerlyk feer wel tot fynen intereft geweten hebben. Ah ongelukkig heeft men gefpeelt, als men door het fpelen het leven verlieft. Hoe bedroeft fich meni-

gen ongetrouwen Soldaet als hy om ſyn weg-loopen op een Trommel moet ſpelen om ſyn leven : hoe haeſt is het ſelve verlooren , ende als aen ſulk verlies ook het verlies van het eeuwig leven hangt, ſoo is het verlies ende de ſchande noch grooter ende onvergetelyker als wel het eerſte.

Eenen bekenden ſchryver ſeyd, dat binnen Parys eenen ſekeren Heer van qualiteyt, maer eenen grooten ſpeelder zynde , op eenen tyd alle ſyn by hem draegende geld hadde verſpeelt, ende niet genoeg geſpeelt hebbende , vroeg aen ſynen tegenſpeelder om op ſyne reputatie het ſpel te vervolgen, het welk hy toe-ſtont, niet-tegenſtaende den geſeyden Heere verloor in ſeer korten tyd noch twee duyſend Patacons, waer voor den anderen eene obligatie vraegde, waer op den verlieſer daetelyk ia ſeyde , ende gaende in eene andere kamer alwaer hy pampier ende ink vond , ſoo ſchreef hy deſe woorden aen ſynen ontfanger : *Gy ſult betaelen aen den brenger deſer , twee duyſend Patacons die ik hem ſchuldig ben , ende de ſelve ſtellen op myne rekeninge.* Eenen anderen die achter deſen Heer ſtont ende het briefken las, ſeyde tegen eenen van ſyne cameraeden die daer ook ſtont : *eene ſulke ſomme is bekwaem om my uyt den nood te helpen.* Den verſpeelder dit hoorende, namp een ander pampier ende ſchreef noch eens aen ſynen ontfanger , *ende gy ſult voor de tweede reyſe noch eens betaelen aen den brenger deſer twee duyſend Patacons, op myne rekeninge.* Soo haeſt als dit was geſchreven namp hy het briefken ende ſtak het over ſyne ſchouders , ſeggende : *ſiet daer myn heer gaet ende ontfangt dat geld ende helpt u uyt*

uwen nood, sonder eens om te sien aen wie dat hy het selve briefken heeft gegeven; aldus opstaende ginck weder naer de kamer waer dat het spel was, en hy heeft ook noyt geweten aen wie hy dat geld, hoe wel hy het heeft moeten betaelen, gegeven heeft.

Dit moet sekerlyk geenen geld-gierigen speelder geweest hebben, terwyl dat hy naer soo veel te hebben verloren, noch soo veel geeft om eenen anderen uyt den nood te helpen; maer hoe vele zynder alsoo in de wereld te vinden? Weynige sekerlyk, want alle de speelders trachten met listen ende laegen door bedrog het geld ende goed uyt andere lieden handen te trekken, en soo sy iet verliesen, soo hoort men anders niet als vloeken ende sweiren, Godt en alle syne Heyligen lasteren ende beschimpen, ia sich selver de hairen uyt het hooft trekken, ende uyt disperatie met de Dood spelen ende hunne ziel voor eeuwig aen den duyvel geven, ô gy sotte ende dwaese speelders, overpeyst u eynde ende denkt wat dat gy doet in sulken occasien.

Eene sekere Gravinne in Duytsland was soo eene groote lief-hebster van het spelen, dat naer dat sy alle haere Goederen, als ook Koetsen ende Peerden verloren hadde, haer selven op het spel stelde met alles wat sy aen ende om hadde: den Cavalier die alles van haer gewonnen hadde wat sy hadde, namp dit ook aen: maer in korten tyd hadde sy haer selven mede ook verloren, soo dat sy niet meer haer eygen was, nochtans den Cavalier die haer ende alle haer goed hadde gewonnen, seyde, tegen dese Gravinne, Mevrouwe, *is het saeken dat gy my belooft niet meer te spelen, soo sal ik u wederom vry laeten,*

daer beneffens alles restitueren wat ik van u hebbe gewonnen. Maer dese sotte speelster gaf tot antwoord, *dat sy liever syne Slaevinne ende Dienst-maegt wilde wesen, als haer leven lank van sulke plaisier gescheyden te zyn.* O onverstandige Vrouwe! daer zynder vele die uwe kwaede genegentheden involgen, sy willen alleenelyk geene slaeven van eenen redelyken ende liberaelen Cavalier wesen: maer sy zyn liever Slaeven van den Duyvel als dese sotte driften achter te laeten: maer hoe het met hun dan ten lesten vergaet, dat kan een ieder wel bepeysen.

Het menschelyk leven is gelyk het Tiktak-spel, het welk verkeeren genoemt word. Gelykerwys in dit spel niet alle worpen geraeden gelyk mense soude begeeren, soo moet de wetenschap van de Dammen te setten het meeste daer in doen, dat door de ongelukkige steenen word belet ende verwerd. Alsoo en lukt het in ons leven ook niet wel gelyk wy wenschen; maer den dien, is seer wys die seer wel met opene oogen syne fauten en onvallen weet voor te komen, ende te veranderen om alsoo met geduld het selve te winnen, voornaementlyk op het eynde van het selve wel acht te nemen, wel wetende dat het spel een eynde nemt, ende dat als dan de Dammen ende de Teirlingen door malkanderen gesmeten worden, alsoo moet ook ons leven een eynde nemen, ende de Dood, schoon dat wy verloren ofte gewonnen hebben, broek ende slaep-rok overleveren ende haer gewonnen geven, daerom is het ook dat sy roemt:

Het leven is een Dobbel-spel,
Met my en wind niemant wel.

Het Leven verſchuyſt
Als een Bloem die ruyſt.

Cecidit Flos. De Bloeme is gevallen. *Iſaias* 40. ℣. 7.

Menſch, die anders niet en doet,
Als om uwe bleeke kaeken
Rooder als een Roos te maeken,
Ey, ik bid u, zyt ſoo goet,

En gaet eens in eenen hof,
Waer de ſchoone Bloemen bloeyen,
Die met ſchoone verven groeyen
Door behulp van ſlyk en ſtof.

Overdenkt eens hun begin,
En het eynde daer beneven,
Sy ſullen u ſtoffe geven,
Wat u levens loop heeft in.

Gy ſult ſien hoe ſy ſeer ſchoon
Met veel aengenaeme geuren,
En met veel derley couleuren
U ſeer klaer ſtellen ten toon,

Hoe dat ook u ſchoon gelaet
Sal als ſy moeten verderven,
En uyt deſe wereld ſterven;
Schoon gy ſchoon in't aenſien ſtaet.

DEn Heyligen Apoſtel *Jacobus* verkondigt aen de ryke van deſe wereld, in ſynen Epiſtel aen het 1. Capittel eene ſlechte tydinge, als hy ſchryft in ſyn 10. en 11. ℣. *Den ryken ſal vergaen gelyk eene bloeme; want de Sonne is op-geſtaen met hitte, ende ſy heeft het hoy verdort, ende ſyn bloeme is af-gevallen, ende de ſchoonheyd haerder gedaente is vergaen, alſoo ſal den ryken ook verdwynen in ſyne wegen.* Al wat hier van den ryken verklaert word, dat ſeyd ook den Propheet *Iſaias* in ſyn 40. Cap. tegen alle menſchen ſeggende: *Alle Vleeſch is gras, ende alle ſyne glorie is als de bloeme des velds, het gras is verdroogt, ende de bloeme is af-gevallen; want den aeſem des Heeren heeft daer op geblaeſen, waerachtig het volk is gras.* Het ſelve ſeyd ook den Heyligen Apoſtel *Petrus* in ſynen eerſten Epiſtel aen het 1. Cap. ℣. 24. *Job* ende *David* hebben van deſe verdwynende bloeme een ſchoon liedeken geſongen gelyk daer ſtaet in het 14. Cap. ℣. 1. en 2. *Eenen menſch van eene Vrouwe geboren zynde leeft korten tyd, ende word vervult met vele kwaelen. Hy komt uyt gelyk eene bloeme, ende hy word vertreden.* Ende in den

102. Pſalm. ℣. 15. en 16. ſtaet: *De dagen der menſchen zyn als gras; ende gelyk eene bloeme op het veld ſal hy uyt-droogen. Want daer ſal eenen wind overwaeyen, en hy ſal niet ſtaende blyven noch ſyne plaetſe kennen.*

Alſoo is het ſeer te verwonderen, waerom dat ons den Almachtigen Godt ſoo dikwils laet weten dat alle menſchen de bloemen gelyk zyn, de welke eer men het voorſiet verſlenſen, ende hunne ſchoonheyd ende çieraed verlieſen? Sonder twyffel om dat deſe gelykeniſſe ſich daer op ſeer wel laet voegen: want wat is den menſch meer gelykende als eene bloeme? Ende wat is de bloeme meer gelykende als eenen menſch?

Eene bloeme die gaet eerſt uyt haere kleſter ſeer ſoetelyk meer ende meer op, ende ſoo haeſt als ſy de warmte der Sonne is voelende, ſoo waſcht ſy beter ende ſterker heel verborgen tuſſchen haere blaeders, tot dat ſy naer vele ongemakken van wind, regen, hitte, ende koude, haegel ende donder, haer ſchoon aenſicht laet ſien: maer hoe lange? Korten tyd: want de blaeders, die ſoo ſchoon praelen ende prangen, vallen af, worden vertreden ende vergaen.

Eenen menſch word in ſyn moeders lichaem ontfangen, ende door de natuerelyke warmte gekweekt, in het verborgen ſoo lang waſſende, tot dat de ure ſynder geboorte aengekomen is; als dan heft hy ſyn hooft ten voorſchyn om het Sonne-licht ende eene vrye locht te genieten, waſſende als dan tuſſchen veel aenſtooten, onruſt, ſmerten ende kinder-ſiektens geduerig grooter ende grooter, tot dat hy eene

volkomene gestelteniſſe krygt, als roode kaeken ende lippen, kracht ende ſterkte, aengenaemigheyd ende ſchoonheyd: als hy ſoo verre gekomen is, geene bloeme kan op haere ſchoonheyd ſoo ſterk roemen als hy, geene Rooſe is ſoo gloyende rood, geene Lelie ſoo wit, geene Tulipant en kan de oogen ſoo ſeer verluſtigen als hy, het is eenen ſchoonen *Abſalon*, eene ſchoone *Eſther*, eenen kloeken *Narciſſus* ende *Narciſſa*, welkers gelaet gepreſen word van de heele wereld, ſoo dat *Paris* ende *Helena* voor hem moeten ſwichten, ſy ſien uyt al oft ſy eerſt waeren uyt een ey geſloeſtert, den Schilder kanſe niet ſoo ſchoon verbeelden met ſyne koſtelyke verven, ende deſe Engelſche aengenaeme miene niet genoeg uyt-drukken ende op-helderen; maer àh! gy af-vallende ende verrottende waer! ô ydelen bloemen kraem van alle menſchelyke ſchoonheyd ende çieraed gy valt van uwen ſteel, men treed u met voeten ende gy word tot ſlyk ende aerde: en wannneer? Kort naer dat gy u hebt laeten ſien: want ſoo haeſt als de Rooſe, de Tulipant, de mayen gelykende geçierde Lelie door haeren lieffelyken reuk, meer van Apotekers als van haer ſelven, ende door haer bloſende blaeders, meer door Vermilioen ofte Carmin, als anderſins begint te praelen ende te prangen, ſoo komt den Hovenier, dat is de Dood, ende knipt haer met eenen keer den kop van den ſteel af, als dan is het al uyt-gepronkt ende uytgewaſſen, ofte wel daer komt eenen noord oft heeten ſuyden wind, ofte wel een ander ongeval van

onweder, eene Muys, eenen Vogel, eene Rifp oft diergelykx, ik meyn eene kwaede begeerte, groote gramfchap, raefernye ofte andere paffien, ende knagen van onder den fteel af dat fy vallen ende vergaen moeten.

Niet alleenelyk en gefchied fulkx aen de fchoonfte menfchen, maer ook aen de leelykfte apen-gefichten, de welke anders niet en doen als het felve, het welk fy leelyker maeken als het is, vol witfelftryken ende dan daer op een deel Vermilioen fmeeren, foo dat fy daer uyt fien gelyk de Poppen die men by de kramers ten toon ftelt. O gy fotte menfchen, die uwe vuyle rotte tanden fchuert ende vryft, uwe naer fweet-ftinkende hairen fmeert ende poedert, ende u berumpelt vel met wit ende rood, als ook met fwert befchildert, om te fcheynen van buyten fchoon ende aengenaem gelyk eene bloeme; maer van binnen alreede verfien met maeyen ende wormen, die gereed zyn om de reft van u lichaem te verteren, gelyk de bloeme van de rifpen, ende andere roerende fenyn op-geëten ende verdorven worden; fchoon dat gy u palleert, bekrolt, bewit, befmeert, bebalfemt, berookt ofte beplekt om fraey te fcheynen als eene bloeme, daer gy het van natuere niet en zyt, foo komt doch de Dood en fnyd den draet des levens af, ende doet defe menfchelyke Sonne-bloeme ter aerde vallen. *Cecidit flos:* heet het als dan, myne fchoone liefste, myne fraye dochter, myne lieffelyke fufter, mynen aerdigen broeder, mynen goeden man oft vriend is in het ftof der Dood. De ftraelende oogen zyn gebroken, de roode kaeken zyn verblaft, het Lelie wit lichaem is

verslenst. O schoonheyd! ô ydelheyd! die sich daer in mis siet, die is gelyk den dien die hem verlieft in eene schoone bloeme: maer hoe haest verslensen sy alle beyde! ende aen sulke lief-hebbers en blyft niet over als inbeeldinge ende klachte. Ah wat schaede dat soo eene edele bloeme soo haest moet vergaen! dat is, dat soo eenen frayen mensch, wel geleert, wel op-gebrocht ende wel met deugden begaeft sterven moet! en hoe meer dat men sich daer over bedroeft, hoe weyniger vraegt de Dood daer naer, want dese bloeme vyandinne en heeft daer van geen gevoelen; maer haer spreêkwoord is, hoe schoonder hoe liever, met dese reden,

Het Leven verschuyft
Als eene Bloeme die ruyst.

42

De Sonne klimt ſeer ſchoon en klaer,
Maer ſy verdwynt ſeer haeſt daer naer.

Oritur Sol, & occidit, & ad locum ſuum revertitur.
De Sonne ſtaet op, ende gaet onder, ende ſy keert wederom tot haere plaetſe. *Eccl.* 1. Cap. ℣, 5.

Het helder Sonne-licht met ſyn vergulde ſtraelen
Siet men in't firmament op-klimmen ende daelen.
Soo haeſt Aurora *heeft de duyſter-nacht veriaegt,*
Toont ſy ook haer gelaet, dat ieder-een behaegt.
Dien aengenaemen glans lokt alles uyt de koten,
Trekt alles voor den dag wat dat'er is beſloten,
Ontdekt wat door den nacht weg en verborgen was,
't Sey vruchten, bloemen, kruyd, boom, blaeders, loof of gras:
Ten leſt, al wat'er is te vinden op de aerde
Word door het Sonne-licht gebrocht tot ſyne waerde,
Sy klimt tot ieders vreugt met ſtraelen even klaer,
Maer ah! ſy ſinkt en daelt, ſeer korten tyd daer naer

En gaet den ſchoonen glans uyt ons geſicht verdolven
Achter een groote klip, oft wel onder de golven;
Dan is haer ſchoon gelaet gerukt uyt ons geſicht,
En alles wat'er leeft ontrooft van't elder licht,
Mits ſy weer is gekeert van waer ſy is gekomen,
Sy heeft eerſt een begin, daer naer een eynd' genomen,
Om doch te doen verſtaen aen alles wat'er leeft,
Dat die heeft een begin ook haeſt een eynde heeft.

ALles wat in de wereld is te vinden klimt ende daelt wederom neder, en daerom en iſſer niet met allen te vinden dat onder de Sonne ſtantvaſtig ſtaen blyft. Sy ſelver gelyk de heele wereld ſien kan, gaet op ende onder, dat is te ſeggen, dat ſy wederom keert van waer dat ſy gekomen is, trekkende alſoo van haeren op-gank door den middag naer haeren onder-gank. Den Wind die draeyd rinks om ende om, door-waeyende ende door-blaeſende alles, en ten leſten laet hy hem weder vinden, waer hy begonſt heeft. Alle de ſtroomen ende de watervloeten loopen naer de zee, ende de zee en loopt daer om niet over; maer worden met het ſelve zee water wederom vervult, het zy door de ſtraelen der Sonne ofte door eenen anderen middel beter bekent aen hunnen Schepper als aen ons, ſoo dat doch de ſelve altyd vloeyende en loopende blyven, waer van den *Eccleſiaſticus* voorder en klaerder is Philoſopherende in ſyn eerſte Capittel. Alſoo gaet het ook met de menſchelyke Sonne te weten: het leven, eerſt op, ende daer naer met de Dood onder: menig-mael gaet hy luſtig ende vrolyk op, en daer naer weemoedig ende bedroeft onder: ook wel gaet hy bedroeft op ende ſeer verblyd onder. Nu vraeg

ik, wat dat beter is? Als de Sonne onder gaet in eene lieffelyke ſoet ſtraelende verve, ſoo belooft ſy ons eenen ſchoonen volgenden dag? Maer gaet ſy onder tuſſchen dikke miſtachtige ende duyſtere wolken, ſoo moet men niet twyffelen oft ſy ſal ook alſoo op-ſtaen, ende eenen droeven dag maeken. Hier van behoort gy, lieven menſch een exempel te trekken ende te peyſen, dat alſwanneer gy met een goede Conſcientie, vaſt geloof ende betrouwen, wel gemoed ende blydelyk onder-gaet, ofte om beter te ſeggen ſterft, ſoo ſult gy ſekerlyk wederom met de ſelve klaerheyd op-ſtaen, ende in den iongſten dag, als wanneer het lichaem ende ziele weder ſal vereenigen, verſcheynen veel klaerder als de tydelyke Sonne met groote blydſchap ende vreugde voor den Rechter-ſtoel van uwen Saligmaeker, om te genieten het gene hy ons al-te-mael belooft heeft: Maer als gy onder-gaet ſonder geloof ofte boetveerdigheyd, omringt met dikke miſtachtige wolken van ſonden, ſal ſeker uwen op-gank wederom droevig, duyſter, miſtachtig ende ongelukkigen dag zyn, waer dat u verteert lichaem alſoo geſtorven zynde, weder ſal met de ziele vereenigen ende eeuwelyk naer de grouwelyke duyſtere Helle geſtooten ende gebannen worden. O! ongelukſaligen onder-gank; ende noch veel ongelukſaliger ſal als dan weſen den op-gank die daer naer ſonder twyffel ſal volgen.

Gelykerwys eene Bruyd ſich hertelyk verheugt alſwanneer ſy des morgens ontwaekt, gewaer wordende den ſchoonen ende aengenaemen dag dat ſy van haeren Bruydegom ter Kerke en naer haere

ſlaep-kamer ſal geleyd worden, ſoo ſullen ſich alle geloovige Chriſtenen, naer dat ſy ſullen van deſe wereld geſcheyden zyn, ook verheugen ende verblyden, als den ſchoonen ende klaer-blinkenden dag des Oordeels ſal verſchynen, om als dan van hunnen Zielen Bruydegom *Chriſtus-Jeſus* met alle teekenen van vreugde geleyd te worden in de eeuwige wooninge ſyns Vaders, die van der eeuwigheyd voor hun bereyd is; ô aengenaemen dageraet! ô vreugt! ô blinkende Sonne, voor de gene die als dan ſullen verſchynen met het Bruylofts-kleed der deugden, gy en ſult in alle eeuwigheden niet verduyſteren, maer altyd beſtraelen de Zielen, dat is te verſtaen de Bruyten van *Jeſus-Chriſtus* onſen Saligmaeker.

Maer gelykerwys eenen kwaed-doender wiens Vonnis van den Rechter uyt-geſproken, den dag ſynder Executie is vreeſende, alſoo ſullen ook vreeſen alle onboetveerdige ſondaeren den leſten dag des Oordeels, voor de vreeſelyke donderende woorden beſchreven by *Mattheus* aen het 25. Cap. ℣. 41. *Gaet weg van my gy vermaledyde in het eeuwig vier, dat den Duyvel ende ſyne Engelen bereyd is.*

Alſoo ſeer lieve ende beminde Chriſtenen, is het ſaeken dat gy deſe blixem-ſtraelende ſententie ofte donder-vlaegende woorden niet begeert te hooren, ſoo bekeert u heden ende geenſins morgen, op dat de Sonne der bermhertigheyd Godts, die tot nu toe alle dagen heeft geſchenen, alſdan in den leſten dag u ook mag beſtraelen ende beſcheynen, ende bepeyſt uytdrukkelyk deſe woorden:

De Sonne klimt ſeer ſchoon en klaer,
Maer verdwynt ſeer haeſt daer naer.

Lieven Boer gaet met my mé
Want gy moet in myne ſné.

Meſſis quidem multa. Den Ooſt is menigvuldig.
Matth. 9. ℣. 37.

De Boeren op het Land zyn altyd in beſwaeren
Om hunnen Ooſt in tyds te ſnyden, te vergaeren,
Sy duchten dag op dag, ſy loopen naer het veld,
En ſien oft dat het Graen tot ſnyden is geſteld.
Sy vreeſen dat den wind, oft wel de hagel vlagen,
Den regen oft den ſtroom het ſelve neer ſal iaegen;
Aldus zyn ſy beducht voor ſulk een ongeval
Die arbeyd, ſaet, en ſorg brengt tot een niet met al.
Soo haeſt de vruchten ſyn gewaſſen in de ayers
Hy wenſcht den ſchoonen tyd, tot voordeel van de mayers,
De warmte van't ſaiſoen, den heeten Sonnen-brand.
Stoort hem niet in het werk, noch iaegt hem van het land,
Hy werk, by ſweet, by vroet met vreeſe en beduchten,

Om in de schuer te sien syn seer besorgde vruchten,
En als het alles is bevryd van tegenspoet,
Soo komt de Dood en spreêkt : gy in myn schuere moet.

DE Boeren zyn rechte Slaeven der Edel-lieden, principaelyk in het Koninkryk Bohemen, alwaer sy lyf eygen de selve toebehooren, dat is te seggen, dat den Boer over hem selfs niet en heeft te disponeren, veel minder over het gene dat hy met synen sueren arbeyd ende in het sweets syns aensichts is winnende : hy is geboren onder het iok syns Meesters, hy is verplicht eene Vrouwe te nemen volgens het goet-dunken syns Meesters, syne kinderen hooren toe aen synen Meester, ende hy en werkt voor niemant als voor synen Meester, *Summa Summarum*, alles wat hy besit, alles wat hy bespaert, alles wat hy verdient, alles wat hy om en aen heeft, ende alles wat hem Godt ende de natuere is gevende, is tot gebruyk, tot onderhoud, tot voldoeninge en ten dienste van synen Meester. O ongelukkig Boeren leven! ô ongelukkigen staet, wat lot is u over het hooft gevallen? Dat gy alsoo verplicht ende gedwongen zyt te slaeven ende te werken voor den dien die u meer slaegen doet geven als goede beten? Eylaes de antwoord daer van is, landelyk zedelyk : Het is de maniere, het gebruyk ende de Costumen van Bohemen, daer en is niet aen te verbeteren, den Boer is eene slaef ende hy moet een slaef blyven tot dat hem ten lesten de Dood, meesterse der meesteren van syne dienstbaerheyd komt verlossen.

Niet-tegenstaende kan de verbeteringe lichtelyk gevonden worden, niet van den Boer, maer van

den Meester, als hy syne begeerlykheyd, syn stuerheyd, syne inbeeldende hoogheyd eenigsins soude willen versachten: als hy eens soude willen overpeysen, dat hy in het graf naest synen slaevenden Boer sal liggen, niemant en sal konnen onderscheyd maeken welke geraemtens van den Edelman ofte van den Boer de schoonste oft Edelste sullen wesen. Overpeyst dan eens gy Meesters, die gestaedig u dienst-boden verdrukt, die noyt te vreden en zyt met het gene sy doen, die altyd weet te klaegen ende te kermen over syne luyheyd, dat hy den kost, noch den loon niet weerd en is die gy hem geeft, dat gy hem onbermhertelyk doet kerkeren, slaen, stooten ende honger lyden, als hy volgens uwe capricieuse gepeysen niet genoeg en voldoet volgens uwe begeerte. Overpeyst seg ik noch eens, dat u de Dood ten lesten sal even veel eer aen doen, ende haer niet laeten aengelegen zyn oft gy den knecht ofte wel den Heere zyt.

Menigen getrouwen knecht nochtans, die aen de dienstbaerheyd verplicht is te blyven, tracht met alle oodmoedige onderdaenigheyd synen Heere te dienen, te gehoorsaemen ende profytig te zyn, soo lange als het mogelyk is: als dan is hy ook gepresen, gestreelt ende bemint: maer soo haest als syne leden verflauwen, ende dat hy door al te grooten aerbeyd gedaen in syne ieudige iaeren begint te verswakken, soo gaet het met hem als met den hond van *Esophus*, die door ouderdom niet meer soo heftig het Wilt konde naersetten, geslaegen ende met voeten getreden wierd gelyk dese naervolgende fabel is leerende:

Eenen Ionker had behaegen,
Om gestaedig te gaen iaegen,
Tot dien eynde eenen hond
Hy seer fel en dienstig vond:
Desen kost met rasse stappen
Haestig vangen en betrappen
Alle dieren die hy maer
Eenigsins en wierd gewaer;
Doen wist hem den Heer te streelen
En een beetjen me te deelen
Van den Hert oft van den Haes
Dat hy brocht aen synen baes:
Maer naer iaeren, maenden, daegen,
Sag den Ionker seer vertraegen
Synen hond, die dapper aen
Met hem achter't Wilt kost gaen.
Syne styve oude leden
Kosten met soo groote schreden
Niet meer volgen, om den Heer
Te voldoen in syn begeer:
Daerom kreeg hy deftig slaegen,
Dat den hond begonst te klaegen
Seggende, ach meester, ach!
Peyst op mynen iongen dag,
Als gy van my profiteerde,
Daerom wast dat gy my eerde,
Ende nu in plaets van brood
Kryg ik slaegen, schimp en stoot.

SOo en gaet het niet alleenelyk met de Boheemsche Boeren, maer ook met vele dienst-boden, die in hunnen iongen tyd de Meesters ende de Vrouwen wakker ende dapper hebben gedient ende by gestaen met groot profyt ende voordeel: maer soo

haeſt als ſy door ouderdom verflouwen, worden ſy veracht, verſtooten ende iammerlyk weg-geiaegt. Daerom gy Meeſters, ſiet wat gy doet en hoort eens naer de woorden van den *Eccleſiaſticus* aen ſyn 7. Cap. ℣. 23. en 24. den welken klaerelyk ſegt: *En kwetſt den knecht niet die in der waerheyd is werkende, noch den huerlink die u ſynen aerbeyd geeft. Bemint eenen verſtandigen dienſt-bode als uwe ziele ende berooft hem niet van ſyne vryheyd noch en verlaet hem niet in aermoede.* Deſe leſſe word ook gegeven door den Apoſtel *Paulus* in ſynen Brief tot de *Epheſen* aen't 6. Cap. ℣. 9. naer dat hy de knechten vermaent hunne Heeren goet te doen, ſoo ſeyd hy ook: gy *Heeren doet hun-lieden van gelyken ende laet achter alle drygementen*, terwyl dat gy moet weten, *dat den Heere van u ende van hun-lieden in de Hemelen is, ende dat de uytneminge der Perſoonen by hem is van geender waerde.* Tot de *Coloſſenſen* ſegt den Apoſtel voorder in ſyn 4. Cap. ℣. 1. *Gy Heeren doet uwe knechten dat regt ende redelyk is, wetende dat gy ook eenen Heere hebt in den Hemel.*

Maer wat helpen de woorden van *Jeſus Sirach* ende van den Apoſtel al veel? Menigen Meeſter meent dat het hem wel ſtaet ende dat hy daer door ſyne eere vermeerdert: als hy ſyne dienſt-boden kwaelyk tracteert ende mishandelt, niet-te-min ſal hy eyndelyk van de Dood ook den knecht moeten zyn, ende oft hy begeert ofte niet naer haere dorre pypende toonen moeten danſen, ende daer naer, ſoo hy hem niet betert, noch moeten den knecht zyn der Duyvelen in de Helle.

Gelykerwys wy maer en hebben geſproken van de Boheemſche Boeren ende Knechten daer by gevoegt

de welke maer effectivelyk knechten ende ſlaeven zyn, ſoo vind men in andere Landen wederom Boeren die voor hun ſelven werken ende vroeten, die men gemeynelyk Pachters noemt, die hebben ſoo wel als de eerſte, hoe wel veel beter, hunne aenſtooten: de Paçht-heeren die weten ſynen aerbeyd ſoo wel te plukken ende te gebruyken als de lyfeygene Heeren, ende al wat den Heere niet doet, dat doet ſynen Rent-meeſter; doet het den Rentmeeſter niet, ſoo doet het den Meyer; doet het den Meyer niet, ſoo doen het de Soldaeten, de welke ſich ſonder dat, Heeren van Neem-weg laeten noemen. Dan hoort men dikwils, Boer, ſchelm, geld hier, vleeſch hier, viſch hier, bier hier, wyn hier, brandewyn hier, heſp hier, duyven, kiekens, ofte capuynen hier, ende ſoo voorts. Ende al-hoe-wel dat den armen-ſnul noch ſoo ſeer ſyn hooft krabt ende daer door ſyn Opper-parlement in confuſie ſtelt, ſoo en helpt doch dit niet met allen. Daer hy ſoo lange over heeft geſpaert, ende in de aerde geconſerveert tegen de roofachtige Vleer-muyſen ofte Egyptiſche Land-loopende muys-koppen, moet als dan ten voorſchyn komen, al-hoe-wel het gras eene elle lank daer over gewaſſen waer, ten zey dan dat men hem het hooft ende de borſe ſoo ſterk incommodeert, dat hy daer door op-roerig word, ende beneffens ſyne gebueren de Seyſel aen-grypt, ende ſich neven de Dood ſtelt om ſyne verdrukkers neder te maeyen: want niemant kan met dit inſtrument beter omgaen als de Dood ende de Boeren, tot ſpyt van alle dappere ende raſſe vecht-meeſters.

Ook ſynder vele ſotte, dwaeſe, ſlimme, ende onboetveerdige Boeren, die hunnen even-naeſten

benyden ende mis-gunnen dat het met hem wel gaet, ſy ſoeken alderlye liſten om hem ten onderen te brengen, tot dat ſy als het den nood vereyſcht van alle hunne gebueren verlaeten worden, oft nu ſoo is, ſy en draegen hun dat niet aen, ende peyſen dat ſy geene hulpe noodig hebben, maer als ſy in perykel ſtaen, ſoo gaet het met hun gelyk de Fabel van *Eſopus* leert, ende den onnooſelen moet het gelag betaelen: gebleken aen de Muys die onnooſel was in haere daeden, als volgt:

Eenen Boer van alle ſyden
Moeſt behaeten en benyden
De gebueren die hy maer,
Ryker docht als hy en waer.
Eens als hy hem wou verblyden,
En een vreugdig leven lyden,
Gink hy maeken voor plaiſier
Aen ſyn huys een vreugde vier:
Maer de vlamme door het wayen
Kwam tot in ſyn dak te ſwayen,
Hy aenſag den grooten brand,
Niemant vond hy aen de hand
Om met hem het vier te bluſſchen;
Doch ſoo ſag hy onder-tuſſchen
Vluchten uyt den brand een muys,
Die geweeſt was in ſyn huys,
Hy greep die met booſe handen,
Seyde, gy ſult mede branden,
Hebt g'in't goet my by geſtaen,
Gy ſult ook in't kwaed vergaen;
En hy wierpſe ſeer grammoedig
In het vier, dat daer ſoo ſpoedig

Heel ſyn huys in aſſchen brocht,
Daer hy noyt hadt op gedocht.

De Dood maeyd de menſchen, gelyk als de Boeren het gras op de weyden: ende al-hoe-wel men de menſchen moordſter maer alleenelyk met de Seyſel ende niet met de Sichel verbeêld, ſoo verſtaet ſy het gebruyk der ſelver niet te minder: want in den Ooſt-tyd als de Ayers beginnen te bukken, ende dat ſy grauw, dorre ende grys zyn geworden, waer voor den Boer genoeg geſorgt ende gevreeſt heeft, ſoo komt hy ende ſnydſe van de aerde, om die met alle neerſtigheyd in ſyne Schuere te vergaederen. Alſoo gaet het ook met de vruchten der dood, ſoo haeſt als ſy ſiet dat de Menſchen-hoofden beginnen te witten ende te bukken, nemt ſy haere Seyſel ende ruktſe van de aerde. Soo gaet het Heer Pachter, ende de Dood kan u ſoo wel af-maeyen als gy het gras, toonende daer door, dat u leven niet anders en is als eenen Koren-was, den welken ſeffens opſchiet ende daetelyk moet vallen, ende dat om u eenen ſpiegel te geven, waer gy u eygen ſelven geſtaedig kont iñ beſichtigen. Daer in moet gy leeren dat het u niet geoorloft en is het goede graen met kwaed te mengelen, ende alſoo voor heel goet te verkoopen: Dat gy uwe ploeg niet te ſeer beſyden en drukt, op dat ſy niet en ſnyde in de aerde van uwen even-naeſten, en de ſelve op uwe erve werpt.

Als gy lang genoeg gewerkt, geſayt, geplant, en gemaeyt ſult hebben nevens de Dood, ſoo ſult gy ook ten leſten van haer by den arm gevat worden, uwe Seyſel ontrukt ende met deſe woorden, gelyk een ſtroey-halmken ter neder gehouwen worden:

Lieven Boer gaet met my mé,
Want gy moet in myne ſné.

Trotſen menſch gy zyt voorwaer Miſt en Nevel voor en naer.

Vita veſtra vapor eſt ad modicum parens. U leven is eenen damp, die luttel tyds geſien word.
Jac. 4. Cap. ℣. 15.

O *Menſchen overpeyſt, waer in beſtaet u leven,*
In Nevel ende Miſt, die van de aerd' ontſtaet,
En die in korten tyd verdwynt en weder gaet
Ter plaetſe waer dat hem het leven is gegeven.
Soo haeſt Aurora *blickt, klimt hy, en laet ons blyken,*
Dat hy vol vochtig damp en kwaede reuken is,
Die alles wat'er leeft maer dient tot ergernis:
En ſoo de Sonne ſchynt, is hy verplicht te wyken.
Den oorſpronk is ſeer ſchoon en aengenaem in weſen,
Die door den dageraed ſchynt als te zyn geçiert,
Maer als hy is verſpreyd en t'allen kanten ſwiert,
En baert hy niet als ſtank, dat uyt hem komt gereſen.
Soo gaet het met den menſch, den welken word geboren

Door schoonen dageraed met leden gepaleert,
Doch hoe hoog dat hy klimt, hy moet weer zyn verneert
En gaen van waer hy komt, verborgen en verloren:
Hy klimt met schoon gelaet, maer hy geeft vele geuren,
Die anders niet en zyn, als boosheyd, als fenyn,
Als rampen, als verdriet, als smerten, druk en pyn,
Geçiert van buyten maer met schynsel van couleuren,
Hy praelt seer schoon gewolkt, omvangen met çieraden
Van al wat de natuer uyt stof en aerde voed,
Versien met vleesch en been, met aders ende bloed:
Nochtans hy is maer damp met viesen reuk gelaeden.
Soo haest en heeft hy niet belommert en beschenen
De aerde waer hy sweeft, of men siet daetelyk,
Dat hy van waer hy kwam, te weten uyt het slyk,
Weer gaet gelyk den mist, die haestig word verdwenen.
Hy komt, hy is, hy gaet alwaer hy was te voren,
Hy komt, als mist en rook uyt d'aerde in de locht,
Hy is maer mist en stof voor eenen kleynen tocht,
Hy gaet weer naer het stof waer uyt hy is geboren.

GElykerwys dat alle schepsels Propheten ende Voorseggers van onse sterffelykheyd zyn, alsoo kan den dageraed ende den ondergank der Sonne, de welke onderscheydelyke dampen ende misten voortsbrengen, de menschelyke nietigheyd ook seer wel voor de oogen ende voor den neuse stellen, hoe wel sy noch soo schoon van de straelende Sonne geillumineert ende geçiert worden, gelyk ons den Heyligen Apostel *Jacobus* in synen Epistel voorseyd, is gedachtig maekenden: *Het menschelyk leven is niet anders als eenen damp, die eenen kleynen tyd staen blyft ende daetelyk weder verdwynt.* Soo genomen dan, dat alsulke dampen waeren gelyk hooge onmetelyke pilaeren, bedekkende ende selfs de straelen der Sonne

verduyſterende, ſoo daenig dat ſy den dag in nacht veranderden, ſoo moeten ſy doch in korten tyd, als eenen dauw, eenen regen, ofte ſneeuw daelen ende nederſinken, al-hoe-wel ſy door donder, blixemſtraelen, hagel, wind, ende kwaed weder de ſtraelen der Sonne bevechten ende beſtormen wilden, ſoo worden ſy doch weder het gene ſy van te voren hebben heweeſt. Alſoo dan, wat konnen ons deſe voorſeyde regens, rook, damp, kwaed weder ende miſt-wolken anders af-beelden als de groote ende machtige Tyrannen deſer wereld, de welke door bloedige oorlogen ende andere bloed-gierige ende grauwelyke ondernemingen, maer eenen tyd lank klimmen, donderen ende blixemmen, moorden ende branden, vervolgen ende verwoeſten, tot dat ſy door eenen al te ſtraffen Sonnen-brand overmant ende ter aerde geſmeten worden; ſoo dat men redelyker wyſe ſeggen mag: *nubes erant*, het waeren maer dryvende weder-wolgen, de welke ſich ſelver verſlaegen ende verſlonden hebben, tot dat ſy als eenen miſt in de aerde moeſten ſinken, gelyk eertyds eens eenen Chriſtelyken Herder ſyne vervolgde Schaepen met deſe woorden getrooſt heeft: *Nubecula eſt citò tranſitura*: De vervolginge, ſeyde hy, is maer een kleyn wolkxken, het welke haeſtelyk ſal overdryven.

Sulkx is genoegſaem gebleken in alle vervolgers, tyrannen, verdrukkers ende bloed-honden van Godt ende de menſchen, die ſich verheffen uyt eenen modderachtigen ende ſtinkenden poel, van buyten geçiert met macht, ſterkte, ſchynende ſchoonheyd ende geveynſde goetheden; maer van binnen anders niet als kwaede ende ſtinkende geuren, die niet alleenelyk een land, maer de heele wereld be-

peſt ende beſmet hebben, maer eyndelyk door eenen ſterkeren Sonnen-brand, verdreven ende wederom in het ſelve ſtinkende ſlyk geiaegt, van daer ſy te vooren ſoo hoogmoedig op geſtaen ende gereſen waeren.

Dit voorbeeld geſchied noch alle dagen, dat menigen trotſen, ſtouten ende glorieuſen miſt-rook ſich verheft, ryk maekt, vrienden maekt, weduwen ende weeſen verdrukt, ſweet ende bloed ſteelt, arme praemt, woekert, rooft, vervolgt, procedeert ende andermans geld ende goed daer door ſich ſelver toe-ſchryft, ia begeert, hoe het gaet ofte niet, geëert, aen-beden ende als eenen Af-godt gewierookt te worden, ſonder eens te over-peyſen, dat hy maer te vooren is voorts-gekomen uyt ſtinkende ſlyk, uyt eenen niet; wat meer is, uyt het verachtſte dat'er oyt kan genoemt worden. Het is waer dat de grootſte Heeren ſoo wel als de Bedelaers maer by eenen damp vergeleken konnen worden, maer nochtans zyn de eerſte door eene natuerelyke ingeborentheyd meerder begaeft met redelyke zeden als de leſte, om dieſwille dat de heele wereld wel weet, dat men by eenen wel-geboren Prince niet ſoo vele Ceremonien moet maeken om ſyne gratie ofte goede genegentheden te verwerven, als by eenen van niet komenden groot-maeker ende fortuyn vogel: deſe meynen dat ſy alle eere weerdig zyn, ende als iemant maer het minſte miſgaet tegen hunnen op-geblaeſene grootheyd, ſoo heeft hy ſyne Excellentie geſtoort ende diep in het binnenſte ſynder ſlykachtige ziele gegrepen, dan moet de vraek in't werk geleyd worden, hy moet verdrukt, vervolgt, ende ten leſten geruineert zyn, en waerom? Om dien opklimmenden,

damp, geçiert met de flauwe ſtraelen van goude en ſilvere ſchyven, die hy *par cas fortuit*, ende veel meer door andere middelen ſich toe-geëygent heeft, meer luyſter ende glans te geven. O! modder damp, gy vergaet ende ſoo haeſt als de waerachtige Sonne eens op-reyſt, ſoo word gy geſmeten in den poel van waer gy eerſt uwen oorſpronk hebt genomen, gelyk de hooveerdige Engelen in den afgrond van de helle: *Ducunt in bonis dies ſuos, & in pauci ad inferna deſcendunt.* Job Cap. 21. ℣. 13. Sy brengen hunne dagen over met welde, ende op eenen oogenblik daelen ſy neder ter helle. Voorders konnen ook deſe vergiftige ende ſtinkende dampen een voorbeêld maeken van de vraek-roepende ſonden der menſchen, die daer door van Godt geſcheyden worden, ende welkers boosheden ſich aenſtons tuſſchen beyden ſtellende de ſtraelen der Goddelyke gratie ophouden, en ten leſten door den blixem der gramſchap Godts op de hoofden der ſondaeren af-gedreven worden, ſoo dat ſy op't onverſins, ter oorſaeke hunder boosheyd, als *Sodoma* ende *Gomorra* vergaen, ende door ſulk een onweder, niet als *Enoch* ende *Elias* ten Hemelwaerts trekken, maer als Core, Dathan ende Abiron in den poel der hellen af-daelen ſullen, alwaer, volgens de Openbaeringe van *Joannes* aen het 14. Cap. ℣. 11., den rook haerder tormenten ſal opklimmen in der eeuwigheyd der eeuwigheden. Ah! hadden ſy boetveerdiglyk betracht ende vergeleken de ydelheyd ende de vluchtigheyd huns levens met miſt ende damp, ſoo en ſoude hun den rook niet eeuwelyk in de oogen der conſcientie niet nypen; maer eylaes, wie is't die ſulkx acht ende betracht gelyk het wel behoort? Souden dan niet ten min-

ſten die de welke met den rook omgaen, voornaementlyk de geparfumeerde Toebak-rookers die van hunnen mond eene ſchouwe, ende hun herſe-kamer tot eene rookerye maeken, ſulke *Meditationes Mortis* ſich moeten voor oogen ſtellen, daer ſy tot ſulks de ſchoonſte ende beſte occaſie hebben konnen, voornaementlyk als ſy hun kleyn vier-werksken aenſteken, ende ſoo menigen ſchoonen Hemelsblouwen wervel-rook ende damp rariteyten in de locht blaeſen, waer mede ſy Vulcano ſtinkende offerhande doen.

Dit Schouw-vegers ambacht geeft hun ſekerlyk aenlydinge genoeg tot ſulken gepeyſen. Beſiet eens, ô *Theophile*, de Toebaks-pype, ſy en is maer leem ende aerde dat ſeer haeſt kan gebroken worden; wat is het vier-werk dat daer in gemaekt word anders als ydelheyd? Den Toebak wat is hy anders? Niet als eene rotte, dorre ende ſtinkende plante; hy mag ook Indiaenſchen, Hollandſchen, Engelſchen, ofte Duytſchen weſen ofte niet. En wat is doch den menſch anders als eene brooſe pype, een kleyn vierken, eenen fraeyen, maer ſtinkenden rook ende eene verrotte plante? Hoe haeſt is niet een pypken uyt-gerookt? Ende hoe haeſt is ook het menſchelyk leven niet verdwenen? Waer in verandert eyndelyk den Toebak? In ſtof ende aſſche: van gelyken den menſch. Wat laet ſoo een aengenaem vierken achter? Damp ende ſtank: den menſch het ſelve. Daerom gaet in de ſmoor-ſchole ende leert van buyten deſe woorden wel onthouden: *Vita noſtra vapor eſt ad modicum parens*:

Trotſen menſch gy zyt voorwaer
Miſt en Nevel voor en naer.

Menſch u leven duert ſoo lank,
Als geluyd en Klokken klank.

Periit memoria eorum cum ſonitu. Hunne gedenkeniſſe is met het geluyd vergaen. *Pſalm.* 9. ℣. 7.

Het klinkende Metael gegoten in de aerde,
Door de krachten van het vier,
Lieven menſch, dat toont u hier,
Hoe dat gy als den klank zyt van een kleyne waerde.
En ſeker deſe ſpeys niet als uyt ſlyk getrokken,
Wel geſuyvert en genet
Word daer naer ten toon geſet,
Om u tot ondergank te trekken en te lokken,
Om u met haer geluyd en aengenaeme toonen,
Stiptelyk te doen verſtaen,
Dat gy ſeker ſult vergaen,
Om weder in het ſlyk, van waer gy komt te woonen.
Den klank die leert u ook, hoe dat het menſchen leven,
Door de uren die daer ſlaen,

Ende nimmer ſtille ſtaen,
Seer baeſtig word geiaegt en tot de Dood gedreven.
Ia ſiet men altyd niet, en dat van dag tot daegen,
Hoe veel menſchen met geluyd
Van de Klok ter wereld uyt,
Worden naer het graf gevoert en weg gedraegen.

ONſe gedenkweerdige Voor-ouders hebben onder andere loffelyke Ceremonien ook het Lykgeluyd ingeſtelt, om dat men eenen Chriſtelyken dooden naer het graf draegt, ende een Geeſtelyk Terwen-graentjen in den Heyligen Akker Godts ſinken wilt. De Doode-klokken doet men luyden, niet tot meerder eer van den af-geſtorven ofte ſyne noch levende Vrienden, maer om een ieder te doen gedenken als dat hunnen mede-broeder door den middel der Klokke voltrokken heeft den weg ſyns levens, waer door wy alle gaen moeten, ende dat ten leſten het dood-ſtinkende lichaem door het geluyd in de aerde geſteken ende aen de wormen tot ſpyſe word gegeven: als ook om een ieder te vermaenen dat ſy ſouden overpeyſen, alſwanneer de Doode-klokken luyden, hunne ſterffelykheyd, en ſich alſdan t'eenemael boetveerdelyk bereyden tot de Dood al oft het den leſten dag was, overpeyſende deſe woorden: wie weet oft deſe Klokken noch heden niet voor my ſullen luyden? Het gebrom van de Klokke mag ſekerlyk een ieder wel geſtaedig in de ooren ruyſſchen, ende ſoo haeſt als men maer de ure hoort ſlaen doen overpeyſen: miſſchien is dit de leſte ure myns levens, ende miſſchien roept my deſen Klok-ſlag naer de aerde toe van waer ik ben gekomen.

De Klok die gaet klink ende klank,
Sy ſingt altyd den ſelven ſank,
Om aen den menſch te geven
Een voorbeeld van het leven.
Den ſlag die maekt een groot geluyd,
Dat hy ſterk in de ooren tuyt,
Doch ſoo hy is verſchenen,
Soo is hy ook verdwenen;
Den menſch die leeft, geeft ook getier,
Maer ah! ten is doch niet een ſier,
Als hy eerſt wel wilt klinken
Moet hy in d'aerde ſinken.
Hy ſingt, hy ſpreékt, hy fluyt, hy praet
Gelyk een uer-werk dat'er ſlaet,
Syn Klok ſpelende ſlaegen
Kan ieder een behaegen;
Maer als het Klok-ſpel is gedaen,
Dan komt den ſlag der ure aen,
Die ſyn geluyd verſwakken
Door't ſlaen der Doode-ſnakken.

Schoon dat het Lyk-geluyd in-geſtelt is om de menſchen te doen overpeyſen hun ſterffelyk ende vergankelyk leven, ſoo worden de ſelve hedendaegs meer geluyd uyt glorie als boetveerdigheyd, om te ſeggen het was eenen ryken man die geſtorven is, ende door ſyne Dood maekt hy ryke Vrinden ende Erf-genaemen, al-hoe-wel dat hy in ſyn leven niet veel geluyd heeft gemaekt, ſoo doen het hem doch ſyne Vrinden tot zynder eere, ofte veel meer ter eeren ſynder achter-gelaetene ſchyven, die hun ſeker al beter in de ooren klinken als de Klokken. Doen ſy de ſelve Klokken klinken, dat en is maer

propter bene ſtare, tot wel ſtaens wille, ende het geluyd verheugt hun gemoed meer als het ſelve bedroeft, om dat de Lyk-klokken al luydende hun verſekeren dat den man dood is, ende dat de ſucceſſie hun niet en kan ontloopen. O onvoorſichtigen Erf-genaem, peyſt dat u Erfdeel ſoo haeſt kan in andere handen vallen als in de uwe, ende dat noch al eer dat gy den klank der ſilvere ende goude ſchyven, die u moeten overgetelt worden, ſoud hooren klinken.

Menigen geld-potter ofte gierigaert en laet het doode-geluyd hem niet aengelegen zyn, maer het klinken der ſpecien, waer in hy daegelyks rammelt, is hem veel aengenaemer, ende doch is hem den ſilveren klank ſoo wel een voorbeeld des Doods als dien van eene grove Klokke: peyſt dan hier op, gy Gierigaerts, en laet eens uwe ſilvere platte Klokken klinken in de handen van arme nooddruftige menſchen, ſoo ſult gy veel betere ſchatten vergaederen ende die altyd mogen beſitten in het eeuwig leven, daer gy die in het tydelyk ſeer haeſt ſult moeten verlaeten: ofte wel, laet deſe ſilvere Klokken wat beter klinken in de arme handen der werk-lieden, wiens ſweet gy ongeloont ontfangt ende uyt-perſt om uwe kiſten te vullen, waer door uwe ooren den aengenaemen, hoe wel doodelyken klank, ende uwe oogen den blinkenden, hoe wel verblindenden glans van genieten, tot voedſel van u begeirig herte, dat ten leſten ſal moeten breken ende in de aerde verrotten, alwaer de wormen het ſelve ſullen inſwelgen gelyk gy het ſweet der armen geduerende u leven in geſwolgen ende u toe-geëygent hebt. Aengaende uwe ziele, peyſt daer op.

Vele flechte fabel geloovende menfchen feggen ende gelooven ook, dat alfwanneer de Lyk-klokken op-houden van luyden, eenigen tyd ftil ftaende ende daer naer weder eenen flag geven, het gene maer en gefchiet door fwakken der Klokke, die haer balance foekt om ftil te blyven hangen, dat dan weder haeft eenen anderen menfch fal fterven: wat meer is vele fieken ende oude lieden vreefen dat het teeken van hunne dood is: nu is het met my gedaen feggen fy, de Dood die roept my ende ik moet gaen fterven: natuerelykerwyfe fyn fulke gepeyfen ende woorden maer fabels, niet-te-min geeftelykerwyfe mogen fy feer wel voor waer aengenomen worden. De Lyk-klokken geven het teeken, ende fy roepen aen ieder een, niet alleen aen de fieken ofte uyt-geleefde lieden, maer ook aen alle Chriftenen die niet onbereyd en willen fterven, dat fy daer door fouden overpeyfen de ydelheyd der wereld, ende hun fuyveren van alle fonden om hun met hert ende ziele te bekeeren tot Godt hunnen Schepper ende hunnen Saligmaeker, op dat als daer iemant op het onvoorfins aengegrepen word van eene geluyd maekende confufie die hem feffens in de ooren fchiet ende het herte doet kloppen ende berften, het gene de oprechte natuerelyke Lyk-klokken zyn, hy als dan geruft ende vrolyk naer ziel ende lichaem de trooftige ftemme Chrifti hooren mag: *Gaet gy goeden ende getrouwen knecht in de vreugde uws Heeren.*

Voorders kan het broos ende vergankelyk leven feer wel by den Klokken-klank vergeleken worden, hoe alle eere, gefchiektheyd, heerfchappye, fchoonheyd, geleertheyd, ende konfte, als den felven moet

vergaen ende verdwynen. De kortheyd van ons leven konnen wy overpeysen door de kortheyd des geluyds, en ieder Klokken-slag is gelyk aen eene wedersoekinge der verloopene dagen onses levens, ende als de Klokke ophoud van luyden, soo klipt doch de Klokke noch een weynig tot dat sy heel stil ende onberoert blyft hangen, schynende oft sy noyt niet geluyd en hadde: soo gaet het ook met ons leven, als wy op-houden van leven, soo siet men noch een luttel naer klank van onse deugden ende goede werken, maer hoe lang duert het? Ende hoe haest en worden wy op dese wereld niet vergeten? Al-hoe-wel dat noch de gedachtenisse der vroômen in de vroômen is blyvende, soo worden doch de goet-doenders aen des werelds kinderen seer haest vergeten. Ende oft schoon voor menigen een groot ende prachtig eer gebouw ofte gedachtenisse op-gerecht word, hoe lange duert dit? Luttel tyds, ende daer naer word het selve niet veel meer geacht, als eene Klokke die men van verre hoort luyden, ende wiens klank door het drayen des winds seffens word verdreven.

Menigen die meent hem door prachtige Tomben, Mausoleën ende sin-ryke Graf-schriften verçiert met acht, sesthien ende twee-en-dertig, ia ook wel vier-en-sestig Quartieren eenen eeuwigen roem ende lof naer te laeten, maer sy zyn bedrogen; soo lange als het çieraet-werk onderhanden is, ende dat den Architect, den Beeld-snyder, den Herout, den Schilder, den Metser, ende den Vergulder daer mede besich is, soo word het selve van vele menschen besien: is het werk in staet, men loopt daer naer toe, men corigeert, men blameert, men critikeert, ende

men pryſt het ſelve geduerig eenigen tyd op de proportie, op de handelinge, op de inſcriptie, op de wapens, ende ſoo voorts, tot dat het ten leſten heet: *periit memoria eorum cum ſonitu.* Het ſtof vliegt daer op, dat het goud ende den ſchoonen witten Marbelſteen verdooft, de Spinnekoppen broeyen daer ten allen kanten in, de wapens vallen af, ende gaen verloren, de kinders krabben ende plukken daer van tyd tot tyd aen, ſoo dat het begint te waggelen, de yſere banden worden beroeſt, rotten ende breken, ſoo dat ten leſten de ſchoone Tombe daer ſoo vele lieden aengewerkt hebben nedervalt ende verandert in aſſche: gaet maer in de Kerken gy ſult het ſien, ſiet naer uwe voeten ende gy ſult beſpeuren hoe menigen ſteen door gaen ende treden verſleten is, waer op eertyds met ſchoone witte ofte gele letteren in geſchreven ſtont; *Hier leyd begraven den ſeer Edelen, den ſeer deugt-ryken, den ſeer geleerden, den ſeer milden, den ſeer goet-aerdigen, den ſeer bermhertigen, den ſeer devoten, den ſeer gerechten, den ſeer ſachtmoedigen, den ſeer vreedſaemen Heere*, verandert in ſtof ende aſſche. Deſe titels hebben daer geſtaen ende waer zynſe nu, *perierunt cum ſonitu*, verdwenen met het geluyd, ende gelyk met deſe geſchied is ſoo ſal het noch geſchieden met de die de welke noch konnen geſien ende geleſen worden. Maer *pietas pulchra ſepultura, pulchrum epitaphium eſt*: de Godtvruchtigheyd is de ſchoonſte Graf-ſtede ende Grafſchrift, die'er te vinden is, de deſe blyft ſtaen ende alle de andere verdwynen in korten tyd.

Eyndelyk terwyl wy met de Klokke ende de Graven beſich zyn, ſoo valt my noch iet in van een aer-

dig Graf-ſchrift dat ievers in eene Kerke van Holland op eenen Serk ſoude gekapt zyn, welke plaetſe my vergeten is, al-hoe-wel ik de inſcriptie altyd hebbe behouden.

Daer was eenen Man die luyder was der Klokken, ende die van dit officiken moeſte leven, deſen hiet *Jan Lepel*: als hy op eenen voor noen beſich was om de Klokke te trekken, terwyl men een dood lichaem ter aerde droeg, ſoo viel al luydende den Klepel, wiens rink dat af brak, en viel juſt op het hooft van deſen armen man, die ſich hier voor ſeker niet en hoede, waer van hy daetelyk ſtierf, ende daerom deden ſyne vrinden dit Graf-ſchrift aldus in eenen ſteen kappen:

Vrinden blyft een weynig ſtaen,
En ſchouwt deſe ſtede aen,
Alwaer dat licht begraeven
Een die ſtierf van't geen hem't leven moeſte geven,
't Was hy die ſtaeg het ſeele trok,
Wanneer dat luyden moeſt de klok,
En was genoemt Jan Lepel,
Hy leefde van de Klok en ſtierf van den Klepel.

Den deſen is ſekerlyk door den Klokken-klank naer Pierland geſonden, ſonder te bepeyſen dat het leven als het geluyd vergaet, ende oft ſchoon ſyne vrinden dit vremt voorval door dit Graf-ſchrift hebben willen altyd duerende maeken, ſoo ſal het ſekerlyk ook al met de andere vergaen ende vergeten blyven, gelyk den luyder waerlyk vergaen is: *periit memoria eorum cum ſonitu.*

Menſch u leven duert ſoo lank,
Als geluyd en Klokken klank.

Al wat oud vervallen is,
Komt haeſt tot bederffenis.

Mortuus eſt in ſenectute bona. Hy is geſtorven in goeden ouderdom vol van dagen.
1. *Paral.* 29. ℣. 28.

Het voorbeeld dat hier ſtaet geteekent en geſchreven
Word aen den ouden menſch exempel-wys gegeven,
Hoe hy naer langen tyd van iaeren eyndelyk
Moet reyſen als een blad en vallen in het ſlyk;
Hy is als een gebouw door ouderdom vervallen,
Het geen vertreden word, geacht als niet met allen,
Vol kruypend' ongediert, vol modder, ſtank, en peſt,
Vol onvlaet, vol fenyn, vol vuyligheyd en meſt.
In't eerſte wel verſien van kamers ende ſaelen,
Geçiert en op-gepronkt met blinkende metaelen,
Gemeubelt en beſpreyd, gewit, geverft, geplekt,
Soo dat'er aen het huys ten minſten niet ontbrekt;

Als dan word het bewoont, van ider een gepresen,
Van tyd tot tyd gekuyscht, gestelt in suyver wesen,
En dat soo lang den bouw door hagel, regen, wind
Noch niet vervallen is word hy altyd bemint;
Maer soo haest als het huys begint van selfs te breken,
Te bukken en syn dak tot vallen uyt te steken,
Een ieder vlucht daer van en peyst dat haest het huys
Sal worden eenen hoop van steenen, stof en gruys.
Een stuk valt hier en daer, de mueren krygen scheuren,
De balken zyn verrot met vensters ende deuren,
En eyndelyk den bouw, die deugdig was en sterk,
Word broos en toont dat hy haest word een steenen perk.
Een ieder vlucht daer van, want niemant wilt genaken
Den bouw die oud beiaert, van selfs begint te kraken
Men vreest voor ongeval, als dat dit swaere pak
Den geen die het bewoont sal vallen op den sak,
En alsoo blyft het staen, men acht het niet met allen,
Soo dat dit huys gestaeg word meer en meer vervallen,
Tot dat het eyndelyk door onweer oft tempeest
Gebrocht word als oft het noyt huys en hadt geweest.

ALs een huys lank staet soo word het breeksaem ende het neygt hem tot de ruine eer men het voorsiet. Als eenen mensch lank leeft word hy swak, oud, kael ende kout, sich bukkende naer de aerde aleer dat hy het somtyds selver meynt.

Dit Sinnebeeld mach ende kan seer wel by den mensch vergeleken worden; een huys het gene langen tyd gestaen heeft vervalt, verrot, ende verswakt, ende valt neder. In het eerste als het gebouwt is, dan is het schoon ende çierlyk, een ieder besiet het en weet daer op ofte daer van te spreken: het word bewoont, gesuyvert ende schoon gehouden eenen

ruymen tyd, maer als het eens begint te vervallen ende dat alles begint te rotten, soo gaet het te niet, schoon men daer noch somtyds reparatie aen doet, dit kan alles niet maeken, het fondament is verswakt ende men vreest dat het somtyds soude invallen, daerom word het verlaeten, blyvende alsoo onbewoont ende ongerepareert tot dat het in valt.

Alsoo gaet het met den mensch, ionk zynde word hy besien, besproken, vergeselschapt ende van een ieder besocht: maer soo haest als hy begint oud te worden ende dat alle syne ankers beginnen te verswakken, soo word hy van ieder een verlaeten, hy en word niet meer gesocht, om dat syn hoofd, het welk syn dak is, begint te sinken naer de aerde, alwaer het ten lesten vallen moet: als dan een ieder vlucht van hem als van de peste, om dieswille dat hy vol onsuyverheyd word gelyk de oude mueren vol van wantluysen zyn, die eenen vuylen stank veroorsaeken, ende by gebrek van goet gesicht sich niet konnende suyveren, vervalt noch meerder, tot dat hy vol ouderdom ende kruypende gewemel sterft, ende neder valt, niet-te-min schoon daer aen gelyk aen de oude huysen wat reparatie gedaen word, door bekwaeme hulp middelen, soo en kan doch sulks niet veel helpen, den mensch moet vallen ende niet staende blyven.

Het is bemerkens weerdig, hoe dat de archlistige wereld soo vele sotte ende dwaese uyt-werksels is voedende. Aensiet eene Moeder haer kind streelen, suyveren, op-kweeken, beminnen, onderwysen, werken ende vroeten om het selve op te trekken in eer ende deugden, maer als dit nu al is geschied,

ende dat de Moeder door haere ſorge ende den Vader al werkende in het ſweet ſyns aenſichts ſyne kinderen gebrocht heeft in eenen ſtaet bekwaem hunnen koſt te winnen, wat hebben dan de Ouders daer van, ende wat voor eenen dank oft weder liefde toont men hun? Eylaes ſeer weynig ende meermaels geene, als de Ouders tot profyt van hunne kinders ſoo hebben geſorgt, ſoo hebben geſpaert, ſoo hebben vergaedert, ſoo hebben uyt hunnen mond getrokken ende by een geraſpt, wat dank hebben ſy daer voor? Siet; 't is hunne plicht, ſeyd menigen brood-dronken Sone, ende hooveerdige Dochter: ia, wel geantwoord, en wat is dan uwe plicht? Dat is, *dat gy ſult eeren Vader ende Moeder, op dat gy lange moogt leven op der aerde.* Ah, ſeyd menig goddeloos kind, dien ouden ſot, die oude koppelerſſe, den ouden ſatterik, gaet uyt myn huys, ik en hebbe, noch ik en kan u niet langer houden, gy zyt moeyelyk, ſoekt uwen koſt by uwe andere kinders, ik wilde wel dit, en ik wilde wel dat, ſoo dat den ouden Man ofte de oude Vrouwe, die al bukkende ende half kruypende gaet, door dit onweder ofte tempeeſt als een oud gebouw ter aerde word geſmeten. En wanneer geſchied ſulkx het meeſte? Als de Ouders hunne kinders meeſters gemaekt hebben van het gene dat ſy beſitten.

Men vlied het gebouw dat begint te ſinken, men vlied ook de menſchen die beginnen te bukken, men meyd hem van den ouden bouw te naeken, vreeſende daer van overvallen te zyn, men meyd hem ook van de oude lieden met vreeſe van die op den hals te krygen, voornaementlyk als het Ouders ofte an-

dere naer vrinden zyn: maer de die, die dit vreesen, en vreesen geensins de Dood, de welke gereed is om hun uyt de wereld te rukken eer sy grys hair op het hooft beginnen te krygen. Godt seyd: *eert Vader ende Moeder, op dat gy lank moogt leven op der aerde*, soo niet, gy sult sterven, ofte is het saeken dat Godt u laet leven, soo sult gy van s'gelyken gemeten worden met de maete daer gy uwe Ouders ofte ook andere oude lieden mede hebt gemeten.

Den ouden ende wysen grysaert *Seneca* kwam eens in syn *Faburbanum* land-goet, ende sag dat de gebouwen sich boogden ende neergesonken waeren al oft sy hem wilden begroeten ende voor syne voeten vallen. Dese complimenten en stonden hem niet aen, daerom hy met synen Hovenier begon te knorren en te kyven, waerom dat hy sulks niet in tyds en versag eer dat alles t'eenemael ten onderen gink; maer den man sprak, dat dit alles was beschikt, ende dat hy daer niet en hadde in gefaelt, de oorsaeke, seyde hy, dat dese mueren sinken, is dat sy lange iaeren hebben gestaen, ende dat alles ten lesten door den tyd word ongebrocht. *Seneca* gink voorder naer den Hof al schudde-bollende ende preutelende, alwaer hy de schoonste vrucht boomen verdroogt ende verrot vond staen, wederom kyvende op den Hovenier over syne onachtsaemheyd van de boomen nu verdroogt niet in tyds te hebben begoten: maer den Hovenier gaf hem weder tot antwoord, dat het de schuld was van den ouderdom. Hier over was *Seneca* seer verwondert, dat de gebouwen waer aen hy den eersten steen geleyd heeft, ende de boomen,

die hy met ſyne eygene handen geplant heeft, al-reede van ouderdom ſouden vervallen ende verdroogen, dit en koſt hy niet wel uyt ſyne ſinnen ſetten: Hier op peyſende, ſag hy eenen ouden ende gryſen Man door de deure al bukkende in gaen, den welken hy riep, vraegende den Hovenier wat plaiſier hy vond in ſoo eenen half dooden menſch voor geſelſchap te houden in ſyne wooninge, die hy op de ſtraet hadde op-geraept? Den Hovenier hier op geen antwoord gevende, ſoo ſprak den ouden Man in ſyne plaetſe ende ſeyde: *genaedigen Heer, en kent gy my dan niet meer? Ik ben den dien ende alſoo genoemt, aen wie gy, als ik noch ionk zynde ende een kind was, ſoo veel kinder-goed ende beldekens hebt gegeven, om dieſwille dat gy my geerne ſaegt ende groot plaiſier en vreugt met my hadt, als gy my op-naemt ende op uwen ſchoot danſte, maer nu kan ik door ouderdom niet meer gaen.* Soo moet ik, ſeyde *Seneca* hier op, *vaſtelyk gelooven ende my laeten overtuygen dat ik ook oud ben. Tacitis ſeneſcimus annis*: wy worden ſtil-ſwygens oud, ende waſſen onwetende ter aerde. Ia wy-lieden brooſe ende ſwakkende menſchen zyn kwalyker daer aen, als de gebouwen en de boomen: want veel ſtaen honderd iaeren, ende wy uyt duyſend iſſer kwalyk eenen die honderd iaeren leeft, ende dan heet het, hy ſtierf. Voor den Sond-vloed mag het beter met het menſchelyk leven beſchaepen geweeſt hebben, doen hier *Adam* was negen honderd en dertig iaeren oud ende hy ſtierf. *Seth* was honderd twelf iaeren oud en ſtierf: *Enoch* was negen honderd en vyftig iaeren oud en ſtierf: *Kenan* was negen honderd en thien iaeren oud en ſtierf: *Matuſalem* was noch

wel negen honderd en negen-en-feftig iaeren oud, doch hy ftierf, te fien in het Boek *Genefis* aen het 5. Cap. Maer ons leven en duert maer feftig, feventig iaeren, ende als het hoog komt tachentig oft honderd iaeren, ende het heet, hy ftierf alreede. Voorwaer eenen grooten af-flag, feftig, feventig, honderd, van acht, negen honderd ende negen en feftig iaeren.

Doch aen de menigvuldige iaeren is niet gelegen, een kind van acht dagen is by Godt oud genoeg om te fterven, hy en vraegt niet *quam diu*, *fed quam bene*, niet hoe lange wy geleeft hebben, maer wel hoe wy hebben geleeft? Heeft Godt iemant vele iaeren toe-gefchikt, foo moet den felven rekeninge geven hoe hy de felve heeft o..gebrocht. Die veel in handen geftelt word, die fal veel weder gevraegt worden. Alfoo dan, hoe luttel onfe iaeren ende hoe korter ons leven is, hoe veel te forgvuldiger fullen wy den tyd in acht nemen ende de broosheyd onfer lichaems als een kenteeken der waerfchouwinge aenfchouwen, tot vermaeninge van onfe aenftaende Dood overpeyfende dat

Al wat oud vervallen is
Komt haeft tot bederffenis,
Om dat de lange iaeren
Geen faeken konnen fpaeren:
Den tyd is oud, en vligt feer fnel,
Maer raekt een ieder byfter wel,
Soo dat fyn vleugels winden
Al wat'er is verflinden.
Hy vliegt geftaedig dapper aen,
En waer hy komt, daer moet vergaen

Al wat van groote waerde
Geſchaepen is op d'aerde.
t'Is hy die als den ſnellen wind
Al wat op d'aerde is verſlind,
Gebouw, Kaſteel, en Kerken,
Schoon Architecte werken,
Boom, bergen, kruyd, loof ende gras,
Vernielt hy op het ſelve pas,
Als hy naer vele iaeren
Daer over komt te vaeren.
Alſoo de menſchen ſekerlyk
Verteert hy ook met waere blyk,
En doet de ſelve bukken,
Door ſyn geſtaedig drukken,
Tot dat ſy onder ſynen laſt
Van Jouffrouw Dood worden verraſt,
Dan vliegt hy weder henen
En ſchynt ſoo als verdwenen:
Maer ſchoon hy ſchynt van ons te zyn,
Doch is hy noch in waeren ſchyn
By ons, waer onbekommert
Hy ons altyd belommert
Met ſyne vleugels grys en wit,
Die ons verdrukken, en naer dit
Doet peyſen op de reden
Die ſomtyds wy vertreden,

Al wat oud vervallen is,
Komt haeſt tot bederffenis.

Schoon en aengenaem gelaet,
Selden komt tot ouden ſtaet.

Comedent canes carnes Jeſabel. De honden ſullen eten het vleeſch van Jeſabel. 4. *Reg.* 9. ℣. 37.

Lieve Dochters, ſchoone Vrouwen,
Komt en wilt eens wel beſchouwen
Deſen ſpiegel van de Dood,
Die u ſchoon gelaet ontblood:
Hy en ſal u niet verſchoonen,
Maer met klaere waerheyd toonen,
Hoe u ſchoonheyd en gelaet
Recht in ſchyn en weſen ſtaet;
Wilt u maer daer in paleren,
Hy en ſal u niet flateren,
Maer doen blyken, dat gewis
Hy een goede ſpiegel is.

Daer in kunt gy uwe lokken
Beter kammen uyt de krokken
En bespeuren of het haer
Wel gekrolt is hier en daer.
Gy sult sien en wel bekyken
Waer gy noch wat vet moet stryken,
Dat het poyer schoon en wit
Beter op u klessen sit,
Gy sult alle puysten, sweren,
Snelder sien te repareren
Door't gesmeer van wit en root
Met de mouskens kleyn en groot.
Gy sult klaer daer in ontdekken
Hoe gy moet den boesem trekken,
Op dat al u hals çieraet
Wel in goede order staet.
Hoe Juweelen en Pendanten
U Flateren t'allen kanten,
En soo sy niet wel en staen
Ander daer te hechten aen:
Gy sult sien u wel te hullen
Met de kanten ende krullen,
Met de strikken en het lint
Dat gy aen u krullen bind.
Daerom seg ik sonder gekken,
Wilt tot u den spiegel trekken,
Die u toont met waeren schyn
Wat gy zyt en noch sult zyn:
Siet daer inne menig maelen,
Als gy wandelt door de saelen,
Waer het aengenaem gelas
U verbeeld op't selve pas,

Dat u schoone ydelheden
Neffens uwe frisse leden
U ontloopen even ras,
Of sulks noyt geweest en was.

IN de Comedien, ende op de Ballen, Kermissen ende groote Feesten hoort ende siet men seer klaerlyk dat sich het Vrouw-volk opset ende op het alder-kostelykste paleert, maer om te gaen sterven en heeft sich nauwelyks noch geene gekleed, bekrult, besmeert, bepoyert, beplaestert, ende gefabrikeert, als wel de eer-vergetene ende hooveerdige *Jesabel*, als sy tot het honden-banket is gegaen, alwaer sy selver het Wilt-braed in de honden Pastye is geworpen.

Dese schrikkelyke Honds-maeltyd is niet sonder verwonderinge te lesen in het 4. Boek der Koningen aen het 9. Cap. ℣. 30., hoe dat eene op-gepronkte ende schoon geçierde Koninks-dochter tot op de beenderen is van de honden geknaegt en op-geëten geworden, luydende aldus: *Ende* Jehu *is tot* Jezrahel *gekomen*, Jesabel *hoorende van synder in-komste heeft haer oogen met eenen Stibius-steen geschildert en haer hooft geçiert hebbende sag ter vensteren uyt, ende* Jehu *slaeg syn gesicht om hoog in-komende ter poorten en seyde*, wie is dese? *Daetelyk twee of dry Kamerlingen buygden sich voor hem neder*, tot wie hy seyde? *Worpt dese van boven af: ende sy hebben dit gedaen; soo dat den muer geverft wierd van haeren bloede, ende de Peerden-voeten hebben haer overtreden.... daer naer seyde hy, gaet henen ende besiet de vermaledyde Vrouw:* die haer beschildert heeft *ende*

begraeftse, want het is een Koninks-dochter: ende als sy gegaen zyn om haer te begraeven, soo en hebben sy niet gevonden als het bloot hoofd, de voeten ende het uyterste der handen. *Jehu* dit verstaende, heeft geseyd: *Dit is het woord des Heeren dat hy gesproken heeft door synen dienaer* Eliam, *seggende: op den Akker van* Jezrahel *sullen de honden eten het vleesch van* Jesabel, *ende* Jesabels *vleesch sal zyn gelyk mest op der aerden in den Akker van* Jezrahel, *alsoo dat de passanten sullen seggen, is dit* Jesabel, die haer soo çierlyk wist te bekrullen ende te beschilderen?

Spiegelt u dan in desen Spiegel gy schoone, hooveerdige, stoute, op-gepronkte, ende besmeerde *Jesabels* gesichten, Kermis-poppen, ende schoon geverfde doode-geraemtens: aensiet het straf vonnis dat Godt over eene Af-godtsche, bloed-gierige, boosaerdige, hoogmoedige, Priesters-vyandinne heeft uyt-gesproken, al-hoe-wel sy eene Koninks-dochter is geweest, om dat sy, beneffens haere ydele ende vergankelyke çieringen, de Propheten des Heeren gedood en uyt-geroeyd heeft; wat meer is, den Propheet *Elias* selver de dood gesworen, hem te weten doende de woorden van het 3. Boek der Koningen aen het 19. Cap. ℣. 2. *Dit moeten my de Goden doen, ende dat noch daer toe doen, is't dat ik uwe Ziele morgen in deser ure niet en stelle als een van de selve*, die alreede gedood ende verslaegen zyn. Maer aenschouwt wat voor een schrikkelyk eynde sy heeft genomen, door het storten van haer bloed, gelyk sy ook het bloed van de Propheten ende de Dienaers Godts vergoten heeft; want den dien, *die menschen bloed vergiet, sal ook het bloed vergoten worden*, blykt

in't eerste Boek *Moyses* aen het 9. Cap. ℣. 6. Waer mede men sondigt, daer mede word men ook gestraft.

Dat men tegenwoordig alle Papen-vyandinnen, die niet leyden ofte hooren willen dat men hunne Babiloônsche hooveerdigheyd op den Preek-stoel ende in de Bicht-stoelen bestraft, slaende de selve door hunne fenynige tongen ter neder, anders niet doen konnende, om de waerheyd, die soo van hun genoemde Papen in hunne geverfde ende op-gepronkte aengesichten geseyd word, dat de die seg ik, tegenwoordig tot een Honds-pastye gemaekt wierden, wat menigen schoonen-slemp en souden die niet bekomen. Wat kan de tonge van eene hooveerdige Vrouwe anders doen als moorden ende dood-slaen, niet alleenelyk de Papen, maer ook alle de gene die hun bestraffen ende de waerheyd onder hunnen neuse vryven? Het blykt daer van staet by den *Ecclesiasticus* aen het 25. Cap. *Daer en is geen wee soo groot als hert-sweer, daer en is ook geen argheyd boven Vrouwen argheyd, hy sal alle argheyd voor niet achten tegen de argheyd der Vrouwen. Daer en is geen arger hoofd als t'hoofd der slangen, ende daer en is geen gramschap boven de gramschap der Vrouwen: te woonen met eenen Leeuw ofte eenen Draek sal meer believen dan te woonen met eene arge ende hooveerdige Vrouwe. De argheyd der Vrouwen verandert haer aensicht* met schoone verven, *ende sy sal haer aensicht verblinden als eenen Beer, en sy sal dat toonen gelyk eenen sak. Alle kwaed is kleyn tegen der Vrouwen kwaedheyd, ende het lot der sondaeren moet op haer vallen. En siet niet aen de schoonheyd der Vrouwen, noch en begeert geen Vrouwe om haere schoonheyd. De gramschap,*

onbeschaemtheyd, ende de oneerlykheyd is groot: eene Vrouwe, is't dat sy het bevel heeft, is haeren Man tegen. En geeft uw' water geenen uyt-gank, noch eene arglistige Vrouwe oorlof om in't openbaer te komen. Van de Vrouwe is't beginsel der sonden gekomen, en door de selve sterven wy allegaeder. Ende daer omme, oft sy schoon een luttel tyds sich alsoo optoyen, soo moeten doch hunne schoone gedaentens ende glatte gesichten verbleeken, aleer sy noch tot rumpelen zyn gekomen, waer dat het fardeersel niet en kan op blyven kleven, want de Dood die roept dikwils onversins gelyk *Jehu*, *werpt my dese van boven tot beneden*, waer naer toe? Tot in't graf: waer noch naer toe? In de helle, waer de helsche honden de selve tot in der eeuwigheyd sullen knaegen.

Christus onsen Saligmaeker die seyd aen syne Discipelen, te weten; aen syne Priesters by *Lucas* aen het 10. Cap. ℣. 16. *Die u-lieden hoort, die hoort my, ende die my versmaed, die versmaed den dien die my gesonden heeft:* Alsoo, die *Christus* veracht, wiens plaetse bekleed word door de Priesters op den stoel der waerheyd ende der Bichte, sal wederom van *Christus* veracht worden, volgens *Isaïas* aen het 33. Cap. seggende: *Wee u die rooft, en sult gy ook niet berooft worden? En die versmaed, en sult gy ook niet versmaed worden? Als gy de beroovinge voleynd hebt, dan sult gy ook berooft worden, als gy moede zynde ophouden sult van versmaeden, dan sult gy ook versmaed worden.*

Peyst hier wel op gy belacchelyke, geverniste *Jesabels* gesichten, hoe wel gy uwen heelen koker vergifte laster pylen uyt-schiet op de gene die u de

klaere waerheyd ongeverft in het geficht feggen, ende u befchaemt maeken ter oorfaeke van uwe daegelyke op differente manieren geplekte mouskens, foo raekt gy u altyd felver, maekende daer door geftaedig uwe verdoemeniffe grooter ende grooter. Ah! dat gy in tyds met heete penitentie traenen uwe beverfde maskers mocht af-leggen, om niet in de helft uwer dagen uwe roode kaeken met doode-blanketfel beftreken te worden.

Gy volgt feer wel naer de Dochter *Herodias*, die den Heyligen *Joannes den Dooper* den kop af-gedanft heeft, om dat hy haer feyde *non licet*, het en is niet geoorloft; danft, paleert, fardeert ende laftert foo veel als gy begeert tegen de gene die u feggen *non licet*, foo en fal u doch het felve niet veel baeten: ende wie weet hoe lange dat gy den kop noch in de locht fult fteken? Het Doode-byl is alreede aen de wortel des booms geftelt, om hem af te houwen, dien ftouten Vygen-boom die maer blaeders ende geene Vruchten voorts-brengt word af-gehouwen ende in het vier geworpen om te verbranden.

Van waer nemen defe Paleer-poppen hunnen oorfpronk? Van de Ouders die de felve van ionks af aen bekrullen, bepoyeren ende behullen: alles moet feer net ende pertinent geployt ende gefpeet zyn, ia thien en twintig mael fullen fy de frullen herfetten om die doen wel te ftaen, en alfoo worden fy van iongs af aen de fmererye ende de Poppe-palererye foo feer ingedrongen, dat fy daer naer moeyte hebben om het felve te laeten. Men foude noch vraegen oft defe pronk-plekfelen ook dienen om naer de Kerk te gaen ende Godt te dienen, ofte om beter te feggen

ter eere Godts? Ah geenſins niet, de mode is, Godt betert 't, dat men heel gauw naer de Kerke loopt *en negligé* met eene falie op het hooft, waer onder men geene eerelyke Dochter uyt eene hoere kennen kan: ſoo haeſt als men een Misken geſnapt ofte met veel verſtroyde ſinnen gehoort heeft, flukx uyt de Kerke. Waer voor paleert men ſich dan alſoo? De antwoord is, voor de wereld: Me-jouffrouw en ſoude niet derven in de balkoen ofte aen de deure ſtaen *en negligé* ofte met eene falie, ſy moet op-gepronkt ende op-getoyt zyn als het behoort: op maeltyden ende Feeſten, in Ballen ende Comedien, daer moet ieder op ſyn beſte zyn, maer in de Kerken heel ſimpelyk gedekt onder het dekſel-kleed om niet geſien te worden. En hoe wel dat'er al eenige in de Kerken gaen, die op-gepronkt zyn ende het hooft in de locht ſteken, ſoo en dient het maer om het ſelve te drayen, te lacchen, te knikken, te lonken, te neygen, tot dat het Sacrificie uyt is ſonder dat ſy eenen goeden *Vader onſen* hebben geleſen.

Ah! gy gedraeyde Poppen, en beeld u doch niet in, dat gy lange ſult leven om de eer-rumpelen van uwen lof-weerdigen ouderdom te ſien, om die als dan met een paer loot pommade op te vullen, het mag weſen wie het begeert, al-hoe-wel hy noch ſoo ſchoon, ſoo glat, ſoo wit, ſoo poeſelachtig, ſoo wel beſneden, ſoo wel geſtreken, ſoo wel geverſt, ſoo wel bekrult, gehult, ende beplaeſtert was, ô ydele ſaeken, de hope is gelegen in deſe woorden:

Schoon en aengenaem gelaet,
Selden komt tot ouden ſtaet.

Ik kan ieder ſonder gekken
Dapper, door de Hekel trekken.

Quis eſt Homo qui... non videbit mortem. Wie is den Man die niet de Dood ſien ſal. *Pſalm.* 88. ℣. 49.

Lieve vrinden ende lieden,
Wat gy ſiet aen't Vlas geſchieden,
Geſchiet'er ook aen u, ſchoon gy het niet en ſiet,
t'Exempel u de Dood met goede reden biet,
Siet ſy ſtelt u hier voor oogen
Hoe gy word van hier getogen
Door d'Hekel van den tyd, die ſnelder als den wind
Verloopt en weg verſchuyft, waer med' gy word verſlind:
Daer door word gy ſnel getrokken,
Soo dat uwe grove vlokken
In hem blyven verwaert en dienen tot een niet,
Gelyk als aen het Vlas noch daegelykx geſchied.

DE dorre hekelersse de Dood weet met haere manufacture ende hekel-spel-werk soo dapperlyk om te springen als den aldergauwsten à la mode kleermaeker met syne schere, en als den alderbesten Vlas-pluyser die daer te vinden is. Sy weet met de lieden om te gaen arger als de argste Vlasklappeyen die oyt gevonden, ofte Vlas al snaterende gehekelt hebben.

Het edel schepsel Godts het Vlas moet seer veel verdraegen eer het selve tot Lynwaert geraekt, en eer het op eenen Autaer ofte Tafel te gebruykens weerdig is. Soo haest als het selve uyt de aerde ten voorschyn komt, soo is 't aen alle vorst en hitte, regen en wind, sneeuw en hagel onderworpen, moetende, eer men het selve met wortels en alles uyt de aerde rukt, veel verdraegen; dit gedaen zynde word het selve in bundels gebonden ende den kop af-genepen, de reste word in't water gesmeten ende met groote steenen ondersonken ende beswaert; genoeg in het water hebbende gerot, word het selve weder daer uyt getrokken ende in de Sonne gebraeden ende gedroogt, ende ook wel in de Ovens gebakken, ende iammerlyk geklopt ende geslaegen, gebraekt ende gebroken tusschen de nypen, voorders door de hekel getrokken ende tot kleyne hairkens gescheurt, dit gedaen zynde, word het gedraeyt, gepluyst, gesponnen, beseevert, gehaspelt, gesoden in de looge, gestreken van de wevers, gespoelt, gewonden, geslaegen, gesneden, gerekt, gevochtigt, gemeten, gewit, geblykt, begoten, gedroogt, gestyft, beverst, beplekt, genaeyt, gedraegen, besweet, weder gewasschen, gesoden ende

gedroogt ſoo lange als'er eenen draed goet aen is.

Doch daer en is niet gelukkiger als het Vlas, alhoe-wel het alſoo kwaelyk gehandelt word, ende onder alle klapachtige Vodde-wyven, het is dan goet ofte kwaed, geſocht, gekocht, beſien ende verkocht word, ende de andere dingen die ons Godt ende de nature laet waſſchen, hoe wel ſy veel koſtelyker zyn, als payn, zeyde, damaſt, ſcharlaken, en kemels-hair, is veel minder in deugden weerdig, om dat deſe als ſy eens verſleten zyn niet meer dienen als op den meſt-hoop te werpen, maer het Vlas, dat eerſt garen, daer naer Lynwaert is, word doch ten leſten als het lang genoeg gedient heeft Pampier. Voor eerſt word het noch eens gepluyſt, geſneden, gekapt, gewaeyt, gerot, geroert, geſtamt, gedroogt, ende geperſt: eyndelyk als het ſoo ſeer beminde Vlas veel genoeg heeft moeten lyden, ſoo word het ten leſten doch veracht, ende het en dient maer tot veel booſe, valſche, en ſchaedelyke brieven, geſchriften ende boeken, tot het boter en kaes verkoopen, ende wat meer is, om het naer portugael te ſenden.

Doch buyten dat heeft het ook groot geluk, om dat door het ſelve middel gegeven word om het woord Godts ende veel andere ſchoone wetenſchappen aen de heele wereld uyt te ryken, ende me-deelig te maeken. Ia het komt in handen van Keyſers, Koningen, geeſtelyke ende wereldlyke Princen, by hoog-geleerde ende wyd-beroemde mannen: word ook dikwils van galante perſoonen in den boeſem gedraegen, geſtreeld, gekuſt ende meer geſchat als goude peerlen ende edele geſteentens.

Als nu de achtbaerheyd van het Vlas noch ſoo

hoog is geklommen, ſoo daeld het wederom naer het gene waer het ſynen oorſpronk heeft genomen, naer de aerde, het duert ende het word bewaert ſoo vele eeuwen dat het ten leſten van ouderdom moet verrotten, bewemelen ende tot ſtof ende aſſche veranderen, het welk het eynde is van het heele liedeken dat wy geſtaedig ſingen.

Als men nu tuſſchen den menſch ende het Vlas een onderſcheyd wilde maeken, ſoo ſoude men ſeker geen konnen vinden, maer wel eene groote vergelykeniſſe. Den menſch word geboren, geplaegt, geleert, geſlaegen, verdrukt, genat, gedroogt, gebeſicht, ſoo wel als het pampier, tot goet ende kwaed, hy word bemint, geſtreelt, gekuſt, ende hoog geſchat, ſoo lange tot dat hy van ouderdom vergaet ende in de aerde verandert waer uyt hy is geſproten ende voorts-gekomen, ſoo dat wy ons houden moeten aen het gene dat ons de Dood voor oogen ſtelt, te weten:

Ik kan ieder ſonder gekken,
Dapper door de Hekel trekken.

Het Sot besluyt
Dat lach ik uyt.

In omnes homines mors pertransiit. De Dood is in alle menschen voorts door gegaen. *Rom.* 5. ℣. 12.

Sotte koppen, dwaese lieden,
Peyst eens wat'er sal geschieden,
Als de Dood op haer tonneel
Spelen sal het leste deel.
Niet een Treur-spel oft Tragedie,
Maer een ander fraey Comedie,
Alwaer gy met groot gedult
Alle rollen spelen sult.
Arlequin, Policionello,
Scaramouch' en ook Brigello,
Pantalon, Boer ende Pierryn,
Doctoor, Jouffrouw Colombyn,

Eyndelyk al wat 't Theater
Heeft verdacht met ſotten ſnater
Sult gy ſpelen ſeer gewis,
Als de Dood maer met u is.
Gy ſult ſelver muſiceren,
Als u keel ſal altereren
En de maet met ſnakken ſlaen
Tot het ſpel ſal zyn gedaen.
Dan ſult gy ook ſonder ſpotten
Al de voorgenoemde ſotten
In hun weſen volgen in
Tot het eynde van't begin.
Gy ſult uwe handen vringen,
Gy ſult ſchreeuwen, gy ſult ſpringen,
Gy ſult alle ſottigheyd
Doen alleen in deſen tyd.

ACh hoe lacht men als men eene Comedie ſiet, maer hoe weent men ook als de Dood haere rollen doet ſpelen van eenen menſch alleen! den ſinryken Comediant *Moliere* heeft vele lieden doen lacchen, hy compoſeerde de Comedien wel alleen, maer hy en konde niet alleen ſpelen, doch als hy den leſten Act van ſyn leven ſpeelde, ſoo ſpeelde hy alleen alle de rollen ende actien die hy uyt-gevonden heeft, waer door hy ſoo veel weenens veroorſaekt als hy placht te doen lacchen. Het is ſeker dat hy al ſpelende ieder een de waerheyd onder den neuſe vreef, doch met al-te-mael dat, hoe is't met hem gegaen? Al ſpelende op het Theater wierd hy ſiek, viel al ſpelende neder, ende ſpeelde al ſpelende den leſten Act alleen, te weten; hy ſtierf. Ende dien Man die door de heele wereld beroemt was ter oor-

ſaeke van ſyne compoſitien ende Theater uyt-werkſels, wilde men hem noch op de geweyde aerde niet begraven, ſoo dat men wel ſeggen mag

Alle de Comedianten
Doen hun ſotte grillen ſien,
Meynende by al de lien
Hunnen roem in't hert te planten,
Maer eylaes ſy ſyn bedrogen,
Want hun ſotte ydelheyd
Dient tot inder eeuwigheyd
Niet als blindheyd voor de oogen.

De Narren willen doch immers ende altyd wat nieuws hebben, ende die immers wat beſonders hebben willen zyn narren. Soo alle narren narre-kleeders draegen moeſten, ſoo ſouden vele nieuwe modens moeten achter blyven, ende de bellemaekers ſouden meer te doen hebben als wel de ſweet-ſtoofſtinkende à la mode Kleermaekers. Maer wat ſal men ſeggen? Ieder ſot pryſt zyn marrot, ik voor my, ieder blyft eenen narr' voor ſich ſelver, *den ſot behaegt ſyn doen ende laeten ſeer wel*, ſegt *Salomon* in ſyne Parabelen 12. Cap. ℣. 15.

De oude Heydenſche logen-tael-meeſters, die van de geheymeniſſen der natuere hebben geſproken ende geſchreven, hebben ſeker ſeer ſotachtig gelooft, dat als men ſyne oogen met Vleer-muyſenbloed beſtreek, men als dan des ſnachts de Duyvels ende de Toovererſſen in de locht ſoude ſien vliegen. Als men een alſulke oog ſalve konde hebben om de oogen te ſtryken om alle ſotten te konnen ſien ende te erkennen, ſoo geloof ik, naer dat ik my ſelver in

den ſpiegel der eygen kenniſſe ſeer wel ſoude geſpiegelt hebben, op dat ik miſſchien my ſelver niet en ontdekke, ſoo ſoude ik ſeker voor een kleyn dooskken geerne eenen patacon geven; want hoe veel verdriet en ſoude men daer mede niet voorkomen, als men de ſotten en de narren van deſe wyſen koſte daer mede onderſchyden? Ah met narren die men ſeer vele is vindende kan den alderwyſten, geduldigſten ende ſachtmoedigſten noyt niet te recht komen, ende daerom ſeyd ook den wyſen *Salomon* in ſyne ſpreuken aen het 17. Cap. ℣. 22. *Alwaer't dat gy eenen ſot ſtiet in den mortier gelyk als vochtige gerſte met eenen ſtamper daer op ſtootende, ſoo en ſal ſyn ſotheyd van hem niet gaen.* Soo weynig als eenen Moor hem kan wit waſſchen, alwaer't dat hy daer thien pond Spaenſche Seepe aen ſtreek, ſoo kan men ook eenen ſot in geenen beteren ſtaet brengen. Eenen Doctoor ſet even-wel een groote D. by ſynen naeme, maer dat een ieder ſot een groote S. voor ofte naer ſynen naeme ſtelde, ſoo ſouden de Lettergieters veel duyſend S. meer moeten maeken.

Maer ah! hoe vele ende veelderlye groote, kleyne ende middelmaetige narren en vind men niet in de heele wereld! *Ne detur vacuum*, ende in ieder Stad, ja in ieder ſtraete, en ach ermen in een huys alleen.

In menig huys-geſin de ſottigheyd beſit den Vader, ſy beſit ook de Moeder, ſy beſit den Soon en ſy beſit ook de Dochter, maer dat gink noch al redelyk; maer als het heet, den Vader een nar, de Moeder eene narrinne, den Soon een nar, de Dochter eene narrinne, ende gelykerwys dat ſoorte altyd ſoorte ſoekt, den knecht een nar, den iongen

een nar, het meyssen eene narrinne, &c. &c. Soo is het een recht narren hospitael, ende hunne naerkomelingen behouden altyd den naeme van *Narraverunt patres*, *& nos narravimus omnes.*

Daer door komen soo vele avantuerlyke singularissen voorts als sanden aen de zee, men vind alderlye narren en sotten: kleeder-sotten, peruk-sotten, dans-sotten, eet en drink-sotten, gier-sotten, honds-sotten, compagnie-sotten, speel-sotten, tydings-sotten, hoere-sotten, geld-sotten, vecht-sotten, opera-sotten, musiek-sotten, verliefde-sotten, geleerde-sotten, theater-sotten, baert-sotten, bril-sotten, peerde-sotten, vogel-sotten, pennink-sotten, schilderye-sotten, bloem-sotten, stok-sotten, ende soo voorts, *sine fine*, sonder eynde.

Maer wat houd de Dood van soo veel koten vol sotten? Al even soo veel als sy is houdende van heele koetsen vol wyse, hoog-verstandige, hooggeleerde ende hoog-geëerde Doctoren, *de sotten en de wyse sullen te saemen vergaen*, segt *David* in synen 48. Psalm ℣. 11. Dit is daerom niet te beter, soude wel eenen hoog-geleerden seggen, die de groote D. soo wel als de groote S. aen synen naem moet schryven, willende tegen de Dood opkomen met dese woorden: Ik hebbe my bykans sot gestudeert, gepractiseert, gedoceert, geplatoniseert, gearistoteliseert, ende soo veel pampier bedorven, dat men alle kaes en boter-kramers in Duytsland met myne concepten, responsis, suppliken, repliken, dup-en-tripliken, recepten ende conciliis medicis, ia wonderweerdige postillen en logen oft lyk-predicatien, voor vele iaeren soude konnen gerieven, ende nu sal ik

van de Dood niet beter geëert worden als eenen *Jan Sot* ofte eenen *Esopus Posteri* ? Ah ! gy armen sot, hoe wonderlyk gy u tot het sterven schikt, hoe meerder vervalt gy in het sotten register.

Want de Dood en heeft niet gestudeert, maer sy is eene rechte boek-vyandinne, sy en acht geenen *Policionello*, geenen *Arlequin*, ofte Tonneel-speelder, Dans-meester, Doctoor ofte sot, *in omnes mors pertransiit*, ende al oft de groote sotten, als *Moliere*, *Passerat*, *Guerardi*, die alreede veel sotten gemaekt hebben, met de grootste Hof-sotten, die doch wys moeten zyn om den sot wel te konnen maeken, sich by haer kwaemen recommanderen, soo souden sy moeten hooren dese woorden :

Het Sot besluyt
Dat lach ik uyt.

Des nachts kom ik als eenen dief,
Het mag u wesen leet oft lief.

Sicut fur in nocte. Als eenen dief in den nacht.
1. *Thessal.* 5. Cap. ℣. 2.

Als een ieder-een moet rusten,
Krygt men dikwils viese lusten
Om te loopen over straet,
Dat niet baert als lauter kwaed,
Men soekt middels tot veel kwaelen,
Die men daer naer menig-maelen
Moet beklaegen al te laet,
Tot Godts en der menschen smaet;
Menig boef en boeren iongen
Loopt des nachts met kromme sprongen
Door de straeten hier of daer,
Om te soeken vrysters waer,

Maer hy vind somtyds een keirel
Die hem net gelyk een peirel
Wakkerlyk te keere gaet,
Dat hy haest syn grillen laet.
Menigen die soekt te tuysschen,
Of in sattigheyd te ruysschen,
Of terwyl het donker is
Niet te doen als ergernis,
Aen hem selfs of wel een ander,
Die daer door haest aen malkander
Raeken, en in gramschap groot
Smaeken sy de bitter dood.
Onversiens komt sy gekropen
En als dieven ingeslopen,
Waer den soo verliefden kwant
Caresseert met syne dant:
Ook waer kaert en dobbel steenen
Swieren, en daer men met eenen
In het duyster vloekt en sweert
Als de schyven syn verteert.
Sy komt ook waer satterikken
Sich met suypen half verstikken
En daer liggen heel versmacht
Van den drank ter middernacht:
Soo komt dikwils Jouffrouw Droogen
In het donker sonder oogen,
Paktse alsoo by de stroot,
Ende druktse aenstons dood.

ALs men somtyds slaept, ronkt, ende snorkt gelyk als *Jonas* onder het Schip, die misschien in eenen verwerden droom lag, soo klimt somtyds eenen ongenooden nacht-vogel ter venste-

ren in, ende neemt weg wat hy is vindende. De Dood doet van gelyken, maer noch wat grover; want ſy valt geheel ter venſteren in, gelyk den Boer in de noten, ende doet gelyk den Propheet *Jeremias* klaegt aen ſyn 9. Cap. ℣. 21. *De Dood is op-geklommen in onſe venſteren, ſy is gegaen in onſe huyſen om te vernielen de kleyne kinderen.*

Het ſoude wel geenen kleynen ſchrik zyn, dat s'nachts eenen dief door onverſichtigheyd in eene kamer viel, ende alſoo eenig getier maekte, waer van de lieden uyt den ſlaep ſouden ſchieten. Wie is daer? Soude men dan roepen, knecht, meyſen, ſtaet op, ſlaet licht, ende laet eens ſien wie daer is. Maer als den dief daetelyk den eenen voor ende den anderen naer aentaſt, ende begint te worgen, te ſteken endè te dooden; ô wat eenen ſchrik ende wat een onſtelteniſſe en is'er dan niet: wat ſchudden ende beven, ende wat geſchreeuw en gebeurt daèr dan niet? Want hoe weyniger dat men ſulks voorſien heeft, hoe meerder alteratie kan ſulks ook veroorſaeken. Soo gaet het ook als de Dood het zey by dag ofte nacht by ons menſchen in-ſluypt op het onverſins, ende den deſen ofte den anderen overrompelt, ſoo is'er eenen ſchrik, eene vreeſe, eenen angſt, ende een gekerm, ſoo wel by den dien die dit aengaet, als by die, die ſulks aenſchouwen, ende over ſoo eenen onverwachten ende ſubieten Doods-val ſich niet genoeg konnen verwonderen ende beklaegen. Van gelyken als eene luſtige Compagnie by malkanderen ſit, eet, drinkt, lacht, praet, carreſſeert, ende ſoo voorts, ende dat de Dood eenen van hun-lieden, op het onverſiens by

den kop grypt, dat hy begint bleek ende blauw te worden, de oogen te drayen, den mond te trekken ende te ſnakken, ô! wat vreeſe, angſt, ende nood en ontſtaet'er als dan niet in de ſoo verblyde Compagnie, hoe haeſt en is alle vreugde niet verſtroyt ende geſchyden met volle couragie *ſcilicet!* daerom moet men dit alles wel bedenken ende voorkomen, wat voor een Contract dat wy met de Dood hebben gemaekt, te weten: geen, want ſy komt als het haer gelegen valt, ende niet als het ons gelegen is, ofte als het ons luſt, ſoo ſullen wy, als ons ſulks voor valt, ſoo haeſt niet verſchrikken, beſonderlyk als wy waekſaem zyn ende ons alle tot het ſterven bereyden, op dat als wanneer de Dood komt, ſy mag dan komen by dag ofte by nachte, vroeg ofte laet, wy haer als eenen Bode van Godt geſonden mogen vrindelyk ontfangen, die ons tot de ſalige eeuwigheyd lyden wilt; ſeggende: komt lieve Dood ende drukt my toe myne oogen, gewenſchte Bodinne komt ende voert my tot de ruſte, ik wete dat ik ſal gelukkig zyn als ik door u uyt deſe duyſtere wereld gebrocht ſal worden tot de eeuwige klaerheyd. Ik danke u ſeer, ſal dan de licht gebeende Bodinne ſeggen ende ſnellelyk met u voorts-trekken. Het blyft daer by dat ſy komt als eenen dief ende ſy ſluypt ook weg als eenen dief, gelyk als de katte uyt het duyven-kot, ſeggende:

Des nachts kom ik als eenen dief,
Het mag u weſen leet oft lief.

Schoon ik berooft ben van't gesicht,
Soo vind' ik doch myn Graf-sted' licht.

Cæcus sedebat juxta viam mendicans. Den blinden sat by den weg biddende om eene Aelmoesse.
Marc. Cap. 10. ℣. 46.

Ik die berooft ben van't gesicht,
En sien noch duysterheyd noch licht:
Moet even wel gaen soeken
De Dood in alle hoeken,
Sy is verblind gelyk ik ben,
En sonder sien ik haer wel ken,
Mits sy my moet gelyden
Naer d'aerde sonder beyden:
Ik gaen al soetjens naer het graf,
Waer alle menschen daelen af,
Die met hun siende oogen
Veel meerder zyn bedrogen.

ALs den eenen blinden den anderen leyden moet, ſullen ſy dan niet lichtelyk alle twee konnen in de gracht vallen? Alſoo voert de Dood ſoo wel de ſcherp-ſiende als de ſtok-blinde naer den put ſonder Lanteren ofte brillen, al oft ſy ſchoon de oogen verloren heeft.

Niet-te-min de blinden hebben in veele ſtukken een groot voordeel ten op-ſichte van alle ſiende perſoonen, ſoo in het leven als in het ſterven. In het leven moet hy niet ſorgen dat hy iet ſien moet, waer aen hy hem ſoude verargeren, te weten de lichtveerdigheyd, de op-geblaeſentheyd, de hooveerdigheyd ende duyſend andere ydelheden der wereld. Hy en behoeft niet te ſorgen dat hem de Sonne oft het licht verblinde. Hy kan de onkoſten der brillen ſpaeren, de welke beſonderlyk in Spagnien ſeer veel moeten koſten. Selden iſſer een ongeluk oft daer is altyd een geluk by. Want de brillen zyn doch maer overlaſtig beſonderlyk daer menſe draegt om ſtaet te maeken, die men lichtelyk kan miſſen. De geleerde lieden in Spagnien draegen groote brillen op den neuſe om te ſeggen dat ſy by naer blind geſtudeert zyn, ia gaen daer mede dikwils over de ſtraete om aen een ieder te doen ſien dat ſy geleerde mannen zyn. Alſoo dan twee Advocaeten moeſten voor den Rechter eene ſaeke bepleyten, den eenen die maer een ooge en hadde ſeyde tegen den anderen, dat hy alle het onnoodige achter-gelaeten hadde, mits het tot geene ſaeke en konde dienen: waer op den anderen Advocaet daetelyk antwoorde ende ſeyde, dat het vals was, terwyl hy eenen bril op den neuſe hadde, met twee gelaeſen, ende dat hy maer een ooge en hadde,

hadde, daer by voegende: ſoo gy alle het onnoodige had achter-gelaeten, ſoo ſoud gy ook het eene gelas uyt uwen brille gelaeten hebben, het gene u doch niet en kan dienen, maer den ſchelen Advocaet antwoorde hem daetelyk; *Superflua non eſt nocent*, het is beter te veel als te weynig.

Doch hebben de blinden in het ſterven dit voordeel, dat hun de oogen niet voor eerſt en worden gebroken, terwyl ſy alreede gebroken ende bedorven zyn, voornaementlyk als ſy hun uyt-geſteken ofte uyt-geſchoten zyn. Niet-te-min blyft het daer by: eenen blinden man is eenen armen mede-leydenden man: *Wat blydſchap ſal ik hebben*, *die geſtaedig ſitte in de duyſterniſſen*, *ende het licht des Hemels niet en ſien?* Vroeg ende klaegde, niet te vergeefs den blinden *Tobias* aen den Engel *Raphaël*, blykende in ſyn 5. Cap. ℣. 12. Beſonderlyk blind-geborene zyn ſeer ongelukkig, die t'ſedert hun leven noch Sonne, noch Maene, noch Sterren, noch Locht, noch Bloemen, noch Menſchen, noch Beeſten, noch Vogels ende Viſſchen, beneffens andere ſchoone geſicht-behaegende ſchepſels Godts, noyt en hebben geſien ofte en ſullen betrachten.

Maer Godt heeft alſulke ellendige menſchen beſondere wondere gaeven des verſtands ende andere ſinnen mede-gedeyld: tot exempel, dat in Engeland eenen ſtok-blinden man, alleen door het voelen van ſynen eerſten vinger de couleuren van verſcheydelyke Zeyde-ſtoffen heeft konnen aenwyſen. Alſoo is in eene groote Stad over eenige iaeren eenen ſtokblinden Bedelaer ſoo beroemt geweeſt, dat hy de gankbaere munten, beſonderlyk de Keyſers-pennin-

gen (het gene het alder-kleynste geld is in Duytsland) wist te onderschyden, en konde ook door syne memorie de alder-moyelykste rekeningen sluyten ende voltrekken. Daer is noch eenen anderen iongen mensch seer wel bekent, blind zynde, den welken de kaerte op de snede wist te teekenen, dat hy met syne siende Cameraeden menigen halven nacht al spelende heeft door-gebracht, ende seer selden naer huys gink sonder gewin. Van blinde Doctoren, Predikanten, Organisten, Hoboy-speelders, Violisten is het onnoodig veel te beschryven, terwyl alsulke seer vele overal gevonden worden. Wat de eerste raekt, is besonderlyk bemerkens weerdig, dat in eene seer beroemde Stad in Duytsland, ontrent dertig iaeren geleden eenen iongen blinden mensch geleeft heeft, den welken niet alleen publieke Sermoonen, Oratien ende Tonneel-spelen, die eens gehoort hebbende wist naer te seggen; maer ook de opheffinge ende maniere der stemme, soo wel koste naer apen volgens alle gelegentheyd der effecten ende materien, dat een ieder die hem niet en sag, vastelyk geloofde dat het den Predikant ofte den Orateur selver personelyk was die daer prekte.

In eene groote Hollandsche Stad was eenen blinden Doctoor in de Medecynen soo ervaeren, dat hy van een ieder voor den treffelykften gehouden wierd, hy schreef syne ordonnantien sonder sien, ende wist soo wel syne teekens te stellen, dat daer noyt iet aen en onbrak. Hy gink ook alleen door alle straeten waer hy geroepen wierd, ende wist soo daenig de huysen te vinden dat hy selden faelde. Eens gink den selven naer een huys waer hy geroepen was,

ende gaende volgens ſyne gewoonte alleen door de Stad, ſoo kwam daer een Veulen ſonder yſers op hem toe-geloopen, ende als het Veulen den man ſag, bleef het ſtok ſtille ſtaen ſonder ſich te beroeren, den Doctoor gelyk hy iemant voor hem voelende ſtaen, dede ſynen hoed af, ſeggende, *Mynheer vergeeft het my want ik ben blind, dus belieft een weynig uyt mynen weg te gaen*, het gene ook datelyk geſchiede.

Lieſſten Godt geeft gy ſoo veel wonderlyke gaeven aen de blinden, waer voor wy u verplicht zyn te loven ende te danken, hoe veel te meer ende hoe veel te grooter gaeven en geeft gy dan de ſiende niet, waer onder vele gevonden worden, dat het veel beter waer dat ſy ſtok-blind waeren, als dat ſy met ſiende oogen alſulke ſchoone gaeven onverantwoordelyk misbruyken ende verachten? Ah hoe vele ſiende blinde en vind men in de wereld doch niet de welke ſich van den booſen vyand aen den dool-hof van veel vuldige ſchaede ende laſter, van d'een ziels perykel in het ander laeten rond voeren, die ook ſeer dikwils uyt-ſchuyven ende vallen, tot dat ſy ten leſten door de tydelyke Dood aen de eeuwige Dood gelevert worden, ende in het dal der eeuwige verdoemeniſſe, in den poel die met ſolfer ende pek is vlammende geſtort worden. Ah Heere opent doch de oogen van blinde ende ſiende, op dat ſy voorſichtiger bewandelen de wegen des levens, ende dat ſy niet op het onvoorſiens ende onbereyd van de Dood naer het graf gevoert worden, ende naer dat noch dieper vallen, want eenen werelyken ende geeſtelyken blinden moet bekennen dat

Hy die berooft is van't geſicht,
Doch vinden kan ſyn Graf-ſted' licht,

52

Ik ben geſwind,
Al ben ik blind.

Repentinus eis ſuperveniet interitus. Ende ſy ſullen het niet ontvlieden. 1. *Theſ.* 5. ℣. 3.

Wat is ſnelder als den wind,
Die door vele vlakke lochten
Haeſtig doen kan groote tochten?
Doch word hy ten leſt verſlind.
Wat is ſnelder als den bal,
Die uyt een geſchut gedreven
Door den ſlag doet huyſen beven?
Doch ſeer haeſtig komt tot val.
Wat is ſnelder als een ſchip
Voorts gedreven van de winden,
Dat ten leſten doch kan vinden
Tot ſyn ondergank een klip?
Wat is ſnelder in de locht
Als den Valk is in het vliegen?

Doch ſoo kan hem wel bedriegen
Eenen kwaeden Rygers tocht.
Wat is ſnelder als den Hert,
Oft den haeſe in het loopen?
Doch ſoo moeten ſy bekoopen
't Leven door de Doode ſmert.
Wat is ſnelder als den menſch
Als wel zyn ſyne gepeyſen,
Die hem door de ſinnen reyſen?
Doch faelt hy in ſynen wenſch.
Maer van al die ſnelligheyd
Is noch ſnelder t'menſchen leven,
Dat word van de Dood gedreven
Door den ſnel loopenden Tyd.
Noch knoopt alles wel daer by
Dat van't ſnelſte is te peyſen,
Soo ſal doch de Dood u wyſen,
Dat niet ſnelder is als ſy.

DE ſnelheyd en is geene Tooverkonſt, de ſnelloopende dieren als Herten, Peerden, Haeſen, Honden en ſoo voorts, beſtaende in het heel Poſt-loopende Ambacht, ſy mogen dan op twee oft vier Mercurius voeten loopen ofte niet, begaen de grootſte tooveryen terwyl ſy met hunne hexen ofte pooten ſulke wonderheden doen, die hun den beſten hexen-meeſter naturelykerwys noyt niet naer en kan doen, ende doch en is ſulke konſte geene toover-konſte, hoe wel ſy dikwils van Koningen en de Princen in het beginſel voor eene ongelooffelyke ſaeke is aenſien geweeſt: dat konnen ſedert eenige iaeren ſoo wel *Illuſtre* als andere perſoonen getuygen, als ook de waerheyd ſchryvers in de

nouvellen, Oorlogs-couriers ende snelle postillons hoe dat soo menig vosken selver de dood in den hals gegallopeert heeft, de die en konnen sulkx niet genoeg amplifieren, illustreren en admireren. Laet loopen, segt den Hollander, want sy sullen doch de Dood niet ontloopen. Haer Post-peerd word gerecommandeert in de Openbaeringe *Joannes* aen het 6. Cap ℣. 8. luydende aldus: *Ende siet een vael Peerd, ende die daer op sat, wiens naeme was de Dood; ende de Helle volgde haer, ende haer is macht gegeven over de vier deelen der aerde dood te slaen met den swaerde.*

Godt bewaert ons doch van den alder-lesten Post-volger; duysend-mael beter is het te voet te gaen als wel soodaenig geposteert te zyn; doch ondertusschen reyd sy de aldersnelste postloopers ter aerde, den eenen brekt syn been, den anderen synen arm, den derden verstikt in het bloet, den vierden reyd hem soodaenig dat hem by naer de dermen voor de voeten vallen, ende veel andere breken geheel den Hals. Alle de beste Rey-meesters, *parforce*-iaegers, ende waeg-halsen, die de traege slekken te voren loopen, word altyd lustig, voor den eenen soo wel als voor den anderen van de Dood op den post-horen geblaesen, voor aen loopende ende hun den weg naer de andere wereld wysende.

Oft sulkx nu op den smallen ofte op den breeden Post-weg naer de eeuwigheyd te loopen beschikt is, daer laet sy haeren Generael Post-meester den Heere over levende ende doode voor sorgen, buyten wiens order sy niet en derft gaen. In hoe veel uren ofte iaeren menigen syne levens reyse verkort, daer aen

is haer geenſins gelegen. *Met menigen gaet ſy ſeer baeſtig uyt de wereld*, ſegt het Boek der Wysheyd aen het 4. Cap. Menigen voert ſy over ſtok en ſteen door het duyſter dal der Dooden, door vele boſſchen ende Kruys-wegen, ende brengtſe eer ſy ſich voorſien in hunne Vaders Stad daer ſy af-treden, *ende volkomentlyk komen ruſten van hunnen veelvoudigen arbeyd.* Apoc. 14. ℣. 13.

Op dit ſnel Poſt-peerd is ook gereden *Job*: daerom bekent hy in ſyn 9. Cap. ℣. 25. *Dies mei velociores fuërint Curſor. Myne dagen zyn ſnelder als eenen looper geweeſt.* Ende noch ſnelder, maer veel ongelukkiger heeft gereden *Abſolon* den ſchoonen *Davids* Soon, want naer dat hy ſynen eygen Vader naer de Kroon, den Schepter ende het leven heeft geſtaen, om hem daer van te berooven, ſoo hy gekoſt hadde, moeſte hy in het volle poſt--iaegen met ſyne ſchoone blonte hairen aen eenen Eyken-boom den poſtweg ſyns booſen en korten levens loop ellendelyk volenden door het droevig Tournoy-ſpel van dry lancie ſteken, ende doen hiet het *vervloekt is hy van Godt die aen het hout hangt.* Deut. 21. ℣. 23.

O ongelukkigen Poſt-ruyter! den Heyligen ende lieven Vader *Auguſtinus* ſchryft ſeer uyt-drukkelyk: *Vita præſens eſt curſus ad mortem*: Dit tegenwoordig leven is niet anders als eenen loop oft poſt-weg naer de Dood. De iaeren der menſchen worden gemeynelyk in ſeven iaeren gedeelt, ſchryft eenen geleerden Predikant, het eerſte is de onmondige kindsheyd, ſegt hy, tot in het achſte iaer, het tweede is den kinderlyken ouderdom tot in het vyfthiende iaer; het derde is de waſſende ieugt tot in het

twee-en-twintigste iaer, het vierde is het bloeyende leven tot in het dertigste iaer, het vyfde is de manheyd tot in het vyftigste iaer, het sesde den grysen ouderdom tot in het seventigste iaer, ende het sevenste den hoogen ouderdom tot de Dood toe, alsoo staet den Post-iaeger stil aen eenen ouderdom, om een ander leven hier naermaels te beginnen.

Mors infantriæ est puerita, seyd *Seneca*, *mors pueritiæ est adolescentia*, *mors adolescentiæ est juventus*, *mors juventutis est virilitas*, *mors virilitatis est senectus*, *mors senectutis est decrepita ætas*, *mors decrepitæ ætatis est ipsa mors.* Dat is te seggen: de Dood der onmondigheyd is de kindsheyd, de Dood der Kindsheyd is den wasdom, de Dood des wasdoms is de bloeyende ieugt, de Dood der bloeynde ieugt is de manheyd, de Dood der manheyd is den grysen ouderdom, de Dood des grysen ouderdoms is den hoogen ouderdom, en de Dood des hoogen ouderdom is de Dood selver, ende het vertrek uyt dit leven.

Als het waer is wat *Hugo Victorinus* schryft, *Ipsa caro est jumentum animæ*; ons vleesch is het Peert waer op de ziele te Post ryd: soo staet de ziele, als wy sterven als dan af, ende het Peerd gaet tot syne ruste.

Het eynde goet, is alles goet, ende het eynde kwaed, is alles kwaed: wee den dien die op het leste met het Peerd is vallende, want den Ruyter ende het Peerd dat is als dan verlooren, heetende: *Repentinus eis superveniet interitus.*

Ik ben geswind,
Al ben ik blind.

Menſch al zyt gy noch ſoo wel,
Gy en zyt maer bobbel-ſpel.

Homo vanitati ſimilis factus eſt.... Den menſch is geworden aen de ydelheyd gelyk. *Pſalm.* 143. ℣. 4.

Wel gy lieven kleynen iongen,
Wat voor ſcheef en kromme ſprongen
Geeft gy aen wat vochtigheyd,
Dat gy van u pypken ſmeyt?
Want ik ſien t'en is maer water
Ende ſeep, dat door't geplater
En't geblaes word eenen bol
Groot in ſchyn en daer by hol.
Het is waer, veel ſchoone verven
Siet men door ſyn klaerheyd ſwerven
Maer eylaes, myn ſoete kind,
Hy vergaet door luttel wind.
Doch den ſoetaert ſchynt te ſpreken,
Dat daer by word vergeleken

Alle werelds ydelheyd,
Die niet duert als korten tyd:
Soo, wyst hy tot alle menschen:
Moet gy weg gaen en verslenschen;
Want het leven dat bestaet
In een bobbel die vergaet.

DEn mensch is geworden gelyk aen de ydelheyd, *syne dagen vergaen als een schaduwe*, segt den Koninklyken Propheet *David* in synen Psalm hier boven benoemt, ende in synen 38. schildert hy die noch slechter, seggende in het 6. ℣. *Gy hebt myne dagen in maete gestelt, ende myn leven is als niet voor u: maer nochtans allen levenden mensch is al te mael ydelheyd by u.*

Alsoo is ook eenen grooten Konink, als *David* geweest is, die soo vele Koningen overwonnen ende soo vele gevechten tegen syne vyanden heeft uytgestaen, ende die soo vele schatten vergaedert heeft, volgens syne eygene woorden, niet anders als ydelheyd. Soo is dan ook de roemweerdige Kroon ende Throon, het Purper ende Scepter, de Heerelykheyd en Pracht, de Wysheyd ende Schoonheyd, de kracht ende hoogheyd van den Konink *Salomon* anders niet geweest als suyvere ydelheyd? Ia sekerlyk is het alsoo: is eene Lelie, Tuliplant ende Roose niet een ydel ende vergankelyk wesen? Hoe haest worden sy verslenscht, ende hoe haest en siet men hunne plaetse daer sy gestaen hebben niet meer? *Aenmerkt de Lelie des Velds, hoe sy wassen*, segt Christus onsen Saligmaeker, by *Mattheus* aen't 6. Cap. ℣. 28. ende in den volgende segt hy noch, *Ik segge u dat* Salomon

in alle ſyne glorie niet gekleed geweeſt is als eene van deſe Lelien. Is dan *Salomon* in alle ſyne glorie noch ydelder geweeſt als eene Veld-bloeme, hoe veel ydelder en ſullen wy dan niet zyn tegen *Salomon* te vergelyken, die maer arme ende ellendige zyn, ſonder het minſte te beſitten, dat hy beſeten heeft? Die van ſyne wysheyd, glorie, ſchoonheyd, macht, ende rykdommen by naer niet en hebben, ende beelden ons doch ſomtyds, ik en weet niet wat in, wat voor groote dieren wy in de wereld willen zyn.

Daer blaeſt ſich menigen hans op als eene bobbel ofte water-blaeſe: de Beeldſchetſers hebben ſeer wel uyt-gevonden door alſulke bobbel de ydelheyd te vergelyken, die ſoo haeſt als de ſelve gemaekt is weder vergaet. Ende men ſiet ook dagelyks dat de kinders ſulks plegen met ſeep-water door een ſtroyken blaeſende in de locht te werpen, ende die ſulks niet gewoon is te ſien ſouden meynen dat hy ſyn leven niet weerdiger ende ſchoonder, çierlyker, ende ſubtielder geſien en heeft, gelykende aen een Kriſtael en met vele verven geçierden bol; maer *dum ſplendet, frangitur*, terwyl hy in den ſchoonſten glans daer henen vliegt, ſtraks is hy ook geberſten en geſprongen.

Wat voor een edeler Schepſel Godts is'er in de wereld te vinden als den menſch ende het menſchen leven! maer wat is'er ook vergankelyker als het ſelve? Het is een kinder-ſpel, een bobbel ende water-blaeſe-werk, het gene eer men ſich voorſiet, te niet gaet ende verdwynd, ook in s'moeders lichaem eer het van de Sonne kan overlommert worden. Den menſch word doch meeſtendeel met lyf en levens-gevaer in deſe wereld geboren, en aen vele vind men bynaer geen leven, men moet hem dikwils in den

mond-blaefen om den blaes-balk der loofe een weynig beweginge te geven, ende fomtyds is het doch al om niet, want vele fulke arme bobbelkens-blaefen fnakken in ftukken ende gaen van waer fy komen. Hoe veel duyfend en fterven daer niet van thien van twelf iaeren eer fy noch tot verftand zyn gekomen, het eene kind rukt de ftuypen, de tanden, de poekxkens, de maefelen, ende het ander de kortfe, den loop ende de fnikkinge uyt de Moeders ermen ende legt het in het graf. Als de menfchen waffen, groot, oud, ende koud worden, fyn fy alle dagen onder het iok der Dood, die op eenen oogenblik de waterblaefe huns levens weg-blaefen ende vernietigen kan; oft het fchoon de weynigfte niet gelooven, foo is't doch waer: Want het geloof fal hun doch eens in de handen gegeven worden, befonderlyk de op-geblaefe *à la mode* poppen, die niet en weten hoe fy hun genoeg uyt-berften en uyt-breeden fullen, die de ftraeten, de deuren, de plaetfen te enge ende de wereld te kleyn is. Die fich op-blaefen feg ik, gelyk den voornaemften vorfch van *Efopus* in den naeften vitfen-meft, ende de felve op-geblaefene bobbel noch meerder op-blaefen met reepen. Men betracht alfulke waer men begeert van den hoofde tot de voetfolen, van buyten ofte van binnen, van voren ofte van achter, hunne mienen, hun wefen, hunne reepronde-kleederen, hunne çieraeden, hunnen gank, hunne woorden ende hunne werken, foo moet men bekennen ende met *David* roepen; *homo vanitati fimilis, imò fimilimus factus eft*, den menfch is geworden gelyk aen de ydelheyd.

Menfch al zyt gy noch foo wel,
Gy en zyt maer bobbel-fpel.

De blaeders vallen af,
En gy gaet naer het Graf.

Folium quod vento rapitur. Een Blad dat met den wind word weg-genomen. *Job* 13. ℣. 25.

Alles moet voorwaer verſchuyven,
En uyt deſe wereld ruyven
Seer gewis:
Niet en is'er hier te vinden,
Oft den tyd kan het verſlinden,
Volgens de getuygenis:
Eenen Boom ſeer ſchoon omgeven
Met veel groene blaeders leven
In de Lent';
Siet men korts hier naer vervallen,
Ende worden niet met allen,
Met'er tyd heeft ſulks een end'.

Hy bloeyd ende geeft ons vruchten
Tot vermaek en tot genuchten,
Maer hoe lank?
Tot den Winter ſyne vlaegen
Op den ſchoonen Boom komt iaegen,
Dan baert hy maer meſt en ſtank.

Al wat ſyne takken droegen
Tot een ieder eens genoegen
Vallen af,
En verrotten en bederven,
Worden ſtinkend' ende ſterven,
Gaende alſoo naer het Graf.

ALſoo ſchoon den Boom in de Lente gebloeyd en gegroeyd heeft, alſoo verdort hy ook geheel in den Herſt, veranderende alſoo ſyne blaeders ende alle ſyne ſchoone çieraeden, ende als dan door het minſte windeken vliegt alles af, gelyk de ſneeuwvlokken, ſoo dat ten leſten den Boom is wordende gelyk eenen dornen wilden ende onvruchtbaeren ſtruyk, die den houd-kliever van ſin is om te houwen. Soo is het met ons menſchen en ook ons leven: wy groeyen, bloeyen en waſſen, ende ſpoeden ons van de Lente door den Somer met den ſnellen Sonnen-loop, en komen dikwils in eenen ſeer vroegen Herſt, als dan beginnen de blaeders van ons levenskracht, onſe ſchoonheyd, ſterkte ende aengenaemigheyd merkelyk geel ende dorre te worden, ſich meer ende meer verlieſende, tot dat wy dikwils voor onſen tyd kael ende koud worden, weerdig om geſet te worden tuſſchen de dorre ſtruyken, die geduerig ſtaen om om-te-vallen. Geenen Boom en

kan ons ſulks beter voor oogen ſtellen als den Moer-beſiën-boom, den welken van den Wyſen *Arbor prudens* den voorſichtigen Boom genoemt word, om dieſ-wille dat hy met ſyne groene blaeders ſoo lange achter blyft tot dat hy geene koude meer en heeft te vreeſen, daer nochtans andere Boomen hunne blaeders ende bloedſel ſeer vroeg vertoonen, de welke ook door eenen moord-brandenden rym dikwils op eenen nacht verbrand ende bedorven worden. Maer gelykerwys den voorſichtigen Boom ſyn aengenaem bloeydſel vertoont veel laeter, ſoo verlieſt hy ook veel laeter ſyne blaeders als de andere, doch al-hoe-wel hy noch ſoo lange met ſyne breede blaeders ende Zeyde-worm ſpyſe is praelende, moet hy doch ſoo veel te haeſter ſich van de ſelve laeten berooven. Soo haeſt als maer eenige koude aenkomt ſoo kan men ſyne wonderheden ſien, gelyk tot exempel in eenige uren tyds het een blad voor ende het andere naer begint te kraeken ende ſtillekens af-gebroken te worden, al-hoe-wel ſy noch ſoo levende ende groen ſchynen te zyn. Ende ſulks geſchied aenſiender oogen, ſoo dat alſwanneer men een blad in het aenſicht krygt het gene ſeer dikwils is ge-beurende, dan mogen wy wel denken nu, nu, ſal het ook alſoo onſen keer weſen. Ende alſoo in korten tyd, te weten van een ure word deſen ſchoonen ende aengenaemen Boom, gelyk beſſem-rys ſoo dorre, berooft van alle ſyne çieraeden.

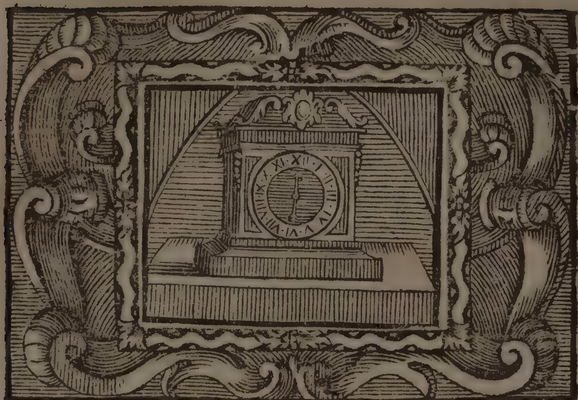
Sulken Moer-beſiën-boomen zyn ſomtyds gelyk menige, dappere, aenſienelyke, friſſche, wyſe en verſtandige lieden, de welke niet veel ſuere geſichten tegen het geweld der Dood en maeken, denken-

de dat ſy noch verre van hun-lieden is : maer daer en gaet ſomtyds geen ure voorby ofte den Dooden-rym komt t'ſeſſens ende doet hun-lieden den hoofd-rym huns levens kraeken, dat ſy alle kracht ende ſap verlieſen, ende als dan vallen op een mael de noch groen zynde blaeders van hun leven af; ende al-hoe-wel dat hunne ſterke ende duerachtige natuere maetelyk lange geſtaen ende vele andere heeft laeten voor by gaen, ſoo worden ſy doch van de Dood-vorſt overvallen, ende bynaer met roode-wangen, ende ſterk lichaem, moet ende couragie naer het graf geſonden, ſoo dat men klaegen mag gelyk daer ſtaet in het tweede Boek der Koningen Cap. 1. ℣. 19. *Quo modo ceciderunt fortes*, ah hoe zyn de helden gevallen! ende al oft het *Goliath* met alle ſyne *Enochs*-kinders ſelver waere, ſoo blyft het daer by : als dat ſy zyn in *Folio folia à vento rapta.*

De blaeders vallen af,
En gy gaet naer het Graf.

De

De ure die is ongewis,
Dus peyſt wat u van noode is.

Qua hora non putatis. Ter uren als gy het niet en meynt. *Luc.* 12. ℣. 40.

De ure lieven vriend gaet altyd ſoetjens henen,
Hoe wel gy niet en ſiet haer gangen haeſt verſchenen,
Sy gaet ſeer ſnelle voorts, hoe wel gy niet en ſiet
Dat ſy al gaende gaet, en ſtillekens verſchiet;
Soo gaet den menſch ook voorts gelyk met kleyne treden,
Maer op het leſt, eylaes! ſoo zyn het groote ſchreden,
Die voor ons aengeſicht heel ſchynen onberoert,
En eer men daer op peyſt, ſoo zyn wy weg-gevoert.
Het uer-werk binnen in daer is het altyd gaende,
Maer buyten uyt ſoo is't als oft het ook was ſtaende,
Den menſch is even ſoo, terwyl den ader-vloed
Van binnen hem ten leſt tot t'eynde brengen moet.

Legt maer u oor op d'uer, gy sult aenstons bemerken
Hoe dat sy slag op slag verschuyven doet haer werken:
Legt ook eens op u hert u hand, daer sal gewis
U worden uyt geleyd wat dat u leven is.
Daer sult gy sonder sien gevoelen slag op slaegen,
Die sonder stil te staen u naer het eynde iaegen:
Nochtans het buyten werk en siet gy niet vergaen,
Maer schynt, hoe wel het gaet, gelyk als stil te staen;
Tot dat gy eyndelyk aen d'ure *zyt gekomen,*
Als gy het niet en meynt, *soo word u weg-genomen*
Het slaende binne-werk, dat u door slag op slag
Gebrocht heeft onversins tot uwen lesten dag.

DAerom moet gy weten dat, soo den Vader des huys-gesins wiste de ure dat den dief komen soude, hy sekerlyk oo.. soude waeken ende syn huys niet laeten in breken. Alsoo dan, zyt nu ook bereet; *want den Sone der Menschen sal komen een ure dat gy niet en meynt*, vermaent Christus selver, willende daer mede alle Christene de noodige waeksaemheyd in tyds aen bevelen, op dat sy niet van den lesten dag, ofte van de levens vyandinne de Dood overvallen ende overrompelt en worden, terwyl dat doch op alle beyde mag gewaekt worden: ende gelyk u Godt sal vinden, sal hy u ook rechten: want daer den Boom sal vallen, ten Oosten ofte ten Westen, daer sal hy ook blyven liggen. *Cohelet* 11. Vers 3.

Wy vraegen dikwils door den dag, wat uer is't? op dat wy dese ofte andere gelegentheyd niet en versuymen, hoe dikwils trekt menigen syne Goude, Silvere, Engelsche, ende met schoon werk geçier-

de repeteer Orlogie niet uyt, eenſdeels om te ſeggen ik hebben die, anderdeels op dat hy geene Compagnie, geene Opera, geene Comedie, ofte geen Bal en verſuyme: Maer hoe luttel zynder die de ſelve uyt-trekken om te ſien wanneer het tyd is van de onſekere komſte des Heeren niet te verſuymen. Hoe ſorgvuldig is menigen om op ſynen tyd ſyne Orlogie op te trekken, maer de Conſcientie ure veronachtſaemt hy, ende laet de ſelve vol ſtof ende vuyligheyd verroeſten ende bederven.

De oprechte Orlogie-lief-hebbers trachten hunne Orlogien ſeer ſorgvuldig te rechten op den Sonne-wyſer, konnen alſoo niet bedrogen worden, als maer de ſelve goet gaen, ende ſchoon dat de ſelve niet goet en gingen, ſoo doen ſy doch hun beſte om de ſelve naer den Sonne-wyſer te rechten ſoo veel als het mogelyk is. Soo ook oprechte Chriſtene lief-hebbers der Goddelyke Orlogie rechten hun levens ſlag ſeer ſorgvuldig naer het onbedriegelyk woord ende wille Godts, ende alſwanneer ſulkx niet wel over een en komt, ſoo doen ſy doch hun beſte ſoo veel het mogelyk is, ſich daer naer te reguleren, wel wetende dat Godt, die eenen rechtveerdigen Godt is, ſulks kwaelyk ſoude aenſtaen, is het ſaeken dat ſy hunne loopende levens Orlogie niet en ſtelden naer ſyne altyd goede ſchaduwe werpende wyſers.

Maer nu nochtans gebied Godt dat wy ſouden waeken ende bidden, ende dat wy ons, ſoo wel op de leſte ure des Doods als op de leſte ure der wereld altyd ſouden gereed houden, op dat wy onſe Dood ſoo wel als onſen Hemelſchen Bruydegom met de vyf

wyse Maegden souden te gemoet gaen, om met hem in te gaen tot de Hemelsche Bruylofs-feeste.

Men heeft niet alleen slag ende wys Orlogien, maer ook wek Orlogien, die men soodaenig kan stellen, dat sy ten welkers tyde men begeert, een groot geluyd maeken, ende de menschen uyt den slaep ontwaeken, het gene dikwils een groot gerief in huys is, besonderlyk als men seer licht een goede gelegentheyd overslaepen kan, waer uyt seer dikwils groote schaede kan ontstaen. Alsoo heeft Godt de zielen der menschen eene wek Orlogie gegeven, met de Conscientie daer by te voegen, die ons seer neerstig van den slaep der sonden kan ontwaeken, ende onversins gelyk eene Orgel kan klinken, soo dat menigen mensch die syne saligheyd lief heeft daer van ontwaekt ende verschrikt, dat hy gelyk *David* begint te klaegen; vol angst ende vreese naer genaede soekende uyt-roept, *Ik worde bevreest ende benauwt.* Psalm. 54. ỹ. 6.

Maer de die, die naer hunne saligheyd niet veel en vraegen, gaet het gelyk met de luye slaepers, die al-hoe-wel sy den wekker hunder Orlogie hooren, hun als dan al geeuwende eens op de andere luye seyde omkeeren ende weder in slaep vallen, alsoo hunnen bestemden tyd dat sy souden moeten opstaen, verslaepen. Alsoo verachten vele den Conscientie-wekker hunder ziele, blyvende aldus luye ende sonder sorge gestaedig in den slaep der sonden voorts slaepen; ende oft men de selve dikwils door opentlyke waerschouwinge der Predikatien ende vermaeningen doet gedenken de woorden van Christus onsen Saligmaeker by *Marcus* aen't 13. Cap. ỹ. 33.

Siet toe, waekt ende bid, want gy en weet niet wanneer den tyd is, ſoo en willen ſy doch daer naer niet hooren.

O! gy verdoemde ſeven ſlaepers, gy en ſult niet hooren willen, noch niet willen op ſtaen uyt den ſlaep der ſonden, tot dat gy den tyd der gratie ſult verſlaepen hebben, ende tot dat den leſten Donder-ſlaegenden wekker des leſten dags u ſal op-wekken ende verſchrikken, als wanneer gy als dan te laet ſult huylen ende ſchreeuwen! *O bergen valt op ons, ende gy heuvelen bedekt ons!* wat ik u hier ſegge, dat ſegge ende roepe ik voor een-iegelyk: want

De ure die is ongewis,
Dus peyſt wat u van noode is.

Ik acht alles niet met al,
Peys ik wat ik worden ſal.

Quotidie morior. Ik ſterve alle dagen. 1. *Cor*. 15. ℣. 31.

Komt eens hier gy dwaeſe geeſten,
Die altyd, t'zy vroeg oft laet
s'Morgens ofte s'avonds ſpaet
Leeft gelyk de wilde beeſten;
Sonder eens te mediteren
Wat gy naer u levens loop
Worden ſult voor eenen hoop,
Van verderven en verſeren.
Gy acht alle ydelheden,
Peyſende dat die voortaen
Altyd ſullen blyven ſtaen:
Maer eylaes, 't is buyten reden;
Mits u meyning is valſch-aerdig,

U gedachten zyn maer wind,
Die de wereld heeft verblind
Door haer trekken ſeer onwaerdig:
Sy geeft u ſeer veel te hopen,
Doch en is het niet met al,
Terwyl dat een dooden val
Haeſt by u komt in-gekropen;
Waer zyn dan al u Kaſteelen,
Die gy dikwils onbedacht
Hoog tot in de wolken bracht,
En u ſinnen koſten ſtreelen?
Sy zyn met u naer de aerde,
Daerom overpeyſt voor al
Wat u overkomen ſal,
Als gy word tot geender waerde.

SOo haeſt als eene keerſſe is aengeſteken doet ſy ſich geduerig al ſtillekens meer ende meer af branden ende verteiren, ende hoe langer dat ſy is brandende, hoe korter dat ſy ook word, tot dat ſy ten leſten uyt-gebrand zynde, vergaet ende ſterft, laetende niet achter als een luttel vuyl-maekende aſſche, die eenen grooten ſtank veroorſaekt, waer voor men den neuſe toe houd, ſorgende daer van een galantarie ſiekte te krygen: ende alſoo word de kerſſe, die ſulke aengenaeme klaerheyd dede blyken, eenen ſtinkenden onvlaet.

Wy belden ons ſeer dikwils in als dat ons leven is gelyk eene groote waſſche keerſſe, de welke lange te branden heeft, ende lange met ſchoone klaerheyd ſal lichten; maer och armen, ons leven is anders niet als een kleyn eyndeken en teer nacht keersken, het gene eer men het weet haeſt verdooft ende uyt-

gaet. Hoe vele en bluſſchender niet uyt in de Lanterne, dat is te ſeggen, in s'Moeders lichaem, ende die maer eerſt en beginnen te vlakkeren, blaeſt de Dood ſeer ſnel ende t'eenemael uyt. Daer en moet maer een kleyn windeken wayen, te weten; een kortsken, een teering ofte waterſucht, een caterreken komen, ſoo wel by de groote als by de kleyne, hooge als nederige ende ryke als arme het is met hun gedaen; het levens-licht is uyt-gebluſt. Sulke voorvallen geſchieden beſonderlyk in Peſt ende Oorlogstyden, waer dat geſtaedig den eenen ende den anderen het licht ſonder moeyte word uyt-geblaeſen, eer dat men hoi ofte foi ſeyd, als dan houd men ſoo ſorgvuldig den neuſe toe, vreeſende dat den wind van den blaes-balk der Dood daer niet in en ſluype.

Alſoo is dan het heel menſchelyk leven anders niet, ſoo lange als het duert als een geduerig ſterven? Wie is't dan die op de aerde leeft, die niet voorts ende voorts van ure tot ure is ſtervende? Ah niemant als Godt, de Heylige Engelen ende de zielen der menſchen! Al-hoe-wel de zielen der menſchen, geeſtelykerwyſe, wel ſterven konnen eene eeuwige Dood als ſy door booſachtige en wel-wetende ſonden het leven dat uyt Godt is, den Heyligen geeſt voor de oogen Godts verlieſen ende alſoo levende Dood zyn, gelyk eenen anderen Biſſchop tot Sarden; het ſelve geſchied ook als de zielen alle hunne booſe luſten ende ſonden af-ſterven.

Gelykerwys het eerſte ſterven een rampſalig ſterven is, alſwanneer eene menſchelyke ziele Godt ende ſyne gratie af-ſterft, ſoo is ook in tegendeel ſulk een ſterven, als de menſchelyke ziele de ſonden,

de ydelheyd der wereld, de wellust, de eer ende geld-gierigheyd, de hooveerdigheyd, de gramschap, ende eygensinnigheyd af-sterft, een Godt-behaegende de roemweerdig ende salig sterven. Want den gene die sterft eer hy sterft, die en sterft niet als hy sterft.

Tot dese konste om daegelyks te sterven behoort meer als een paer schoenen, meer als eenen geestelyken rok, meer als eens eenen Oud-vader dede, in een doode-graf woonen, op dat men daegelyks de sterffelykheyd des levens gedachtig worde ende alsoo leere sterven. Wy hebben van alle kanten aenleydinge genoeg om sulkx te betrachten ende te leeren. Ieder en moet maer, gelyk hier voren geseyd is, in synen boesem tasten ende de slagen van het herte tellen, het gene ons waerschouwt dat iederen slag altyd naerder ende naerder tot den lesten gaet, tot dat het selve breekt en op houd van slaen. Wat uer is het? Vraegt men gemeynelyk als eenen mensch den lesten snak geeft, op dat men soude konnen seggen op wat voor eene ure hy is gestorven. Hoort gy wel, terwyl gy dit leest by geval eene ure slaen, het mag dan slaen dry, vier, vyf, ofte een quartier van een ure: denkt dan, misschien is het tegenwoordig den tyd dat men van u sal seggen, ten sulken ure, ten sulker quartier uers is hy gestorven ende heeft justement den lesten snak gegeven.

Alsulke *meditatio mortis* dient ons heel studeren te wesen, soo sullen wy seker geenen tyd hebben om ons met vele ydele, aerdsche, nietige ende verdoemelyke dingen te bemoeyen ende den kop te breken; om alsoo de noodige konste niet te veronachtsaemen van daegelykx salig te sterven.

Hoe veel duyſende en zynder niet, die van geen ſterven en willen weten ofte hooren, ende ſoo het mogelyk waer geerne ſouden eeuwig leven? Maer de deſe moeten weten, dat terwyl ſy ſoo voor het ſterven vreeſen meerder en ſterker daegelykx ſterven als vele andere, ſchoon dat ſy ſulks willen ofte niet en willen *oportet!* ende een ieder moet bekennen *quotidie morior.*

Maer eyndelyk, gelukkig zyn de gene die daegelykx ſterven ende het aerdſche ter rechter tyd leeren verachten; want ſy ſullen al ſtervende daegelyks en ſtondelyks tot het eeuwig leven wederom nieuw erboren worden: dus

Ik acht alles niet met al,
Peys ik wat ik worden ſal.

Hy is seker wel gestorven,
Die den Hemel heeft verworven.

Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum ejus.
Kostelyk is in het aensicht des Heeren de Dood van syne Heyligen. *Psalm.* 115. ℣. 15.

O! Salig is den mensch die soo wel weet te leven,
Dat, als hy sterven moet, voor geene Dood moet beven,
Syn hert dat staet gerust, en voelt geen Dooden stryd,
Wyl hy al levende sich daer toe heeft bereyd.
Hy sterft niet voor de Dood, maer voor een beter leven,
Dat hem hier naermaels word geschonken en gegeven,
Om dat hy syne ziel van't leven heeft ontblood,
Eer hy gedwongen was te sterven voor de Dood.
Maer Dood! hoe vreest men u, het schynt gy zyt vol schroomen,
Nochtans veel zynder die u trachten voor te komen
Met hope dat gy doch in't leste oordeel Godts
Sult worden vast gehecht, geketent t'uwer trots.
Dus leven sy gestaeg al levend' in het sterven,

Om daer naer t'uwer ſpyt een beter te verwerven;
Sy achten geenen ſtryd, noch Doodes ongeval,
Mits dat hun Godt hier naer weer t'leven geven ſal.
Een leven waer geen Dood met haere vreede ſtrikken
Meer komen ſal om noch de menſchen te verſchrikken,
Maer waer ſy eeuwelyk in't leven ſullen ſyn
Verloſt uyt s'werelds ſorg en alle Doode pyn.
Want naer dat gy hun vleeſch door't ſinken in de aerde
Sult hebben heel vernielt tot ſtof en geender waerde,
Soo ſal doch't ſelve vleeſch door Godes leſten tocht
Weer worden aen de ziel vereent en toe-gebrocht!

SAlig zyn de gene die in den Heere ſterven, alhoe-wel ſy noch ſoo onſalig op deſe wereld ſchynen te zyn, niet geacht wordende, om dat ſy den ſwaeren laſt van het Kruys Chriſti hunnen verloſſer getrouwelyk, in verachtinge, in armoede, in krankheden ende ſmerten, in verrottinge, ende duyſende-derlye kwaelen, Martelien, nood ende dood naer draegen.

Daer en tegen, onſalig zyn de gene die niet in den Heere en ſterven, ſchoon ſy op deſe wereld noch ſoo ſalig ſchynen te zyn ter oorſaeke hunder uytwendige ende tydelyke gelukſaligheyd, eere, heerelykheden, rykdommen, geſontheyd, wellust ende vreugden, van kruys ende lyden, niet veel wetende noch voelende, ende daerom gelukſalig genoemt worden. Want die niet in den Heere leeft kan ook niet in den Heere ſterven, ende alſoo de vruchten van het Kruys Chriſti niet genieten; maer wel terwyl hy hier als eenen vyand van Chriſti Kruys in ongeloovigheyd, ſonde ende laſter geleeft hebbende, ſoo ſal hy ſeker ook naer ſoo een ſterven, ende als

eenen vyand van het Kruys Christi tot in der eeuwigheyd getracteert worden.

Oft schoon hy alhier soo salig gepresen, oft ook soo prachtig begraeven ende soo sterk tegen de corruptie bevryd is, soo blyft hy doch in de oogen Godts ende van alle de Heylige Engelen ende Uytverkorene eenen grouwel ende eenen brand-stok der hellen. Daer-en-tegen ook, die in den Heere sterven ende hun noch eer, noch lof ofte lyks ydelheden en laeten aen-gelegen zyn, maer als eenen vloek ende kwaed-offer van alle lieden verdoemt ende verworpen worden, sullen in de oogen Godts ende de heele Hemelsche-schaeren, hoog ende weerdig geacht zyn. De alhier verachte lichtjens, in de gepeysen der hooveerdige, sullen hier naermaels als klaere Sonnen schynen, waer door dat de groote Sonne, de Maene ende de *Stellæ primæ magnitudinis* aldaer *totaliter* Eclipseren ende verduystert sullen worden. Als dan sal men eerst sien wat voor eene differentie het is tusschen den gerechten ende den goddeloosen, tusschen dien die Godt gevreest ende in den Heere gestorven is, ende tusschen den genen die niet en is gestorven in den Heere, noch Godt uyt den grond syns herten kinderlyk gevreest en heeft. Als dan seg ik, sullen de goddeloose verschrikken voor de groote ende oneyndelyke saligheyd der vromen, ende met groote ziels benouwtheyd seggen; dat is den dien die wy voor eenen sot ende syne werken voor lach-en-klucht-spelen hielden: Maer wy sotten hielden syn leven voor onsinnig ende syn eynde voor schande, hoe is hy nu gestelt onder het getal der kinderen Godts hebbende syne plaetse ende erfdeel

onder de Heyligen. Ah wy hebben gedwaelt in den rechten weg, ende wy zyn ydele ende onrechte gangen gegaen. Wat helpt ons nu de pracht? Wat geeft ons nu den rykdom, als ook den hoogmoed? Het is alles weg, maer wy ſitten in het gaeren ende hebben den lap neven het gat geſet, om dieſwille dat wy het tydelyk geluk voor het eeuwig hebben gekoſen, het goet verſmaed ende verſpot, het kwaed gepreſen ende gevoed, het tydelyk bemint, het Hemelſche veronachtſaemt ende verlaeten: onder welke brand-ſtokken der hellen ook ſonder twyffel, volgens de ziele, ook alreede braeden ſal, eenen ſekeren ſpotter den welken met het woord het gene de Paters Predikheeren ſeggen als ſy het habyd aen nemen, *Moriamur in Domino*, gelacchen heeft: den ſelven trok eens ſpots-gewys de kappe, ofte den genoemden *Dominum* van eenen der Predikheeren Ordens af, dede de ſelve over ſyn hoofd ende al lacchende ſeyde hy: *Moriamur in Domino*, ende wat is hem geſchied? Hy ſtierf daetelyk, niet in *Domino*; maer wel in *Diabolo*, reyſende alſoo door ſot maekende ſpotteryen naer de Helle.

Salig zyn de gene die hier veracht, maer by Godt aengenaem geacht worden, daerom laet ons geſtaedig vroôm ende heylig leven, oeffenende altyd goede werken, ſoo ſal ook onſe Dood, ſy mag dan op deſe wereld weerdig ofte onweerdig geacht zyn, voor de oogen Godts gerechtveerdigt worden, ende ons laeten gebruyken dit Graf-ſchrift:

Hy is ſeker wel geſtorven,
Die den Hemel heeft verworven.

Gy en ſult my niet ontſnappen,
Schoon gy logens weet te klappen.

Non eſt tibi pars, neque ſors. Gy en hebt daer geen deel aen. *Act.* 8. ℣. 21.

Logen drayers en bedriegers,
Door Stad, Land en Dorpen vliegers,
Jouffrouw Dood die ſpreekt u aen,
Gaet en wilt haer wel verſtaen.
Die geſtaedig door u ſinnen
Maelt hoe gy veel geld ſult winnen
Door bedrog en liſtigheyd
Sonder grooten arebeyd;
Sonder moeyte, ſonder werken,
Mits gy luy zyt als een verken,
Wilt gy krygen geld en goed
Door een anders ſweet en bloed,
Segt eens hoe? Niet ſonder liegen,
En alſoo in ſlaep te wiegen,

Menschen die onnoosel zyn
Door u valsheyd, waer in schyn,
Door u klap en logen-taelen
Weet gy dapperlyk te baelen
Alles wat een eerlyk man
U betrouwt oft geven kan;
Maer ten lesten, wat vermogen
Kont gy krygen door de logen,
Door't bedrog in overvloet,
Dat gy aen een ander doet?
Schande, on-eer; en naer desen
Straffe Godts, die gy moet vreesen,
Als de Dood eens tot besluyt
U bedrog sal brengen uyt.

DE bedriegende Joden, gelyk valsche-munters goud-scheerders, silver-krabbers, waerseggers, kaert-kykers, droom uyt-leggers, teeken bedieders, gelas-kykers, vast-maekers, hexen-meesters, tooveraers, besweerders, ende wat sonder dat alle dese konsten aengaen, het mogen zyn vrouwen ofte mans, zyn al-te-mael Apostelen ende Propheten des duyvels, de welke hy in desen tegenwoordigen lesten tyd door de heele wereld uyt-send, ende vele duysend licht geloovige ende superstitieuse sotten ende sottinnen daer mede bedriegen.

Den duyvel verandert sich voor hun gelyk als eenen Engel des lichts, ende leertse vele andere brood-dronkene diefs-konsten om het geld sonder stelen te stelen, gelyk als uyt den haes-sak spelen, guychelen, koôr-dansen, quak-salveren, lied-sangers, tyding-schreeuwers, meesterlyk liegen, ende tonge derssen, koppelen, rooven, stelen, brandstich-

ſtichten, prang-dieven, vergiften, bedriegen, ende practyken leggen, daer noch by voegende die, die ſilver ende goud willen maeken, doch ſelfs niet en konnen, paſquillanten, valſche bedel-brief draegers, ſchelmſche bedelaers, ende verraeders, die alle onder den ſchyn van een onſterffelyk leven ende wandel alle boosheden der helſche ſlange heymelyk ende opentlyk oeffenen: ia gelyk den duyvel ſelver alle Landen rond trekt, dikwils meynende dat ſy een eeuwig verbond met de Dood gemaekt hebben, en dat ſyſe als cameraeden, ende ſeer getrouwe handlangers voorders ſal paſſeren laeten: daeromme leven ſy ook ſeer ſlecht ende recht, ſonder conſcientie, ſonder ſchaemte oft vreeſe, ſonder Religie, ſonder onderdaenigheyd vele iaeren naer malkanderen in vrye ſekerheyd ende boosheyd, aen niet weyniger denkende als aen de Dood, ende noch veel minder aen de galge ofte aen de helle, al oft ſy de krachtigſte voor-rechten ende privilegien daer tegen hadden, ende dat hun noch Dood, noch beul, noch helle niet en beſtont te deiren ofte het geringſte drygen: alhoe-wel doch den Kemp, daer ſy dikwils mede in de locht gearreſteert worden, alreede is bloeyende; wat meer is, alreede uyt-gerukt, gebroken, gehekelt, geſponnen, gedraeyt, ende van den ſcherp-rechter ſelver tot ſulk eene executie geprepareert word? Ia de Dood ſit alreede in hunne guychel-maele, ſmeerbuſſen en bedriegende Orvientaen en quakſalf-potten ende fleſſen, waer ſy ſich ingequartiert heeft.

Het ſtoof-kamerken in de helle is alreede voor hun verwermt, het bad bereyd ende alles is in paraede geſet, om de ſelve met een ſchoon ende raer vier-

werk te verwillekomen. Want hoe grooteren ende beroemderen, wel verdienden, lieven ende getrouwen Duyvels Apostel den eenen ofte den anderen geweest is, hoe grootere eerbiedinge ende vreugden sullen de duyvelen hem ook bewysen, tot dat sy hem in het midden krygen ende daer naer hem alle aderen, zenuwen ende dermen uyt het lyf haspelen; als ook syne ziele tot het bal spelen gebruyken, gelyk de tegenwoordige Joden alsulke helsche straffe vastelyk gelooven.

Maer daer staet noch eene grootere straffe voor de ongeloovige Christenen, als sy alle dese bedriegende waerseggeryen, Egyptenaersche treken ende logenkondige duyvels ambachten niet in tyds verlaeten ende versaeken, ende een oprecht, puer en Christelyk leven, naer geheele verloocheninge des duyvels ende syne pomperyen, beginnen te voltrekken; peysende dat sy anders geen deel noch verdiensten van Christus ende syne verdiensten en konnen genieten, ook geen mededeeling van de weldaeden der Heylige Kerke, ende veel weyniger den Hemel hebben; daer by blyvende volgens de werken der Apostelen, *Non est tibi pars neque sors*: Gy en hebt daer geen deel aen, want de Dood spreêkt gestaedig:

Gy en sult my niet ontsnappen,
Schoon gy logens weet te klappen.

59

Den menſch is eenen wandelaer,
Die altyd gaet ſyn eynde naer.

Advena ego ſum apud te, & Peregrinis ſicut omnes Patres mei. Ik ben eenen Pelgrim by u, gelyk alle myne Vaders. *Pſalm.* 38. ℣. 13.

Menſch u leven dat beſtaet
In geſtaedig gaen en treden,
't Zy van boven tot beneden,
In het huys oft op de ſtraet.
Soo haeſt als gy zyt gebaert,
Ryſt gy naer de Doode kuylen,
Waer u lichaem moet vervuylen,
Tot u Godt weer openbaert
In den alderleſten tyd,
Die u voeren ſal naer't Oordeel,
Tot u naer oft wel u voordeel
Volgens ſtappen die gy ſchreyd.
Gaet gy recht in uwe baen,
Recht ſal u den Rechter geven
Voor u gaen in't rechte leven,

Welkers loon noyt ſtil ſal ſtaen.
Maer gaet gy uyt uwen treyn,
Ende loopt in vremde gangen,
Gy ſult ook den loon ontfangen,
Die u ſal ſeer ſchroomig zyn.
Daerom ſiet waer dat gy gaet,
Mits gy kent de goede wegen,
Die men u bedied ter degen,
Eer het voor u word te laet.

HEt is voorwaer een ſeer oud ende een wel bekent ſpreêkwoord, dat men ſeyd van eenen menſch die ſich miſgaet, ofte wel, die niet veel verſtand ofte by herſenen is. *Hy en is niet recht t'huys*: doch dit ſpreêkwoord mag men wel op alle menſchen uyt-gieten. Hier op deſe wereld is eylaes niemant niet recht t'huys: *Wy en hebben hier geen blyvende plaetſe*, ſegt den Apoſtel *Paulus* aen de Hebreën in ſyn 13. Cap. ℣. 14. Ons leven is eene geduerige reyſe ende Pelgrimagie, terwyl dat onſen t'huys ende ons Vaderland in den Hemel is.

Maer waerom ſchryven ſich ſoo vele groote, middelmaetige, ende kleyne Heeren van deſen ende dit deel der aerde, van dit ofte van dat Koninkryk ende Prinſdom, van dit ende van dat Graef ofte Heerſchap, van dit ofte van dat Leen-goed? Het gene in de heele wereld ſomtyds rond niet is te vinden om in de Land-kaerte te ſtellen, de welke onlangs eenen genuchelyken Heer, eenen grooten Potentaet heeft op-gedraegen, waer in dat vele nieuw-gebakkene ende ſchrikkelyk veel inviſibele groote Heeren Land-goeders geteekent ſtonden, ſich van *ſuo loco* ſchryvende? Hier op antwoord men, om dat ſy niet en

willen weten dat ſy ſterven ende daer van moeten ſchyden : on-aengeſien dat ſy daegelyks bevinden, dat dien ende deſen Lands-heer, deſen ryken *Nabal* onvoorſiens heeft moeten verhuyſen, ende ſyne eygene Erffelyke Heerelyke goederen aen andere moeſte laeten. Niet-te-min den ouden *Jacob* heeft deſe Pelgrimagie veel beter begrepen, als hy tegen den Konink *Pharao* geſeyd heeft: *De dagen van myne Pelgrimagie zyn honderd en dertig iaeren, kleyn ende kwaed, ende ſy en zyn noch niet gekomen tot myne Vaders dagen, in de welke ſy Pelgrimagie gedaen hebben*, te ſien in het eerſte Boek *Moyſes* aen het 47. Cap. ℣. 9. *Daerom*, ſegt den Apoſtel *Paulus* in ſynen tweeden Brief tot de *Corinten* aen het 5. Cap. ℣. 6., *altyd betrouwende, ende wetende dat wy, als wy in't lichaem zyn, vremdelingen van den Heere zyn.* Ons een goet exempel gevende om naer te volgen als hy daer by voegt: *Want wy wandelen door het geloove ende niet door aenſchouwen; maer wy zyn wel gemoed, ende wy hebben eenen goeden wille, meer om vremdelingen te worden van het lichaem ende tegenwoordig te zyn by den Heere, ende daerom zyn wy vlytig t'zy oft wy by hem zyn oft van hem, om hem te behaegen.* Doch ſoude wel iemant vraegen: kan dan eenen menſch te ſaemen op deſe wereld ende te ſynent zyn als eenen Pelgrim, hier vremd zyn ende reyſen? Sekerlyk, *ik ben het een ende het ander*, ſegt *David* in ſynen 38. Pſalm ℣. 13., *eenen Pelgrim ende Inwoonder gelyk alle myne Vaders.* Maer hoe komt het dat de menſchen de welke niet recht t'huys en zyn Pelgrims ende Vremdelingen zyn op deſe wereld, doch alſoo leven, al oft ſy eeuwig ſoude blyven leven? Ende al oft ſy geen beter ofte geen ander Vaderland en

hadden te hopen? Men antwoord dat ſy juſtement daerom niet recht t'huys en zyn, om dat ſy meynen dat ſy recht t'huys zyn.

Alſwanneer eenen Pelgrim, ofte reyſenden man ſich in eene herberge begeeft, ſynen weg naerlaetende al oft hy daer wilde blyven geduerig woonen, als oft het ſyn eygen huys waer, wat voor ſchele geſichten en ſoude hy van de Werdinne niet ontfangen? Hoe dikwils ſoude men hem niet *allon*, voorts, voorts, op-pypen, ende voor ſingen, beſonderlyk als hy geen geld meer en heeft? Wat meer is, het ſoude met hem wel konnen gaen gelyk den Verloren Soon, den welken men de moeyte wel heeft willen ſpaeren dat hy ſyn *à la mode* kleeders niet heeft moeten mede draegen, ende die den poſt-weg met eenen beſſem-ſtok getoont wierd, als dan heet het: *Hier en is het niet goet zyn*, mynen weg is den wydſten. Noch veel weyniger zynder honderd duyſend recht t'huys als eenen alſulken ongelukkigen quartier meeſter, want ſy leven al oft ſy hier eeuwig moeſten leven, ſy bouwen Palleyſen, koopen Goeders, ende beſorgen ſich meer werk als eenen ryken Koren-jode, die *Judas* den arts-ſchelm, niet ongelyk is geweeſt, den welken alreede een nieuw Koren-huys gelyk een Kaſteel in de locht gebouwt hadde, maer ook daetelyk moeſte hooren: *Gy ſot, heden ſal men uwe ziele van u vraegen, heden ſal de Dood u op haere lichte Poſt-chieſe in de andere wereld voeren:* gy moet ten leſten maer bekennen, *hier en is niemant recht t'huys*, daerom, en vergeet maer niet het beſte, terwyl gy zyt

Eylaes! maer eenen wandelaer,
Die altyd loopt ſyn eynde naer.

Leert ô menſch de ſonden meyden
Oft gy moet geſtaedig leyden.

Non intrabit in eam aliquod coinquinatum. In het Ryk der Hemelen en ſal niet geraeken dat beſmet is. *Apoc.* 21. ℣. 27.

O Schepſel dat geſtaeg beſmet is van de ſonden,
Betracht dit Sinne-beëld dat gy voor oogen ſiet,
En leert u dat het kwaed, het geen door u geſchiet
U ziele dag voor dag verſeert met groote wonden.
Gy klaegt, gy ſucht, gy kermt, u weſen is vol leyden,
En door u eygen ſchuld kent gy niet wat u let,
Nochtans gy weet ſeer wel als dat gy zyt beſmet
Met ſonden, die gy moet tot u geneſing meyden.
Gy kent u kwaelen niet, om dat gy alle dagen
Geſtaedig met het pek in uwe handen gaet,
Het pek is uwen luſt, in't ſelve ſoekt gy baet,
En nochtans t'vuyle pek doet u de plekken dragen.
Het gaet u als den man, die klaegt dat ſyne handen
Geduerig even ſwert en vuyl van kolen zyn,
Als hy die maer beſiet, hy waſtſe weder ryn,

En doch laet hy niet naer weêr kolen te gaen branden
Hy ſtryd met ſynen wil, wenſcht altyd witte duymen,
Maer 't vier dat wenſcht hy ook, het gene ſoo ik gis,
In't midde van ſyn hert, veel grooter vreugde is,
Als met de handen wit in't kole te gaen luymen.
Maer ah! hy is verdwaelt die ſuyver tracht te blyven,
En noyt niet achterlaet te roeren aen het ſmeer,
Schoon hy is weder wit, den vuylen ſonden teer,
Als hy hem maer genaekt, die ſal hem weêr bevryven.
Daerom ſoo ſal den menſch geſtaeg de plaetſen ſchouwen
Waer dat men word beſmet, beſeevert oft beſnot,
Dan ſal de ſuyverheyd in't eynde ook by Godt,
Tot loon van haere deugt, de hoogſte plaetſe bouwen.

DEn boetveerdigen Konink *David*, als hy eens in het Regiſter van ſyne Conſcientie te rugge blaederde ende ſoo vele grove ſneden vond, die hy in ſyne jonkheyd begaen heeft, is hy hertelyk daer over verſchrikt geweeſt, maer heeft Godt de ſelve geſtaedig op het nieuw beginnen af te bidden met ſuchten ende weenen: *Heere*, ſeyde hy, *en gedenkt niet aen de ſonden mynder ionkheyd*, *&c.*

Als den Verloren Soon naer ſyne bekeeringe overpeyſt heeft, hoe hy ſyn goed met hoeren en boeven verſlonden, verpraelt, ende verbraſt heeft, ſal hy ſekerlyk ſeer weynig daer over verheugt geweeſt hebben, als hy maer is blyven volherden in waere Penitentie; maer bitterlyk bedroeft, ende met *David* menigen Kyrie Elyſon geſongen.

Gelykerwys alle goddelooſe ſich over de ſonden hunder ionkheyd verluſtigen, de ſelve vertellen met vreugden en daer noch welluſt in ſcheppen, de ſelve op een nieuw begaen en verhaelen, en daer door hunne Conſcientie wonden, die ſy door verblindinge

des Satans noch niet en voelen, grooter, dieper ende gevaerelyker maeken: alſoo verſchrikken ſich ook alle boetveerdige, oude, wyſe, ende Godtvreeſende lieden, ſoo dikwils als ſy de ſonden hunder ionkheyd overpeyſen ofte door gelegentheyd indachtig worden, gelyk als den Koninklyken Propheet *David*, bekennende met *Daniël* ende het Volk van Iſraël: *Wy moeten ons ſchaemen over onſe bedreve miſdaeden.* Doch ſy vertrooſten hun ook daer by, dat deſe miſdaeden door het Heylig Sacrament der Biechte vergeven, ende door den purperen mantel der bloedige verdienſten Chriſti toegedekt, ende hun Conſcientie wonden, door de wonden van hunnen Saligmaeker geneſen worden: hier mede alle ionge lieden waerſchouwende dat ſy ſich in tyds voor alle ſulke ſonden ſouden hoeden, op dat ſy niet in hunnen ouderdom naerderhand alſulke naer-weën en gevoelen in hunne Conſcientie, als ſy voor Godt, de Heylige Engelen ende alle menſchen ſullen beſchaemt ſtaen.

Daerom heeft ook den Heyligen Apoſtel *Paulus* ſeer uyt-drukkelyk ſyne lieve Diſcipelen vermaend ende ingeprint de woorden van ſynen tweeden Epiſtel tot *Timotheus* aen't 2. Cap. ℣. 22. ſeggende aldus: *Vliet de luſten der ionkheyd*, te weten: vraekluſt, hertnekkigheyd, hooveerdigheyd, moetwilligheyd, begeerlykheyd, gulſigheyd, onſuyverheyd, ende gramſchap, ſpelen, vechten, vloeken, laſteren, achter-klappen en andere werken des Satans; *maer ſtaet naer de rechtveerdigheyd, geloove, liefde, ende vrede, met den genen die den Heere aenroepen met ſuyvere herten.*

Gelyk dan op ionge ongeſnoeyde boomen alſulke

ſuere ende bittere vruchten ſeer lichtelyk waſſen, ende dat menig ionkbloed, gelyk een ionk ongetoomt peerd, ſich in alderlye ſonden ende welluſten plegen om te keeren ende te drayen dat ſy ſeſſens het op-ſtaen vergeten; ende in alſulke bottigheyds-iaeren meynen dat ſy wyſer als alle hunne leeraers, ia als wereld wyſen uyt Griekenland zyn, doch zyn ſy bedrogen: want hoe veel te meer ſy hunne meyninge naer volgen, hoe veel te meer ſy hun beſmodderen met vuyligheyd van ſonden, ſchoon dat ſy meynen ſuyver te zyn, worden ſy hier ofte daer geleert met ſchaede ofte met ſchande, hoe ſuer valt het hun dat plekkende pek te verlaeten, en de ſwerte kolen die hun de begeerlyke wermte der onſuyverheyd toe ſchiet, te ontvluchten! ach hoe vele luyden van ſulke ionge kalveren heeft men alreede naer de merkt gedraegen, de welke ſich hebben dood gereden, dood gedronken, dood gevochten, dood gedanſt, dood gevryd, dood geloopen, ende dood geboeleert: ende alſoo ten leſten voeren ook de ſonden de ieugt ſelver tot eene ieudige ende vrôege Dood, op het onverſiens berg af in't Graf. Terwyl dan dat niet onſuyvers in het ryk Godts mag in gaen, ſoo mogen alſulke wel toeſien, als ſy ſich niet en willen oprecht bekeeren in den rechten tyd der gratie, hoe dat ſy het vier konnen ontvluchten, het gene den brand der brandende ieugt beter kan bluſſchen als alle de koude ende warme bad-ſtoven van Italien ende Duytſland, daerom

Leert ô menſch de ſonden meyden,
Oft gy moet geſtaedig leyden.

Wie kan weten uyt den deſen,
Wie hy eertyds plocht te weſen?

Hæccine eſt illa? Is dat deſe? 4. *Reg.* 9. ℣. 37.

Siet uyt dit Sinne-beëld wat voordeel eenen Koning,
Oft eenen Prince heeft, als hy leyd in de wooning,
Alwaer het worm-geſpin hem dienen ſeer gewis,
Tot dat'er niet met al aen hem meer t'eten is.
Hy die op d'aerde was omringt van ſyn Trawanten,
Geëert van ider een, begroet van alle kanten,
Beroemt, befaemt, geacht door ſyne vrome daed,
Leyd daer tot wormen aes, van ieder een verſmaed.
Hy ſtinkt, die eertyds plocht een goude kroon te dragen,
Men houd den neuſe toe voor hem die koſt behagen
Aen alles wat'er leeft, ter oorſaek dat hy plag
Te voeren op den Troon het opperſte geſag.
Hy, die het Purper droeg gevoedert met Herminnen,
Leyd daer vol vuyligheyd, door wie de wormen ſpinnen,

Onkenbaer aen de geen, die eertyds met oodmoet
Hem vielen t'ſynder eer gewilliglyk te voet.
Hy leyd daer niet als Vorſt, die plocht den ſtaf te voeren,
Maer als den minſten menſch, t'zy Borgers ofte Boeren:
Men weet geen onderſchyd wie Boer oft Konink is,
Terwyl het Graf alleen ons geeft gelykenis.
O wonderlyk geheym, doch ſienbaer aen de menſchen,
Die altyd naer den ſtaet naer, Kroon en ſchepter wenſchen
Die trachten dag en nacht door liſten en geweld
Te zyn in grooten roem en groot geſag geſteld.
Maer als hun eens de Dood ontrooft het ſoete leven,
Wat voordeel kan hem ſtaet oft wel de kroone geven?
Niet, want het edel bloed met Staf en Kroon geçiert
Word ſtinkend', en niet meer als bedelaers geviert.

MEnige menſchen die veranderen in hun leven ſoodaenig, als ſy eenen tyd lank afweſentlyk geweeſt hebben, ende als dan weder komen, kwaelyk niet meer gekent en worden: ſulks geſchied meeſt met de die, die in vremde Landen gereyſt hebben ende t'huys komende ſomtyds de oude kat ofte den ouden ſchat niet meer en kennen. *Tempora mutantur & nos mutamur in illiis*, ſoo wel *Phyſice* als *Moraliter.* Wy veranderen met'er tyd ſonder te weten hoe: menigen menſch die word in ionge iaeren oud, hy word bleek ende rumpelachtig, en dat door een kleyn kortsken, kruysken, ſorge, ofte ander ongeluk, welke by-vallen lichtelyk konnen toe naerderen: als dan vallen de roode kaeken in, verbleeken ende worden rumpelachtig, al even eens als eenen ſchoonen appel ofte citroene in eene warme ſtove; de ſchoonſte Dochters worden ſeer dikwils de leelykſte goutvervigſte Vrouwen, ſoo dat men mey-

nen soude dat sy sich met gout-vernis hadden verlakt, ofte wel met souffraen bestreken, het gene dat tegenwoordig dikwils geschied, als sy heele uren in den gesaffraenden Thé sabberen, daer hun den domp niet luttel kan beschilderen. Menigen schoonen gewesenen *Absolon* ende *Paris*, den welken sich het *salus* ende *profit*, het carresseren ende courtiseren te seer laeten aengelegen zyn, verrumpelen, ende versingelen sich in hunne bloeyende ieugt gelyk eene worm-gestekene ofte rype Pere aen den boom, die ten lesten af-valt ende verrot: geschied sulks aen onrype vruchten ende boomen, wat en salder dan aen rype ende gedroogde niet geschieden? Dat is te seggen, geschied sulkx in het leven, wat en salder dan in de Dood niet overkomen? *Heu, quàm subita mutatio!* Soo haest als den mensch den Dooden-rok heeft aen-getrokken, ende synen mond te wyd open gaept, soo en gelykt hy niet meer aen hem selver: blyft hy maer eenige dagen liggen, besonderlyk in heet ende warm weder, wat word hy dan voor een af-gryssselyk Monster? Groen ende geel, bruyn ende blauw, ia dikwils Mooren-vervig in het aengesicht, ende het lichaem dik op-geswollen, het gene buyten dat noch soo sterk stinkt ende de plaetse infecteert, dat het niet te beschryven en is. Opent men de graeven daer sy in-geleyd worden naer eenige weken, maenden ofte iaeren, ô! wat spectakel siet men daer? ô! wat maeyen, wormen ende motten, ia padden ende slangen siet men aen het selve lichaem kruypen ende krielen, ende korts te voren soo schoon Roosen couleure kaeken ende koraele lippen; hier sprinkt hem eene padde ten monde uyt, ende daer

kruypt eene ſlange uyt de ſneeuw wit geverfde be-ſie ; de oogen zyn alreede uyt-geholt , ende daer inne ſitten, ik en weet niet wat voor kleyne krokodil-lekens : ofte wel ſoo de worm-maeltyd ge-eyndigt ende dat dit gewemel ſich wederom het eene ende het ander heeft op-geëten , ſoo leyd in de kiſte anders niet als een geraemte , voor het welke een ieder moet ſchudden ende beven.

Groote Heeren , Keyſers , Koningen , Princen ende Graven , ofte wel ook andere , de welke door middel van goed ende geld de verrottinge willen en trachten te ontvluchten , doen ſich balſameren ende met koſtelyke olien van buyten ende van binnen beſtryken ende op-braeden , oft wel gelyk de Egyptenaeren op-droogen , om alſoo eeuwig geheel ende ongeſchonden te blyven ; maer ô ydele voorſichtigheyd ! ô ydelen menſch , gy en ſeyd Godt niet , *Gy zyt aerde ende gy ſult weder in aerde keeren* ; en ſtaet het niet klaer genoeg in den 81. Pſalm. ℣. 7. *Vos autem ſicut homines moriemini*, gy-lieden ſult ſterven gelyk de andere menſchen ? Tegen wie ſeyd *David* ſulks ? Tegen niemant als tegen de Princen. Voorders ſeyd hy in ſynen 145. Pſalm. ℣. 3. *Nolite conſidere in Principibus , in quibus non eſt ſalus , exhibit ſpiritus ejus & reveretur in terram in illa die ſuam , & peribunt omnes cogitationes eorum.* En wilt u niet betrouwen op de Princen , die u geenſins en konnen helpen , ſy ſullen ſterven ende wederkeeren naer de aerde , daer ſy uyt geſproten zyn , ende alle hunne ydele ondernemingen ſullen verdwynen. *Iſaïas* ſpreêkt ook aldus , de gekroonde hoofden aen , als hy ſeyd aen ſyn 14. Cap. ℣. 11. *Detracta eſt ad in-*

feros superbia tua, concidit cadaver tuum, supter te sternetur tinea & operimentum tuum erunt vermes: uwe hooveerdigheyd is neder getrokken ter helle, u dood lichaem is nedergevallen, de motten sullen onder u gestroyt worden ende u dekſel sullen wormen zyn. Met noch vele andere redenen spreken soo wel de Propheten als de Apostelen alle de die aen, die hun doen besmeeren naer hunne dood, maer ah! gy bedrogen mensch, het is alles om niet: en al-hoe-wel gy noch soo lange de geboden Godts wilt tegen stryden door uwe smereryen, soo moet doch ten lesten uwen gebalsameerden mayen sak verrotten ende vervuylen: want sonder dat soude den Apostel *Paulus* moeten liegen als hy tegen de *Corinten* is schryvende in den eersten Brief aen het 15. Cap. ℣. 42. 43. en 44. *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surget in gloria: seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur corpus animale, surget corpus spirituale:* Het lichaem wilt hy seggen: word begraeven in verrottinge, ende het sal weder op-staen in syn geheel: het word begraeven in vuyligheyd, ende het sal opstaen in glorie: het word begraeven in krankheyd, ende het sal op-staen in mogentheyd: het word begraeven als een onredelyk lichaem, ende het sal opstaen als een redelyk lichaem: soo dat het lichaem noodsaekelyk moet verrotten eer dat het weder kan op-staen: en genomen het waer niet alsoo, ende gy wilt u absolutelyk door het balsameren tegen de verrottinge bewaeren, soo moet u geseyd worden dat de *Mumia* ofte de balsemen selver aen de verrottinge onderworpen zyn: want hoe vele en zyn.

der niet geſtreken ende door ſieke menſchen verteert ende tot aſſche geworden ? Komt eens hier , ende toont my eens de lichaemen van de Egyptſche Koningen ende Koninginnen , waer is de groote *Ptolomea ?* Waer is het lichaem van den wyſen ende ſchoonen *Salomon* ? Waer zyn de Piramiden ende Mauſoleën , dewonder werken des werelds gebleven ? Ik wil het korter maeken , waer zyn de lichaemen der Keyſers , Koningen ende Heeren der voorgaende eeuw ? Sy zyn op-gevult met Balſem , ſy liggen daer , maer blaeſt daer op ofte roertſe een weynig aen , ſy vallen in aſſchen ; ofte wel wy en ſullen niet ſien konnen oft het den Keyſer *Maximiliaen* ofte *Ferdinandus* is , ten zy dat men ſulks giſt uyt de byliggende in metael geſnedene Letters , die doch ten leſten ook ſullen onleesbaer worden. *O homo , vanitas ! vanitas & omnium vanitatum vanitas !* naer de Dood word alles gelyk, Koningen en Boeren , arm en ryk ; vraegt gy naer de ſchoone *Helena* , *Cleopatra* ende meer andere Venus Beêlden ? Men antwoord u : *Hæccine eſt illa ?* Is dat deſe ? Daer in en ſien ik geene ſchoonheyd meer , bekennende ,

Wie kan weten uyt den deſen ,
Wie hy eertyds plocht te weſen ?

62

Al die naer het leven werken, Moeten dit Model bemerken.

Breves dies hominis sunt. De daegen der Menschen zyn kort. *Job* 14. Cap. ℣. 5.

Lieven Werkman, lieven Broeder,
Aengenaemen sny-konst voeder,
Keert u om en siet eens wel
Op u voorbeëld oft model.

Gy die soo wilt doen gelyken
Siet en wilt ter deeg bekyken,
Hoe de Schets van Jouffrouw Dood,
Alles wat gelykt, ontbloot,

Naer de dese moet gy werken,
Sy sal u gedachten sterken,

In't af-beëlden van't gelaet
Dat voor alle Schetsen gaet.

Niet soo schoon en niet soo prachtig,
Als het Doode-beëld waerachtig,
Om dat sy, t'zy Arm oft Ryk,
Just kan maeken al-gelyk.

Daerom stelt sy u voor oogen,
Dat gy niet soud syn bedrogen,
Haer model', waer door gy kont,
Licht bevatten haeren grond:

Hoe sy't werk door haer boetseren,
Met den Meester sal verkeeren,
Naer haer Beëlds gelykenis,
Soo sy maer aen't werken is.

Sy en moet hier niet studeren,
Noch sig geensins reguleren
Naer de maet oft naer den voet,
't Is by haer al even goet.

Geene Prenten, geene Schetsen
Moet sy teekenen oft etsen,
Om te sien oft haer gedacht,
Op de houding is gebracht:

Oft de muskels, drapperyen
Vloeybaer staen, en de partyen
Alles volgen, volgens 't recht
Daer de konst is aengehecht:

Maer haer snyding doet sy blyken,
Moet een ieder een gelyken,

Daerom geeft sy u heel bloot
De modelle van de Dood.

ALſwanneer Athenen ende Roomen geweeſt is in het beſte bloeydſel der Edele konſten, ſoo was 't dat de Beeld-ſnyderye aldaer ſeer heerelyk floreerde, waer van hedendaegs by naer maer ſchaduwen zyn overgebleven. *Praxiteles* ende ſyne geſellen hebben als dan ſeer dapper met de natuere geſtreden, dat ſy de onberoerelyke Marmor-ſteenen met ſulke mienen, weſen ende ſtellingen hebben uytgewerkt, dat men gemeynt heeft als dat ſy door ſulkx hun het leven hebben gegeven; wat meer is, ſy waeren al oft ſy de aenſienders wilden aenſpreken ende omhelſen.

In curieuſe konſt-kamers vind men noch wel eenige overblyfsels, doch ſeer luttel heele volmaekte Beêlden van de Griekſche ofte Latynſche Meeſters, maer wel hier ende daer een ſtuk het gene in de verſtooringen ofte door de groote Oorlogen der oude Grieken ende Romeynen is overgebleven, als ook die naermaels uyt de ruïnen ontgraeven zyn geweeſt. Ende ſulkx en beſtaet maer in eenige konſt-ryke Handen oft Voeten, aen de welke de tegenwoordige Konſtenaers konnen hunne oogen weyden ende hunne formoiren oeffenen.

Al-hoe-wel doch dat in Italien noch menig onſchatbaer Meeſter-ſtuk van alſulk wonderbaer werk te vinden is, ende alreede van veel duyſend Konſtenaers is uyt-geteekent ende naer-geſneden, en niet ſonder vele onkoſten ende moeyte: wat meer is, dikwils niet ſonder gevaer des levens, ſoo is ſulkx doch

al om niet, ende met'er tyd soo sal het origineel met de Copye gelyk alle andere Griekſche Beëlden vergaen ende geruineert worden, terwyl in deſe wereld niet een ſier en kan eeuwig ſtaende blyven. Wat nu den Konſtenaer aengaet den welken ſoo begeerig is om ſynen naem altyd levende te maeken, ſoo komt de Dood, terwyl hy aen ſyn konſt-ſtuk het aldernerſtigſte werkt, en ſnedelt oft ſnyd aen ſyn leven, tot dat ſy den Meeſter ſelfs tot een leef-looſe ſtatuë maekt ende dat aleer hy ſulkx voorſiet, daerom moet hy peyſen dat

Al die naer het leven werken,
Moeten dit Model bemerken.

63

Ik kom ſomtyds onverwacht,
't Zy by dag oft wel by nacht.

Sedet in insidiis. Hy ſit in de laegen.
Pſalm. 10. ℣. 8.

Oude Jouffrouw vol blanketſel,
Waerom ſiet gy naer u letſel,
Trachtende u gryſen kop
Met wat vet te ſtryken op?

Baert gy u niet ſelver ſmerten
Door u aengewoonde perten
Van geduerig even ſchoon
Ionk te ſchynen van perſoon?

Waerom wilt gy uwe krullen
Met pomade op gaen vullen,
Daer ſy nochtans grys en grauw,
U verwekken tot berouw?

Niet om dat gy u paleerde,
En met roode verf besmeerde,
Als gy noch seer ionk beiaert,
En niet grys noch rumpig waert:

Maer om dat gy niet als voren
Door u schoonheyd kont bekoren
Menigen gallanten kwant,
U te bieden syne band:

Daerom peyst gy met veel sorgen
Van den avond tot den morgen,
Hoe gy u paleren sult
Door 't gepoeyer oft gekrult.

Doch 't is alles ydelheden,
Gy en kont u oude leden
Niet meer brengen tot 't gelaet
Van den ionk verloopen staet.

U gesicht is in-gekrompen,
Meer door de bestreken dompen;
Als wel door den ouden dag,
Die geen schoonheyd meer vermag.

Desen doet u meerder kwellen,
En verslyten plaesters, spellen,
Als gy wel eer hebt gedaen,
Daerom laet u lusten gaen.

Peyst dat gy nu haest moet sterven,
Werpt in 't vier al uwe verven,
Want de Dood komt onverwacht,
't Zy by dag oft wel by nacht.

DE galante Dames passeren seer dikwils hunnen levens-tyd, waer mede? Met naer de Kerk te gaen, met Misse te hooren, sieken te besoeken, aelmoessen te geven, bede-wegen te doen, te bidden ofte diergelyke werken? Ofte wel met huys-houdende werken, haeren Man te versien, op dienstboden te letten, hunne kinders te onderrichten, met naeyen en stoppen ende andere Vrouwelyke plichtigheden ende oeffeningen? Ah neen, alsulke zyn tegenwoordig soo dunne gesaeyt als het arm-lieden Graen op eenen savelachtigen Akker. Daer zyn seer luttel *Martha*, maer vele *Marien* de welke met hair-krollen om gaen, niet om hunne boetveerdige traenen aen de voeten van hunnen Saligmaeker af te droogen, maer om sich hier door op te pronken ter liefde van de wereld ende hunne galanten: Sy passeren hier mede des morgens menige ure? Als sy buyten dat, noch te luy zyn om met hun eygen hair soo veel moeyte te nemen, doen sy het selve af-snyden gelyk de Nonnen, ende paleren, lokkeren ende kroonen sich met gesmeerde, gepomadiseerde, gepoeyerde ende gefriseerde vremde hairen, verrykt ende verçiert met hair-naelden, Gesteentens, Brillanten, ende Pendanten, soodaenig dat sy de witte Leeuw-hondekens gelykvormig schynen.

Met wat voor tyd verlies ende versuymenisse des Heyligen Dienst Godts ende der noodsaekelyke huys-werken, tracht menige haere lokken in order te stellen, op dat de eene met de andere geenen stryd en begint, ende alsoo verwerd word, is meer bekent als men met het kleynste hair-pinceel kan uyt schilderen! Justement tegen het bevel van

den Apostel *Petrus* in synen eersten Brief aen het 3. Cap. ℣. 3. *Dat het çieraed der Vrouwen niet en sal uytwendig zyn in't vlechten des hairs, oft ombangen van goud ofte aentrekken van kleederen.* Ende den grooten Heyligen Leeraer *Paulus* seyd van gelyken in synen eersten Brief tot *Timotheus* aen het 2. Cap. ℣. 9. *Desgelykx ook dat de Vrouwen sullen zyn in tamelyk habyd, met schamelheyd ende soberheyd haer selven verçierende, niet met gevlochte haire oft met goud, peerlen, oft met kostelyke kleederen kleeden.* Alsulken hair-pracht is ook niet ongestraft gebleven in het oude Testament aen de hooveerdige Dochters van *Sion*, volgens de woorden van *Isaïas* aen het 3. Cap. ℣. 16. ende de volgende; *Den Heere heeft geseyd, om dat de Dochters van Sion verheven zyn ende hebben gewandelt met eenen uyt-gestrekten hals... Ende met oogwinken... Ende met eenen gemaekten gank gingen: Daerom sal den Heere kael maeken haere scheydel ende haer hair ontblooten... Den Heere sal weg-nemen dat çieraed... De hals-banden... De arm gespen... Ende de hair-snoeren... De ketingkens, de riekerkens, ende de oor-ringen..., De vinger-ringen ende de peerlen op het voor-hoofd hangende... De Capruynen, de doeken ende de hecht-naelden... De spiegelen ende de huyven, ende daer sal zyn voor den soeten reuk stank... Ende voor het gekrolt hair, kaelheyd, ende voor de borst passen een hairen wambas.*

Daer sal seker menige heel scheel op gesien hebben, ende noch in het toekomende scheel daer op sien, de gene die gelyk *Narcissus* sich in hunne eygene gepoeyerde hair-vlokken vercharmeren, besonderlyk als hun de Dood by de hair-klessen grypt,

gelyk de ſpin-wyven het vlas uyt-trekken ende dat eer ſy het minſte daer op peyſen, ia als ſy in het midden van het hair-werk beſich zyn, als dan ſal aen de gene, die voort vaeren in hunne ſonden vervult worden wat *David* ſeyd in ſynen 67. Pſalm. ✝. 22. *Dat hun den kop met de hair-ſcheydel ſal gebroken ende vermorſelt worden.*

Terwyl dan tuſſchen het menſchen leven ende de Dood geen hair breed diſtantie en is, ſoo moeten alle de gene, ſoo Mans als Vrouwen, die ſich door het hair verſondigen, ſich beter bepeyſen op dat ſy ten leſten niet en moeten het hair laeten, ende van den duyvel met de hairen in de Helle worden getrokken, naer dat ſy van de Dood verraſt ende overrompelt zyn, want;

Sy komt ſomtyds onverwacht,
'tZy by dag oft wel by nacht.

64

Overpeyſt maer onſe pyn,
Dan ſult gy melydend' zyn.

Meſeremini mei, miſeremini mei..... Ontfermt u mynder, ontfermt u mynder ten minſten gy doch myne Vrienden. *Job* 19. ℣. 21.

Vaders, Moeders die ſyn dood,
Kinders, Erf-genaemen, Vrienden,
Zyn in't Sterf-huys haeſt te vinden,
Om te klaegen hunnen nood:

Maer hoe lange is't geween?
Tot het Erf-deel is gedraegen
In het huys van Vrienden, Maegen,
Dan gaet droefheyd ook met een

Sonder ſpreken van het hert,
Want de ſchatten en de ſchyven

Van de dooden die verdryven
Alle pyn en alle ſmert.

't Soontjen peyſt niet dat den Vaer
In het Vagevier kan lyden,
Daer de ſmert van alle ſyden
Hem doet roepen voor en naer;

Overpeyſt eens myne pyn,
Ende gy myn naeſte maegen,
Laet my doch ſoo lang niet klaegen,
Maer wilt ontfermhertig zyn.

Gy die nu myn goed beſit,
Laeſt ten minſten door gebeden
Myne Ziel die hier beneden
Lyden moet van lit tot lit.

Rykt eens uyt u milde hand
Met het goed van my gelaeten,
Veel ſal ſulkx myn Ziele baeten
Tot het bluſſchen van den brand.

Maer eylaes! den Soon die hoort
Oyt niet ſynen Vader klaegen,
Daerom leeft hy met behaegen
Voor ſyn ſelven altyd voort.

NAer dan *Jonas* ſyne boet-predicatie tot Ninive hadde geëyndigt, trok hy ter Stede uyt ende begaf ſich op eene kleyne hoogte niet verre van daer gelegen, af-wachtende wat dat deſe Stad ſoude overkomen. Hy maekte ſich dies-halven aldaer eene kleyne hutte van beblaederde boom-takken, op dat hem de ſtraelende Sonne niet ſoo ſeer en ſoude branden,

ook liet Godt Almachtig eenen tak van Erdvele daer over wassen, wiens groote ende breede blaeders den Propheet eene aengenaeme schaduwe by brochten, waer over hy niet luttel verblyd en was. Maer dese aengenaemigheyd hadde eenen kleynen duer, terwylen dat door de begeerte des Alderhoogsten, seer vroeg, ende dat voor den op-gank des daegeraeds een kleyn wormken den tak van het Erdvele doorknaegde, waer van hy aenstonds verdroogde, gevende alsoo de stekende Sonne door-gank om te straelen op het hoofd van den Propheet, die ter oorsaeke deser soo verdrietig wierd, dat hy vol spyt ende kwaedheyd, niet luttel daer over geklaegt heeft; maer wat meer is, geroepen, dat hy liever soude willen dood zyn als op dese maniere de brandende Sonne te onderstaen.

Ah gy ongeduldigen *Jonas*! en kont gy dan de warmte der Sonne niet verdraegen, ende baeren u desselfs straelen soo veel kwaelen? Niet-tegenstaende gy en zyt alleen niet soo vies gevallen, terwyl men uws gelyken *Adams* kinderen noch meer is vindende, noch meer is hoorende, ende noch meer is siende, die de alderkleynste hitte niet en konnen uyt-staen; soo sy maer van een eenig druppelken warm zegel-lak aengeroert worden, soo moet het ô wee honderd en negentig-mael weder-roepen zyn. Ia als sy maer met de bloote vinders eene keersse snutten, soo swieren sy de selve al oft sy den brandenden berg *Æthna* in den boesem hadden gegrepen; als sy maer, seg ik, met eenen lepel warme-soppe hunnen mond verbranden, soo iammeren ende lammenteren sy soo seer dat hun de oogen daer van over-

loopen. O Godt! ô Hemel! hoe ſal dan het Vagevier aenkomen, tegen wiens ſmerten alle pyne der wereld maer een ſpelen en is te achten.

Alles is ô wee! ter oorſaeke het hoofd wee; alles is ô wee! ter oorſaeke het oogen wee; alles is ô wee! ter oorſaeke het tand wee; alles is ô wee! ter oorſaeke het hals wee; alles is ô wee! ter oorſaeke het borſt wee; alles is ô wee! ter oorſaeke het milt wee; alles is ô wee! wat dat den menſch aen't lichaem in't lichaem, ende om het lichaem heeft geleden, noch is lydende ende noch ſal voorders lyden; ende het en is, is, is, wat? Maer eene inbeeldinge, een gedacht ende een gekoloreert weſen tegen het Vagevier.

Hoe is het u gegaen *Jeremias* in den kuyl? Kwaelyk, dat gelooft men. Hoe is het u gegaen *Joseph* in den kerker? Kwaelyk, dat gelooft men. Hoe is het u gegaen Borgers van Sodoma ende Gomorra? Kwaelyk, dat gelooft men. Hoe is het u gegaen *Achan* onder den ſteen-hoop? Kwaelyk, dat gelooft men. Hoe is het u gegaen *Abſolon* aen den Eyken-boom? kwaelyk, dat gelooft men. Hoe is het u gegaen *Samſon*, als gy verblind aen handen en voeten gebonden waert? Kwaelyk, dat gelooft men. Ende hoe gaet het met u arme Zielen in het Vagevier? Kwaelyk, kwaelyk, kwaelyk; maer dat en wilt niemant wel gelooven.

O Godt! veel word'er geſproken, maer niet genoeg, veel word'er vertelt, maer niet genoeg; veel word'er geſchildert, maer niet genoeg; veel word'er geſchreven van het Vagevier ende ſyne groote pynen, maer niet genoeg en noyt genoeg. Ende gelyk

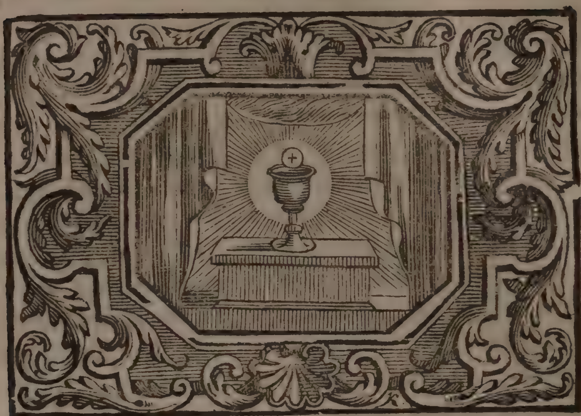
eenen Egel overal vol pointen ende ſtachels is, de welke maer tot wonden ende verſeeren zyn, alſoo is ook in dien tydelyken kerker anders niet te ſien, te hooren, te rieken, te ſmaeken, ende te voelen als wee! wee! wee!

Moyſes den Iſraëlietſchen leyds-man ſond eens uyt bevel Godts twelf Mannen uyt, de welke het beloofde land *Canaan* ſouden moeten beſichtigen, ende hem daer van dan kenniſſe komen geven, hoe het ſelve beſchaepen ſoude zyn. Deſe naer eene afweſentheyd van vierthien dagen komen weder te rugge, ende terwylen ſy ſeer ſlechte beherte geſellen waeren, ende welkers boeſemen met haeſe vrees waeren gevoyert, hadden geen betrouwen dat het ſelve Land met gewaepende handen ſoude konnen gewonnen worden; ende op dat ſy de anderen ook de couragie ſouden verſwakken, ſeyden ſy ſonder achterdenken, dat in dat Land alſulken groote menſchen waeren, *Quibus comparati quaſi locuſtæ videbamur*, Dat ſy tegen hun-lieden maer als Sprink-haenen en waeren te vergelyken: maer waerom doch en heeft niet het heel Iſraëlietſche leger geſluyt over deſe ſchroomige groote logentaele, dat ſy maer als Sprink-haenen en ſouden zyn tegen de Cananieten? Dat is ſeker wel op-geſneden. Doch dit en is niet op-geſneden, maer wel de klaere waerheyd, als men de groote ende de ſwaere pynen des Vageviers wel overweegt, ſoo zyn alle pynen ende tormenten der Heylige Martelaeren tegen het ſelve maer Sprink-haenen, ende wat meer is, als niet te achten, konnende noch wel den naeme voeren van een koel ende aengenaem douw-weder.

De Heylige *Magdalena de Pazzi* was eens op eenen

tyd op-getogen in den geest, ende naer dese seer lankduerige op-getogentheyd, heeft de handen ten Hemelwaerts op-geheven ende met weenende oogen geroepen: *Omnia tormenta, quæ passi sunt Martyres, sunt tanquam amœnus hortus, respectu eorum, quæ infliguntur in purgatorio*: Alle pynen der Martelaren ende bloed getuygen Christi, seyde dese Heylige Maeget, alle, zyn tegen de kwaelen de welke de arme Zielen in het Vagevier uytstaen, gelyk eenen aengenaemen Lust-hof, te vergelyken. Den rooster van den Heyligen *Laurentius* is geenen rooster, maer eenen ruster. De kassey-steenen van den Heyligen *Stephanus* zyn geene kassey-steenen, maer ketel-steenen. Het vier van de Heylige *Theopista* is geen vier-maer plaisier. De tange van de Heylige *Apolonia* is geene tang, maer een gesang. Den Molen-steen van den Heyligen *Simeon* is geenen Molen-steen, maer eenen milden-steen. De peylen van den Heyligen *Sebastianus* zyn geene letsel pylen, maer liefde pylen te achten tegen de pynen die de Zielen uyt-staen in het Vagevier, wordende vergeleken de Beke van *Cedron* tegen den grooten *Occeaen*, het stedeken *Hai* met de groote Stad *Jericho*, de Pharaonische vliegen met de Machabeïsche Olifanten: ende ten lesten, alle de vier-vlammen, vier-vonken, vier-kolen, vier-ovens ende vier-vlakkeringen van de heele wereld zyn gelyk als niet tegen de pynen die daer eene arme Ziele op eenen oogenblik is lydende! ô lyden! ô lyden! ô lyden! *Miseremini mei, miseremini mei*, ontfermt u mynder, ontfermt u mynder ten minsten gy doch myne vrienden:

Overpeyst eens onse pyn,
Dan sult gy melydend' zyn.

Het Hemels Brood,
Helpt ons uyt nood.

Ascendit.... Angelus.... ad locum flentium. Daer kwam eenen Engel op-waerts naer de plaetse der weenende. *Jud.* 2. ℣. 1.

Vrienden van den overleden,
Die soo traeg zyt in gebeden,
Overpeyst eens wat de Ziel
Lyden moet in't vlam gekriel

Gy die haere pyn kont stelpen,
Stelt van achter haer te helpen,
Daer sy nochtans dag en nacht
Maer van u de hulpe wacht.

Die, als ſy was op de aerde,
U gebouden heeft in waerde,
En u liet het werelds goed,
Laet gy branden in den gloed!

Haere hulp ſtelt gy ter zyden,
Gy gaet aen, en laet haer lyden
Smerten, pynen, en geklag
Iaeren, Maenden, Weêk en Dag,

Peyſt op haer doch, gaet ter Kerken,
En doet Chriſtelyke werken,
Met de Prieſters, die voor haer,
Offeren aen den Autaer:

Gaet, ſeg ik, en wilt ontfangen
Chriſtus, waer dat hun verlangen,
Soo geſtaedig henen wilt,
Op dat gy haer pyne ſtilt.

't Hemels Brood, dat gy ſult nutten,
Sal haer pyn en ſmerten ſtutten,
Gaet doch aen, en wacht niet meer,
Want ſy brand al even ſeer.

NAer dat de gebenedyde Maeget *Maria* door overlommeringe van den Heyligen Geeſt, den Sone Godts in haer alderſuyverſte Lichaem heeft ontfangen, heeft ſy haer alſoo haeſt op de reyſe begeven, om haer ſeer beminde Nichte *Eliſabeth* te beſoeken ende te bedienen, die al in de ſeſde Maend haerder ſwangerheyd was; deſe reyſe heeft ſy met groote neerſtigheyd voltrokken, terwyl ſy, naer de getuygeniſſe van *Colvenerius*, den eerſten

dag April, wesende eenen Vrydag, vertrok, ende s'Maendags daer naer seer vroeg in het huys van *Zacharias* was, ongeacht de groote ende moyelyke Bergen die sy over gaen moeste; doende alsoo in luttel dagen negenthien duytsche mylen, het welke is maekende acht-en-dertig uren. Dit is wonderens weerdig, soo verre te gaen voor eene teere Maeget, ende dat noch, volgens de getuygenisse van den Evangelist, *Haestig voorts over het gebergte naer de Stad Juda.* De reden was, terwyl sy wel wiste dat door haer aenkomste den kleynen *Joannes*, noch zynde in het lichaem syns Moeders van den band der Erf-sonde soude ontbonden worden, ende daerom heeft sy dese reyse op het alderspoedigste voltrokken; wat noch meer is, tot eene besondere lesse, hoe dat, soo wy onsen even-naesten uyt den druk helpen willen, wy in het minste niet uytstellen noch en verletten, maer met groote neerstigheyd onse handen uyt-ryken om hem by te staen.

Niet tyranniger noch grouwelyker en kander verdacht worden, als dat wy de hulpe der Christene geloovigen op eene soo lange bank schuyven. Als iemand komt te sterven, het eerste wat men doet, dat is den Kleermaeker ontbieden, op dat de Rouwkleeders sonder versuymenisse in't werk mogen geleyd worden; ondertusschen brand hy ende braed hy. Men send naer twee oft dry Schrynwerkers om eene dood-kiste voor den minsten prys gemaekt te hebben; ondertusschen brand hy ende braed hy. Men kondigt het de Kerk ende Kerk-dienaeren aen, beraed slaende hoe hy moet begraeven worden; ondertusschen brand hy ende braed hy. Men roept het

heele Maegschap by-een, ende draegen hem heel langsaem naer de aerde; ondertusschen brand hy ende braed hy; ende s'anderen-daegs daer op word'er ter nauwer nood een oft twee Missen gelesen. *De pia Legata* oft de milde giften en konnen als dan niet uytgedeylt worden, want het Testament heeft een *Clausul*, uyt het welk een groot Proces word gedistileert, het gene in iaer ende dag niet en sal uytgesproken worden; ondertusschen brand hy ende braed hy. O grouwel van dusdaenig Tigers hert, ende van een alsulk steen-hert blyvende gemoed.

Als den Verloren Sone wederom uyt vagebonden vol ellenden naer huys is gekomen, ende synen ouden Vader voor de voeten gevallen, biddende om vergiffenisse: soo haest als den Vader gesien hadde dat hy van honger uyt-gedroogt was, gelyk het Ezels kaek-been van *Samson*: waer-genomen dat hy geene schoenen aen syne voeten en hadde, op het kruyd tredende die selver onkruyd was: bemerkt dat syn kleed soo verscheurt was ende vol luysen, al oft het de muysen hadden door-knaegt: beklaegende den armen rampsaligen staet van synen Sone, daetelyk heeft den lieven Vader belast *citò proferte*, dat men hem met'er haest een nieuw kleed aen-doet, *citò* met'er haeste, dat men de keuke versiet ende een goede maeltyd besorgt, *citò*, *citò* met'er haest.

Alsoo, hoe kont gy dan, om Godts-wille, gy kinderen, hoe kont gy soo een staele hert hebben, ende toe-laeten dat uwe alderliefste Ouders, niet een quartier uers, maer veel dagen ende iaeren lyden? Overpeyst enkelyk eens dat een half uerken uyt-stel van eene Heylige Misse voor hun te hooren,

ofte een almoes voor hun uyt te ryken, hun vele iaeren dunken te zyn.

Citò, *citò*: wel aen dan bermhertige gemoederen, en vertoeft niet eenen oogenblik om de af-geſtorvene te helpen, ſtelt het niet een quartier uers uyt om voor hun te bidden? Laet doch om Godts-wille niet hooren het morgen, het over-morgen ende het op een ander tyd; maer nu daetelyk, alſoo haeſt als de ziele van het lichaem is geſchyden; werpt de aelmoeſſen in de handen der armen, terwyl dat het lichaem noch warm is; ſend naer de Kerken ende Godts-huyſen om te bidden, terwyl men hem de oogen toe drukt; heft uwe oogen naer den Hemel ende vraegt om bermhertigheyd by den Almachtigen Godt.

Citò, *citò*: als het huys van uwen even-naeſten brand, ende alles in vier ende vlamme ſtaet, daer en is niemand die niet en loopt ende ſoekt om te bluſſchen; ende ſouden wy konnen aenſien dat eenige dagen, eenige maenden, ia vele iaeren onſe Ouders, onſe Vrienden ende onſe Gebueren in de vlammen lyden? Ah neen, dat en ſal men niet peyſen van een menſchelyk herte.

Abraham, *Abraham*, den Godt-vreeſenden Patriarch, maeckt ons ſeker beſchaemt. Hy wierd eens op eenen tyd dry vremde iongelingen gewaer, de welke hy niet alleen is te gemoed gegaen, maer te gemoed geloopen, de ſelve oodmoedelyk biddende, dat ſy doch te ſynent geliefden te herbergen, bereed zynde hun met eerbiedigheyd de voeten te waſſchen ende met brood te dienen. Dit en was noch niet genoeg, *Abraham* liep met haeſte naer ſy-

ne hutte, ſeggende tegen ſyne huys-vrouwe *Sara*, bakt geſwinde een wit brood voor deſe Vremdelingen, ondertuſſchen liep hy naer ſyne kudden, nam het alderbeſte Kalf, dede het door ſyne knechten ſlachten ende gereet maeken, als blykt in het Boek *Geneſis* aen het 18. Cap. Maer, ſoude ik vraegen, wie zyn doch deſe geweeſt, die hy met eene alſulken haeſt heeft willen dienen, ſoo was dat het hiet: *Abraham currit, uxor feſtinat, puer accelerat?* Vremdelingen ſyn het geweeſt, de welke *Abraham* noyt meer geſien oft gekent heeft.

Foy, wat ſchande voor ons! *Abraham* loopt de Vremdelingen ſoo ſterk tegen, ende wy onſe bloedvrienden in de andere wereld ſoo traeg ende lankſaem; hy waſcht hun ſeer oodmoedelyk de voeten, ende wy en waſſchen de ſchulden niet uyt van onſe vrienden die overleden zyn; hy ſet hun met haeſte een wit brood met andere ſpyſen voor, ende wy laeten dikwils eenige weken ende maenden voorby gaen, eer wy onſe vrienden vergunnen ende voorſetten het Alderheyligſte Brood der Engelen.

Ik ſal, ſegt menigen, eenige Ziel-Miſſen laeten leſen; maer ik moet eerſt ſien oft het de ſucceſſie ſal toe-laeten, wat voor ſchulden ik ſal moeten betaelen, op dat ik met de Mis-offerande ook niet het myne mede mis-offere; ondertuſſchen is dat te ſeggen, laet hem braeden ende branden. O gy bevroſe herten! gy hebt wel medelyden met uwen hond, die geſlaegen word, ende al ſchreeuwende ſynen toevlucht tot u neemt; hoe kont gy dan gedulden te hooren dat uwe eygene bloed-vrienden oft beſte bekende ſoo lange moeten wachten naer uwe hulpe

in de blaekende vlamme? *Citò, citò:* ſpoeyd u doch om Godts-wille om hun te helpen, en vertoeft niet eenen oogenblik ter oorſaeke van het onbeſchryffelyk vier, aenveerd tot dien eynde de ſnelligheyd der herten, op dat een ieder op ſynen tyd met den Harp-ſpelenden Propheet *David* mag ſingen den 17. Pſalm ℣. 34. *Perfecit pedes meos tamquam cervorum:* Die myne voeten volmaekt heeft gelyk der Herten; jae gelyk der Engelen: *Aſcendit Angelus ad locum flentium.*

Het Hemels Brood,
Helpt ons uyt nood.

66

Vergeet doch de Dooden niet,
Wilt gy dat u goet geschied.

Salubris est cogitatio pro Defunctis ex orare. Het is eene salige gedachtenisse te bidden voor de Overledenen. 2. *Mach. Cap.* 12. ℣. 45.

Mensch bepeyst hier met wat werken,
Gy de Zielen kont versterken,
Die soo bidden om't gebed
Van den Levenden beset.
Wy alleen die zyn in't leven,
Konnen hulp en bystand geven
Aen die zyn in't Vagevier,
Door gebeden goedertier.
Maer eylaes! de meeste lieden
Peysen niet dat kan geschieden
Hun het selve, wat geschied
Aen de Zielen vol verdriet:

Aen de Zielen die beneden
Door de vlamme zyn bestreden,
En soo lange onderstaen,
Tot hun schulden zyn voldaen.
Schoon sy bidden: Onsen Vader
Die daer zyt *by alle-gader*
d'Heyligen in d'Hemels *Zael*,
Die U loven menig mael,
Noch Geheyligt zy U Naeme:
Laet toe-komen *seer bekwaeme*
Ons U Ryk, *en* Uwen wil
Zy volbrogt *sonder geschil*
In den Hemel, als op d'aerde:
Geeft ons menschen, *kleyn van waerde*,
Doch het dagelyksche brood
Heden *en in stervens nood*:
En vergeeft ons onse schulden,
Als wy ook doen, *en gedulden*
Aen ons schuldenaeren *al*,
Die hier zyn op d'aersche dal:
Wilt ons *doch* niet *Heere* lyden
In bekoring' *t'allen tyden*,
Maer verlost ons *met'er daed*,
Eer wy sterven, van het kwaed.
Amen. *Dat is al gebeden*,
Voor wie? Voor den Overleden?
Neen, den bidder selfs en peyst
Niet wat het gebed vereyst;
Maer hy bid verstroeyd van sinnen,
En moet dikwils weer beginnen,
Eer hy met een goet besluyt
Syn gebed kan spreken uyt.

't Mag dan zyn voor wie 't mag wesen,
Hy heeft al genoeg gelesen,
Is het met verstroeyden sin,
Godt die siet de herten in.
Maer holla, gy dwaese lieden,
Gy moet u gebeden bieden
Aen den Schepper, wel bedacht,
Oft sy hebben geene kracht,
't Zy voor u, oft voor u maegen,
Die in 't Vagevier beklaegen
De onlydelyke pyn
Om door u verlost te zyn.
Daerom peyst op u gebeden,
Als gy die wilt gaen besteden;
Vergeet doch de Dooden niet,
Wilt gy dat u goet geschied.

VOords, voords met u in het kot, segt het Evangelie, ende het word u geseyd, *Amen*: het word u gesworen dat gy daer niet en sult uyt geraeken, tot dat gy den lesten penning sult betaelt hebben. Dit gaet alles de arme Zielen in het Vagevier aen, de welke hunne gemaekte schulden met oord ende duyt moeten betaelen: maer waer sulkx te krygen? *Qui non habet in ære, luet in pelle*: ende dit is te verstaen: Die geene middelen en heeft, moet het met de huyd betaelen, oft wel eenen anderen uyt medelyden ende bermhertigheyd betaelt het voor hem, mits den gerechten Rechter niet eenen penning af-slaet.

Het is seldsaem wat dat men van eenen Sweedschen Capiteyn *Mancinus* genoemt, voor-brengt: desen Soldaet, soo veel maenden solde te goet heb-

bende, ende terwyl den naem van Soldaet gesproten is uyt solde, heeft hy sich selver begeven naer den Konink *Carolus*, oodmoedelyk biddende dat syne Majesteyt geliefde gedient te zyn van hem supliant ses honderd Ryks-daelders achterstaende solde te doen betaelen: *Wat*, seyde den Konink, doen ter tyd ongeduldig zynde, *ses honderd Ryks-daelders? In de plaetse van dese, sal ik u liever ses honderd duyvels op den kop wenschen.* Dese antwoord en baerde aen desen Officier geene kleyne smerte; maer hy en konde doen ter tyd niet tegen stroom op swemmen, moetende ondertusschen de lieve geduld by de hand nemen; ende ondertusschen groeyde syne schulden in syne Herberge immers voords meer ende meer aen, soo dat de selve al tot dry honderd Ryks-daelders waren aengegroeyd, het gene de weerdinne ook in contant geld wilde betaelt hebben: hier over maekte den Capiteyn een seer suer gesicht, seggende: *Wat dry honderd Ryks-daelders? In de plaetse van die sult gy dry honderd duyvels op den kop hebben.* Dese vreede antwoord maekte de weerdinne soo boos, dat sy den Capiteyn ten Hove beklaegde, soo dat hy korts daer naer gedaegt wierd ende belast op lyf straffe dese vrouwe tot een duyt toe te betaelen; doch hy gaf tot antwoord: *Dat hy de selve alreede met Koninklyke munte contant betaelt heeft, mits dat hem den Konink op de vraege van ses honderd Ryks-daelders, ses honderd duyvels heeft gegeven, ende aengesien*, seyde hy voords, *dat ik de weerdinne volgens haere rekeninge niet meer als dry honderd Daelders schuldig ben, alsoo en heb ik haer ook niet meer als dry honderd duyvels gegeven, hopen-*

de als dat sy de Koninks munte niet en sal verachten.

Op eene alsulken maniere en laet sich den Goddelyken Rechter niet betaelen ; maer de arme afgestorvene Christi geloovigen , de welke noch met een schulden-rest uyt dese wereld getrokken zyn, moeten hem te vreden stellen tot op de leste duyt ; niet-tegenstaende , waer sulkx te vinden oft te krygen ? Om Godts-wille waer te krygen? Sy en hebben niet , ende daerom worden sy arme Zielen genoemt, om dat sy niet en hebben waer mede sy den Almachtigen Godt konnen te vreden stellen , ende daer voor moeten sy lange, groote, swaere, herte, strenge, ende onbeschryvelyke pyn ende tormenten uyt-staen ; ofte, ofte, ofte (het gene hun eenig bidden , bidden , suchten , ende roepen is) ofte iemand anders van ons moet door medelyden voor hun betaelen, op dat doch den almachtigen Godt eens een Kruys maekt op synen schuld-boek.

Den Heyligen Apostel *Petrus* die seyde eens tegen eenen Bedelaer, die hem aen de deure des Tempels eene Aelmoesse vroeg dat hy noch duyt noch penning, ende noch weyniger goud oft silver hadde. Maer wy en konnen ons alsoo niet onschuldigen , wy hebben geld genoeg , geld sonder gebrek, geld soo veel als men begeert , ende wat meer is , de schoonste vyf ende thien Grooten , ik wil seggen , Pater Nosters ende Engelsche Groetenissen, anders geseyd Roosen-hoeykens, waer mede de grootste schulden in het Vagevier konnen betaelt worden.

Den selven Heyligen Apostel , te Capharnaum zynde wierd hem den Tol-penning gevraegt, maer waer den selven haelen, aengesien hy geen geld en

hadde ? Maer den Heere belaſte hem dat hy de angel ſoude in de Zee werpen, en dat hy den eerſten Viſch die hy ſoude vangen in den mond ſoude grypen, waer hy tot betaelinge van den Tol geld ſoude vinden, het gene ook alſoo geſchied is.

Wy willen ſeer geerne voor de arme Zielen in het Vagevier de ſchuld betaelen, maer waer ſullen wy geld krygen ? Geld genoeg, tot Capharnaum heeft eenen Viſch geld beſorgt, ende tegenwoordig geeft ons den Viſſcher geld. Beſiet maer alle de Aflaet-brieven, de welke van den Pauſelyken Stoel komen, oft die niet en ży̆n van den Viſſcher? Sy worden al-te-mael van den Viſſchers-rink bezegelt, *Sub annulo Piſcatoris :* en eenen alſulken Aflaet is in de plaetſe van het beſte geld, waer mede de ſchulden van de arme Zielen betaelt worden: alſoo blyft het daer by, *Salubris eſt cogitatio pro Defunctis ex orare*, het is eene Salige gedachteniſſe te bidden voor de Overledene : alſoo

Vergeet doch de Dooden niet,
Wilt gy dat u goet geſchied.

Eene vry en milde hand,
Bluſt ook uyt den ſterken brand.

Veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat. Laet uwe overvloedigheyd in deſen tegenwoordigen tyd haer-lieder armoede te hulpe komen.
2. *Cor.* 8. ℣. 14.

Gierigaerts die voor hun ſelven
Altyd trachten geld te delven
In den pot, waer Son' oft Maen
Noyt haer ſtraelen over gaen,
Mogen op dit Voorbeéld letten,
Sonder langer te beſmetten
Hunne zielen, die gemeyn
Niet als maer geld-gierig zyn.
Want ſy meynen dat hun leven
Eeuwig dueren ſal, daer neven
Ook dat al hun geld en goed
Altyd by hun blyven moet.

Maer eylaes! ſy zyn bedrogen,
Mits hun meyning vol van logen
Haeſt word van de Dood verwert,
Soo eens breken moet het hert:
Wat helpt hun dan al hun ſpaeren,
Als ſy naer verloop van iaeren
Sterven, ende tot beſluyt
Laeten moeten hunnen huyt?
Daerom mogen ſy met reden
Aen den Armen wat beſteden,
Om hier naemaels van de pyn
Haeſt verloſt oft vryte zyn.
Siet de arme lieden loopen,
Nu is't tyd, ſy konnen koopen
Met hun geld de Hemels woon
Voor maer eenen kleynen loon.
Daer als ſy eens zyn in d'aerde
Alles dient tot geender waerde,
Maer in't leven milde hand
Bluſt in tyds den ſterken brand.

HEylig is het, ſalig is het, lieffelyk is het, lofweerdig is het, als ſich eenen Chriſtelyken menſch bemoeyt met de arme menſchen ende de Zielen in het Vagevier: maer voor alle andere dingen ſal hy trachten te helpen ſyne beminde af-geſtorvene Ouders ende bloed-vrienden, terwyl de ſelve hunne meeſte hope ſtellen op hunne naer-gelaetene Kinders, volgens het exempel van den Heyligen Vader *Auguſtinus*, den welken gebeden heeft beſonderlyk de Prieſters, dat ſy doch in het Heylig Sacrificie gedachtig ſouden zyn ſyne overledene Moeder *Monica* ende ſynen Vader *Patritius*.

De beminde Ouders hopen op hunne Kinders, dat sy sullen naer-volgen den sterken *Samsom*, den welken den honing-raed, die hy gevonden heeft in den muyl van den gedooden Leeuw, niet alleen voor hem en heeft gehouden, maer daer van gedraegen ende mede gedeylt eene goede partye aen syne Ouders. Alsoo moeten sy hun ook deelachtig maeken van het Goddelyk Manna ende het aldersoetste Hemels Brood des Autaers.

De Kinders hopen ook op hunne noch levende Ouders ende dat sy sullen naer-volgen *Agar*, de welke niet en heeft konnên lyden dat *Ismaël* haeren Sone soude van dorst sterven, soo lange den Hemel suppliërende, tot dat Godt eenen Engel heeft gesonden, die haer eene klaere Fonteyne heeft getoont in de Woesteyne. Alsoo moeten sy hun ook hulpsaem zyn, op dat sy doch eens geraeken tot de selve Fonteyne, die tot het Samaritaens Vrouwken geseyd heeft, ik ben de Fonteyne des eeuwigen levens.

De Susters ende Broeders hopen ook op hunne levende Broeders ende Susters, dat sy sullen naervolgen de sorgvuldige *Martha*, de welke alle huyswerk daer liet, ende sonder toeven den Heere *Jesus* te gemoed gong, sonder aen haere Suster *Magdalena* iet daer van te seggen, biddende den Heere voor haeren overleden Broeder, die daetelyk tot antwoord kreeg: *Resurget Frater tuus*, uwen Broeder sal op-staen. Alsoo sullen sy van gelyken aen hun lieden dikwils peysen ende hun by den Goddelyken Saligmaeker het eeuwig leven verwerven.

De overledene Vrouwen hopen ook op hunne

Mans, ende de overledene Mans op hunne Vrouwen, dat sy sullen naervolgen de wyse *Abigaël*, die alle middelen heeft in-gespannen ende geene onkosten gespaert, om het kwaed ter oorsaeke van haeren herdnekkigen Man van hem ende haer huys-gesin af-te-wenden, het gene den Koninklyken Propheet *David* hem gesworen hadde toe te brengen. Alsoo moeten sy in alle manieren soeken ende trachten de groote ellende, in de welke sy alreede steken, eens van hun af-te-wenden ende te keeren.

Eyndelyk de Arme lieden hopen ook alsoo van alle milde ende vry-gevige menschen eene aelmoesse te bekomen, op dat sy hongerig zynde, gespyst, dorstig zynde gelaeft, ende naekt zynde gekleed worden, de welke door alsulken werken hunne vrinden ende meer andere zielen mogen verlossen uyt de pyne die sy gestaedig zyn lydende.

Spiegelt u al-te-mael aen een Ionkxken van het welke word geschreven, hoe dat eens des nachts eenen Heyligen Bisschop al droomende sag hoe dat een kind met eene goude Angel ende eene silvere koorde eene uytnemende schoone Vrouwe als eenen Visch uyt de diepte der Zee trok. Oversulkx ontwaekte den Heyligen Man, geduerig overpeysende wat doch soo een gesicht soude bedieden, denkende sekerlyk op wat anders, maer op-gestaen zynde ging naer de Kerke, ende op het Kerk-hof komende sag hy eenen Iongen aldaer geknielt, aen den welken desen Heyligen Man vroeg, *Myn Soon wat doet gy daer*? Desen Iongen wee-moedig hem besiende, liepen de traenen over, ende gaf al suchtende tot antwoord, *dat syne beminde Moeder aldaer was begraven*,

graven, ende dat hy volgens kinderlyke plicht eenen Vader onse *voor haer hadde gebeden.* Uyt welkers antwoord dien goeden Bisschop ongetwyffelt heeft aengenomen, dat dese Moeder door het gebed van dit kind uyt het Vagevier is verlost geworden, ende dat de goude Angel, die hy in den droom gesien hadde, het gebed was met het welke desen Iongen syne Moeder uyt de diepte hadde getrokken.

O kinders, besonderlyk gy wereelds kinders, die gemeynelyk uwen tyd verkwist in onnutte slemperyen, ende die de tanden meer wateren naer ydele lusten, spelen ende dertel Visschen: verkiest doch eens in soo eenen gulden tyd, als gy uw brood ende andere spysen onachtsaem laet beschummelen en verderven, een kleyn uerken om te visschen gelyk den voor genoemde Iongen, op dat gy uwe Ouders van de diepte, *de profundo lacu* uyt-trekt en verlost.

Spiegelt u Christelyke kinders aen de algemeyne Vyanden der Christenen, te weten de Turken, al hoe wel hunne zeden meer met de wilde dieren als met de menschen over-een komen, soo dwingt hun doch de natuerlyke liefde daer toe, dat sy bidden voor hunne af-gestorvene vrienden; want *Giraldus* die schryft duydelyk, dat de grootste ende voornaemste Turken by hunne graven gemeynelyk schoone Tempels bouwen, de welke sy in hunne taele Moskeën noemen, in de welke sy Priesters, die sy *Jalasum* ende *Patrocad* heeten, benoemen, hun stellende eeuwige Renten tot hun onderhoud, op dat sy aldaer souden bidden voor hunne overledene vrienden.

Soo iemand van hunne bloed-vrienden komt te

ſterven, geven ſy de behoeftige vele aelmoeſſen, ende niet alleenelyk aen de arme lieden, maer ook aen de onredelyke dieren ſelfs, tot laeſſeniſſe van de zielen. Onder hun-lieden ſiet men dat'er vele heele hoopen vogelen koopen, ende de ſelve als dan uyt bermhertigheyd los ende vry wederom laeten vliegen: eenige breyſelen veel brood ende worpen het ſelve in het water tot ſpyſe der viſſchen; andere wederom, gieten van het beſte graen by de miernesten om de ſelve te ſpyſen: ende als men de doode lichaemen begraeft, roepen ſy, beneffens vele andere wonderlyke ceremonien, met luyder ſtemme: *Hunon alla, hanon alla*, het gene in onſe taele te ſeggen is: ô Godt! ontfermt u doch den overleden.

Terwyl dan dat alſulke goede werken gedaen worden van de gene die tot de ooren toe in de dwaelinge ſitten, die met het waere Geloof niet verlicht en zyn, ende die, ſonder dat, uyt de natuere tot alle tyrannie ende grauwel genegen zyn. Wat ſullen dan de Chriſtene kinders niet doen, die voorts komen uyt Chriſtelyk bloed, verſien van de natuere ſoo wel als van de geboden Godts, van de welke ſy bewoont ende vermaent worden, de Ouders te helpen ende de ſelve noyt te vergeten, ende het gebod te volgen: *Veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat*, Laet uwe overvloedigheyd in deſen tegenwoordigen tyd haer-lieden armoede te hulpe komen.

Eene vry en milde hand,
Bluſt ook uyt den ſterken brand.

68

Hy is door de Dood verleyd,
Die vol is van Hooveerdigheyd.

Quid Superbis terra & cinis? Wat Hooveerdigt hem de aerde ende assche? *Ecclesiast.* 10. ℣. 8.

Den Vogel die gy siet weet dapperlyk te praelen,
En synen schoonen steert te heffen, te doen daelen,
Op dat die hem besiet mag seggen dat gewis
Hy onder't Firmament den alderschoonsten is.

Nochtans mis-staet hem iet, schoon dat syn goude veeren
Hem maeken blinkende, en 't heele lyf flatteren,
Waer door hy synen moed laet daelen, als hy maer
Het geen dat hem mis-staet besiet oft word gewaer.

Hy die vol luyster is, vol glans en goude straelen
Vergeet haest syne pracht, wanneer hy maer laet daelen
Syn oogen op het geen niet voegt op syn çieraet,
De voeten waer hy med' al pronkend' henen gaet.

Al wat hy heeft is schoon : het gene hy doet blyken ,
Doch soo haest als hy maer syn voeten gaet bekyken ,
Soo is syn pronkery gestilt , om dat den schyn
Der voeten aen den steert geensins gelyk en zyn ;

Dan laet hy desen steert , waer mede hy gaet praelen ,
Al soetjens weder af en naer beneden daelen ,
Op dat hy dekken sou daer mede , soo ik gis ,
Het gene dat seer vuyl en hem tot schande is.

NOyt en hebbe ik Pauwen gesien die menschen Doods-hoofden hebben gehad, maer wel vele menschen met Pauwen-steerten ende Doods-hoofden. Men behoeft maer de goude ende silvere Horens met huyt en hair over het hoofd te trekken, soo sullen wy haest een *à la mode* çieraed met een Doods-hoofd ende galant Vrouwen çiersel gewaer worden. De Pauwe is sekerlyk een hooveerdig Dier ; soo sy thien steerten met honderd Spiegels hadde , soo soude sy de selve seffens ten toon stellen ende uyt breeden, al soude sy de heele Donauw brugge daer mede over lommeren : maer een hooveerdige Vrouwe is al veel hooveerdiger. De Pauwe die pronkt maer met haeren eygen steert : maer menige in haer eygen selfs verliefde en verschotene Vrouwen praelen met vele vremde steerten , soo wel op het hoofd als aen de rest met hunne lange , weyde , uyt-boeffende ende naer sleepende Pauwen pluymen.

De Indiaenen in warme Landen schorsen sich op met alderhande bonte Papegaeys ende andere schoone geverfde Vogels pluymen. Ende ik geloove dat menige *Dalila* sich niet en schaemde , soo soude sy sich van gelyken op-toyen ende dese mode naer vol-

gen met ſich geheel in Pauwe pluymen te kleeden. Niet-tegenſtaende, wie weet wat dat den *à la moden* duyvel voor nieuwe ſtaeltjens uyt Vrankryk ſal overbrengen, waer mede de pluym-krolders, die ſonder dat niet veel peerde çieraeden te maeken hebben, met het Vrouw-volk meer werk ſouden krygen: als dan ſoude eene Pauwe thien Pauwen, ende eenen Papegaey thien Papegaeyen maeken. Als dan ſeg ik ſal men den Vogel haeſt kennen aen ſyne pluymen, al hoe wel ſulke dragt wel menigen Koninks-pracht ſoude overtreffen, gelyk het gebleken is aen den ryken Konink *Crœſus*, den welken den wyſen Philoſooph *Solon* dede by hem roepen, ſittende in ſynen Troon verſien met alles wat de konſt ende de wetenſchap oyt hadde uyt-gevonden: *Crœſus* toonde hem alle deſe pracht en vraegende: *Oft hy noch wel alſulken çieraeden heeft geſien ſedert ſyn leven? Solon* begonſt daer over te lacchen ende ſeyde: *Ik hebbe Pauwen, Faiſaenen, Papegaeyen ende andere Vogelen geſien, die veel ſchoonder ende prachtiger geçiert waeren als gy Konink zyt in alle uwe by-een vergaerde ydelheden.* Daerom hoe belacchelyk valt het uyt, als men overpeyſt wat dat de ellendige ſtinkende menſchen voor eene lichtveerdige ſotheyd begaen, als ſy ſich met alſulke çieraeden meynen te çieren. Sy nemen ende berooven andere Creaturen van het gene hun toekomt ende ſy pronken daer mede: van de Schaepen nemen ſy de Wolle, ſpinnenſe, vervenſe, het zy met houd, bloemen oft purper wormkens; de kleederen die ſy daer van laeten maeken naer de belacchelyke mode, doen ſy aen, daer mede bedekkende hunne ſchande ende hunne naektheyd, gelyk

eertyds hunne Vrouw Groot-moeder met Vyge-blaeders gedaen heeft in het Aerds-Paradys ; doch onder alſulk een ſchand-dekſel laeten ſy niet naer hun op te pronken , ſich inbeêldende al oft hun ſchoon ſot-geverft kleed çierlyk blinkt ende geſmeert, ende willen daer onder mede ſchoon ſchynen , daer nochtans hunne geile , bleeke , ſwerte ende verrumpelde huyd eerder een Doode-vel gelyk is, als wel een alſulk fraey ende ſchoon kleed.

De arme Zeyde-wormkens berooven zy van hunne ſpinne-weveryen , ende maeken alderhande Damaſt ende Parteren daer uyt ende praelen daer mede , zynde ſelver maer eenen Maeyen-ſak ende worme ſpyſe. De onſchuldige Moſſelen beſtelen ſy met geweld van hunne blinkende Peerlen, hangende de ſelve als eene koorde aen den hals ende armen , meynende dat ſy daer door ook ſoo ſchoon blinken ; doende alſoo ook met de edel-geſteente , goud ende ſilver , die maer uyt het diepſte des ſavels der Zee ; ofte uyt uyt-geholde bergen met veel duyſend moeyte ende levens perykel zyn uyt-gegraeven ende uyt-gevroet. Als de ſelve Juweelen aen hun gehecht, blikken gelyk de Sonne ende Sterren , ſoo meynen en beêlden ſy ſich in , dat ſy ſoo ſchoon ende ſoo heerelyk luyſteren , daer ſy doch , niet tegen - ſtaende alles wat ſy om ende aen hebben anders niet en hebben als geroofde ſaeken , die maer door de bloote inbeêldinge der menſchen, om dat ſy groote moeyte koſten , groot geacht worden , daer het doch maer klaere vergankelyke en ydele dingen en zyn.

Soude men dan niet ſulks in vergelykinge ſtellen tuſſchen de Hottentotten , de welke ſich met men-

ſchen vet beſtryken, ende als dan meynen, dat den dien die het meeſte ſtinkt den alderſchoonſten is? Deſe paleringen en komen my niet anders voor als de Fabel van *Eſophus*, vertellende van de Exter die haer wilde by de andere Vogelen prachtig op-toyen, als volgt:

Eene Exter was vol ſorgen
Van den avond tot den morgen,
Om te krygen meer çieraed
Als ſy hadde in der daed;

Dus gink ſy in alle hoeken
Al de Pauwe pluymen ſoeken
Die ſy vinden koſt ter baen,
Daer de Pauwen pronken gaen,

Die begonſt ſy aen te hechten,
En haer ſteertjen op te rechten,
Meenende, op't ſelve pas,
Dat ſy ook een Pauwe was.

Haere vrienden, die voor deſen
By haer plochten wel te weſen,
Liet ſy, ende voegde haer
Daer het Pauw geſelſchap waer;

Maer de Pauwen die haer ſaegen,
Merkten haeſt dat ſy niet draegen
Koſt den ſteert naer Pauwen aert,
Daerom kwaemen ſy gepaert

Op de Exter toe geſchreden
Met veel ſchimp en ſpotte reden
Seggende ſeer boos en kwaed,
Waerom neemt gy ons çieraed?

Hier en tusschen al de Pauwen
Door veel byten ende krauwen
Naemen haer met schand en smaet
Weder af hun pluym gewaet.

Alsoo als de andere Vogels hunne pluymen hadden weg genomen, soo stont de voor-gepalleerde Exter heel beschaemt, heel naekt daer, ende moeste haer van vele andere loose vogels laeten uyt lacchen. Dat nu de Schaepen hunne Wolle, de Zeyde-wormen hun Gespin, den Wol-boom syne Wolle, het Vlas syn Lynwaerd, de Mossel haere Peerlen, de Zee haere Juweelen, de Bergen hun Goud ende Silver, de Geyten hunne krollen ende Fabrieken weder naemen, wat soude dan eene soo op-gepronkte ende met vremde pluymen geçierde Exter hebben? Sy soude als dan daer staen naekt ende bloot, arm ende ellendig sonder glans ende sonder krans al oft sy het teyltjen gebroken hadde.

Van de Pauwen gelooft men, dat als sy in het midden van haer praelen zyn, onversins hunne leelyke geel-swarte voeten besiende, daer van verschrikken ende beschaemt worden, ende dat sy dan hun schoon blinkende Spiegel-kraem in-trekken ende het selven laeten sinken, om hunne leelyke voeten ten deele te verbergen, gelyk het Vrouwvolk somtyds met hunnen Paryschen Tabbaert is doende. Ah dat doch alle sulke Pauwen-apen, te weten alle hooveerdige Vrouw-persoonen, in den Spiegel der eygen kennisse, als sy besich zyn met pronken, sigh eens besaegen, ende bespiegelden, hoe vele en souden niet hunnen steert laeten sinken

om hunne vuyle gebreken te bedekken, dat ſy, ſeg ik, betrachte hunne menſchelyke ellende, ende beſonderlyk hunne wyvelyke ſwakheden, onvolkomentheden ende beſwaerlykheden, daer Godt buyten alle andere ſchepſels hun mede belaſt heeft, voornaementlyk, dat ſy in perykel des levens ende met onverſoetende ſmerten moeten kinderen baeren ende hunne Mannen als hunne Heeren onderdaenig, ende noch ſonder dat, alle oogen-blikken de Dood te verwachten zyn, ende daer naer voor den Rechter-ſtoel Chriſti in den leſten dag des Oordeels, ter oorſaeke van hunne pracht, groote rekeninge ſullen moeten geven, ſich wel beſaegen, ende daer door in hunne conſcientie beſchaemt wierden ende overdochten deſe reden: *Quid ſuperbis terra & cinis?* Sy ſouden als dan beſluyten deſe woorden, dat

Hy is van de Dood verleyd,
Die vol is van Hooveerdigheyd.

Het Menſchen leven
Is als Spinne-weven.

Sicut tela aranearum fiducia ejus. Syn betrouwen is gelyk de Spinne-weven. *Job* 8. ỷ. 14.

Ik ſag eens een Spinne-weven
Aen een Venſter ſeer verheven
Byſter ras en deftig ſnel,
't Gene my geviel ſeer wel;

Eyndelyk ik liet myn ſinnen
Altyd ſpelen op dit ſpinnen
Denkende waerom dit net
Soo in't breed wierd uyt geſet.

Doch ten leſten, naer lang kyken,
Sag ik voor myn oogen blyken

Wat voor list en wat voor pert
Eene Spinne heeft in't hert.

Naer dat sy had lang geweven,
En haer Netten uyt-gedreven
Gink sy daetelyk van daer,
Waer men haer niet wierd gewaer.

Ik bleef voorder speculeren
Siende wat noch mocht passeren,
En in't kort sag ik heel klaer
Eene Vlieg in groot beswaer;

Dese Vlieg die wou passeren,
En haer uyt de webben weren,
Maer eylaes het Spinne-net
Stond voor haeren neus geset.

En soo haest als sy bleef hangen
Kwam de Spin' met rasse gangen
Greepse aenstonds by den kop,
Beetse dood en atse op.

Dit sag ik daer dry vier keeren,
Alsoo dient daer uyt te leeren,
Dat den mensch door't Spinne-net
Soo word van de Dood verplet.

ALs *Vader Adam spitte, en Moeder Eva span, waer vond men doen de Heeren en ook den Edelman?* Schryft eenen Boeren Poëet: oft sy nu eenen fynen oft groven draed gesponnen heeft, is swaerlyk te raeden, ende alsoo kan men ook niet weten wie dat haer heeft leeren spinnen, ten waere dat sy

het van de Spinne-koppen, oft de Zeyde-wormen hadde af-gesien: doch ik en hebbe in geene konst-kamers noch ook onder geen Heyligdom alsulken rariteydt aengetroffen. De Nederlandsche meyskens als ook wel Jouffrouwen, plochten in de spin-huysen, rasphuysen ende andere afgesonderde kamers den alderfynsten, subtielsten ende suyversten draed te spinnen, hoe wel sy niet altyd in de Zeyde en werken: waer over dat sich onse hoog-duytsche Lands-lieden, die niet geerne en spinnen, sich ten hoogsten verwonderen. Doch wat sal alle desen suyveren aerbeyd der menschen wesen tegen het spinnen der onvernuftige Dieren, te weten; de Zeyde-wormen ende de Spinne-koppen? By de die gaet het in't werk met subtiele vinders, Vlas spoelen ende haspelen. Den Zeyde-worm is niet-tegenstaende konst-ryk, mits hy sich selver in eenen bol spint, ende hem aldaer syn bedde ende syn graf bereyd: maer de Spinne-kop is noch konst-ryker, sy en spint niet alleenelyk eenen fynen ende subtielen draed, maer sy doet ook met eenen het Wevers ende het Net-vlechters Ambacht, het gene sy seer konstig naer de Geometrie kan uytwerken; wat meer is, sy is ook eene koorde danserse, die op soo eenen fynen draed onuytsprekelyk gauw op ende af kan loopen; daer by is sy ook eene Vogel-vangster, luymende in het midden van haer Net ofte elders verborgen; soo haest als daer eene Vlieg ontrent komt, soo trekt sy het Net toe ende loopt daetelyk naer haeren vangst, veel rasser als eenen Vogelaer naer de Leeuw-werken ofte Vinken als hy syn Net heeft toe-getrokken. Ende terwyl dese konst-ryke Spinster, Weverse, Koord-danserse

ende Vogel-vangerſſe haeren roof op het gierigſte verteert, ſoo komt op het onvoorſins eene vuyle beſmeurde, alles doende, op-geſchorte ende beſtovene poep, oft kamer meyſen met haeren rauwen beſſem, ende rukt daetelyk het heele meeſter-ſtuk van de alderfynſte Spinſter der wereld met vele rauwe tyranniſche ſchimp-woorden weg, van wie dat miſſchien Eva ſelfs heeft leeren ſpinnen; wat meer is, trapt de konſtige Spinſter noch met de voeten te pletter, daer niet-tegenſtaende deſe ongeſchikte Spinne-vyandinne niet bekwaem en is een draetjen alleen ſoo ſubtiel ende ſoo net te ſpinnen, ſchoon dat het haer leven ſoude koſten. Hoe haeſt en is dan de Spin-konſt, overtreffende alle Zeyde-geweven, niet te niet gedaen, met meeſter ende gaſten, ſoo dat men niet een hairken meer kan daer van gewaer worden; daerom twyffele ik oft deſe vernietinge de meyſſens van de Dood, ofte de Dood van de meyſſens hebben geleert.

Gelykerwys dan dat het menſchelyk leven ook is gelyk een Spinne-webbe, dat allen oogenblikken kan te niet gedaen worden, ſoo en maekt de Dood geene conſcientie daer uyt, maer rukt den draed des menſchelyken levens met alle ſyn herſſens geſpin t'eenemael af, ende in eenen oogenblik weg, al hoe wel het ſelve noch ſoo ſchoon ende ſubtiel geſponnen ende geverft is, ende dat menig-maelen als ſy het neeſtigſte beſich zyn in het koorde-danſen, ende Vogel-vangen, in het ſpinniſeren ende ſtiliſeren.

Alſoo dan ſoo dikwils als wy diergelyk konſtwerk aen onſe Venſter ſien hangen, moeten wy in

dachtig worden , dat Godt ende de Natuere ons ſulks heeft laeten voor-weven , op dat wy ons, in-betrachtinge deſer , peyſen ſouden op onſe ſterffe-lykheyd , ende ons geſtaedig ſonder eenigen achter-ſtel door waere Penitentie ſoude bereyden tot het ſterven , mits dat

Het menſchen leven
Is als Spinne-weven.

